

Mirdza Slava

LATVIEŠU

RAKSTAINIE CIMDI

LATVIJAS ZINĀTŅU AKADEMIJA
VĒSTURES INSTITŪTS
RAŽOŠANAS APVIENĪBA «DAILRADE»

Mirdza Slava

**LATVIEŠU
RAKSTAINIE CIMDI**

RĪGA «ZINĀTNE» 1990

85.126(2L)z6
SI 220

Atbildīgā redaktore vēstures zinātņu doktore *L. Dumpe*

Recenzenti: vēstures zinātņu kandidāts *S. Cimermanis*,
E. Bikše, *M. Grasmāne*

M. Avotas mākslinieciskais noformējums un makets

Fotogrāfs *U. Niedre*

Rakstus pārzīmējušas *R. Vērdiņa*, *I. Ulmane*

No latviešu valodas tulkojušas: *K. Bērziņa* (krievu val.),
M. Graustiņa (angļu val.), *I. Bērziņa* (vācu val.)

490400000—058
S ————— 157—90
M811(11)—90

© M. Slava, 1990

LATVIEŠU RAKSTAINIE CIMDI

Adīšana ir viena no senajām apģērba darināšanas tehnikām, kurai vienmēr bijušas ne tikai praktiskas, bet arī dekoratīvas funkcijas. Tā kā adījumi ir ļoti piemēroti mūsu klimatiskajiem apstākļiem un tehnika un materiāli samērā vienkārši, adīšana kā tautas lietišķās mākslas nozare arī tagad nav zaudējusi savu nozīmi gan daiļamatniecībā, gan plašu tautas masu daiļradē.

Mūsdienās, kad tautas lietišķās mākslas žanru attīstību arvien vairāk ietekmē profesionālās dekoratīvi lietišķās mākslas speciālisti, kad aktīvākie tautas mākslas cienītāji apvienojas dažādos pulciņos un studijās, adīšana vēl joprojām ļoti plaši sastopama arī kā tautas lietišķās mākslas veids, adīšanas prasmi ģimenē pārmanto no paaudzes paaudzē.

Daiļamatnieces — adīšanas pulciņu, tautas studiju dalībnieces, Tautas daiļamata meistarē, lietišķās mākslas kombināta «Māksla» un ražošanas apvienības «Daiļrade» adītājas — parasti ir apguvušas kompozīcijas un krāsu mācības pamatus vai darina cimdušus pēc profesionālo mākslinieku (A. Dzērvīša, Ž. Ventaskrasta, E. Rubenes u.c.) zīmējumiem un etnogrāfiskajiem paraugiem.

Adītājas, kas nav iesaistītas daiļamatnieciskajā ražošanā un netiek speciāli apmācītas pulciņos, darina cimdušus sev un saviem ģimenes locekļiem no darba brīvajā laikā. Tieši šīs grupas pārstāvju darinājumi ir tradicionālās tautas mākslas mūsdienu dzīvais variants.

Feodālisma un kapitālisma periodos cimdušus adīja galvenokārt savas ģimenes vai saimes vajadzību apmierināšanai, samērā maz adīšana bija saistīta ar amatniecību un mājrupniecību, kas ražoja tirgum, kurš diktēja savu gaumi. Tāpēc cimdu rakstos saglabājušās senas tra-

dīcijas. Zināma nozīme šo tradīciju saglabāšanā bija arī tam, ka cimdi bija dāvināšanas objekts kāzu un bērņu ceremonijās un dažādos citos gadījumos.

Ar adīšanu nodarbojas galvenokārt sievietes, bet dažkārt arī vīrieši (Niedre, 1931, 12. lpp.; E 15, 490; LPLM, 242. lpp.). Reta ir tāda lauku sēta, kur valkāšanai un godiem neglabātos vairāk vai mazāk grezni cimdi. Meitenes adīt mācās skolās (adīšana neietilpa meiteņu praktisko darbu programmās vienīgi no 1945. līdz 1955. gadam) vai arī mājās no mātēm un vecmāmiņām. Dažkārt adīšanas tehnikas un rakstaino cimdu adīšanu apgūst arī pieaugušas sievietes, kuras vēlas papildināt savas zināšanas, jūtot nepieciešamību pēc mākslinieciskās jaunrades un vēlēšanos savā un savu tuvinieku apģērbā ienest kaut ko šodienīgu, oriģinālu, pašu rokām darinātu. Padomju Latvijas muzejos, kultūras namos, klubos un daudzās darbavietās noorganizēti adīšanas kursi un rokdarbu pulciņi, kuros iespējams apgūt adīšanas tehnikas un elementāras zināšanas adījumu kompozīcijā. Dažādi roku adījumi ir nepieciešama apģērba sastāvdaļa, un ar to arī izskaidrojama adīšanas tehniku plašā izplatība mūsdienās.

Ģimenēs, kurās dzīvo vecmāmuļas vai kāda cita vecāka sieviete, cimdu un zeķu adīšana parasti ir viņu pienākums. Gados jaunākās sievietes biežāk ada džemperus, jakas, cepures un šalles. Rajonu pilsētās un lauku centros dzīvojošās pensionāres bieži vien piepelnās, adot zeķes un cimdušus apkārtejiem iedzīvotājiem. Parasti pasūtītājs izvēlas cimdu rakstu no zīmējuma, rakstraudža vai novalkāta cimda un dod arī paša sagādātu dziļu izvēlētos krāsu toņos. Dažkārt rakstus veido pašas adītājas. Ļoti plaši ar cimdu

adīšanu nodarbojas arī daiļamatnieki, bet viņu darba vērtējums nav šā krājuma uzdevums.

Šā darba mērķis nav arī teorētiski pamatot mūsdienu tautas lietišķās mākslas attīstības virzienus, par kuriem ir ļoti pretrunīgi uzskati. Te norādīti tikai ceļi, pa kādiem attīstās rakstaino cimdu adīšana, minēti avoti, no kuriem adītāji iegūst cimdu rakstus.

Izdevumā aplūkota 20. gs. krāsainā adījumā darināto cimdu rakstu izplatība Latvijā, analizētas cimdu rotājumu un krāsu noskaņas, kā arī izmaiņas, kādas 20. gs. notikušas cimdu kompozicionālajā risinājumā. Iespēju robežās parādīta dekoratīvi lietišķās mākslas, daiļamatniecības un tautas lietišķās mākslas mijiedarbība adīšanas jomā. Vajadzības gadījumos izdarīti nelieli ekskursi adīto cimdu attīstības vēsturē Latvijā. Apskatas arī senās tradīcijas, kurās cimdi tika izmantoti kā veltes un kā attiecīgā goda apģērba komplekta sastāvdaļa.

Krājuma sastādīšanai izmantoti galvenokārt nepublicēti Latvijas Zinātņu akadēmijas Vēstures institūta Etnogrāfijas daļas zinātniskā arhīva (E) materiāli, kuru vairums komplektēts no pēdējo 35 gadu laikā etnogrāfu ekspedīcijās fiksētiem vairāk nekā 5500 cimdu rakstu zīmējumiem, fotoattēliem un paraugiem. Norādes par cimdu atrašanās vietām attēlu parakstos sniegtas pēc attiecīgā laika administratīvi teritoriālā iedalījuma. Ekspedīcija strādāja Aknīstes raj. (1952), Alūksnes raj. (1953, 1969), Balvu raj. (1963), Bauskas raj. (1951, 1970), Cēsu raj. (1953, 1967, 1970), Daugavpils raj. (1962, 1967, 1968, 1983), Dobeles raj. (1966, 1970, 1984), Gaujienas raj. (1954), Gulbenes raj. (1956, 1960, 1969), Jēkabpils raj. (1960, 1965, 1966, 1969), Jelgavas raj. (1970, 1971, 1973, 1975, 1978), Krustpils raj. (1959, 1961), Kuldīgas raj. (1960, 1970, 1981), Liepājas raj. (1965, 1979, 1980), Limbažu raj. (1957, 1960, 1971), Ludzas raj. (1964), Madonas raj. (1959, 1970), Neretas raj. (1952), Ogres raj. (1961, 1967), Preiļu raj. (1962, 1965, 1968), Rēzeknes raj. (1965), Rīgas raj. (1965, 1966), Saldus raj. (1969), Stučkas raj. (1970), Talsu raj. (1965, 1970), Tukuma raj. (1970), Valkas raj. (1958), Valmie-

ras raj. (1965), Ventspils raj. (1970, 1981, 1982) un Viļānu raj. (1955).

E fondā esošie cimdu raksti, kuri publicēti rakstā «Daži adīto cimdu rotāšanas veidi» (Slava, 1960) un LTM 2. sējuma, šajā izdevumā netiek atkārtoti. Neliela daļa materiālu iegūta apvienotajās Baltijas ekspedīcijās (1965—1975), vācot materiālus Baltijas vēsturiski etnogrāfiskā atlanta sastādīšanai. Šo ekspedīciju maršruts galvenokārt bija pakļauts celtniecības tēmas vajadzībām, tāpēc cimdu rakstu fiksēšanai netika meklētas labākās cimdu adītājas un materiālus vāca jebkurās lauku mājās. Katrā otrajā vai trešajā bijušā pagasta teritorijā tika apsekoti vairāki teicēji. Īpaša uzmanība bija veltīta apvidiem, par kuriem pētnieku rīcībā maz materiālu.

Pavisam šā darba vajadzībām izanalizēts ap 5500 cimdu zīmējumu un fotoattēlu. No tiem 4800 vienību glabājas E fondā, ap 700 — Latvijas Vēstures muzeja Etnogrāfijas nodaļas zinātniskajā arhīvā (LVM E; Pieminekļu valdes uzdevumā 1925. un 1926. gadā vākti Latgalē, Rēzeknes un Ludzas apriņķos, 1942. gadā — Kurzemē un Zemgalē, no 1954. līdz 1960. gadam muzeja darbinieku vākti, kā arī saņemti uz izsūtītām anketām no Ziemeļkurzemes, Augšzemes u. c.). Tā kā lielākajai daļai muzeja vāktu materiālu nav precīzu ziņu par objekta darināšanas laiku, datējumi doti aptuveni pēc priekšmetu fiksēšanas laika. Latvijas Vēstures muzeja Etnogrāfijas nodaļas fondu (CVVM) materiāli šajā darbā nav izmantoti, izņemot 18. un 19. gs. līgavaiņa baltos goda cimdu, kuri mazāk pazīstami un rotāšanas principos saglabājuši ļoti senas tradīcijas. Pārējie muzeja cimdi vairāk vai mazāk publicēti jau agrāk un pieejami muzeja atklātajos fondos. Šajā krājumā nav aplūkoti arī caurumotā adījumā, dažādās pārcēlumu un piņu tehnikās adītie cimdi, kas pēc savas izcelsmes ir samērā jauni un mūsdienu adījumos sastopami retāk nekā krāsainā adījuma cimdi. Šie adījumi arī daudz retāk fiksēti, jo materiālu vācēji ne vienmēr bijuši pietiekami kvalificēti, lai prastu uzzīmēt sarežģītās adījumu tehnikas. Krājumā ievietoto melnbalto zīmējumu lielākā daļa atlasīta no trim Liepājas rajonā atrastām rakstu

kladēm: 1) no Katrīnas Muičnieces audumu un adījumu «musturu burtnīcas» Rucavas ciema padomes Papes Ķoņu ciemā (403.—409. att.); 2) no Katrīnas Kalnas adījumu rakstu klades Nīcas ciema padomes Sprūdus (410.—507. att.); 3) no Jēkaba Ķibura apkopotajām Lejaskurzemes cimdu rakstu mapēm (508.—567. att.), kas glabājas Liepājas Vēstures un mākslas muzejā (LM 18043). Šos rakstus J.Ķiburs vācis no 1925. līdz 1965. gadam, tie sakārtoti uz 298 lappusēm un izpildīti ar punktiņiem uz parastā rūtiņu papīra. No 27 rakstu autorēm vairums (17) bijušas no Bārtas teicējām, pārējās no Rucavas (3), Kalētu (2), Nīcas (3) un Dunikas (2) pagasta (E 26, 5595). Tā kā pie konkrētiem rakstiem nav norādes, no kuras teicējas vai pagasta šis raksts ņemts un uz kuru laiku tas attiecas, atsaucē dotā tā, kā to devis pats vācējs J.Ķiburs (Lejaskurzeme, 20. gs.). Tomēr iespējams, ka daudzi raksti cēlušies stipri senāk, jo 50 rakstu J.Ķiburs pārzīmējis no bārtēnieces A. Puļķes 3 burtnīcām, kas Lielā Tēvijas kara laikā gājušas zudumā, pati teicēja 1929. gadā mirusi 80 gadu vecumā. Rakstu burtnīcas Liepājas apvidū 20. gs. sākumā bijušas ļoti populāras. Ap 1907. gadu, kad J.Ķiburs sācis apmeklēt pagastskolu, viņš ievērojis, ka skolas meitenēm bez obligātajām mācību priekšmetu burtnīcām gandrīz katrai bijusi sava sīki rūtota burtnīca (dažām pat vairākas), kurās ar zīmuli punktiņu tehnikā sazīmēti dažādi skaisti cimdu raksti. Meitenes cita no citas tos pārzīmējušas savās burtnīcās, vienmēr atrodot jaunus rakstu variantus un salikumus (LM 18043, 2. lpp.; E 26, 5595). Par rakstu burtnīcām ziņas atrodamas arī citur.

Cimduš pēc delnu formas iedala dūrainos un pirkstainos. Nosaukums «pirkstaini» latviešu valodā ir līdzīgs cimdu nosaukumam lietuviešu valodā («pirštines» — cimdi, «pirkštas pirštines» — pirkstaini). Pēc J. Endzelīna atzinuma, latviešu vārdam «adīt» atbilst lietuviešu «adyti», kas liecina par to seno izcelsmi (LTD, 3. sēj., 204. lpp.). Iespējams, ka kopējie reāliju un adījumu tehnikas nosaukumi norāda uz to senumu. Mūsu rīcībā esošais konkrētais materiāls gan ir daudz jaunāks.

Par senākajiem Lātvijas teritorijā konstatētajiem adīto cimdu rakstiem varam spriest pēc arheoloģiskajos izrakumos atrastajiem cimdiem, kas attiecas uz 15. gs., lai gan cimdu adīšanai vajadzīgās adāmadatas izrakumos konstatētas jau 14. gs. Arheoloģiskajos izrakumos Rīgā atrastie adītie cimdi pagaidām ir senākie ne vien Latvijā, bet visā Ziemeļ- un Austrumeiropā (Caune, Zariņa, 1980, 60.—68. lpp.). Ziņas par adītiem cimdiem Lietuvā ir no 16. gs., bet Igaunijā no 17. gs. (Konsin, 8., 33. lpp.; ИЭАП, 156. lpp.). Eiropas dienvidos adīšana pazīstama jau mūsu ēras 7.—8. gs. (Turnau, 23. lpp.). Polijā senākie adījumu fragmenti datēti ar 12. un 13. gs., bet nav zināms, vai tie bijuši cimdi (Turnau, 28. lpp.). Vācijā adītas zeķes datētas ar 13.—14. gs., bet Skandināvijā un Somijā tās plašāk izplatījās tikai 18.—19. gs. (Vahter, 1953, 77. lpp.). Domājams, ka uz to pašu laiku attiecināma arī adīto cimdu izplatība. Krievijā adītas zeķes parādījās ap 19. gs. vidu (Маглова, 1956, 717. lpp.).

Latvijā atrastie 15. gs. pirkstainis un dūrainis samērā labi saglabājušies, un to rekonstrukciju devusi arheoloģe Anna Zariņa (1., 2. att.). No dūrainā saglabājusies delnas rakstainā josla, bet no vaļņa daļas — tikai iežogojošā josla (1. att.). Pirkstainajam cimdam (Caune, Zariņa, 1980, 5.—7. att.) ir četras raksta joslas, no kurām katrai savādāks raksts (2. att.). Tas mudina domāt, ka varbūt arī dūrainim vaļņa daļā bijis cits raksts. Zīmējumā ir dots A. Zariņas rekonstruētais delnas raksts. Svītrās sakārtotās rakstainās joslas atbilst rakstainām zeķēm, kas atrastas Ēģiptē un datētas ar 12. gs. (Turnau, 3. zīm.). Jāpiebilst, ka tajā laikā pirkstainiem ceremoniju cimdiem raksts parasti bija ieadīts valnī joslā un atsevišķs raksta elements — delnas virs pusē (Turnau, 5., 6. zīm.). Ievēribu pelna Rīgā atrastā dūrainā rakstainās joslas dalījums brūnā un sarkanā krāsā, tāpat arī pirkstainā cimda apakšējās joslas dalījums divās krāsās (1., 2. att.), kas, liekas, bijis raksturīgs 15.—16. gs. adījumiem Eiropā. Par to liecina Zviedrijā atrastais vācu izcelsmes 16. gs. cimds (Turnau, 46. zīm., 160. lpp.) un Igaunijā atrastie senākie cimdi (Manninen, 1927,

1. tab.; Konsin, 1972, 1. tab.). Igaunu cimdus šis rotājuma princips saglabājās vēl 19. gs. (Konsin, 1972, 12., 13. tab.). Latvijā šāda tipa cimdu rotājums sastopams Zemgalē, Bauskas apkārtnes krieviņu (votu) 18.—19. gs. adījumos (15.—17. att.). Pārējā Latvijas teritorijā šāds cimdu rotāšanas princips 19. gs. nav raksturīgs.

16. un 17. gs. Eiropas ceremonijās lietoto modes cimdu ietekmē (Turnau, 49. att.) varētu būt radušies Atašienes līgavaiņa cimdi (4. att.) ar paplatināto vaļņa galu un šķelumu vienā sēnā. Savukārt vaļņa raksta vertikālais kātojums sasaucas ar vēlākiem (19. gs. beigu) Latgales cimdu lentveidīgajiem vaļņu rakstiem. Atašienes cimdus ir vienīgais līdz šim konstatētais tāda veida cimdus.

Senākie līdz mūsu dienām saglabājušies līgavaiņu cimdi, kuri datēti ar 18. gs., adīti speciāli kāzām. Tiem ir balts pamats ar krāsainu rakstu joslām un galos vairākās kārtās greznas bārkstis. Pirksti adīti baltā krāsā (3., 5.—13., 16. att.). Šādi līgavaiņa cimdi vairāk raksturīgi Latvijas austrumdaļai — Austrumvidzemei, Latgalei un Augšzemei. Ir saglabājušās arhīva ziņas par līdzīgiem cimdkiem arī Zemgalē: «Katra meita pūra dibenā glabājusi baltos brūtgāna cimdus. Tie bijuši gari, līdz elkoņiem, pie tam viss garais valnis bijis izrakstīts dažādiem rakstiem» (LVM E, 1970. mape). Dienvidkurzemē baltajiem cimdkiem ir krāsains valnis, delnās vai cimda virspusē — raksts caurumotā adījumā (Slava, 1966, 23. tab., 1; LTM, 2. sēj., 452. att.). Ziemeļkurzemes baltajiem cimdkiem valnis ir dzeltenbrūnos toņos kreiliski labisko kārtu adījumā, bez bārkstīm, bet delna un pirksti balti un bez raksta (Slava, 1966, 23. tab., 2., 3.). Par balto cimdu lietošanu kāzu ceremonijās liecina arī tautas dziesma:

Mauc, brālīti, baltus cimdus,
Noņem brūtes vainadziņu;
Ja nevida balti cimdi,
Ņem ar plikām rociņām. (F 1208, 268.)

Ejot laulāties, līgavai un līgavainim Krustpils apvidū bijis paradums apvilkt baltus adītus, izrakstītus pirkstaiņus, kam galā bārkstis. Arī pirmo kāzu maltīti (tā sauktā laulību noēšana) ēduši ar cimdus

tērptām rokām (LR, 2. sēj., 153. lpp.). Līdzīgas ziņas iegūtas arī Kurzemē (E 15, 488, 1970. g., Kuldīgas raj.).

Līdz mūsu dienām saglabājušies senie adījumu paraugi liecina par adītāju lielu meistarību un bagātu māksliniecisko izjūtu gan rakstos, gan krāsu noskaņā. Ir saprotama lielā rakstu dažādība līgavaiņu, dāvinājamās un goda cimdus. Adītājas sacentās rakstu izdomā, lai parādītu to labāko, ko katra prot, jo tieši godos un ceremonijās lietotie cimdi bija pieejami plašākam sabiedrības novērtējumam.

Cimdu lielo daudzumu, to nepieciešamību un izmantošanu 19. gs. vidū aprakstījis J.G.Kols: «Ļoti zīmīgu vietu citu apģērba gabalu vidū ieņem cimdi, kurus neviena tauta nelieto tādā vairumā kā latvieši. Roku apģērbšana viņiem šķiet tikpat nepieciešama kā kāju un stilbu apģērbšana, tāpēc viņus gandrīz vienmēr redz cimdus. Vēršiem vai zirgiem pakaļ skrienot, ganu rokas ir tērptas cimdus, malkas cirtējs mežā bez cimdkiem cērt kokus tikpat reti kā bez cirvja; pat puīši, mēslus vezdami, dakšas ņem ar cimdkiem, it kā viņi tā darītu tīrības dēļ. Tāpēc, kur viens latvietis pie otra līgst, tur tiek pielīgts arī noteikts skaits klātdodamo cimdu: ganu zēniem trīs līdz četri, puisim — astoņi līdz 10 pāri gadā. Cimdi latviešiem ir parasts dāvinājuma priekšmets, ko viņi dažādos sīkos gadījumos savā starpā dāvina, tāpat kā mēs (vācieši — M.S.) to darām ar citiem nieciņiem. It sevišķi kāzās visiem viesiem tiek dāvināts liels cimdu skaits. Tāpēc līgava vienmēr tur krājumā daudz cimdu — trīs līdz pieci simti pāru, lai kāzu dienā nenokļūtu nepatikšanās. Tos (cimdu) viņas darina pašas no mīksta vilna, ieadot sarkanas zvaigznītes, puķītes un kāsišus pēc tūkstošiem paraugu, kuru izgudrošanā neapsīkst viņu izdoma.» (Kohl, 1841, 69.—70. lpp.) J.G.Kols ir stipri pārspīlējis cimdu daudzumu, bet 50—100 pāru cimdu savās kāzās 20. gs. sākumā izdalījušās vairākas gados vecākās teicējas (E 3, 494; E 3, 571; E 15, 488). Protams, kalpones pūrā nebija tik daudz cimdu pāru un nebija arī vajadzības pēc tiem, jo viņai trūka daudzo saimniecības ēku un dārzu, kur kāzās būtu jāmet veltes,

turklāt viesu pulks gājēju kāzās nebija liels. Taču arī kalpones vīra tuvākajiem radiem kāzās deva cimdu pāri. J. G. Kola minētais cimdu lietojums un to darināšanas jaunrades procesa raksturojums parāda adīšanas kā tautas mākslas žanra masveidību, tas liecina, ka adītājas pārņem no iepriekšējām paaudzēm mantoto tautas masu mākslinieciskās jaunrades pieredzi.

20. gs. 20. gadu Latgales ekspedīciju materiālos minēts, ka 18 gadu vecas meitas pūrā bijuši 26 cimdu pāri, no kuriem katram bijis savs raksts (LVM E, 2635. mape, 37. dok.). Vēl 20. gs. sākumā līgavai kāzu gājienam adīti speciāli cimdi (LVM E, 2635. mape, 41. dok.). Arī mūsdienās daudzās vietās (sevišķi Latgalē un Kurzemē) ir saglabājusies senā tradīcija dāvināt līgavainim, vīramatei, vīratēvam un vīra radiem rakstainus cimdu kā pateicību par dēla audzināšanu. 20. gs. 70. gados, kad iesakņojies laicīgais kāzu ceremoniāls, dāvanas, tostarp arī cimdu, dažkārt pasniedz arī jaunās sievas vecākiem un tuvākajiem radiem, kas palīdzējuši kāzu svinību rīkošanā (E 15, 488).

Pēc senajām tradīcijām cimdu dāvināšana sākās jau pirms kāzām. Ja atbraukušie precinieki tika uzskatīti par pieņemamiem, tad līgavai cimdu pāris bija jādod kā līgavainim, tā preciniekiem (Aizsils, 1941, 162. lpp.; Niedre, 1931, 11. lpp.). Saderināšanās laikā pirms kāzām līgava deva līgavainim «raibos cimdu», kurus viņš vilka rokās kāzās. Pie mācītāja braucot, līgavai atkal bija jādāvina līgavainim cimdi (Aizsils, 1941, 165., 170. lpp.). Arī mācītājam par jaunā pāra pierakstīšanu uz laulāšanu bija jādod cimdu pāris (E 3, 236; E 15, 492). Feodāli dzimtbūtnieciskās iekārtas laikā muižas kalpiem vajadzēja izlūgties no sava kunga atļauju precēties un, ejot pie kunga «rādīties», līgavai viņam bija jādod cimdu pāris (Rainis, 1951, 308. lpp.).

Līgavas pūru uz vīra mājām parasti veda ceturtdienā vai sestdienā pirms kāzām. Pūra vedējiem līgava deva pirkstainus cimdu, ko piesprauda pie cepures (Aizsils, 1941, 195. lpp.). Pūra govīm cimdu uzkāra uz ragiem. Par govju ielaišanu kūtī arī bija jādod cimdi (Aiz-

sils, 1941, 182. lpp.; Niedre, 1931, 11. lpp.).

Dažreiz par līgavas ietērpšanu galvas rotā «šķesteriene» dabūjusi cimdu pāri. Sevišķi tas sakāms par Alsungas līgavas galvas rotu, kur sievas galvas autā «linkainī» ievīstīja jaunavas vainagu (E 56, 1484). Pēc laulībām baznīcā pārminderim atstāja košus cimdu (Niedre, 1931, 11. lpp.). Ērgelniekam cimdu pāris bija jāatstāj uz altāra (Rainis, 1951, 317. lpp.). 19. gs. otrajā pusē šīs tradīcijas gan jau bija reti sastopamas, jo daudzi gados vecākie teicēji tās vairs pat neatcerējās.

Cimdi pienācās arī tam, kurš pēc atbraukšanas no baznīcas pirmais līgavu izcēla no ratiem vai kamanām (E 3, 236; E 54, 1021; Aizsils, 1941, 219., 366. lpp.; Niedre, 1931, 11. lpp.). Iebraucot jaunā vīra sētas pagalmā, meta cimdu pāri. Kad jauno sievu ieveda istabā, tā atstāja cimdu pāri pie krāsns.

Pūra dališana kāzās parasti notika laulību dienas vakarā pēc vainaga noņemšanas (Latgalē, Augšzemē, Vidzemē) vai arī otrajā kāzu dienā jaunā vīra mājās (Kurzemē, Vidzemē). Pūra dališanas laiks bija atkarīgs no tā, vai svinēja īsās vai garās kāzas, vai pēc laulībām atgriezās jaunās sievas vai vīra mājās. Cimdu kopā ar citām pūra veltēm jaunā sieva deva vīramatei un vīratēvam, vīrabrāļiem un vīramāsām, vedējiem un muzikantiem.

Kāzu nedēļas sestdienā jaunā sieva gāja vīramātes pirtī, kur viņai atkal bija «jāsviež» cimdi un jostas. Cimdu lika uz pirts sliekšņa, lāvas un krāsns, ar jostām apsēja pirts slotas, tā mēģinot nodrošināt laimīgas dzemdības (Rainis, 1951, 324. lpp.).

Līdz pat 19. gs. vidum cimdu «sviešanai» bija maģiska nozīme: jaunajai sievai pirmoreiz ieejot vīra mājā, vajadzēja atstāt kūtī, klētī, šķūnī, uz akas un citur pa cimdu pārim, lai tādējādi nodrošinātu sekmes mājas darbos un veicinātu turību. 19. gs. beigās šī paraža pa lielākajai daļai jau bija izzudusi, bet cimdu došana kāzās par dažādiem pakalpojumiem ir saglabājusies līdz mūsu dienām. Tagad gan cimdu bieži vien nomainījuši dažādi suvenīri. Etnogrāfu ekspedīciju laikā vairākās vietās, sevišķi Latgalē un Kurzemē, vēl pēdējos divos gadu desmitos

fiksēti cimdi, kas saņemti kāzās par jaunā pāra ievēšanu, par mūzikas spēlēšanu un saimniekošanu. Ļoti bieži tos dāvāja vīramātei un vīratēvam.

Pēdējos gados, kad uz seno tradīciju bāzes nostiprinās jaunās kāzu tradīcijas, adītie cimdi ietilpst līgavas kāzu vēltēs arī tajos Latvijas vēsturiski etnogrāfiskajos apgabalos, kuros kapitālisma periodā tie bija zaudējuši kādreizējo nozīmi (Zemgalē, daļēji Vidzemē).

19. gs. pēc senajām tradīcijām cimdi bija jādod arī kristību ceremonijā. Bērnu vedot kristīt, pa cimdu pārim deva kūmām un mācītājam. Dzimstot pirmajam bērnam, cimdi dalīti arī citiem tuviniekiem (Niedre, 1931, 11. lpp.).

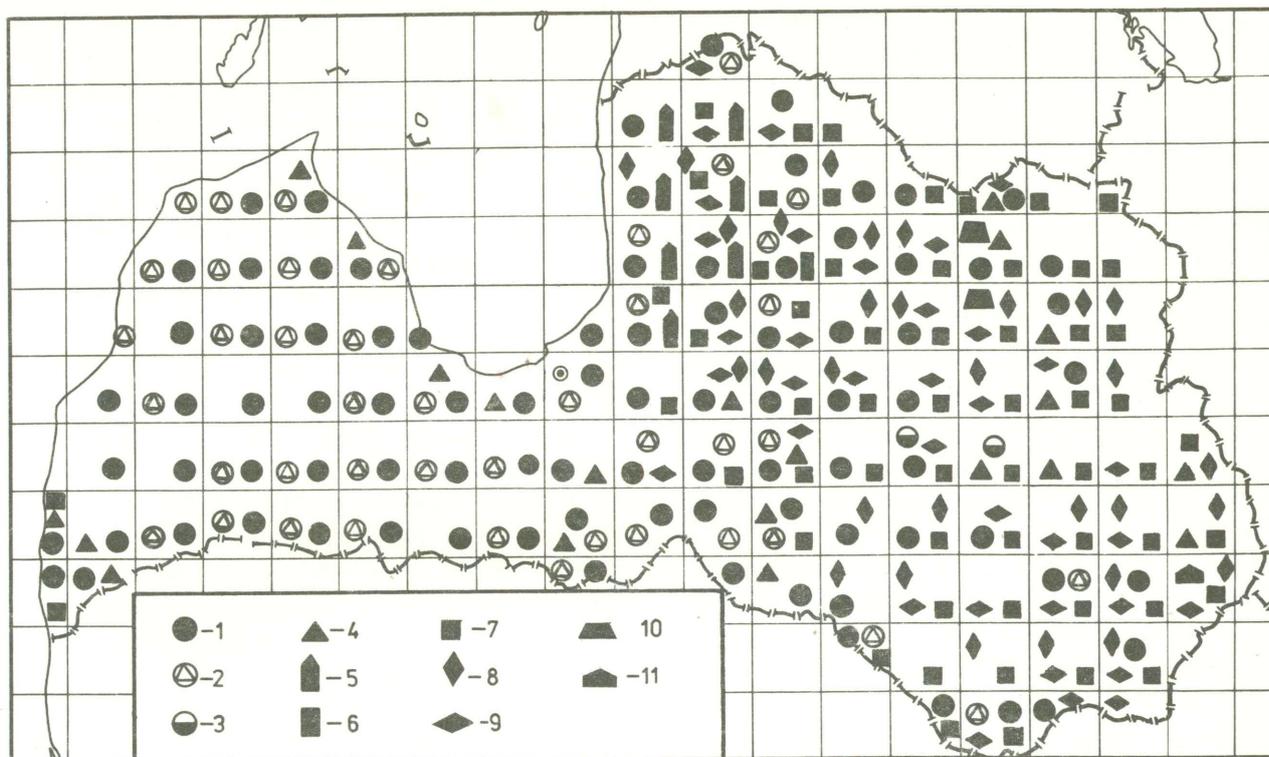
Kad bērns bija paaudzies un viņu pirmo reizi ņēma līdzī uz baznīcu, cimdu pāri atstāja ģērbkambarī uz galda. Jauniešus iesvētīšanas mācībā sūtot, mācītājam deva pa labam cimdu pārim. Krustpils mācītājs tādā kārtā sakrājis tik daudz dažādu cimdu, ka ķesteris dažkārt tos vedis uz Daugavpili pārdot (Niedre, 1931, 11. lpp.). Iesvētamai meitai cimdi bijuši jādod arī ērgelniekam un zvaniķim (Rainis, 1951, 317. lpp.).

Ja pieaugusi meita iedeva puisim cimdu pāri, tā skaitījās saderināšanās zīme, tādēļ senāk bieži vien teica nevis «puisis ar meitu saderinājies», bet gan «puisis paņēmis raibos cimdos» (E 56, 1530).

Pēc senajām tradīcijām cimdi bija jādod arī citos nozīmīgos dzīves un darba gadījumos, piemēram, kalējam, kad pirmo reizi apkala jaunu zirgu (E 3, 576; E 4, 150; E 56, 1535). Latgalē šī tradīcija 20. gs. jau sastopama reti. Ja meitas vizinājās kopā ar puīšiem, par vizināšanu bija jādod cimdu pāris. Ļoti reti mūsdienās ir saglabājusies senā tradīcija, ka gados vecākas sievietes ada sev bērnu cimdos, ko dot kapa racējiem, izvadītājiem, krusta un zārka nesējiem. Senāk, kad izmantoja vietējo galdnieku darbu, cimdos deva arī par zārka taisīšanu (Niedre, 1931, 12. lpp.). Par bērnu «pūra» gatavošanu ir ziņas no visiem Latvijas vēsturiski etnogrāfiskajiem apgabaliem. Mūsdienās bērēm paredzētajiem cimdiem speciāli raksti vai noteiktas krāsas netiek izvēlētas. Alsungas apkārtne kādai 90 gadu vecai teicējai bija noadīti

dažādiem gadalaikiem paredzētu bērnu cimdu trīs varianti: ziemai — melni, ar baltiem rakstiem, rudenim un pavasarim — pelēki brūngani, ar baltiem rakstiem, bet vasarai — brūni, ar dzelteniem un zaļiem rakstiem (E 55, 1825). Dažviet 20. gs. sākumā krusta nesējam adīja pirkstainus cimdos melnā vai citā tumšā krāsā ar baltiem krustiņiem (390. att.) vai melnus dubultniekus ar zaļu skujiņu valnī (Vidzemē). Jaunībā miruša cilvēka krusta nesējam deva baltus pirkstainus cimdos (E 15, 489, Ludzas raj., 1956). Šķiet, ka baltu bērnu cimdu tradīcija ir saglabājusies vēl no tiem laikiem, kad, nomirstot neprecētai meitai, baltos līgavaiņa cimdos atdeva krusta nesējam. Mūsdienās visas šīs tradīcijas jau reti sastopamas un stipri transformējušās. Zemgalē ir nācies redzēt bērnu «pūru», kuram cimdu vietā noadītas zeķes, un adītājas mazdēls pats izvēlējies rakstu, kādā adītas viņam par «dobes rakšanu» domātās zeķes (E 15, 498, Kurzemē). Biežāk bērēs dod tikai vienu cimdu pāri — vai nu runātājam, vai krusta nesējam (E 56, 1527; E 15, 489, Augšzemē).

Cimdos ada no vietējiem materiāliem — aitu vilnas dzijas. Lai rakstā izceltu koši balto toni, senākajos goda cimdos dažkārt ieadīti linu diegi (15.—17. att.). Ikdienā valkājamiem cimdiem linu diegi ieadīti, lai tie būtu stiprāki (Niedre, 1931, 14. lpp.). Mūsdienās lauku iedzīvotāji vilnu neapstrādā mājās, bet nodod rajonu vilnas apmaiņas punktā, kur saņem pretī savērptu vilnas dziju, pa lielākajai daļai vienkārtas nekrāsotu, pēdējos gados arī krāsotu (tādēļ bieži cimdos redzam ļoti spilgtas un ne katreiz saderīgas krāsas). Dzijas krāso arī mājās ar ķīmiskajām jeb tā sauktajām paciņu krāsām, ko pērk pilsētas vai ciemu veikalos. Krāsošana ar augu krāsvielām sastopama samērā reti, un ar to nodarbojas galvenokārt tautas studiju un pulciņu dalībnieces. Tā kā cimdu adīšanai parasti lieto šķetinātu dziju, to pēc krāsošanas vajadzīgajā rupjumā šķetina mājās ar parastajiem ratiņiem. Cimdos ada no divkārtu un trīskārtu dzijas. 70. gados Rīgā un citās lielākajās pilsētās tirdzniecībā parādījās krāsotas šķetinātas vilnas dzijas, kuras arī izmanto cimdu adīšanai.

Dūraiņu nosaukumu izplatība Latvijā (pēc Latvijas ZA Andreja Upīša Valodas un literatūras institūta materiāliem):

1 — dūraiņi, dūraini(s), dūrenieki, durainieki, durenis; 2 — dūraiņi cimdi, dūraiņie cimdi, dūraiņcimdi, dūraini cimdi, duraini cimdi; 3 — dubultaini cimdi; 4 — cimdi, cimds, cinds; 5 — plaukstaini, plaukstainie cimdi, plaukstancimdi; 6 — delnainie cimdi; 7 — kulaiņi; 8 — kulainieki, kulaini(s), kulaines; 9 — kulaiņie cimdi, kulaini cimdi; 10 — kulači; 11 — gulaiņi.

Veikalos dabūjamo importa dziju cimdu adīšanai parasti neizmanto. Ļoti reti speciālām vajadzībām cimdus ada no trušu un citu dzīvnieku vilnas. 80. gados cimdu rakstiem dažkārt sāka lietot sintētiskās dzijas (E, 1984. g., Dobeles raj.).

Adīšanas darbarīki ir 5 metāla adāmās adatas (Zemgalē un Kurzemē «virbi» un «irbi»). Cilpas, kuras ar adatu palīdzību adot uzmet no dzijas un saista ar iepriekšējām, sauc par valdziņiem, «acīm», «kalpiņiem» (Latgalē). Izšķir labiskus (|), kreiliskus (—) un apmestus (o) valdziņus. Caurumotam adījumam vēl svarīgi ir labiskie (/) saadītie un kreiliskie (\) saadītie (pārceltie) valdziņi. Krāsainos cimdus parasti ada labiskā adījumā, citas tehnikas sastopamas tikai valņos.

Dūrainu cimdu apzīmēšanai latviešu valodā ir dažādi nosaukumi (sk. karti). Kurzemē, Zemgalē, Vidzemes lielākajā daļā un Augšzemes rietumu daļā raksturīga leksēma «dūrainis», «dūraiņi». Lat-

galē «kulainis», «kulaiņi». Vidzemē, izņemot tās rietumu daļu, līdzās leksēmai «dūraiņi» lieto arī leksēmu «kulaiņi». Leksēma «cimdi» viskoncentrētāk sastopama Dienvidkurzemē, bet pārējā Latvijā to lieto izkaisīti. Zemgalē un Kurzemes ziemeļdaļā saka arī «dūraiņi cimdi». Tikai Rietumvidzemē izplatīts nosaukums «plaukstaini cimdi», retāk «delnaini cimdi». Nosaukumi «kulači», «gulaiņi» tikai atsevišķos gadījumos sastapti Vidzemē un Latgalē. Kā dūraiņu, tā pirkstaiņu atsevišķām daļām ir savi nosaukumi — valnis, delna, pirksti, noraukums (arī nobeigums), ikšķis. Šajā darbā nav atsevišķi norādīts, kuri ir pirkstaiņu, kuri — dūraiņu raksti, jo rotājuma ziņā 20. gs. atšķirību nav, viens un tas pats raksts varēja būt dūraiņiem un pirkstaiņiem. Mūsdienās pirkstaiņus ada samērā reti, tos nomainījuši ādas, trikotāžas un ar mašīnu adītie vilnas cimdi. Ja vēl kāds arī ada pirkstaiņus, tad tos rotā caurumots raksts vai neliels

rakstiņš delnā. Pat Dienvidkurzemē, kur 19. gs. beigās vēl bija plaši izplatīti pirkstaini cimdi ar krāsainā rakstā adītiem pirkstiem, 20. gs. tos gandrīz vairs neda (Slava, 1966, 23. tab., 7., 8., 9.). Dūraiņus ada krāsainā rakstā ar divām, trim vai vairāk dzijām, bet paši raksti ir vienkāršāki un sīkāki nekā 19. gs. otrās puses godu cimdiem. Mūsdienu krāsainajām virsdrēbēm labāk pieskaņojas mazāk koši un notonēti cimdi. Agrāk adīt goda cimdu ar bagātīgi ornamentētiem košiem vaļņiem un komplicētiem delnu rakstiem bija prestiža jautājums, mūsdienās turpretī, izmainoties cimdu funkcijām (tos retāk lieto kā dāvināšanas objektu), tie kļuvuši vienkāršāki. Daudz biežāk nekā agrāk sviķelainā (Kurzemē galdainā) adījumā tiek adīti cimdi ar taisniem rakstainiem vai pieguļošiem vienkāršainiem vaļņiem, kā arī ar svītrainiem vaļņiem. Retāk cimdu valnīti iesāk ar robiņiem («peļu zobīņiem») vai bārkstīm. Ar grezni rotāto cimdu adīšanu pēdējos gadu desmitos vairāk nodarbojās daudzo rokdarbu pulciņu un studiju dalībnieces, tautas daiļamata meistarē (LMTM, 70.—80., 82.—86., 88., 89. att.). Protams, labākie šādu cimdu paraugi, kas atbilst attiecīgās vides estētiskajām prasībām un tehniskajai prasmei, iesakņojas arī tautas mākslā, tāpat kā žurnālos un grāmatās publicētie cimdu raksti.

Apskatot visus mūsu rīcībā esošos cimdu rotājumus, jāsecina, ka vēl mūsdienās cimdu rakstos saglabājusies liela ornamentu un krāszieda dažādība. No savāktajiem 5500 cimdu rakstiem neviens pilnīgi neatkārtojas. Kaut arī daļa cimdu ir ar vienveidīgiem raksta pamatelementiem, to sakārtojums, krāsu salikums un vaļņu traktējums katram pārim ir citāds (19.—26., 41., 42., 51.—58., 67.—70., 109.—111., 129.—132., 137., 139., 140. att. u. c.). Pat tajos gadījumos, kad raksts ņemts no žurnāla, tā galīgais noformējums ir citāds (salīdz. 363.—366. att.; Rubene, Ivanova, 1956, 3. tab. un šā krājuma 102. att.). Visi šie fakti pierāda, ka tautas daiļrades gars nav zudis arī mūsu racionālajā tehnikas laikmetā. Rakstu variēšana palielina to estētisko vērtību. Noteikti ornamenta uzbuves principi spiež darinātāju atrast arvien jaunus uzlabotus variantus no jau

vispār pazīstamām tautas atzītām formām.

Valnim Latvijas teritorijā ir dažādi nosaukumi: Latgalē — «atkalnis», «kācēns», Augšzemē — «lociņš», «grauziens», Kurzemē un Zemgalē — «kāts», «stulms», «valnis». Senākajos Austrumlatvijas cimdu vaļņos redzam labiski kreiliskā adījumā adītas «pīnītes» (3., 15., 18. att.), «skujiņas» (3., 5.—9., 11., 13. att.) vai horizontālā adījumā labiskās un kreiliskās krāsainās kārtas (4. att.). Darba cimdu valni biežāk adīja «sviķelainā adījumā», ko sauc arī par «rievaino adījumu» (Latgalē un Kurzemē — «galdaino»). Tas veidojas, adot vienu valdziņu labiski, otru — kreiliski vai arī divus — labiski un divus — kreiliski. Sviķelainā adījumā kreiliskie valdziņi savēlkas adījuma kreisajā pusē, tāpēc adījums labāk piekļaujas rokas stilbam. Goda cimdi bija rotāti ar bagātīgi izrakstītiem krāsainiem vaļņiem, kuri noslēdzās ar bārkstīm vai robiņiem — peļu zobīņiem (33., 34. att.). 19. gs. bārkstis ir galvenokārt sieviešu cimdu rotāšanas veids. 20. gs. vidus adījumos biežāk sastopami vaļņi sviķelainā adījumā vai arī no labiski kreiliskām kārtām (66., 291. att.). Ļoti reti sastopami tā sauktajā pinuma tehnikā darinātie vaļņi (74., 170. att.), kas 19. gs. beigās Austrumlatvijā bija plaši izplatīti. Tāpat samazinājusies lentveidīgo vaļņu adīšana (106., 207. att.), kas 20. gs. sākumā vēl samērā plaši bija sastopama Latgalē un Augšzemē (Slava, 1960, 141. lpp.). Jauns vaļņa veids parādās 70. gadu adījumos. Vaļņa sākumā ir neliela rakstiņu josla, kurai seko sviķelainais adījums vai nelielas grieztās pīnes (131., 273., 293., 307. att.) un pēc tam delnas raksts. Ir saglabājusies arī viens no senākajiem vaļņu veidiem, kad pēc uzmetuma noada dažas labiski kreiliskās kārtas vai nelielu rakstiņu un tūliņ sāk delnas rakstu (64., 90., 142., 176., 197., 221., 227, 249. att.). Retāk sastopams 19. gs. beigās Ziemeļaustrumkurzemē pazīstamais valnis, kura rakstā izmantoja delnas raksta daļu (102., 197. att.).

Visparastākais delnu rotāšanas paņēmiens ir pamatu klājošais raksts, kas visās trijās Baltijas republikās ir valdošais cimdu rotāšanas veids no 19. gs.

vidus līdz 20. gs. vidum (ИЭАП, 63.—66. karte). Pamatu klājošais raksts bieži vien sakārtots tā, lai arī laukums, kurā ieadīts raksts, veidotu kādu noteiktu zīmējumu (251., 252., 254., 261., 262., 264., 285. att.). Dažkārt raksts sakārtots ar tādu meistarību, ka grūti atšķirt, kurš ir raksts, kurš — pamats (71., 72., 74., 187., 213., 228. att.). Salīdzinot 20. gs. sākumā adītos cimdos ar 70. gadu cimdēm, jāsecina, ka pamatu klājošajam rakstam cimdu kompozīcijā ir tendence samazināties. 50. gados vēl 90% cimdu bija adīti pamatu klājošā rakstā, bet kopš 70. gadiem modernāki skaitās svītrotie cimdu raksti.

60. gados no žurnāliem un speciālās adījumu literatūras (Padomju Latvijas Sievietes rokdarbu pielikums; Rubene, Ivanova, 1956, krāsainais pielikums u. c.) iesakņojas šķērsvītrotais joslās kārtoti cimdu raksti (184., 233., 293., 297.—308., 311., 312., 315., 316. att.). Vēl 50. gados šādas šķērsvītrotas kompozīcijas izplatījās gausi un tās izmantoja gados jaunākās rokdarbnieces (Slava, 1960, 146. lpp.), 70. gados turpreti tās sastopamas biežāk nekā vertikālie raksti (86.—88., 169.—171., 188., 281.—284., 289. att.). Šķērsvītroto joslu izvietojumam ir dažādi varianti: 1) uz gaiša pamata adīti tumši raksti un uz tumša pamata — tie paši raksti gaišā krāsā, mainoties gaišajām un tumšajām joslām (297., 312. att.); 2) vienādas rakstu joslas adītas dažādās krāsās (296., 311. att.); 3) vienāda raksta joslas mijas ar vienkrāsainām joslām (307., 383. att.); 4) divu vai vairāku rakstu joslas nepārtraukti mainās visā cimda garumā (290., 298., 299., 301., 302., 385. att.); 5) viena plata josla ir delnas daļā, bet pārējais cimdš (atskaitot vaļņa rakstu) vienkrāsains (304., 384. att.).

Vertikāli kārtotie cimdu raksti mēdz būt trīs dažādos variantos: 1) vienmērīgas rakstu joslas visā delnas garumā (281.—284., 289. att.); 2) cimda delnas virspusē svītrains raksts, delnas apakšpusē vienkrāsaina, bez raksta (376., 379. att.); 3) cimda virspusē viens vai divi lieli raksti, bet delnas apakšpusē sīkāks raksts, visbiežāk «zvaigznes» (Slava, 1960, 17. att., 3; E 21, 353—354; E 31, 1787—1790, 1835).

Kompozīcijas ar vienmērīgi vertikāli kārtotām svītrām un nelieliem rakstīņiem, iespējams, sakņojas senās tradīcijās — Kuldīgas un Ventspils novadu 19. gs. goda cimdīs. Mūsdienās šis kompozīcijas veids pazīstams visos Latvijas vēsturiski etnogrāfiskajos apgabalos (86.—89., 169.—172., 186., 188., 219., 281.—283., 289., 314., 380. att.).

Otrais veids liekas radniecīgs Kurzemes pirkstainiekiem, uz kuru virspuses uzšūts viens liels raksta elements. Šādas kompozīcijas dažkārt sastopamas dubultcimdīs (389. att.). Pēc poļu etnogrāfes I. Turnavas domām, šāds kompozīcijas princips ir sens un raksturīgs ceremoniju cimdēm, kurus lietoja kulta kalpotāji. Šādu cimdu paraugi pazīstami jau kopš 16. gs. (Turnau, 47.—51. att.).

Samērā jauns liekas cimdu kompozīcijas veids, kad raksti delnā novietojas pa diagonāli. Vienkāršāki raksti var būt sakārtoti diagonālās svītrās divās krāsās (125., 128.—132. att.) vai arī trīsstūros (126. att.). Īpatnēja šī kompozīcijas veida variācija ir kvadrātiņi ar tukšiem vidiem, kas grupēti pa trim un savienoti ar svītriņu pa diagonāli vai kā citādi novietoti blakus diagonālām svītrām (129.—132. att.). Šādi sakārtotus vai tīklveidīgi sargrupētus kvadrātiņus ar tukšiem vidiem Latgalē sauc par «važaiņiem» rakstiem (LVM E, 2635. mape, 241^a, 265. dok.).

Kvadrātiņi ar tukšiem vidiem var būt novietoti arī cits citam blakus (161., 297. att.) vai pamīšus uz vienkrāsaina fona (159., 160. att.). Bieži vien tie adīti kopā ar citiem rakstu elementiem (165., 166., 168. att.). Salikti pa četriem kvadrātā un vidū savienoti ar tādas pašas krāsas valdziņu, tie it kā veido zieda vai saulītes motīvu (294. att.).

Atsevišķi minami dubultcimdi, kuri 20. gs. sākumā bija izplatīti visā Latvijā. Tos parasti adīja melnus vai tumši brūnus, ar baltu oderi un koši krāsainu rakstu vaļņa daļā (387., 388., 390. att.). Dažreiz delnas virspusē izmantots tikai viens raksta elements (389. att.). Dienvidkurzemes dubultnieki bieži vien adīti viscaur rakstainā adījumā, un pirms oderes adīšanas arī cimda iekšpusē tiek ieadīts speciāls raksts — tā sauktā aizada.

Samērā reti sastopami cimdi, kuriem delnas adītas krāsainā labiski kreiliskā

adījumā «zirneklīšu», «zosādiņu» jeb «penderainā» rakstā. Šāds cimdu rotāšanas veids mūsdienās raksturīgs Austrumlatvijas adījumiem (85. att.), bet Kurzemē un Zemgalē sastopams retāk. Šim rotāšanas veidam jāpieskaita sīkie viena valdziņa raksti, kuriem otra kārtā adīta kreiliski, kā arī paņēmiens citas krāsas dziju vairākām kārtām pārstiept bez adīšanas, valdziņu noceļot (39., 293. att.), kas sastopams reti un izplatījies no žurnāla «Padomju Latvijas Sieviete» pielikumā ievietotajiem cimdu paraugiem.

Analizējot pēdējos gadu desmitos savāktos cimdu rotājumus, redzam, ka vēl joprojām ir saglabājusies liela ornamentu un krāszieda dažādība. Kad krāsošanai vēl lietoja augu krāsas, to noziedi bija maigāki un savstarpēji apvienojās harmoniskāk, kā tas redzams 18. gs. cimdos. 19. gs. pirmās puses cimdos dominēja baltā, mēļi zilā un dzijas dabiskā aitu brūni melnā krāsa ar nelieliem sarkanās krāsas akcentiem. 19. gs. otrajā pusē, kad sāka lietot ķīmiskās krāsas, dziju krāsojumi kļuva spilgtāki, kontrastaināki, agrāko mēļi zilo toni bieži aizvietoja ar melno vai krāsoto tumši brūno. Iesakņojās agrāk reti lietotās rozā, gaiši zilā, koši zaļā un citas spilgtas krāsas, sevišķi Kurzemes un Latgales cimdos.

Mūsdienu adījumos krāszieds bieži vien atkarīgs no vilnas apmaiņas punktos saņemtas vai tirgū pirktās dzijas krāsu toņiem, kas ne katrreiz ir vēlamajā notonējumā un toņu gammas bagātībā. Parasti dominē koši zaļā, zilā un sarkanā krāsa, tādēļ bieži vien arī lieliskā rakstā adītu cimdu māksliniecisko vērtību pazemina nesaderīgas krāsas. Ja adītājas pašas krāso dzijas ar ķīmiskajām krāsām, rezultāts ir labāks.

Krājumā publicēto krāsaino cimdu rakstu atlasē galvenais kritērijs bija viena raksta variāciju izplatības biežums visā Latvijā. Cerams, ka krājumā sakopotie rakstu varianti lasītājus rosinās arī turpmāk meklēt jaunus rakstu risinājumus, kas piemēroti konkrētam materiālam un valkāšanas vajadzībām. Veiksmīgāk nekā līdz šim būtu saskaņojami delnas un vaļņa raksti.

Rakstaino cimdu bagātais rotājums

mudina skaidrot ornamenta semantiku. Tas sevišķi sakāms par līgavaiņa cimdiem, kuriem droši vien bija gan praktiska, gan simboliska nozīme. Tam par labu runā arī laulības cimdu joslveida kompozīcijas sistēma un izvēlēto ornamentu klāsts. Cimdu rakstu tieksme spēji mainīties un variēties pilnīgi iznīcinājusi varbūtējās senās ar cimdiem saistīto ticējumu pēdas. Tāpēc 20. gs. teicēju atmiņā nav saglabājušies fakti par to, ka cimdu rakstiem būtu bijuši kādi sakari ar senajiem ticējumiem vai mitoloģiju.

Šī krājuma uzdevums nav pētīt ornamenta semantiku. Jautājums par tautas mākslas semantiku plaši iztirzāts 70. gados žurnālā «Dekoratīvoje iskusstvo SSSR» (1973.—1974. g. un 1975. g. 1. un 3. nr.). Diskusijā radās secinājums, ka mūsdienu tautas mākslā saglabājušies senās semantikas elementi. Bet tika arī atzīmēts, ka senā semantika evolucionizējas kā māksliniecisajā izteiksmē, tā arī saturā, atspoguļojot jauno, laikmetam atbilstošo pasaules uztveri, iegūstot jaunu nozīmi, bieži vien arī jaunu simboliku (Dekoratīvoje iskusstvo SSSR, 1975. g. 3. nr., 50.—53. lpp.). Ornamenti savas izcelšanās pirmsākumos ir vairāk vai mazāk saistīti ar mitoloģiju. Laika gaitā, izzūdot senajiem ticējumiem, tie transformējas un kļūst vienīgi par rotājošu elementu, daļēji zaudējot arī kādreizējos nosaukumus. Ornamentus sāk apzīmēt pēc ārējās līdzības ar tuvākajā apkārtne sastopamajiem priekšmetiem («puķaiņi», «spolites», «ogaiņi», «cirvaiņi», «lapaiņi» u. c.). Mūsdienu adītājas rakstiem vispār vairs nedod nosaukumus, bet sauc tos vienkārši par raibumiem, musturiem vai rakstiem.

Visvienkāršākais cimdu raksts ir «actiņa», «mušiņa» jeb «blusiņa» (19.—26. att.). Ar šo rakstu rotāti cimdi dažādās krāsu variācijās sastopami visā Latvijā. Tie sevišķi raksturīgi Austrumlatvijai, bet Zemgalē un Kurzemē sastopami retāk. Darba cimdiem ar actiņu rotājumu valnis parasti adīts sviķelainā adījumā (19., 20., 23. att.), bet goda cimdiem, kuriem dažkārt ieadīta odere, valnis ir grezns un rakstains (24.—26. att.). Īpatnēju krāsu noskaņu iegūst, adot katras kārtas actiņas savā krāsā (22. att.). Tā

veidots arī seno goda cimdu delnas rotājums (7.—10., 13. att.). Retāk sastopams fakturēts actiņu adījums: actiņu ada divas vai trīs kārtas citu virs citas (91. att.), turklāt otrā kārtā actiņu ada kreiliskā adījumā. Grupējot četras actiņas ar piekto centrā (145., 146., 148. att.), veidojas «četrus kalpiņu» raksts (Niedre, 1931, 19. lpp.). Sakārtots joslā, šis raksts sastopams jau senajos ligavaiņu cimdus (4.—6. att.). Dažkārt actiņas ada nevis citu virs citas, bet pa trīs blakus, tā veidojot divkrāsainu svitriņu (30. att.).

Savā vienkāršībā līdzīgs iepriekšējam ir «galdiņu» jeb «lodziņu» (Niedre, 1931, 18. lpp.) raksts, ko sauc arī par «divvaldzēnu» (Gulbenes raj.), «lielmātes adījumu» (Limbažu raj.), «cūciņām» (Ventspils raj.), «galdaiņiem» (Piebalgā). Šo rakstu veido, adot divās kārtās divus valdziņus vienā un divus — citā krāsā, bet nākošajās divās kārtās krāsu mainot (92. att.). Šis raksts ir visizplatītākais darba cimdu rotājums visā Latvijā. Interessants šā raksta variants veidojas, adot virs galdiņa vēl vienu kārtu citā krāsā (90. att.). Latgalē par galdiņiem sauc arī dažādi grupētus kvadrātiņus (55., 113.—116., 189. att.).

Tuvs iepriekš aprakstītajam adījumam ir «klučainais» raksts, kuru ada trīs krāsās. Raksts veidojas, divās kārtās adot trīs valdziņus vienā un vienu citā krāsā citu virs cita. Nākošajās divās kārtās ada tādus pašus klucišus ar trešo krāsu, par vienu valdziņu pavirzot uz kreiso pusi (98. att.).

Viens no visizplatītākajiem rakstiem, kas dažādās variācijās un krāsu salikumā sastopams visā Latvijā, ir «krustiņš» (27.—29. att.), ko sauc arī par «mušiņu» (Austrumlatvijā), «vārniņu» (Vidzemē), «vārnaactiņu» (Ventspilī), «tiklactiņu» (Liepājā), «kaķa pēdu» jeb «zaķa pēdu» (Vidzemē). Krustiņu rakstā divās krāsās ar sviķelainā adījuma valni parasti ada darba cimdus. Lai tie būtu siltāki, katru otro krustiņu ada citā krāsā, jo cimdus ar trīs krāsās adītu rakstu iznāk krietni biezs. Adot krustiņus «tikliņa» vidū, no triju krāsu dziļām veidojas grezns raksts, kuru izmanto arī goda cimdus (28. att.). Krustiņu rakstu bieži apvieno ar citiem rakstiem (118., 303., 316., 363.—

366. att.), tie iežogo joslas (6., 39., 236. att.), veido lielo rakstu un «sauliņu» centrus (77., 80., 413., 419., 421., 422., 435.—443., 570., 571. att.) vai «zieda» lapiņas (416. att.). Latgalē melnā pamatā ar baltiem krustiņiem adīja bērnu cimdus. 20. gs. sākumā bērnu cimdus krustiņa kāju pagarināja, tā veidojot baznīcas krustus. Šādus cimdus deva krusta nesējam. Bērnu cimdu rotāšanai izmantots arī tā sauktais krusta krusts, kas veidojas no četriem apvienotiem krustiņiem (103., 104. att.). Tas ir viens no senākajiem rakstiem, kas sastopams jau 18. gs. cimdus (3. att.), bet mūsdienās saglabāties tikai retā vietā. Krustus parasti ada uz melna pamata baltus, gaiši zilus vai zaļus. Zemgalē, Kurzemē un Latgalē tie sastopami kā lielo rakstu starpelementi (221., 224., 544. att.).

Pie sīkajiem rakstiem vēl pieskaitāmi puskrustiņi, «pusītes» (Niedre, 1931, 18. lpp.), «pusvārniņas» jeb «vārnu kājas» (Gulbene), kas plaši izplatītas Vidzemē (34., 40. att.). Pusvārniņas var būt saliktas ar smailēm cita pret citu un atdalītas ar trešās krāsas stabiņiem, tā veidojot bagātu, savdabīgu rakstu (33. att.). Divas pusītes, veidojot uz stūra noliktu ar atšķirīgām krāsām uz pusēm pārdalītu četrstūri, rada grezna raksta iespaidu (40.—42. att.). Šis raksts vairāk izplatīts Austrumlatvijā. Īpatnējs pusīšu salikums redzams 167. un 282. attēlā.

Plaši izplatīts un dažādos variantos sastopams trīsstūrīšu raksts, ko Vidzemē sauc arī par «pusraibumu». To lieto gan cimdu delnu rotājumam (35.—38., 139., 140., 152. att.), gan joslu iežogšanai (203. att.). Trīsstūrīšu rakstu bieži apvieno ar «sietiņu» rakstu (37., 72.—74. att.). No tumšākiem un gaišākiem trīsstūriem, kas salikti pa diagonāli (71., 72. att.), veidojas savdabīgs visā Latvijā izplatīts cimdu raksts, kas, liekas, pārņemts no audumu pinumu zīmējumiem. Varakļānos šo raksta variantu sauc par «šaškaini» (LVM E, 2635. mape, 187. dok.). Nosaukums «šaškaini» ir ļoti populārs Latgalē, un ar to apzīmē dažādus rakstus. Tikai vienā gadījumā konstatēts, ka šādu no trīsstūriem saliktu rakstu (396. att.) sauc par «cirvaiņiem» (Varakļāni). Šķiet, ka šis raksts būs radies,

nepareizi izadot auduma pinuma zīmējumu (71., 72. att.).

Bagātas variācijas ir «ogainajam» rakstam (51.—58. att.), kas veidojas no dažāda lieluma galdiņiem un ličloča līnijām. Vienkāršākajos variantos raksts adīts divās krāsās, bet greznākajos — mainot krāsas ličločiem un galdiņiem (51., 52. att.). Latgalē dažkārt šos rakstus sauc arī par šaškaiņiem (51. att.).

Diviem pilnīgi atšķirīgiem rakstiem ir dots «pēdaiņa» nosaukums. Vienā gadījumā raksts veidojas no diviem dažādās krāsās adītiem valdziņiem, kuriem otrajā kārtā katru krāsu pavirza par vienu valdziņu uz kreiso pusi (95. att.). Otra veida pēdains (67.—70. att.) ir viens no vecākajiem cimdu rakstiem, un mūsdienās to ada ļoti reti (296. att.). Pēdaiņu rakstu parasti nemēdz saistīt ar citiem rakstiem. Visi mūsu rīcībā esošie pēdaiņi nāk no Austrumlatvijas. Raksts pazīstams arī Igaunijā (Manninen, 1927, 13. tab., 4. att.).

Līdzīgs igauņu cimdu rakstiem (Manninen, 1927, 26. tab., 2., 3., 5., 6. att.) ir latviešu «riteņa spieķu» raksts (63., 65. att.), kuram ir ļoti daudz variantu (59.—66. att.) un atšķirīgs krāsu salikums. Varakļānos to sauc arī par «sauļes» rakstu (63. att.).

Greznākajos adījumos sastopams sietiņš, ko parasti ada kopā ar citiem rakstiem (73., 74., 97., 100., 107., 116., 316. att.). Senajos ligavaiņu cimdos sietiņu raksti ir dalīti uz pusēm un veido trīsstūrus (8. att.). Tiem bija tāda pati nozīme kā villaiņu «krūmu» rakstiem (Niedre, 1931, 18. lpp.).

Vienīgi Latgales cimdos fiksēts «upītes» raksts, kas šķērsvītrās ieadīts visā cimda delnā (106., 108. att.). Pārējā Latvijā šo rakstu ļoti retos gadījumos redzam cimdu valnišos (52. att.).

19. gs. Latgales cimdos plaši izplatītais «ozoliņu» jeb «ūsiņa» raksts pēdējos gadu desmitos saglabāties tikai retā gadījumā (109.—111. att.), bet tā parastais kompozīcijas veids pārmaiņus ar sietiņu vai rombu rakstu palicis nemainīgs. Šāds divu rakstu savienojums tiek saukts par «atslēgāino» (Niedre, 1931, 19. lpp.; LVM E, 2635. mape, 4^a. un 203. dok.). 20. gs. ozoliņu raksts izplatījās arī Kurzemes adījumos (Sudmalis, 1961, 64. lpp., Gudenieki).

Reti izplatīts raksts ir «mēnestiņš», kas 18. gs. adījumos galvenokārt sastopams malu joslu izskaņā (5., 7.—9. att.). 20. gs. adījumos mēnestiņi novietoti ar ragiem uz augšu un kombinēti ar krustiņu vai nelielu sietiņu, iegūstot augoša zieda veidolu (363.—365. att.). Variants ar krustiņu publicēts žurnālā «Padomju Latvijas Sieviete», tāpēc sastopams visu Latvijas vēsturiski etnogrāfisko apgabalu adījumos.

Viens no visizplatītākajiem rakstiem ir «zvaigznīte» (261.—269. att.), kuru Kurzemē un Latgalē parasti ada uz melna pamata, bet Vidzemē — uz pelēka vai citas krāsas gaiša pamata (267. att.). Ar zvaigžņu rakstiem vairāk rotā goda cimdus. 19. gs. zvaigžņu raksti plašāk bija izplatīti Kurzemē (LR, 2. sēj., 4.—7. lpp.). Kurzemes libiešu ciemos visizplatītākais raksts ir astoņstūrainā zvaigznīte (Sudmalis, 1961, 6. lpp.). Tagad šā raksta krāšņus variantus varam atrast visā Latvijā. Zvaigžņu raksti ir iecienīti arī igauņu adījumos. To dažādās variācijas sastopamas gandrīz katrā trešajā rakstaini adītā cimdā (K.Konsina grāmatā, kas sastādīta no Igaunijas PSR Etnogrāfijas muzeja fondiem, starp 180 krāsainiem adījumiem 56 ir zvaigžņu ornamenta variācijas). Zvaigžņu raksti ir populāri arī citu somugru tautu ornamentikā (Vahter, 1953, 20.—24. att.). Karēļu ornamentikā astoņstūrainā zvaigzne ir saules simbols (Маслова, 1951, 102. lpp.). Tieši astoņstūrainās zvaigznes ornamenti, pēc G.Maslovas domām, norāda uz senajiem sakariem starp Kaļiņinas apgabalu, Ziemeļkarēliju un Baltiju (Маслова, 1951, 130. lpp.).

Latgalē par zvaigžņu rakstu dažkārt sauc arī nelielas saulītes (LVM E, 2635. mape, 275. dok.), kuras 20. gs. adījumos dažādos variantos plaši izplatītas visā Latvijā (151., 152., 154., 192. att.).

Vienlīdz plaši visos Latvijas vēsturiski etnogrāfiskajos apgabalos ir iecienīts «kaķpēdiņu» raksts (190., 191. att.). Zemgalē par kaķpēdiņa sauc arī nelielas saulīšu rakstus (192. att.), ko Latgalē dēvē par «skružuļaino» rakstu (LVM E, 2635. mape, 358. dok.). Kurzemē par kaķpēdiņam sauc vēl citu raksta variantu, kurš dažādos paveidos sastopams visā Latvijā (197.—199. att.). Arī

igauņu adījumos Kurzemes variantam līdzīgo sauc par kaķpēdīnām (Manninen, 1927, 20. tab., 7. att.).

Vēl viens sens raksts, kurš Latvijā fiksēts tikai Latgalē (234., 236. att.) un kuram ir vienāds nosaukums ar igauņu cimdu rakstiem, ir «vilkapēda» (LVM E, 2635. mape, 174. dok.; Konsin, 1972, 13. lpp. 7. zīm., 90. att.). Mūsdienu adījumos šis raksts nav atrasts. Igaunijā tas fiksēts 19. gs. 80. gados (Konsin, 1972, 90. att.).

Dzīvnieku pasaules nosaukums ir dots arī vienam no vecākajiem un daudz adītajiem lielajiem rakstiem (Niedre, 1931, 19. lpp.), ko Silajānos sauc par «rubeņastēm» (LVM E, 2635. mape, 94. dok.). Katrai meitai bija nepieciešams pūrā glabāt lielā raksta cimdu pārus (218. att.). Saucā (Augšzemē) pastāvējusi paraža, ka tiem noteikti jābūt divkrāsainiem (Niedre, 1931, 19. lpp.).

Mūsdienu adījumos reti sastopams «zalkšu» raksts, kas jau 15. gs. cimdās redzams dažādos variantos (2. att.). Pie zalkšu rakstiem, pēc B. Ribakova domām, jāpieskaita spirāļveidīgais ornaments, kas plaši lietots Tripoles kultūras mākslā (Рыбаков, 1981, 190. lpp.). Zalkšus kā pie ēkām dzīvojošas čūskas uzskatīja par visa labā un vērtīgā sargātājiem. Zalkšu kulta plaša izplatība izskaidrojama ar zemkopja darba specifiku, tā rezultātu atkarību no lietus, ūdens, bez kura viss iesētais var aiziet postā. Zalkši, kas dzīvo mitrās vietās, kļūst aktīvi lietus laikā, tātad to parādīšanās sola valgmi apsētajiem laukiem. Zalktis zināmā mērā tiek uzskatīts par starpnieku starp zemi, kurā tas dzīvo un slēpjas, un debesīm (Рыбаков, 1981, 191. lpp.). Iespējams, ka 15. gs. cimdā (2. att.) redzamajām divām dažādām zalkšu joslām ir maģiska nozīme, jo visai zīmīga ir arī nākošā ličloča josla, kas apzīmē ūdens līmeni, un virs tās esošā graudainā josla, kas attēlo zemi. 18. gs. Preiļu ligavaiņa cimdā, kur valdošā ir trīsjoslu kompozīcija, nelieli zalkšu motīvi ieadīti gar abām šaurākajām joslām (5. att.). Krustpils ligavaiņa cimdā šaura zalkšu josla redzama pirms pirkstu sākuma (3. att.). Parasti zalkšu raksts komponēts horizontāli, nelielās joslās (Sudmalis, 1961, 19., 82. att.), tikai vienā ga-

dījumā tas novietots cimda fona rakstā vertikāli, ar nelielu rombiņu un ličloču līniju starpelementiem (242. att.). Šis cimds adīts Zemgalē, bet tā raksts ņemts no rakstu klades, kas 30. gados zīmēta Vidzemē Raunas apkārtnē. Pēc zinātnieku domām, tieši Baltijas un Skandināvijas etnogrāfiskajā materiālā saglabāties ļoti daudz seno indoeiropiešu zalkšu kulta palieku (Рыбаков, 1981, 172. lpp.).

Vislielāko dažādību un plašāko izplatību šodienas latviešu cimdās ieguvuši saulīšu raksti. Tiem ir daudz paveidu, kas noteica šo rakstu plašu izmantojumu mūsu adījumos (196.—203., 237—241., 243., 244., 249.—260., 277.—279. u. c. att.). Latgalē (254. att.) saulīti sauc arī par «skritulīti» (LVM E, 2635. mape, 174. dok.). Vienkāršākais ir saules riteņnis ar 4 vai 8 spieķiem (59.—66. att.; LVM E, 2635. mape, 276. dok.). Austrumlatvijas saulīšu raksti parasti ir tuvi audumu saulīšu rakstu formām, turpretī Kurzemes un Zemgales cimdu saulītes atgādina lielus ziedus (269., 277., 278. att.). Austrumlatvijas cimdās saulītes parasti grupējas cita citai blakus (239., 240. att.), starp tām var būt arī vienkārši starpelementi vai smalks tiklojums (257., 258. att.), bet Kurzemē tās mijas ar lieliem starprakstiem (260., 277. att.). Saulītes paveids (Sudmalis, 1961, 129. lpp.) ir arī lielie «zarainie» Kurzemes raksti (221., 222., 224., 228. att.), kurus, tāpat kā dažas zvaigžņu formas, sauc arī par «spurdzēm». Visbagātākās variācijas un košākais krāsziens tiem ir Alsungas adījumos. Zemgales cimdās šis raksts bagātīgi papildināts ar starprakstiem un tam delnā dominē melnā un baltā krāsa, bet valnis adīts košos krāsu toņos.

19. gs. beigās, kad publicēja speciālas aušanas grāmatas, kurās bija doti audumu tehniskie zīmējumi, cimdu rotājumos strauji iesakņojās audumu raksti (133.—136., 185., 187., 205., 207., 208. att.). Latgalē dažkārt šādā rakstā adītus cimdus sauc par cimdiem ar «pučēm» (LVM E, 2635. mape, 112. dok.). 20. gs. pirmajā pusē audumu raksti visvairāk bija izplatīti Latgales un Zemgales cimdās, bet 70. gados tie parādās arī Vidzemes un Kurzemes cimdās (211., 212. att.).

Augu ornamenti, kas veidojās no ziediem un lapām, cimdu rakstos strauji ieviesās tikai 19. gs. beigās (280., 283., 284., 317.—374. att.). Tādēļ nepamatota ir Artūra Gobas publikācijā «Vai «cimdu rakstus» var izlasīt» (žurnāla «Avots» 1987. gada 7. nr., 36.—37. lpp.) «puķaiņu» skaidrojumā meklētā raksta mitoloģiskā semantika. Stilizācijas pakāpe šim augu ornamentam bija ļoti dažāda. Tā, par «lapainu» Latgalē sauca gan pilnīgi ģeometrisku rakstu (252. att.; LVM E, 2635. mape, 277. dok.), gan arī stilizētas lapas (318., 327., 329. att.; LVM E, 2635. mape, 305. dok.). Vispopulārākais bija nosaukums «puķaiņi» (LVM E, 2635. mape, 49., 52., 62., 263. un 306. dok.). Dažkārt minēts arī konkrēta zieda nosaukums «ūdensroze» ar baltajiem ziediem (LVM E, 2635. mape, 244. dok.) vai «rožains» cimdš (LVM E, 2635. mape, 239. dok.). Par «zarainišiem» Latgalē (LVM E, 2635. mape, 234. dok.) sauc īpatnēji sazarotus rakstus (345., 351., 352. att.). Lapu formas parasti ir stipri stilizētas, bet ziedi veidoti samērā naturāli (333.—340. att.). «Eglaiņu» nosaukumu (LVM E, 2635. mape, 179. un 317. dok.) ir ieguvis ziedu raksts, kas adīts pēc «Latvju rakstos» publicētajiem cimdš (367.—374. att.). Šā raksta tālākās izveides sevišķi veiksmīgu variantu redzam 80. gados adītajos cimdš (368. att.).

Salīdzinot visus cimdu rakstu pamatelementus un to kompozīcijas principus, jāsecina, ka atsevišķos Padomju Latvijas vēsturiski etnogrāfiskajos apgabalos vēl 70.—80. gados ir saglabājušās senās cimdu adīšanas tradīcijas. Neraugoties uz zināmu nivelēšanos, sajaukšanos ar apkārtējo apvidu un ar etnosu kultūras sakaru rezultātā ienestajām formām, kā arī uz mūsdienu daiļamatnieku, profesionālās mākslas un speciālās literatūras ietekmi, cimdu raksti saglabā savu specifiku. Jauni iespaidi visumā izkusuši vietējās vides estētiskajos principos. Vēl tagad Kurzemē daudz biežāk nekā citur sastopami lieli cimdu raksti, spēcīgs krāszieds, bet Vidzemē dominē sīki raksti un pelēcīgas krāsas.

Runājot par profesionālās lietišķās māks-

slas ietekmi cimdu rakstos, jāsecina, ka salīdzinājumā ar 50. gadiem, kad žurnālos un speciālajās grāmatās publicētie ornamentī maz iesakņojās tautas lietišķajā mākslā (Slava, 1960, 155. lpp.), 70.—80. gados to īpatsvars palielinājies, kas sevišķi sakāms par šķērsvītrotajiem cimdu rakstiem (311., 312., 315., 316., 383.—386. att.).

Cimdu ornamenti, pildot dekoratīvo funkciju, vienlaikus ietver sevī arī zināmu informāciju par apkārtējo vidi, atklājot to caur adītāja uztveres prizmu. Pieņemot par aksiomu ornamenta saistību ar sava laika cilvēku pasaules uzskatu, jāsecina, ka cilvēces kultūras agrīno stadiju ornamentālā bagātība bija cieši saistīta ar mitoloģisko domāšanu, ticējumiem un paražām. Cimdu rotājošā raksta motīvi, kas līdz ar praktiskajām iemaņām un stilistiskajām tradīcijām tika pārmantoti no paaudzes paaudzē, laika gaitā zaudēja savu semantiku, tās vietā iegūstot citu jēgu. Visilgāk, šķiet, saglabājās priekšstats par noteiktu motīvu sargājošo vai laimi nesošo nozīmi.

Mūsdienu sabiedrībā līdzās attīstītai rūpniecībai un tehnikai nozīmīgu vietu joprojām saglabā arī tautas lietišķā māksla, kas valdzina ar daudzveidību un māksliniecisko bagātību, veicina tautu savstarpējos kontaktus un saprašanos. Cerams, ka šis krājums sekmēs ne tikai iepriekšējo paaudžu kultūras mantojuma saglabāšanu, bet palīdzēs arī estētiskās gaumes audzināšanā un jaunrades rosināšanā.

Krājumā sakopotie 575 cimdu rakstu paraugi dos ierosmi adīšanas entuziasmiem, palīdzēs darbmācības skolotājiem izvēlēties vienkāršākos rakstus pirmā cimda adīšanai skolās. Apkopotais materiāls par cimdu izmantošanu senajās kāzu un bērnu tradīcijās noderēs mūsdienu tradīciju veidotājiem viņu praktiskajā darbā.

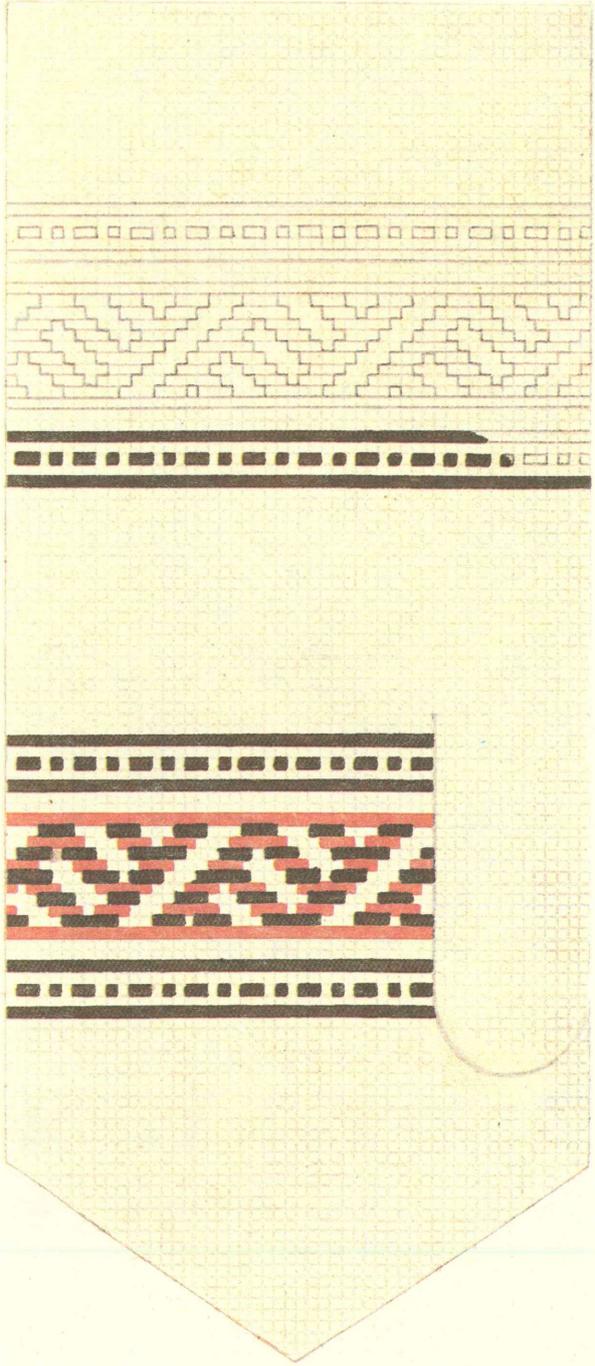
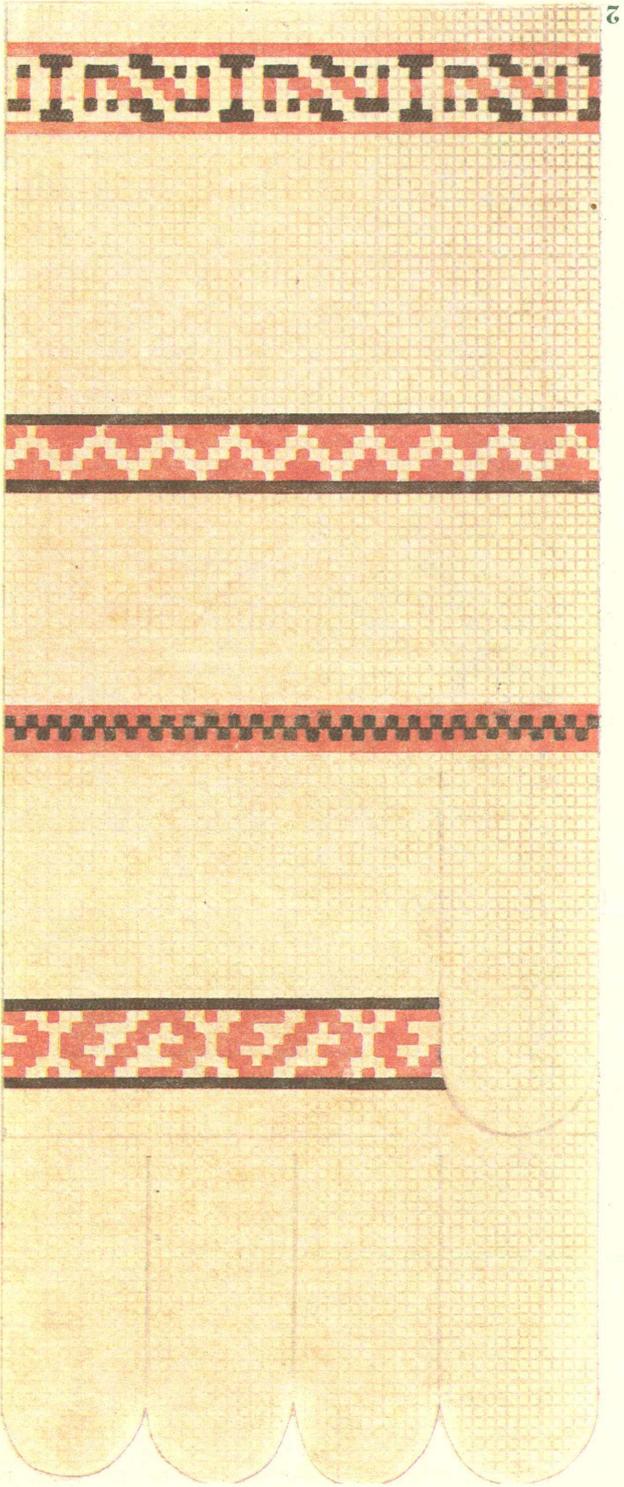
Spriežot pēc mūsu rīcībā esošajām publikācijām par 20. gs. tautas lietišķo mākslu, rakstaini adīti cimdš visplašāk izplatīti Baltijas republikās. Tādēļ šis rakstu krājums var dot nozīmīgu ieguldījumu visu pasaules tautu kultūras krātuvēs.

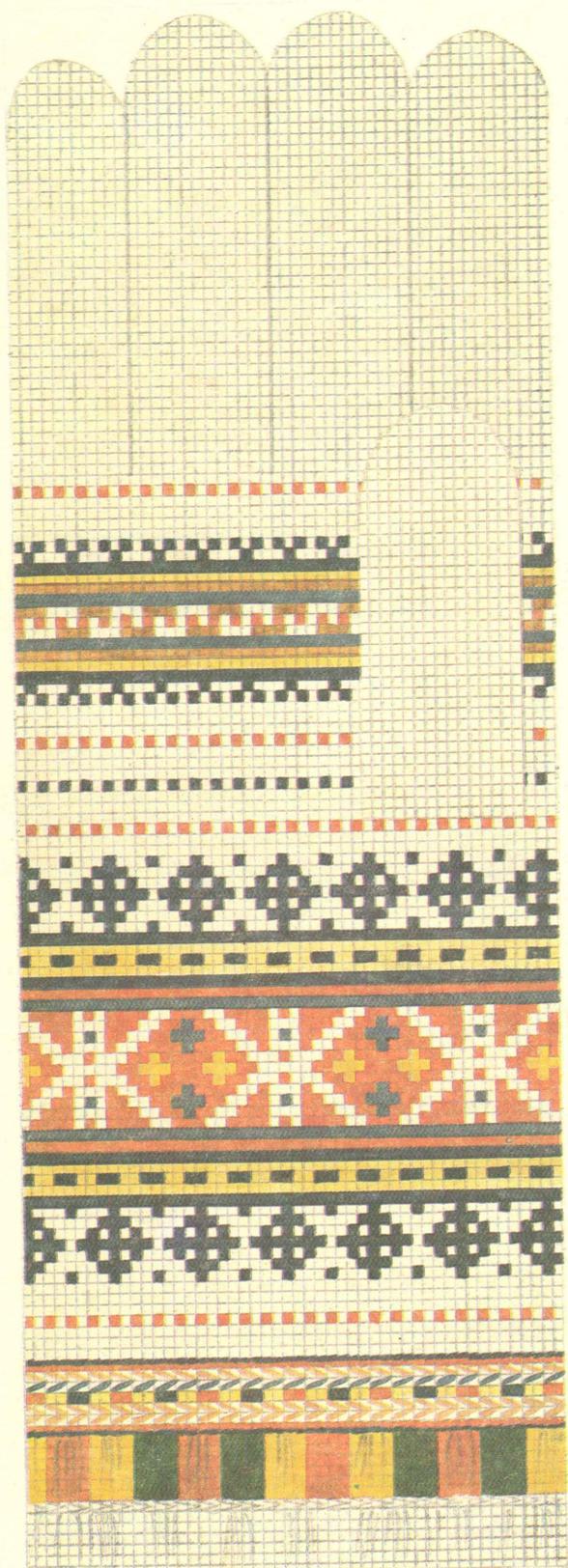
TEKSTĀ IZMANTOTĀ
LITERATŪRA, MINĒTIE AVOTI
UN TO SAĪSINĀJUMI

- Aizsils, 1941 — *Aizsils A.* Senās kāzas Daugavpils apriņķī. — R., 1941. — 384 lpp. LR
- Caune, Zariņa, 1980 — *Caune A., Zariņa A.* Rīgas 13.—15. gs. vilnas cimdi // Latvijas ZA Vēstis — 1980. — Nr. 1. — 60.—69. lpp. LTD
- CVVM — Latvijas Vēstures muzeja Etnogrāfijas daļas fondi, Rīgā. LTM
- E — Latvijas Zinātņu akadēmijas Vēstures institūta Etnogrāfijas daļas zinātniskā arhīva materiāli, Rīgā. LVM E
- F — Latvijas Zinātņu akadēmijas A. Upiša Valodas un literatūras institūta Folkloras daļas zinātniskā arhīva materiāli, Rīgā.
- Grunvalde, 1929 — *Grunvalde P.* Kā senā zeltene adījusi cimdus un zeķes // Latvju tautas dainas. — R., 1929. — 3. sēj. — 211.—232. lpp. Manninen, 1927 — *Manninen I.* Estnische Handschuhe. — Dorpat, 1927. — 22 S., 28 Taf.
- Kohl, 1841 — *Kohl J. G.* Die deutsch-russischen Ostseeprovinzen oder Natur- und Völkerleben in Kur-, Liv- und Esthland. — Dresden; Leipzig, 1841. — Th. 2. — 456 S. Niedre, 1931 — *Niedre J.* Latviešu cimdi: Valsts vēsturiskā muzeja krājumi. — R., 1931. — 3. sēj. — 11.—23. teksta lpp., 23 tab.
- Konsin, 1972 — *Silmkoesemed.* — Tallin, 1972. — 38 lk., 170 joon., 24 tab. Rainis, 1951 — *Rainis J.* Višķu pagasta kāzu ieražas // Kop. r. — R., 1951. — 14. sēj. — 304.—325. lpp.
- Lesiņa, 1970 — *Lesiņa I.* Latviešu cimdu raksti. — [Lincoln; Nebraska] 1970. — 207 lpp. (500 rakstu.) Rubene, Ivanova, 1956 — *Rubene E., Ivanova G.* Adījumu raksti un adīšanas tehnika. — R., 1956. — 134 lpp., 12 tab.
- LD — *Barons Kr., Visendorfs H.* Latvju dainas. — Pēterburga, 1904. — 1909. — 3. sēj. Slava, 1960 — *Slava M.* Daži adīto cimdu rotāšanas veidi // Arheoloģija un etnogrāfija. — R., 1960. — 2. sēj. — 137.—156. lpp.
- LM — Liepājas Vēstures un mākslas muzeja materiāli. Slava, 1966 — *Slava M.* Latviešu tautas tērpi // Arheoloģija un etnogrāfija. — R., 1966. — 7. sēj. — 167 lpp., 38 tab.
- LMTM — *Ivanova G.* Latviešu mūsdienų tautas māksla. — R., 1981. — 10. lpp., 70.—89. att. Sudmalis, 1961 — *Sudmalis J.* Cimdu raksti. — R., 1961. — 135 lpp.
- LPLM — Latviešu padomju lietišķā māksla / Sast. J. Pujāts. — R., 1960. — 315 lpp. Turnau — *Turnau I.* Historia dziewiarstwa Europejskiego do początku XIX wieku. — Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdańsk, 1979. — 193 s.
- Upīte, 1981 — *Upīte L.* Latviešu cimdi. Raksti un tehnikas. — Minesota, 1981.

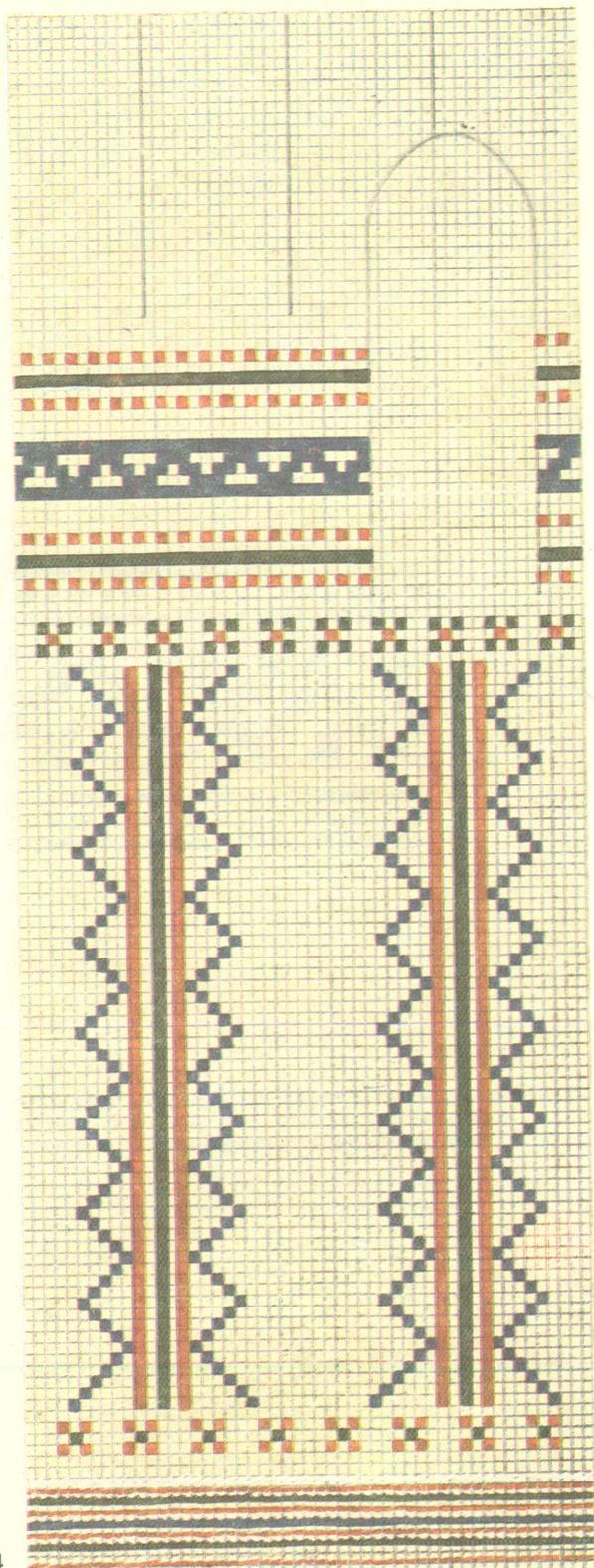
- Vahter, 1953 — *Vahter T.* Ornamentik der Ob—ugrien. — Helsinki, 1953. — 216 S., 200 Taf.
- VVM kr., III — *Valsts vēsturiskā muzeja krājumi.* — R., 1931. — 3. sēj. — 11.—23. teksta lpp., 23 tab.
- Василенко, 1975 — *Василенко В. М.* Заключение дискуссии о семантике // Декоративное искусство СССР. — 1975. — № 3. — С. 50.
- ИЭАП — Историко-этнографический атлас Прибалтики. — Одежда. — Рига, 1986.
- Маслова, 1951 — *Маслова Г. С.* Народный орнамент верхневолжских карел. — М., 1951. — 139 с., 8 л. ил.
- Маслова, 1956 — *Маслова Г. С.* Народная одежда русских, украинцев и белорусов в XIX — начале XX в. // Восточнославянский этнографический сборник. — М., 1956. — С. 541—575, 764—766, 780—800.
- Рыбаков, 1975 — *Рыбаков Б. А.* Макрокосм в микрокосме народного искусства // Декоративное искусство СССР. — 1975. — № 1. — С. 30—33, 53; № 3. — С. 44—49.
- Рыбаков, 1981 — *Рыбаков Б. А.* Язычество древних славян. — М., 1981. — 607 с.

1 Riga. 15. gs. (A. Caune, A. Zariņa, 6. att., 67. lpp.)
2 Riga. 15. gs. (A. Caune, A. Zariņa, 7. att., 68. lpp.)

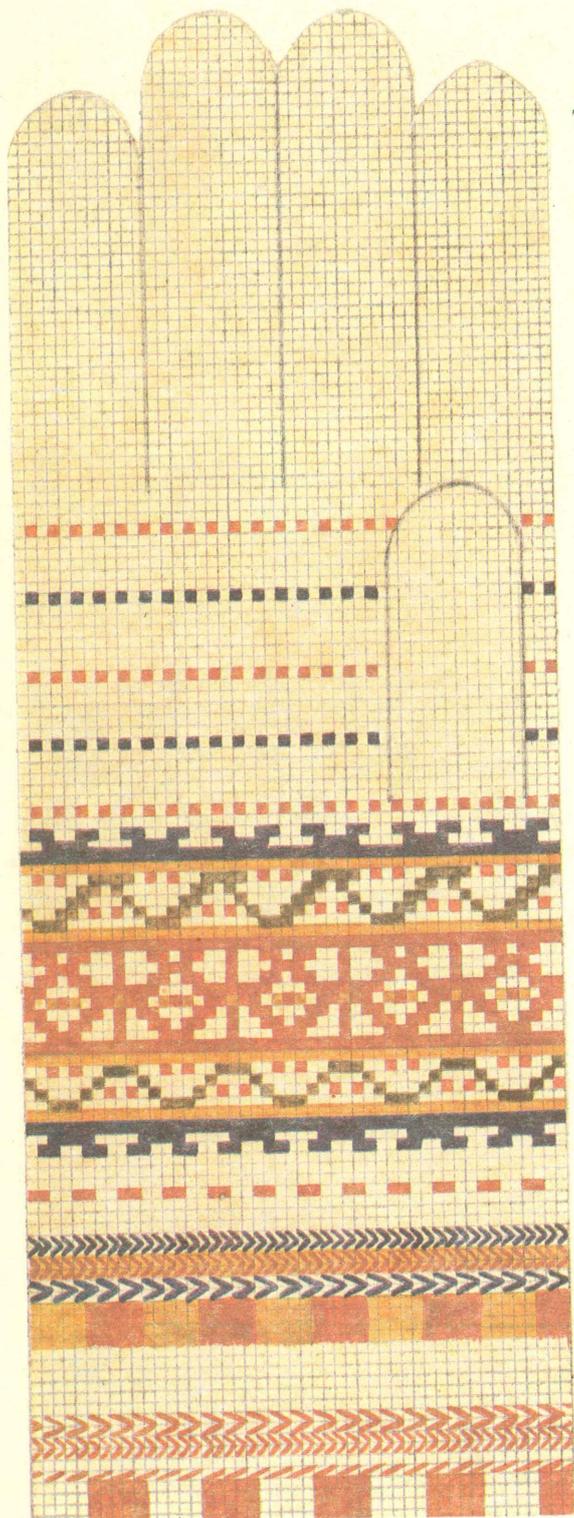

3

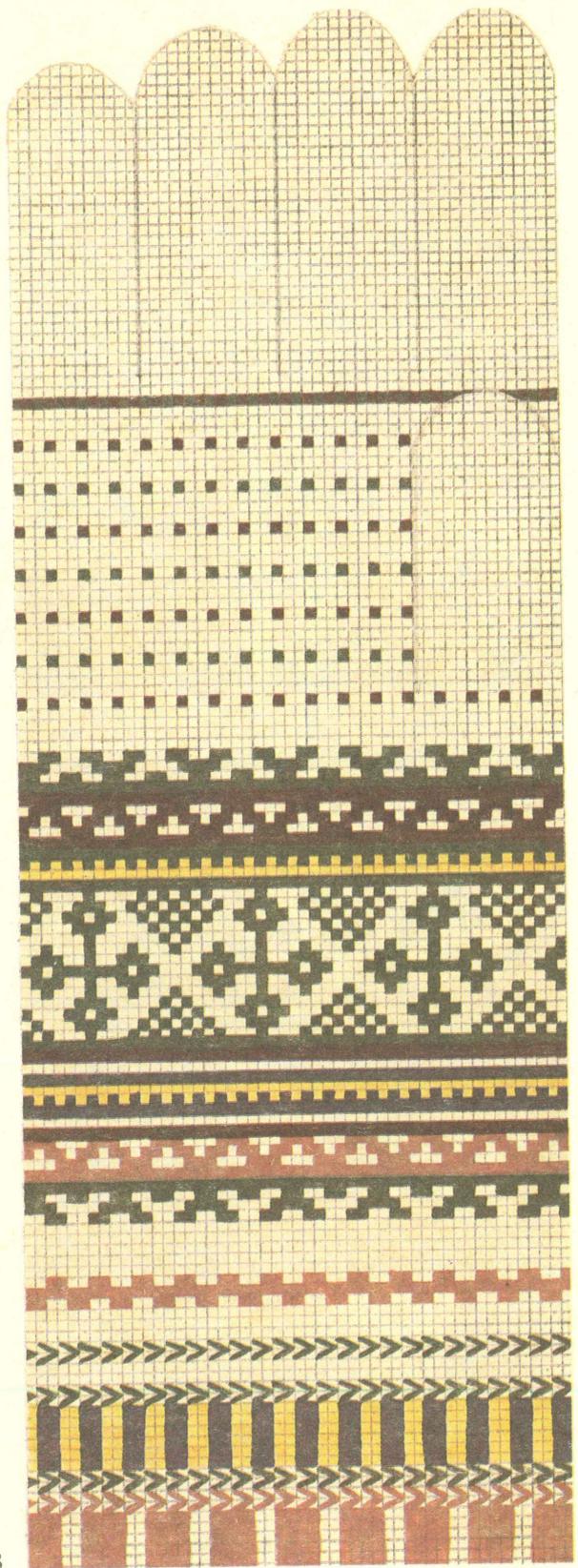

4

3 Jēkabpils apr. Krustpils pag. 18. un 19. gs. mija (VVM kr., 3., 13. tab.).
 4 Rēzeknes apr. Atašienes pag. 18. gs. (VVM kr., 3., 9. tab.).

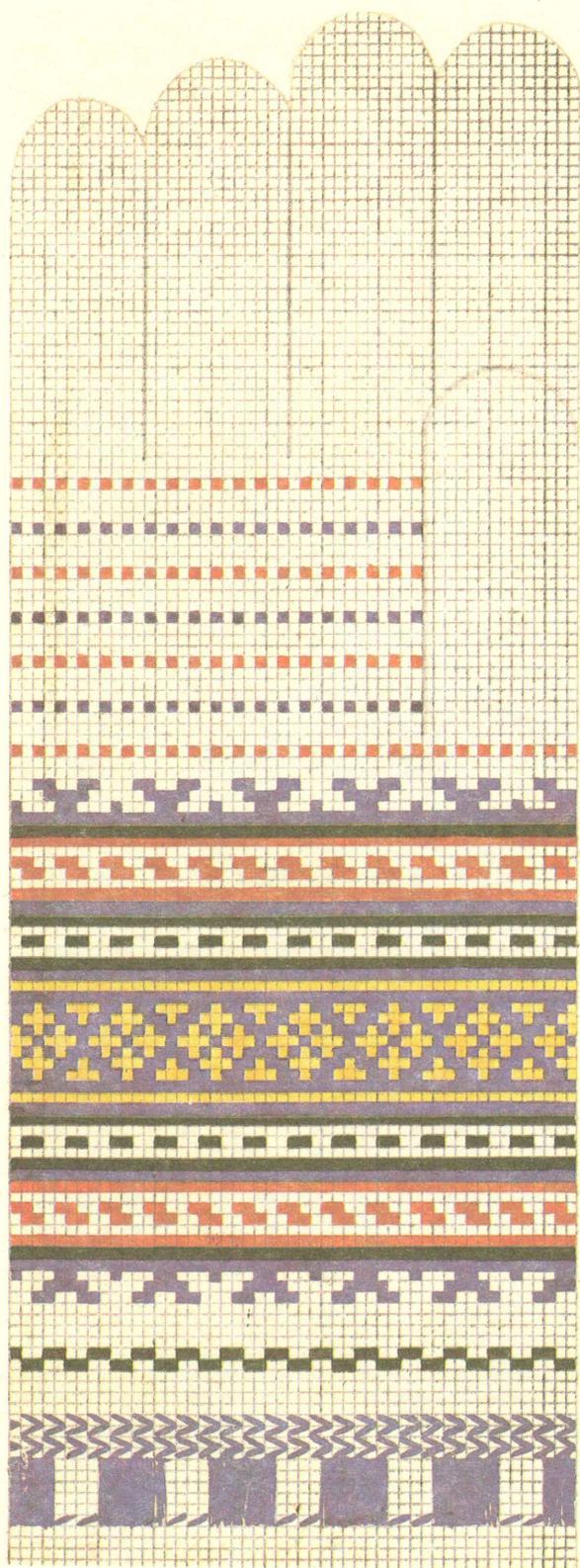

7

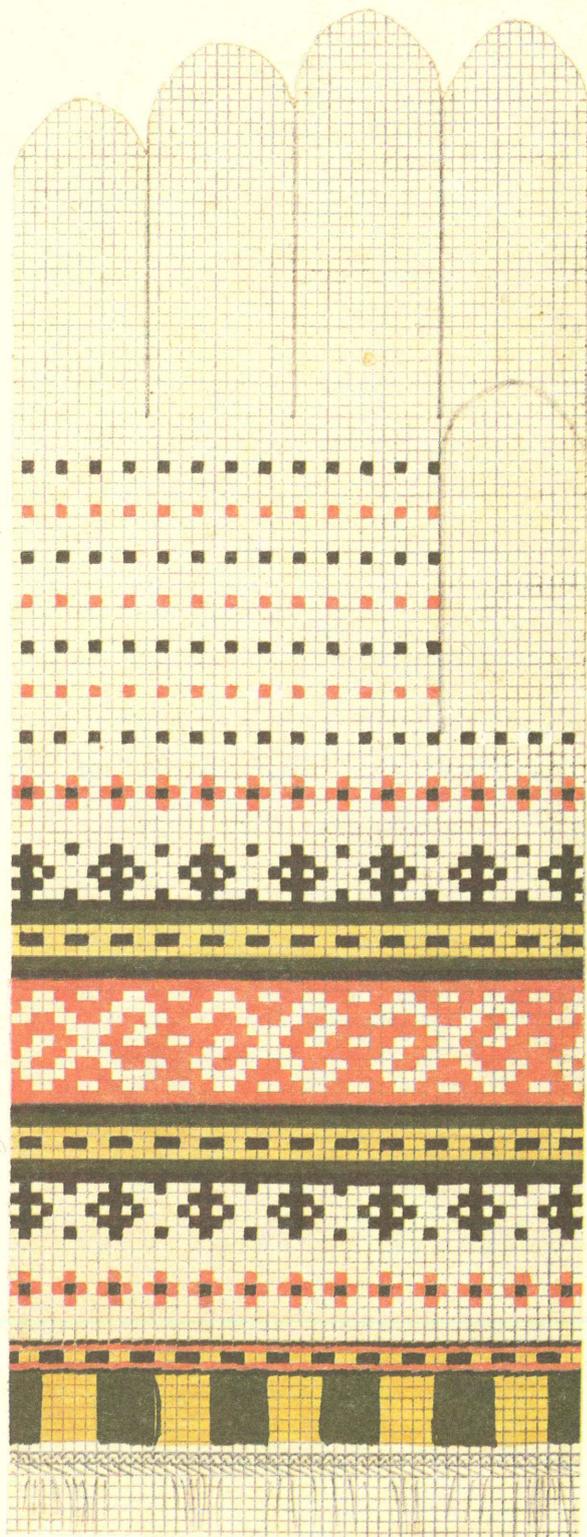

8

7 Daugavpils apr. Līvānu pag. 18. un 19. gs. mija (VVM kr., 3., 11. tab.).
 8 Ludzas apr. Nautrēnu pag. 18. gs. (VVM kr., 3., 15. tab.).

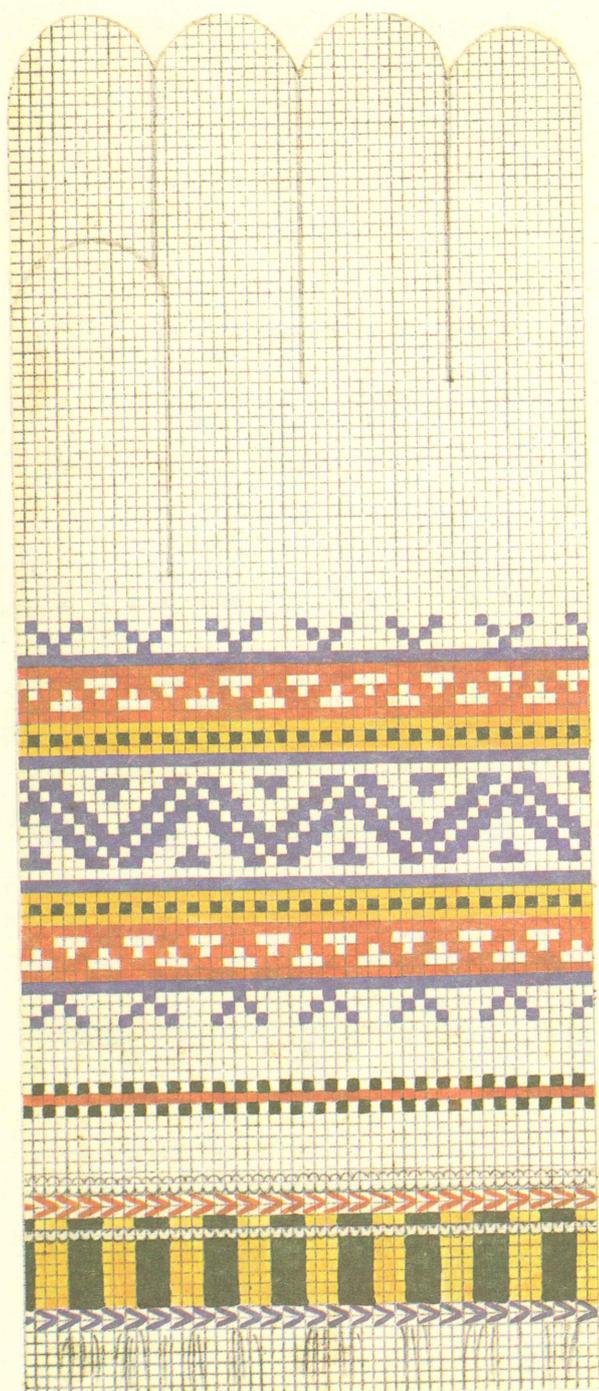

9

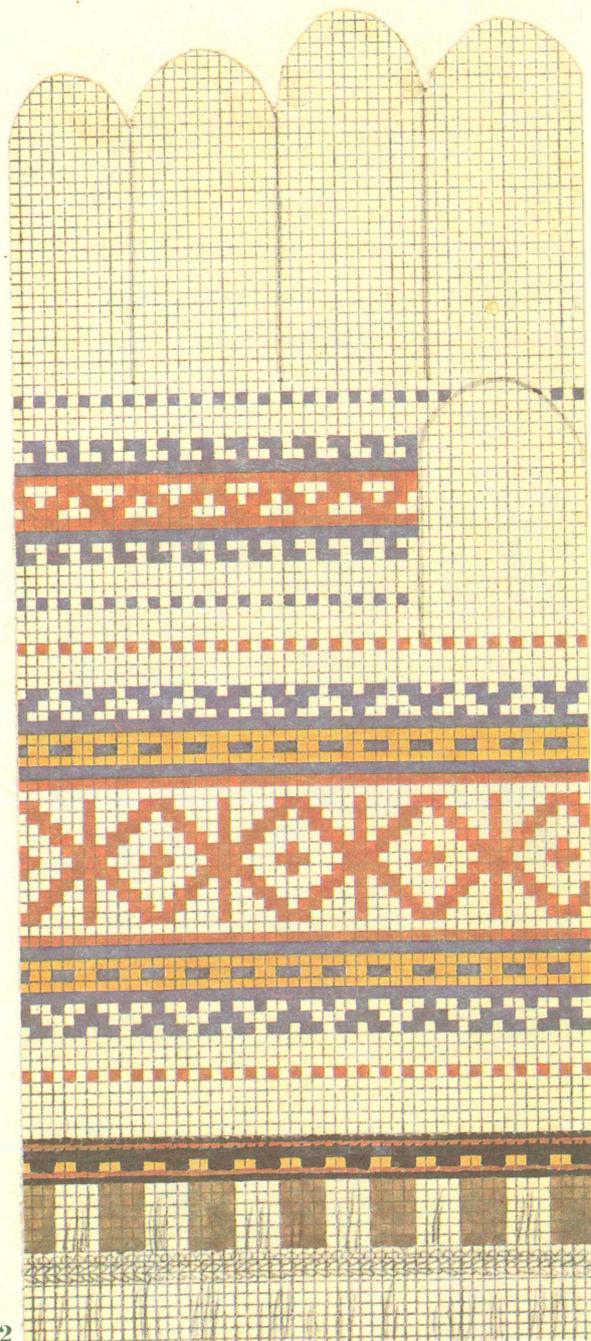

10

9 Daugavpils apr. Preiļu pag. 19. gs. (VVM kr., 3., 16. tab.).
 10 Ilūkstes apr. Prodes pag. 19. gs. (VVM kr., 3., 17. tab.).

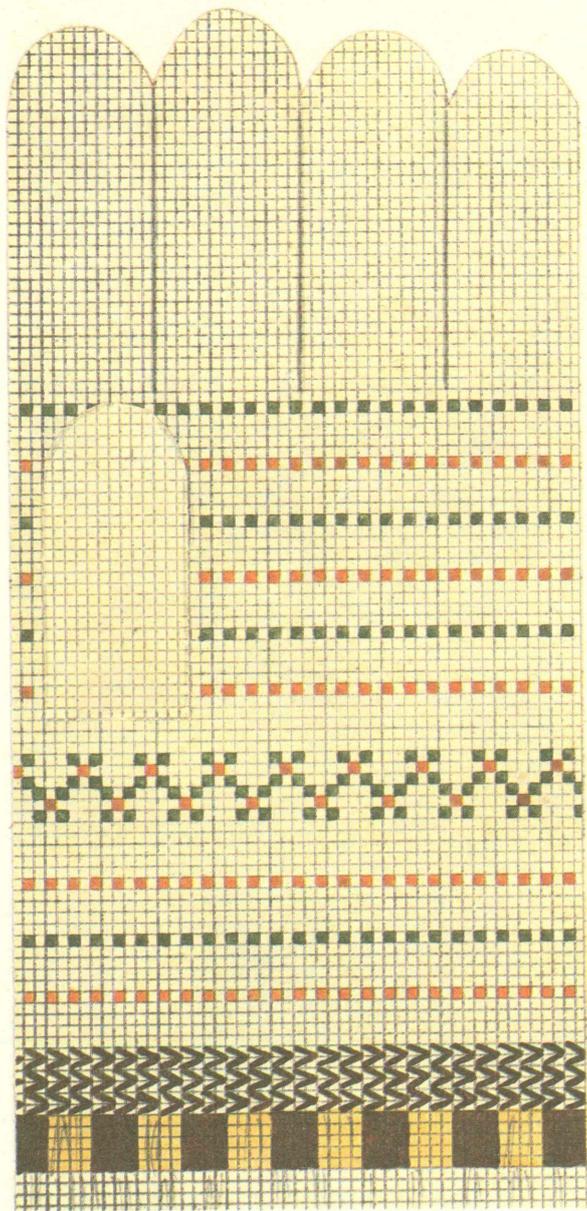

11

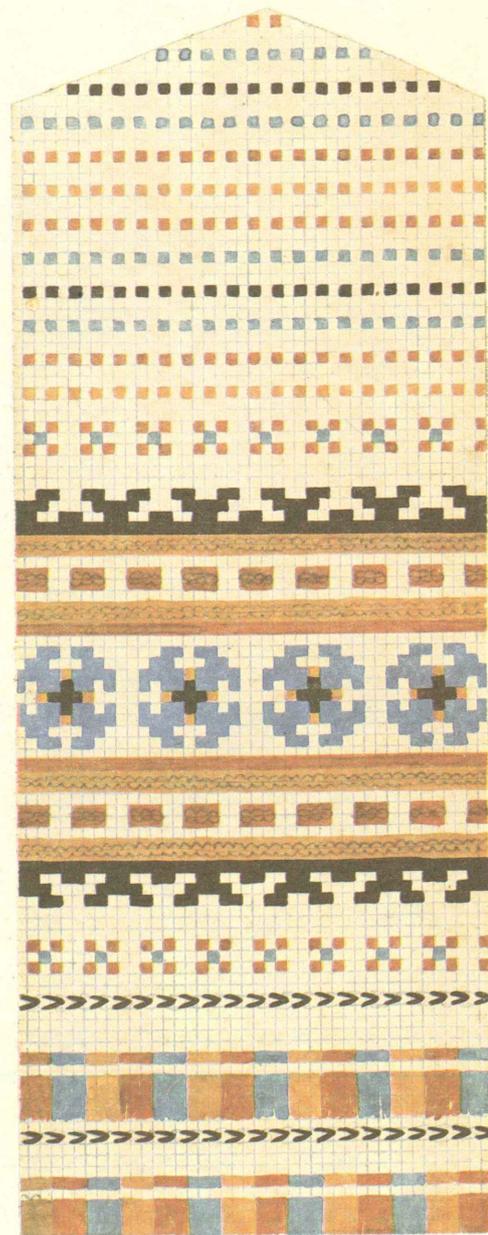

12

11 Rēzeknes apr. Stirnienes pag. 18. gs. (VVM kr., 3., 12. tab.).
 12 Ilūkstes apr. Pilskalnes pag. 18. un 19. gs. mija (M. Slava, 1966, 23. tab., 6.).

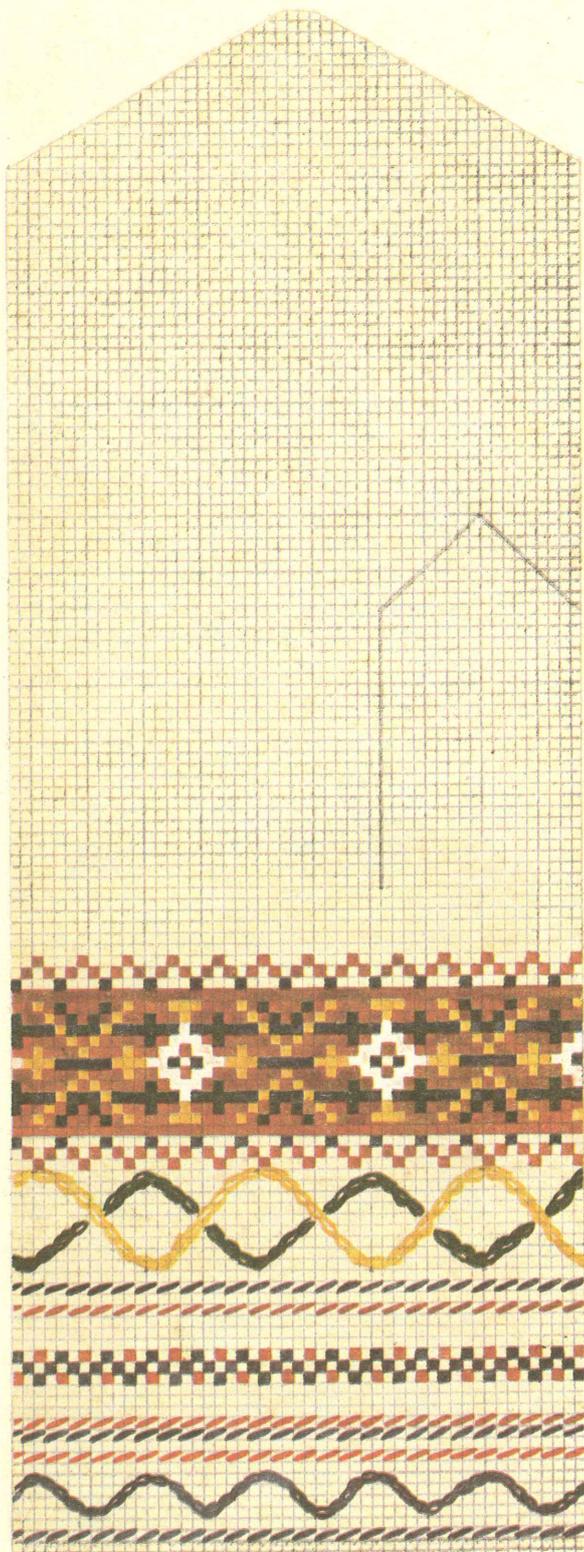

13

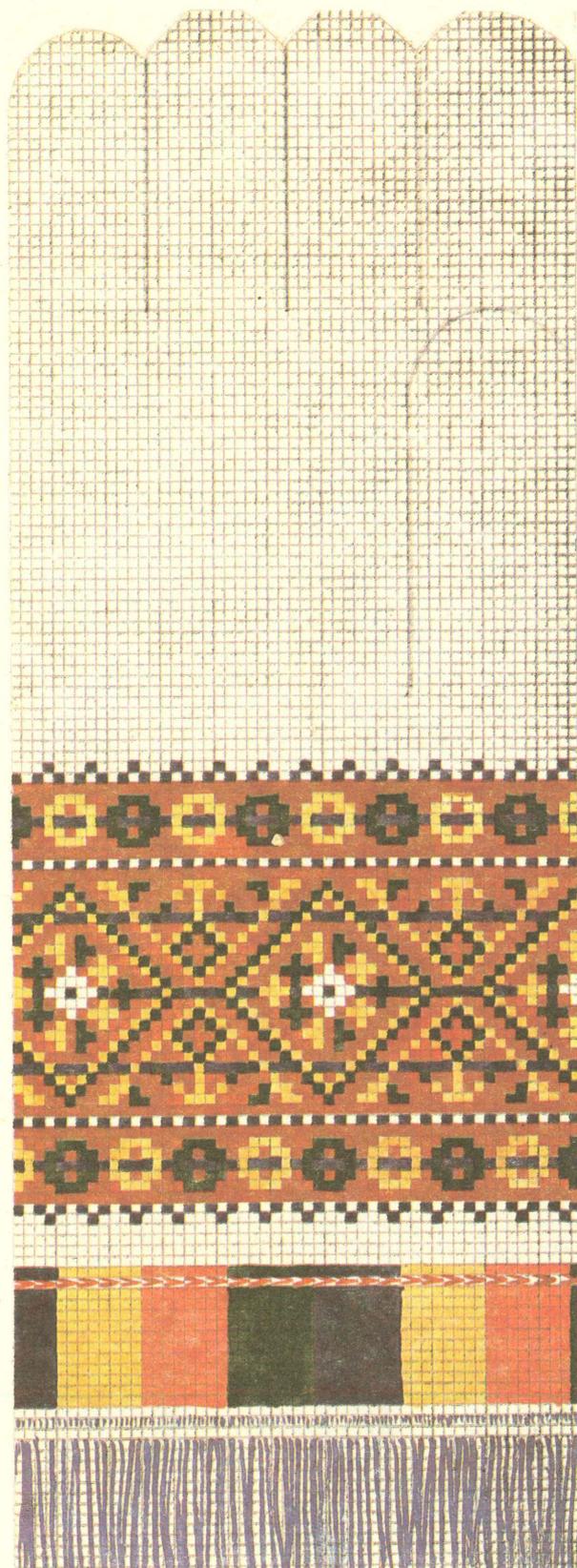

14

13 Daugavpils apr. Preiļu pag. 19. gs. (M. Slava, 1966, 23. tab., 5.).
 14 Dobeles raj. Dobeles c. p. 1967. g. (E 15, 487).

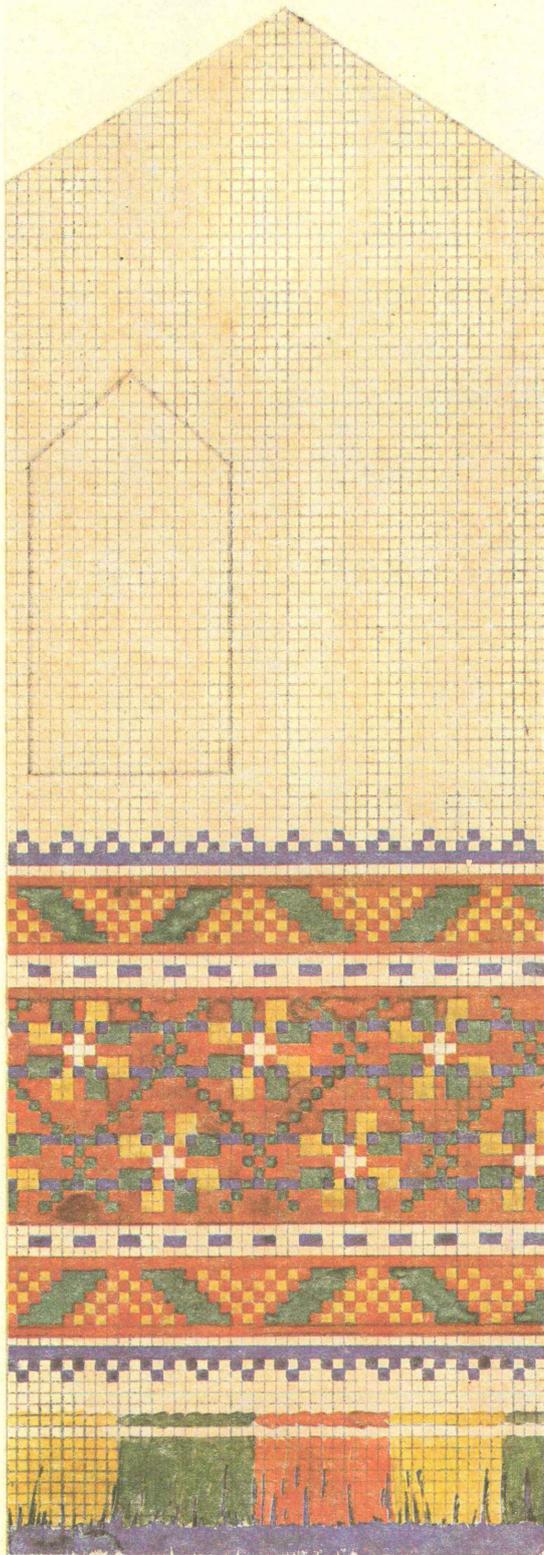

15

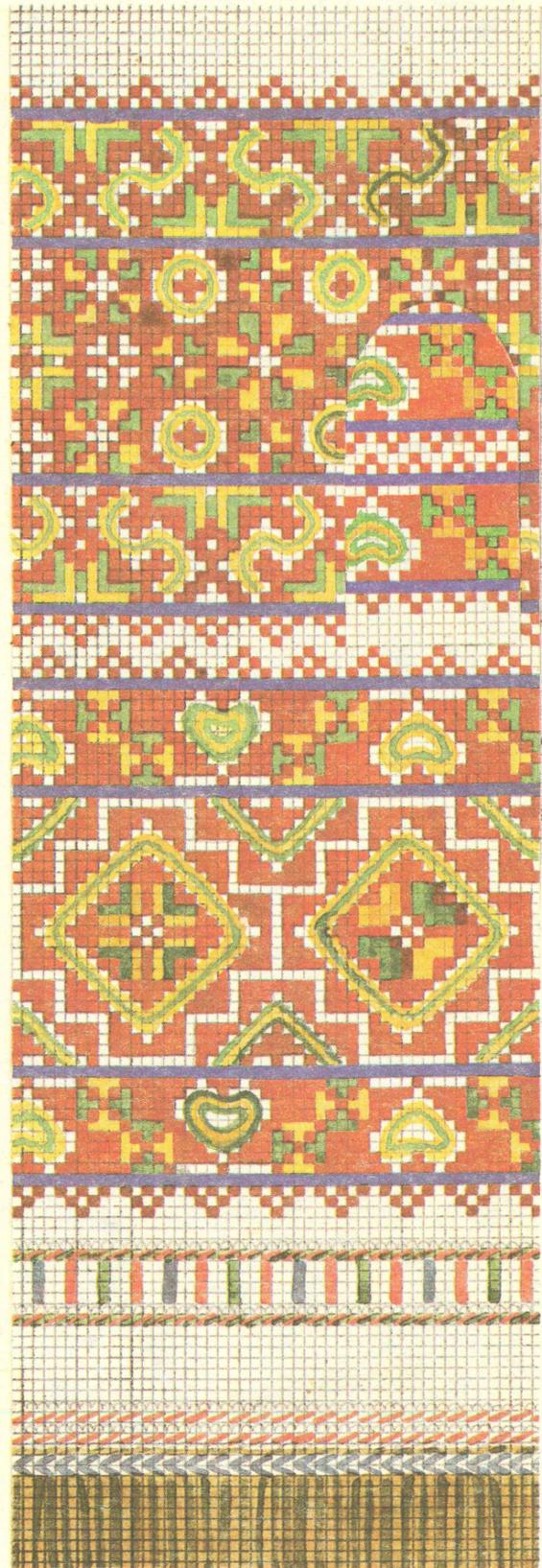

16

15 Bauskas apr. Vecmuižas pag. 18. gs. (VVM kr., 3., 10. tab.).
 16 Bauskas apr. Bārbeles pag. 18. gs. (VVM kr., 3., 21. tab.).

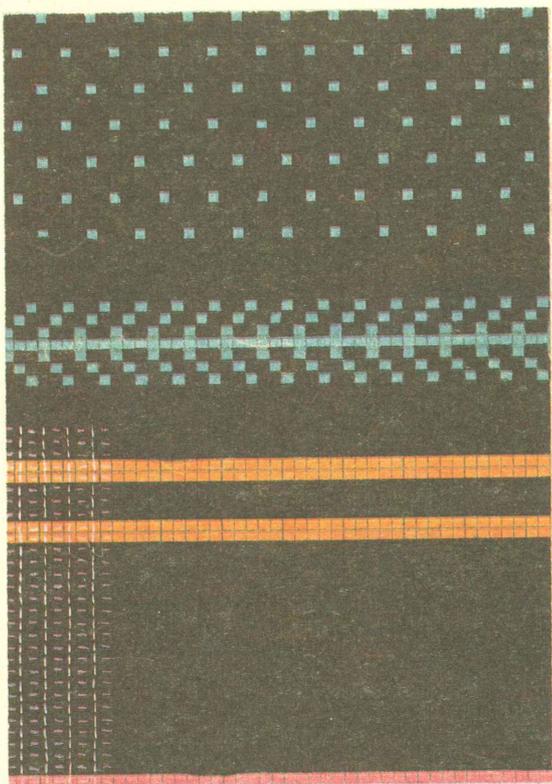

17

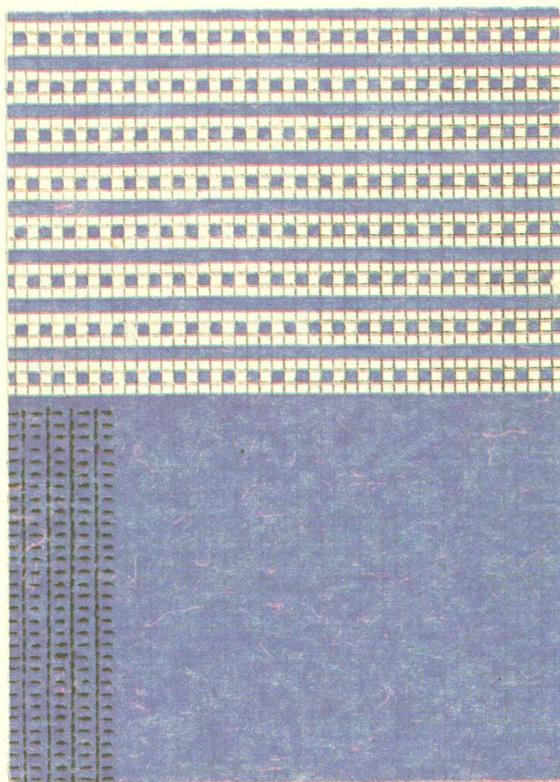

18

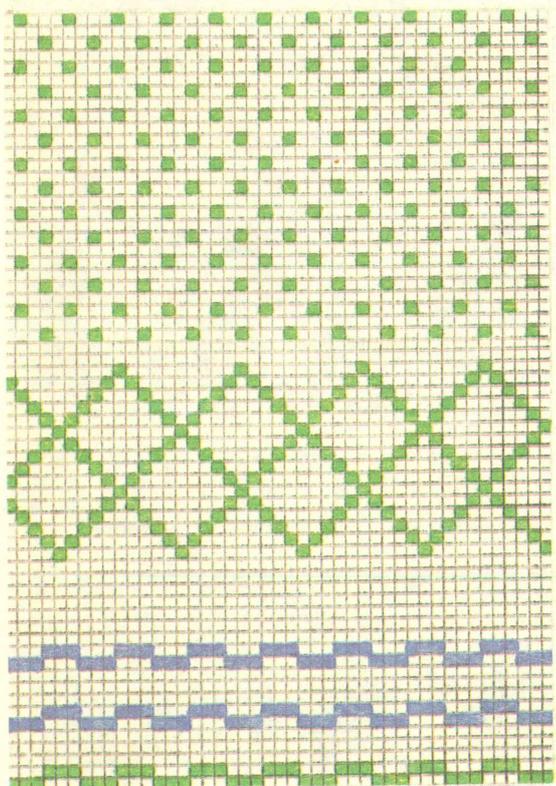
17 Bauskas apr. Ceraukstes pag. 18. gs. (VVM kr., 3., 20. tab.).
 18 Bauskas apkārtnē. 18. gs. (CVVM 7246).

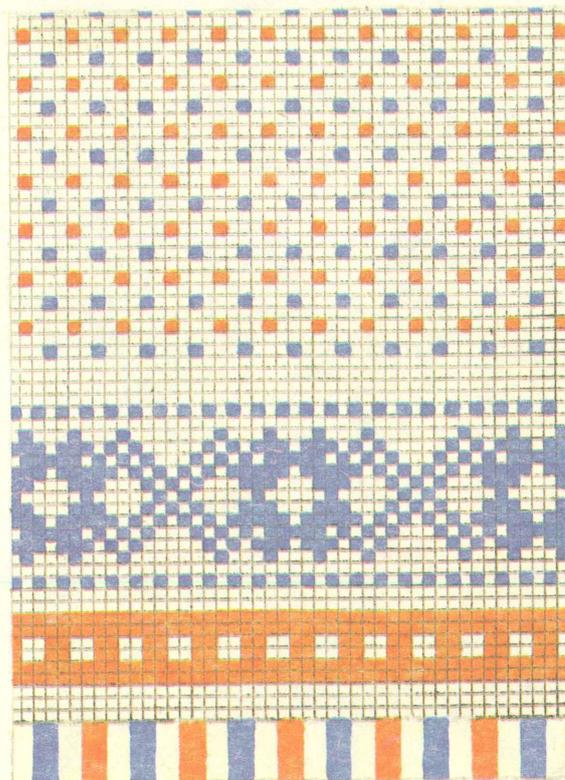
19

20

21

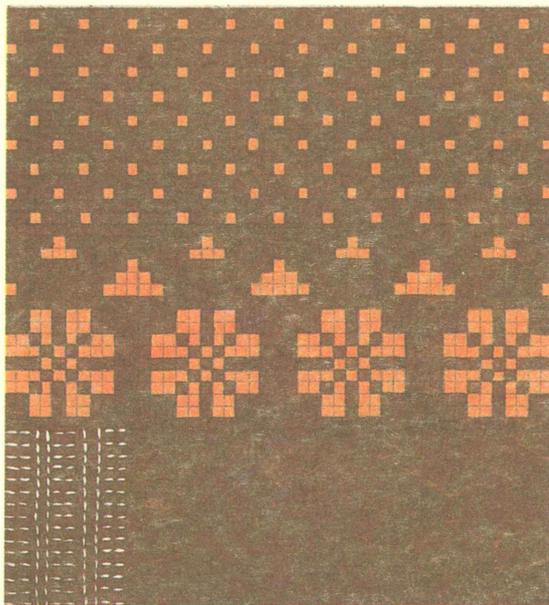
22

19 Rēzeknes raj. Bērsgales c. p. 1955. g. (E 29, 3228).

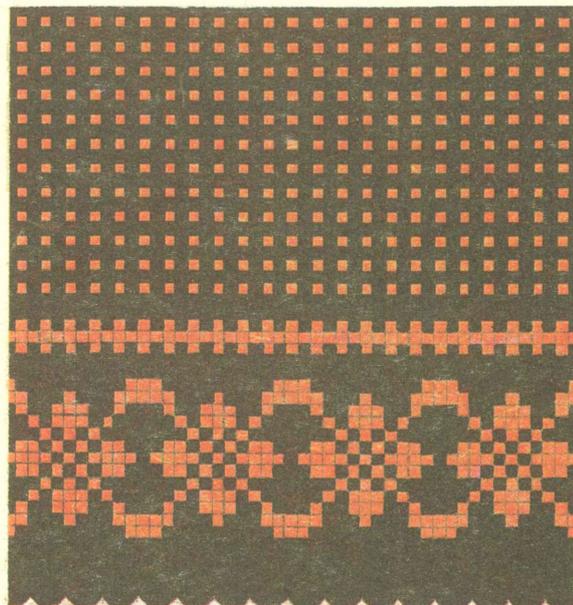
20 Rēzeknes raj. Sakstagala c. p. 1964. g. (E 29, 3249).

21 Ludzas apr. Pildas pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E, 2717. mape, 93. zīm.).

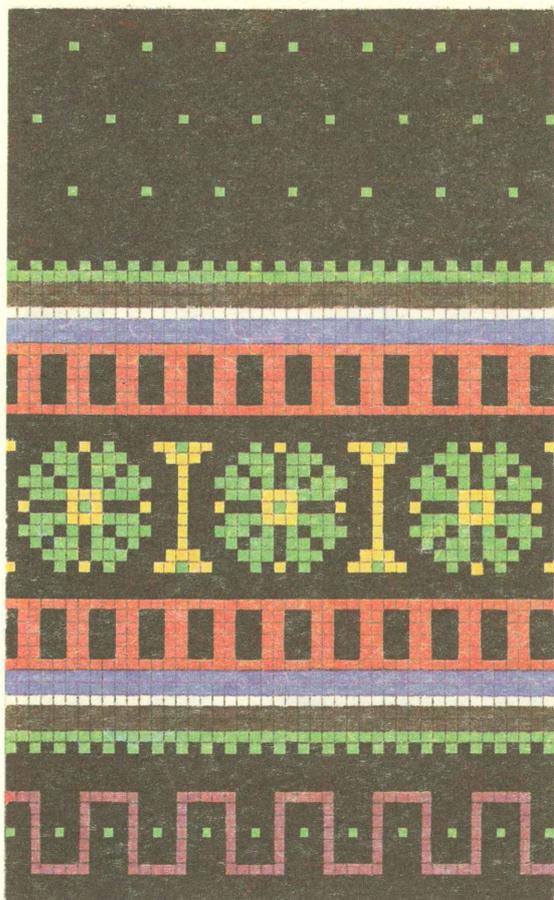
22 Dundagas raj. Ances c. p. 1954. g. (LVM E, 2392. mape, 160551. dok.).

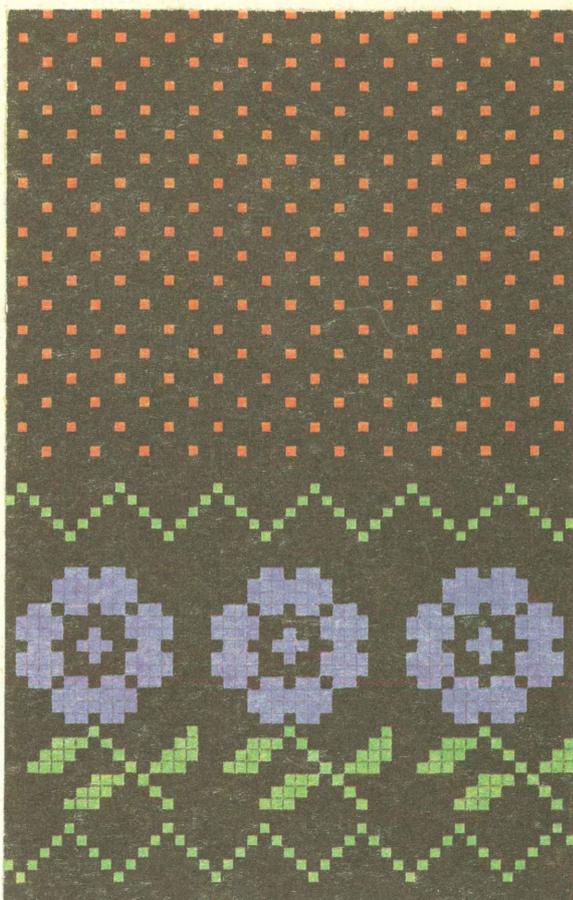
23

24

25

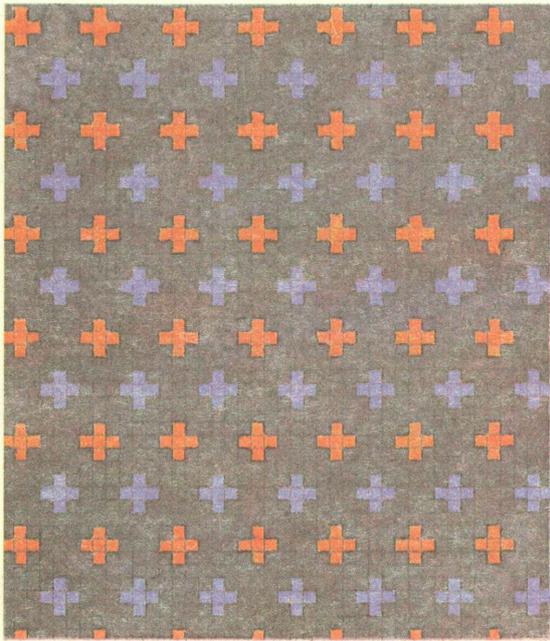
26

23 Rēzeknes apr. Makašēnu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E, 2637. mape, 153. dok.).

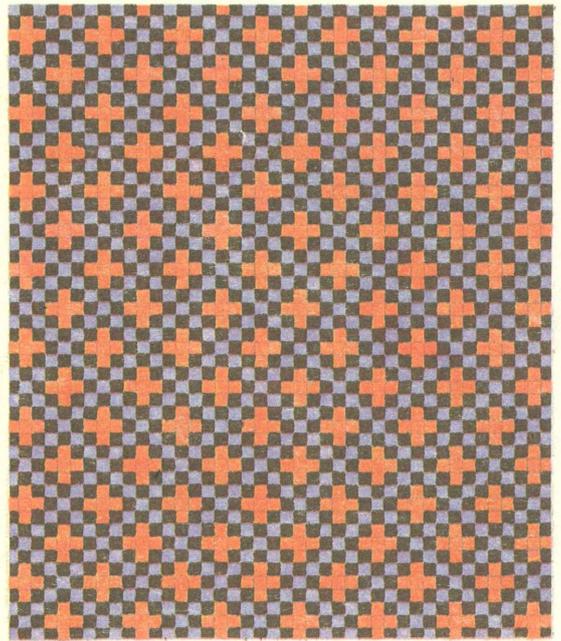
24 Balvu raj. Rugāju c. p. 1958. g. (E 27, 8636).

25 Talsu raj. Īves c. p. 1930. g. Rakstu nos.: saulītes, rozītes, actiņas (LVM E, 2327. mape).

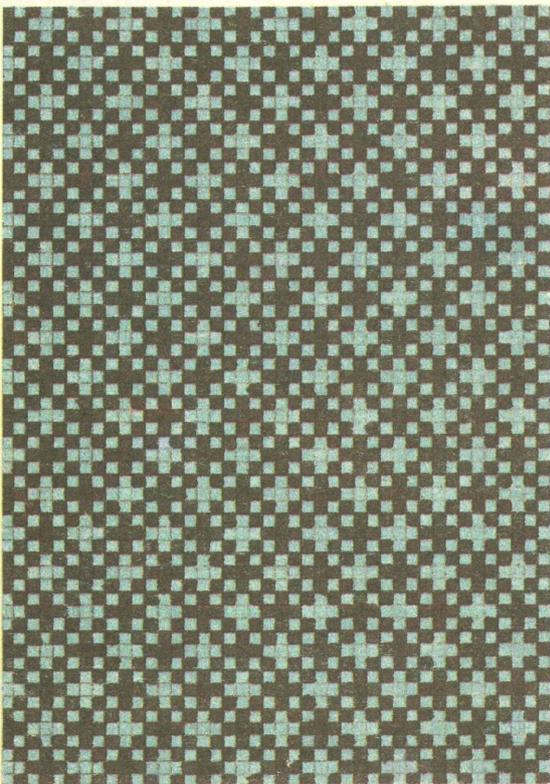
26 Alsungas raj. Jūrkalnes c. p. 20. gs. 50. gadi (LVM E, 2392. mape, 160. dok.).

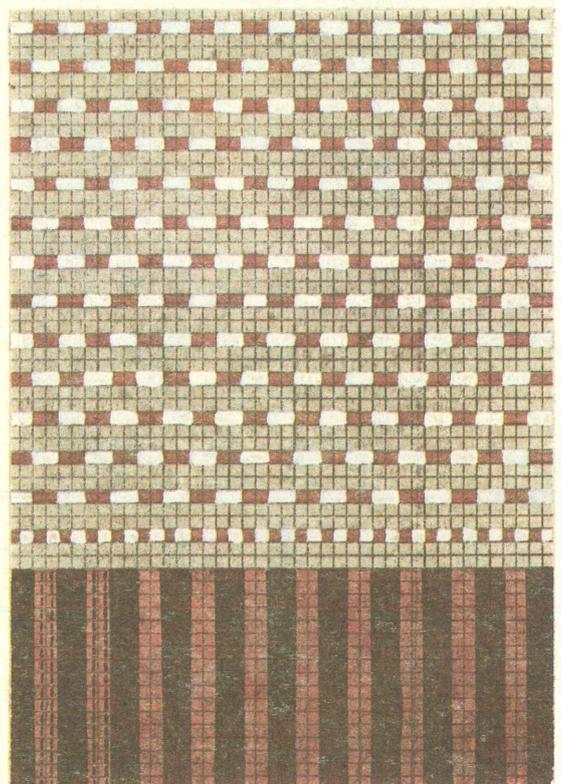
27

28

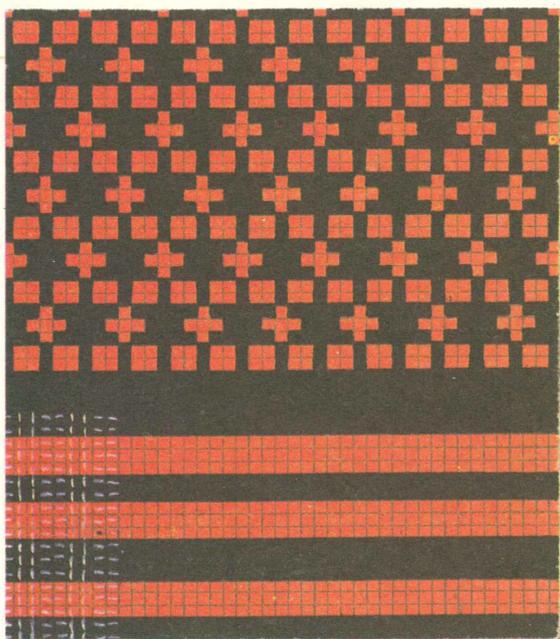

29

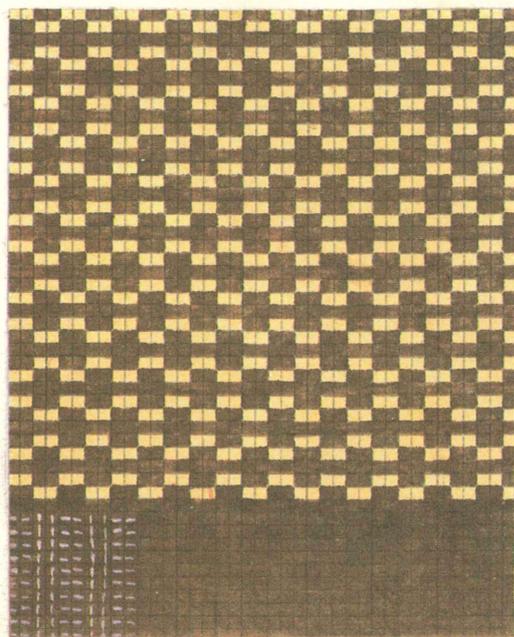

30

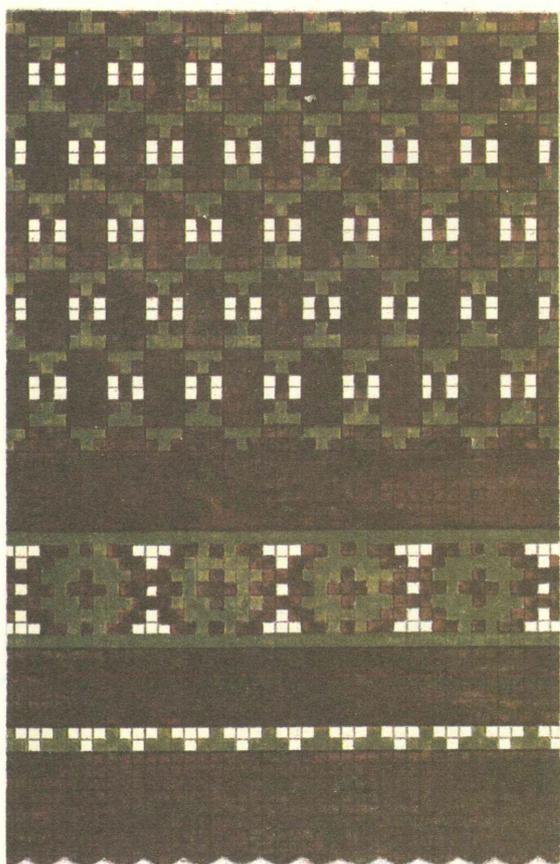
- 27 Rēzeknes apr. Viļāni. 20. gs. 20. gadi (LVM E, 2636. mape, 262. dok.).
 28 Dundagas raj. 1954. g. (LVM E, 2392. mape, 160551. dok.).
 29 Ludzas apr. Rundēnu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E, 2717. mape, 96. dok.).
 30 Krāslavas raj. Kalniešu c. p. 1965. g. (E 31, 1816).

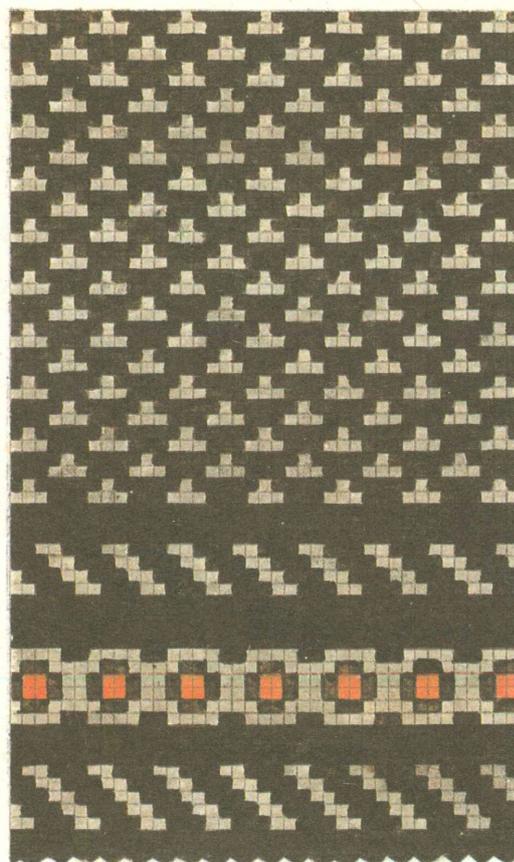
31

32

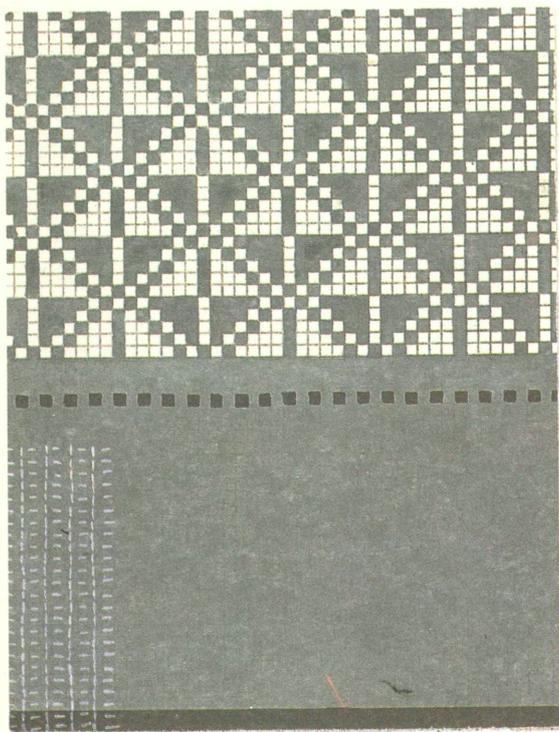

33

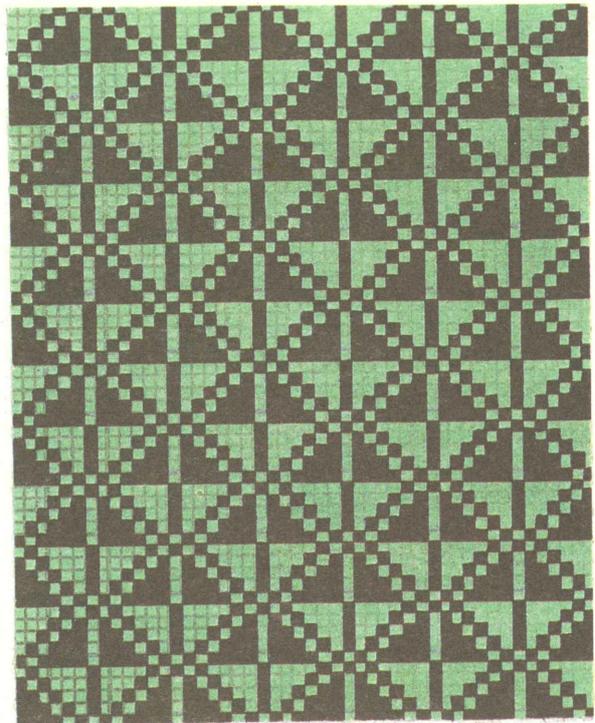

34

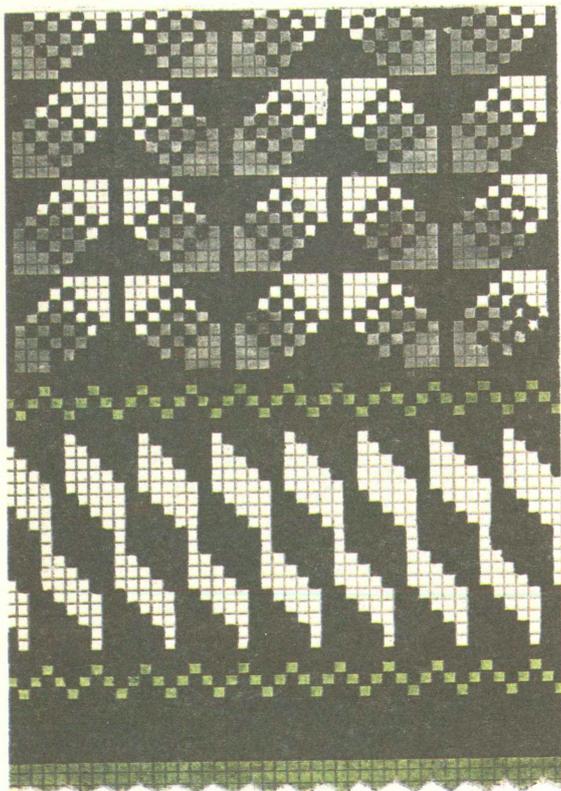
- 31 Balvu raj. Nikolajevas c. p. 1959. g. (E 27, 8625).
 32 Krustpils raj. Klintaines c. p. 1961. g. (E 21, 460).
 33 Preiļu raj. Lomu c. p. 1962. g. (E 29, 3333).
 34 Ogres raj. Kokneses ciem. p. 1956. g. (E 21, 480).

35

36

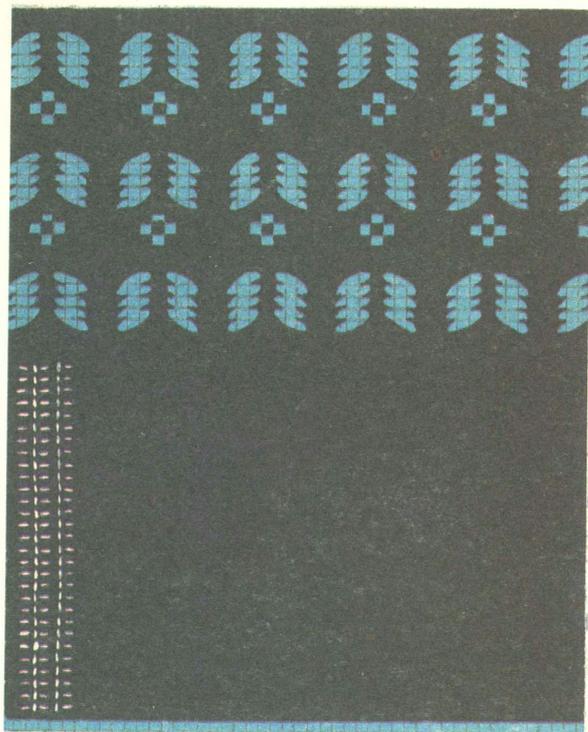

37

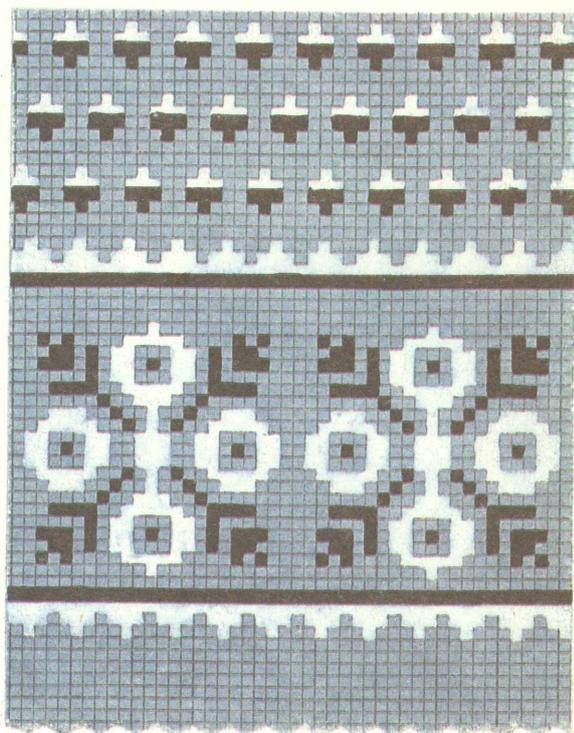

38

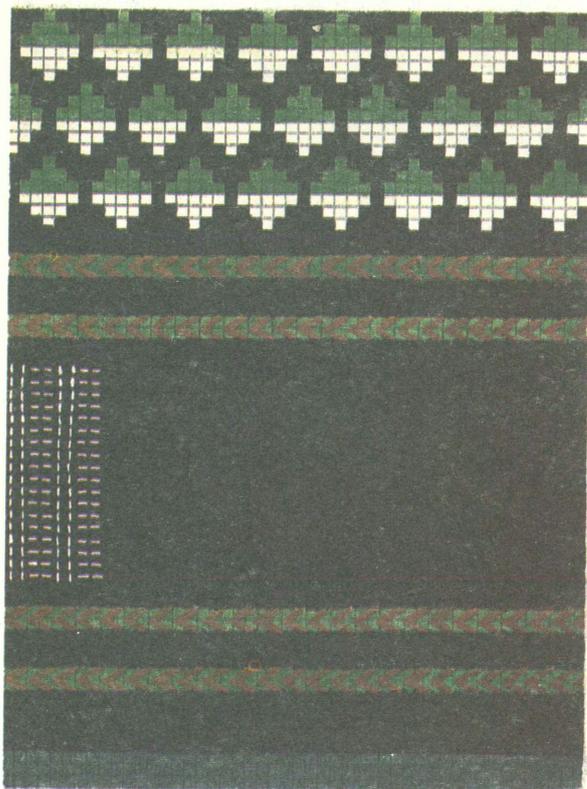
- 35 Ventspils raj. Ugāles c. p. 1940. g. (E 56, 30).
 36 Jēkabpils raj. Sēlpils c. p. 1952. g. (E 18, 3381).
 37 Madonas raj. Murmastienes c. p. 1964. g. (E 29, 3303).
 38 Liepājas raj. Rucavas c. p. 1965. g. (E 54, 705—706).

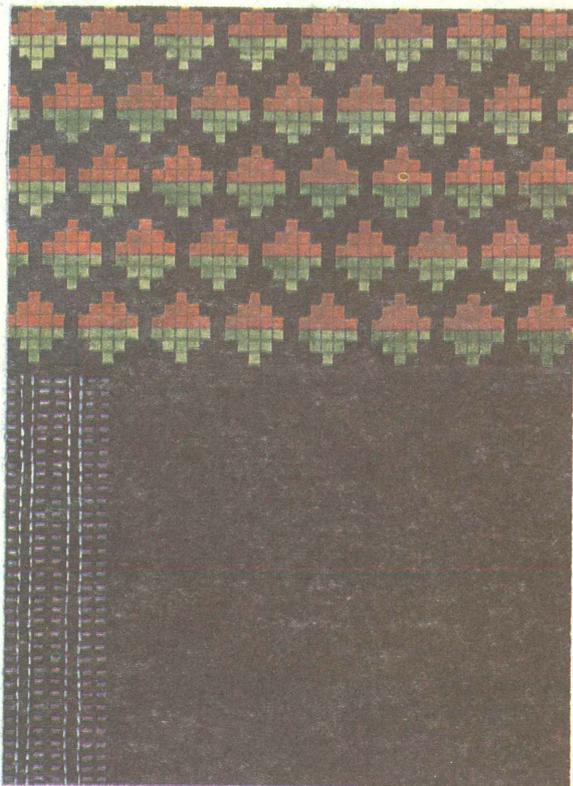
39

40

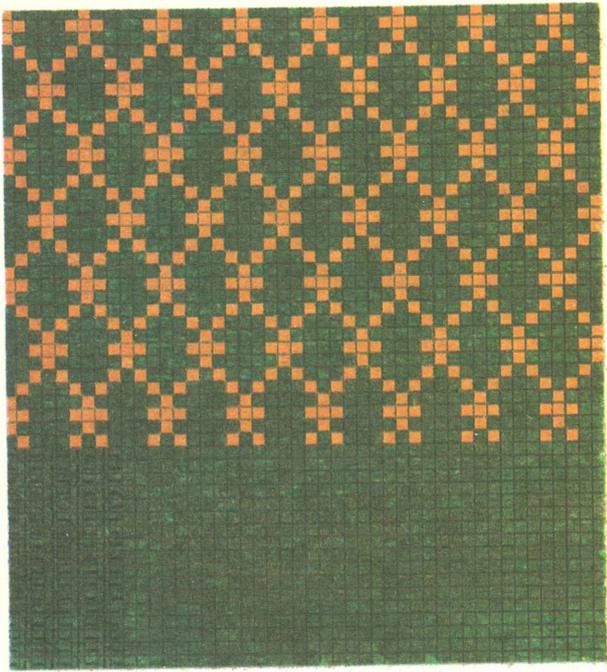

41

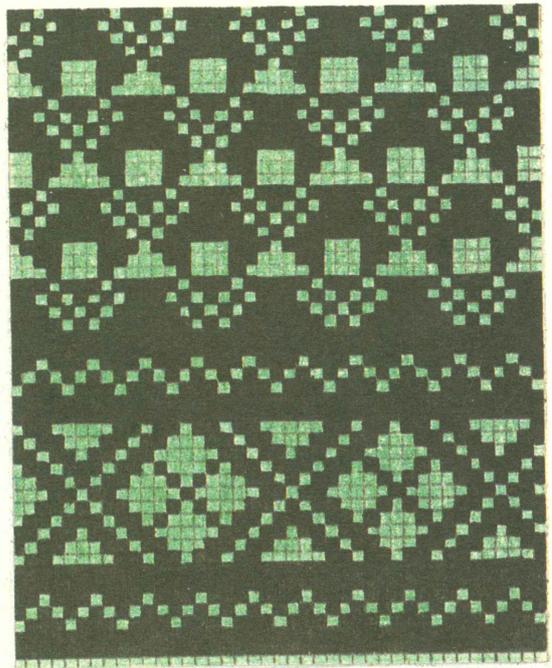

42

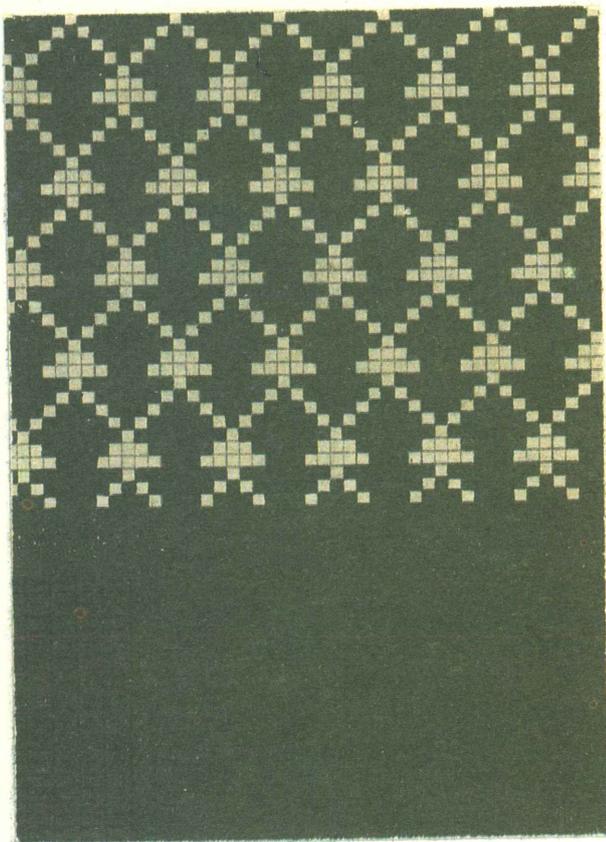
- 39 Rēzeknes raj. Bērzgales c. p. 1965. g. (E 29, 3258).
 40 Madonas raj. Murmastienes c. p. 1945. g. (E 29, 3302).
 41 Balvu raj. Nikolajevas c. p. 1960. g. (E 27, 8618).
 42 Rēzeknes raj. Sakstagala c. p. 1955. g. (E 29, 3254).

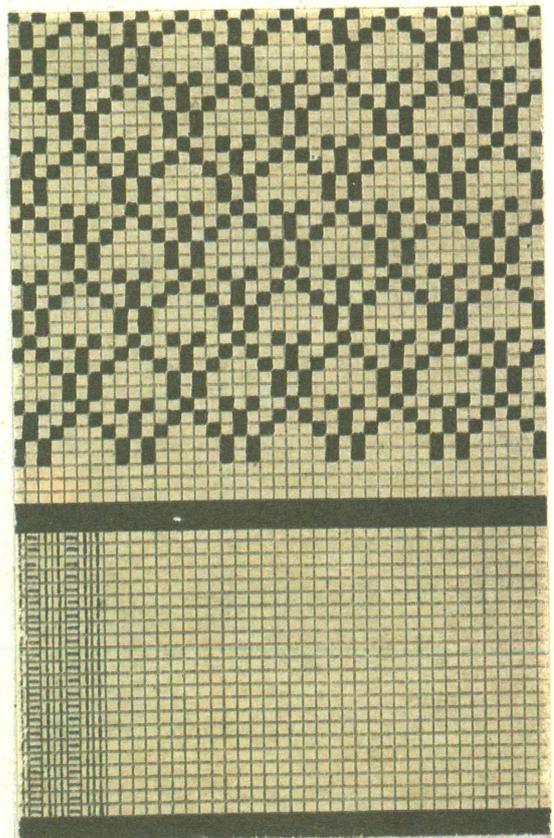
43

44

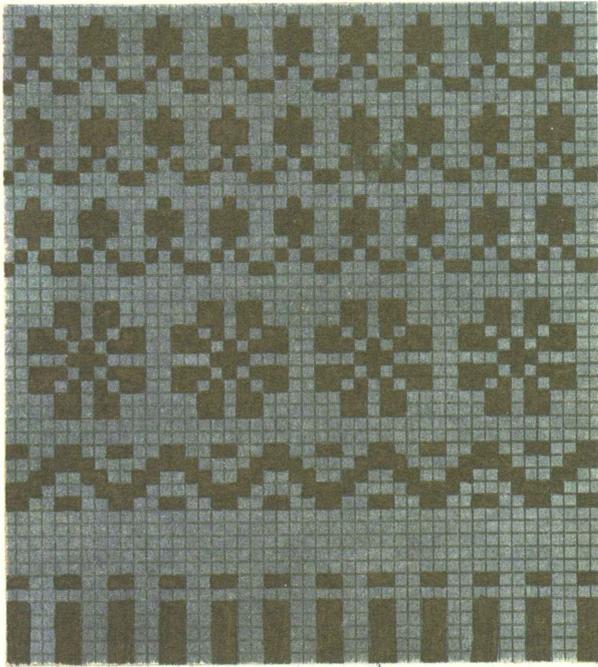

45

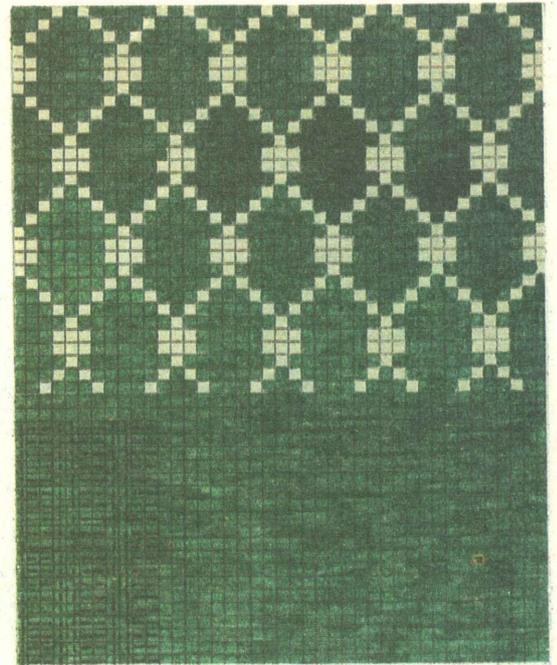

46

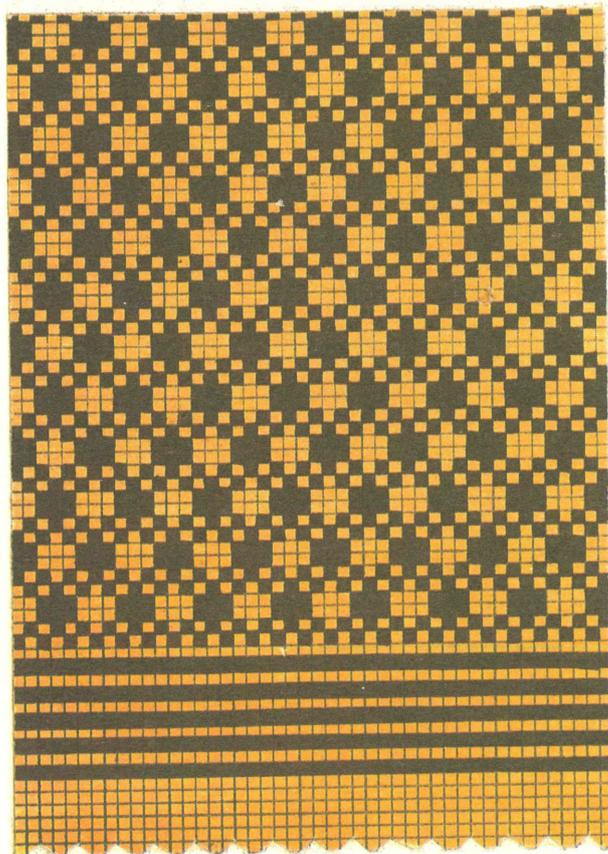
- 43 Liepājas raj. Jūrmalciema c. p. 20. gs. 50. gadi (LVM E, 2392. mape, 160542. dok.).
 44 Balvu raj. Nikolajevas c. p. 1962. g. (E 27, 8622).
 45 Krustpils raj. Klintaines c. p. 1959. g. (E 21, 437).
 46 Krustpils raj. Klintaines c. p. 1960. g. (E 21, 452).

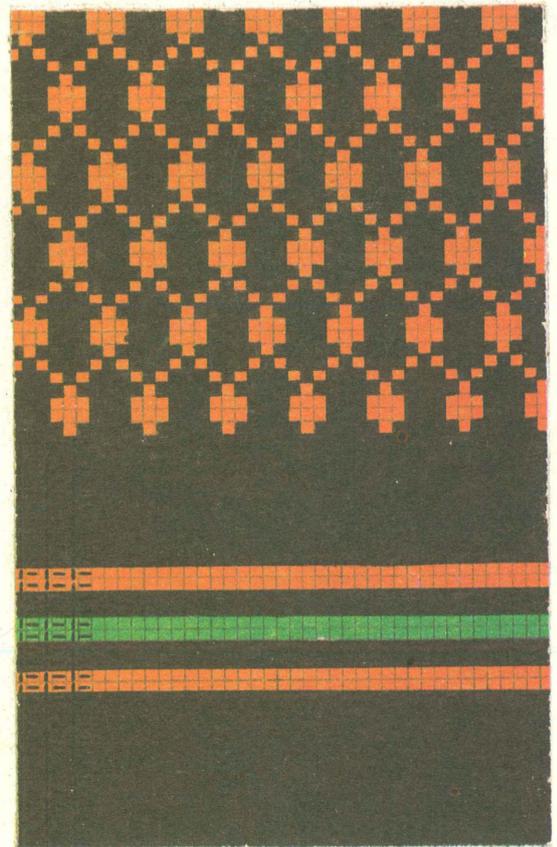
47

48

49

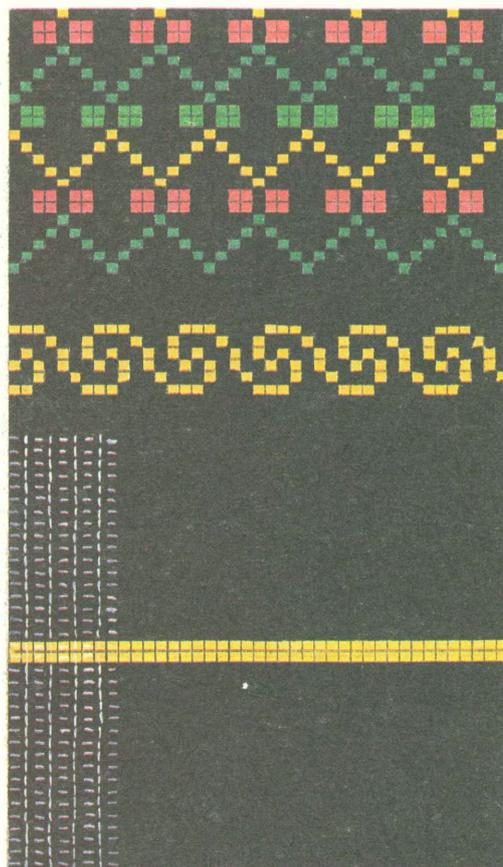

50

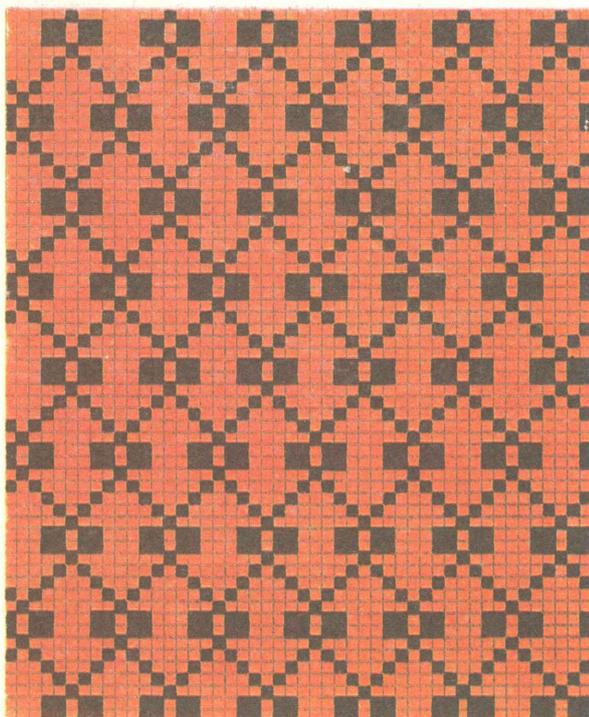
- 47 Daugavpils raj. Vecpils c. p. 1980. g. (E 57, 23).
 48 Krustpils raj. Klintaines c. p. 1959. g. (E 21, 437).
 49 Limbažu raj. Augstrozes c. p. 1944. g. (E 12, 1899).
 50 Krāslavas raj. Andrupenes c. p. 1961. g. (E 31, 1832).

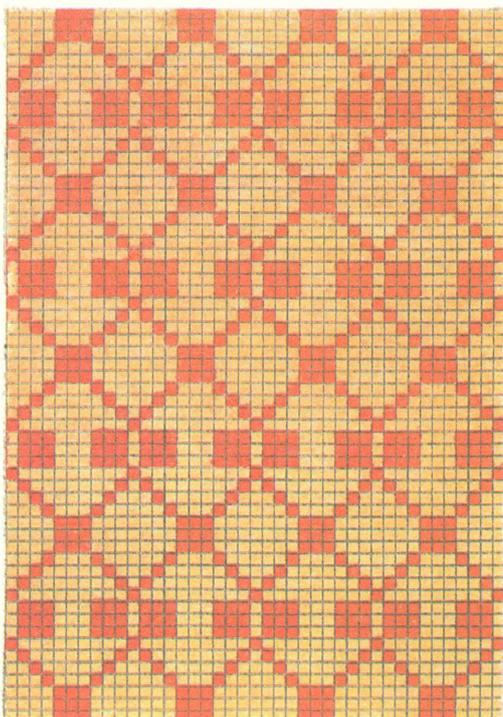
51

52

53

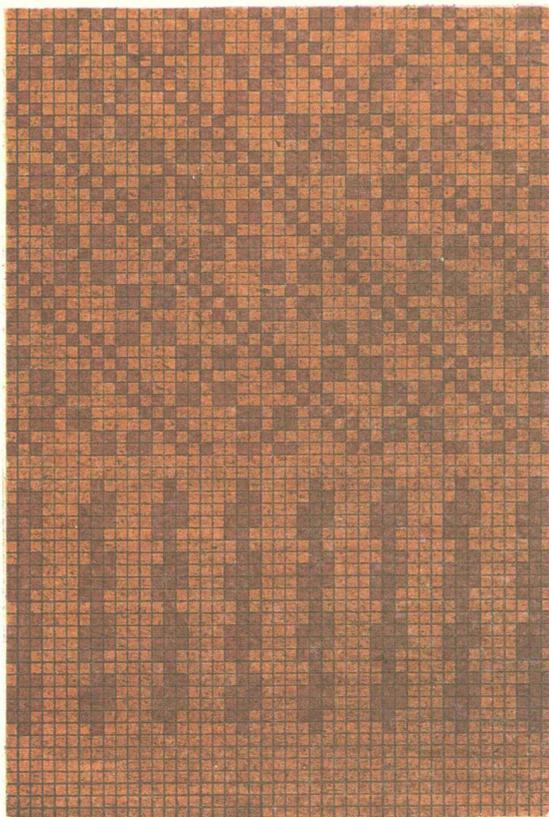
54

51 Rēzeknes raj. Gaigalavas c. p. 1964. g. (E 29, 3239).

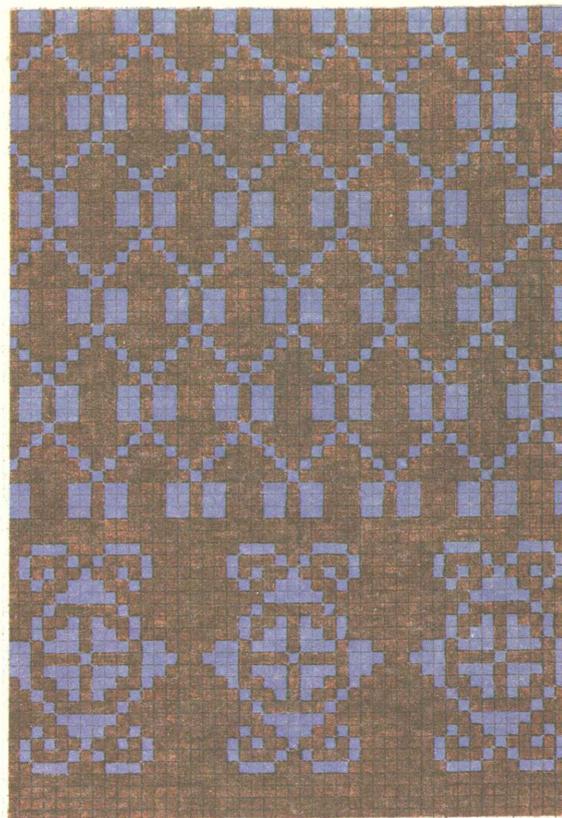
52 Rēzeknes raj. Gaigalavas c. p. 1964. g. (E 29, 3241).

53 Ventpils raj. Anceš c. p. 1979. g. (E 15, 488).

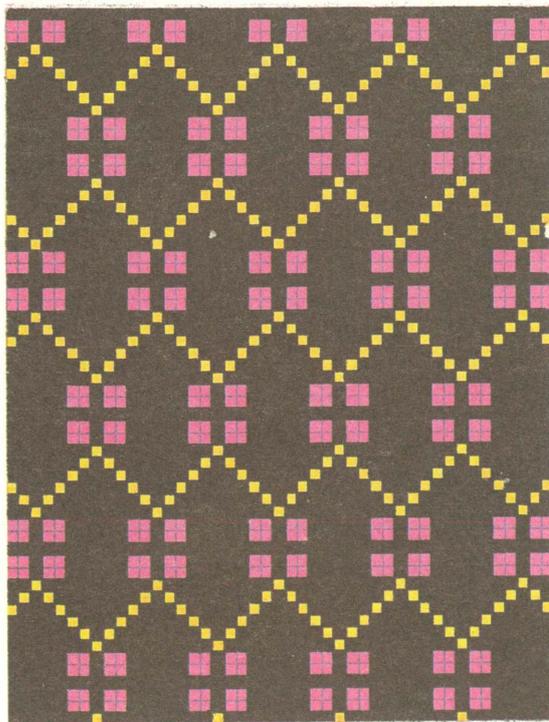
54 Rēzeknes apr. Viļānu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2636. mape, 99. dok.).

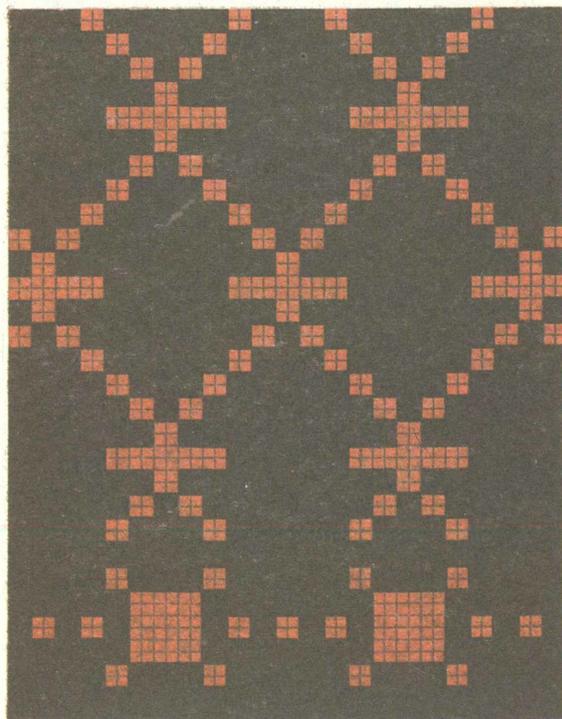
55

56

57

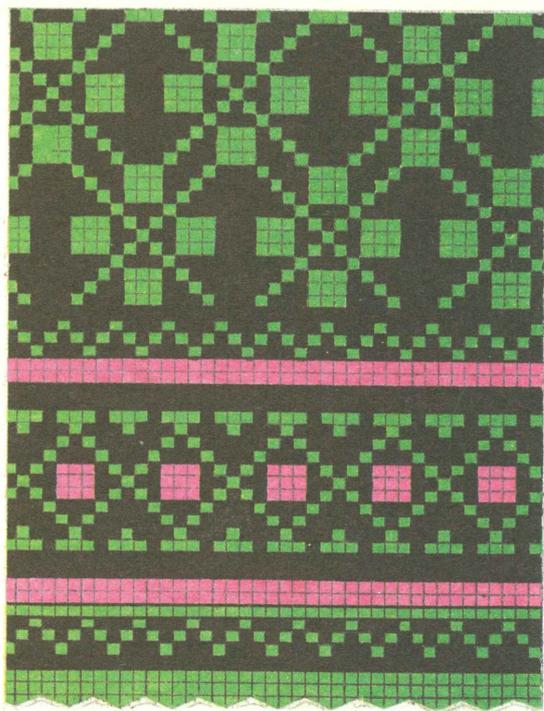

58

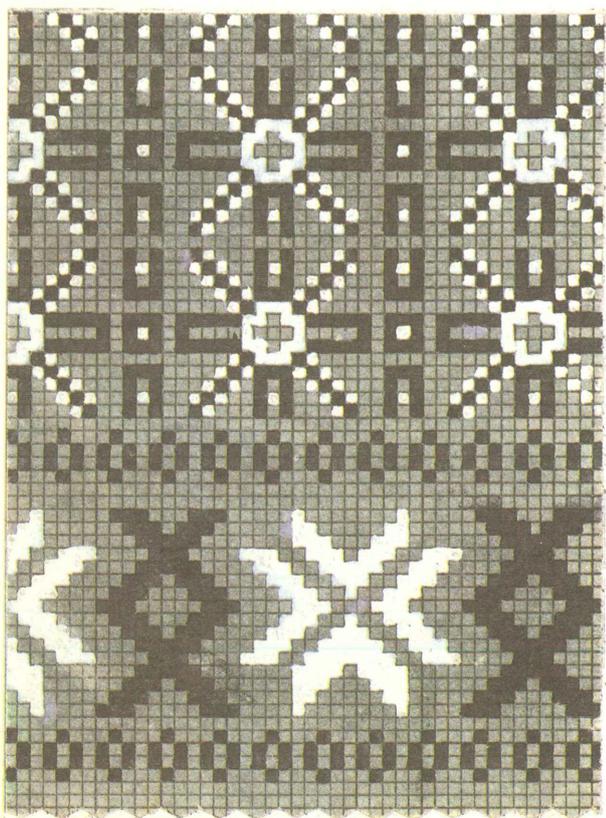
- 55 Ludzas apr. Pildas pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2717. mape, 239. dok.).
56 Liepājas apr. Kalētu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2327. mape, 308. dok.).
57 Rēzeknes apr. Viļānu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2636. mape, 413. dok.).
58 Rēzeknes apr. Makašēnu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2637. mape, 177. dok.).

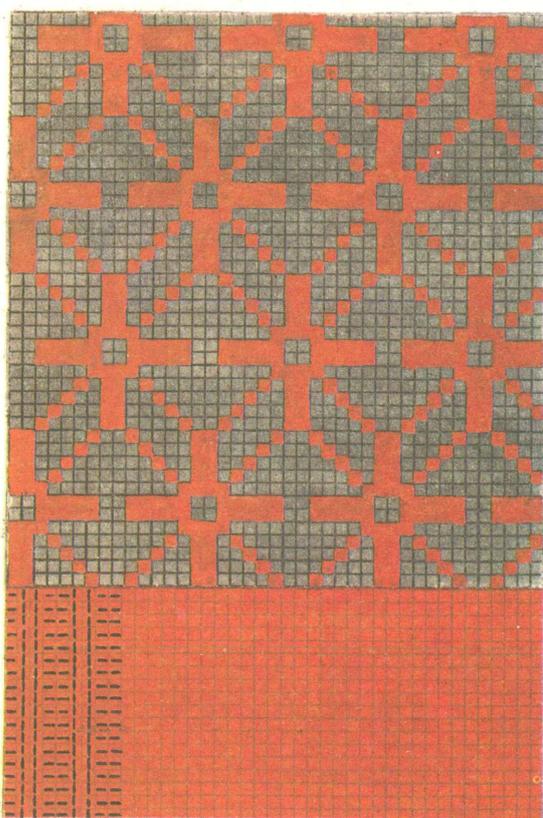
59

60

61

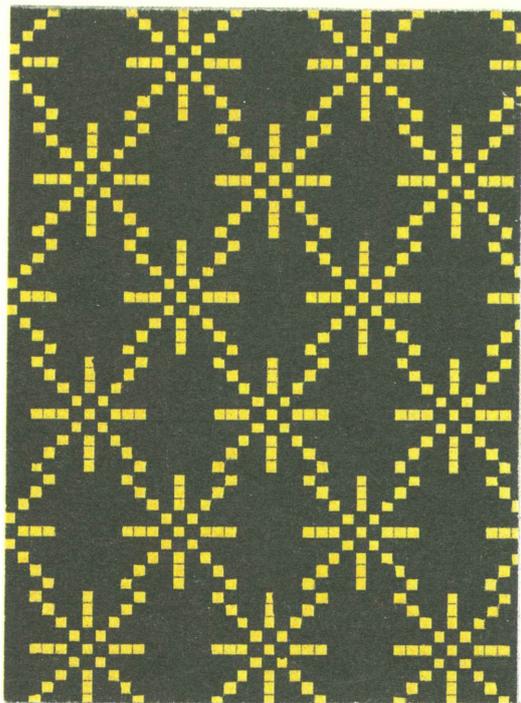
62

59 Dundagas raj. Kolkas ciems. 1954. g. (LVM E 2392. mape, 160545. dok.).

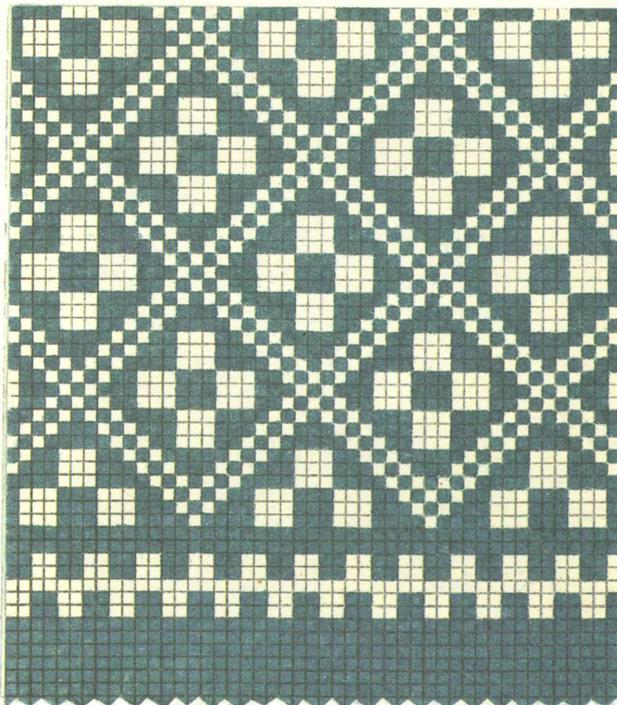
60 Balvu raj. Bērzpils c. p. 1963. g. (E 27, 8656).

61 Madonas raj. Murmastienes c. p. 1945. g. (E 29, 3304).

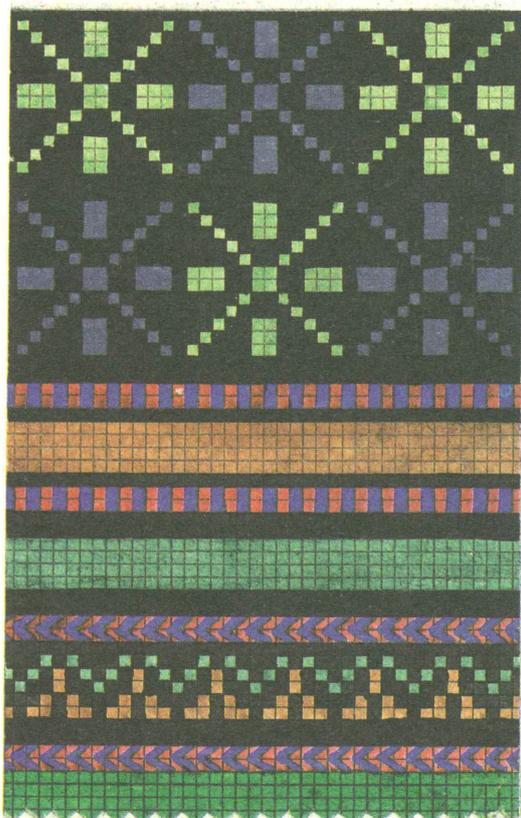
62 Rzeknes apr. Viļānu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2636. mape, 136. dok.).

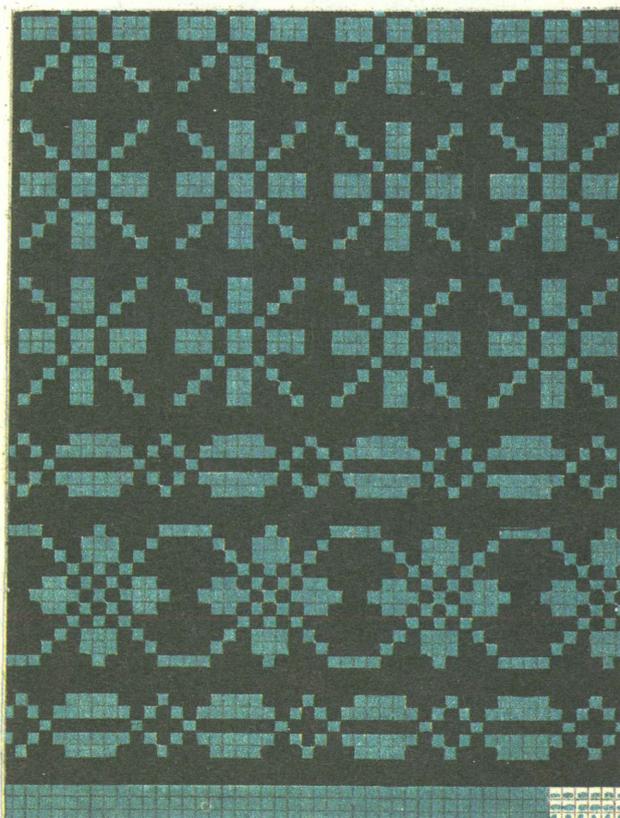
63

64

65

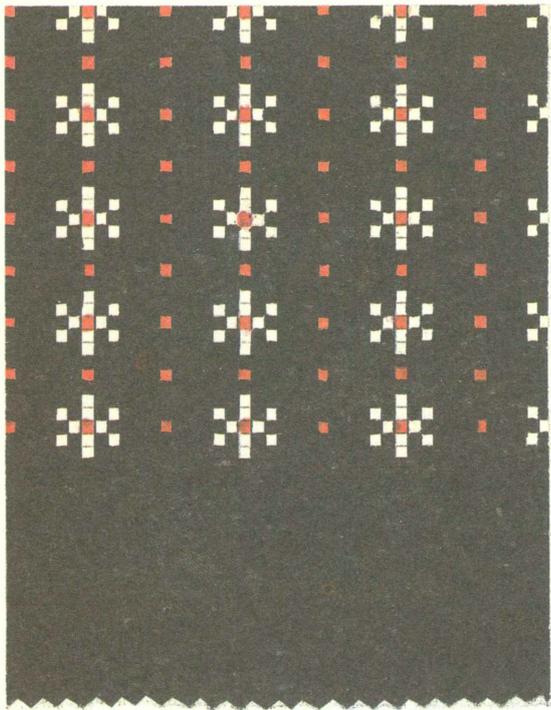
66

63 Rēzeknes apr. Varakļānu pag. 20. gs. 20. gadi, Raksta nos.: saules raksts (LVM E 2635. mape, 276. dok.).

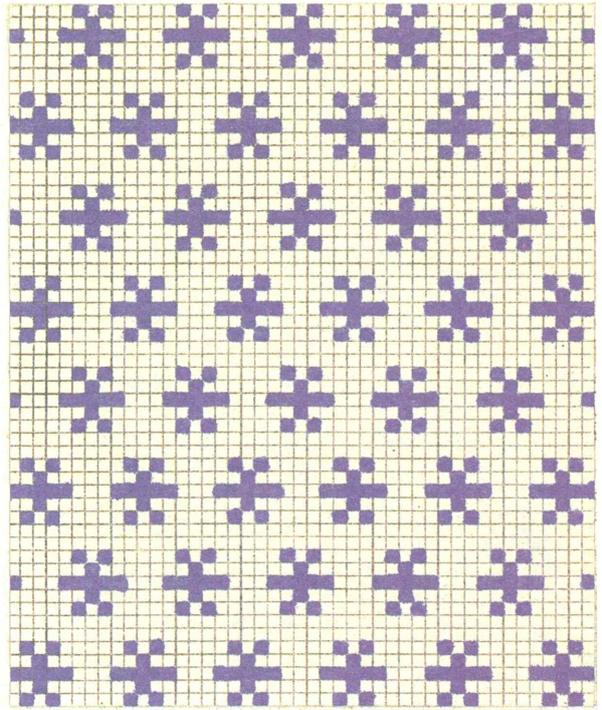
64 Liepājas apr. Kalētu pag. 1942. g. (LVM E 2327. mape, 194. dok.).

65 Ogres raj. Aizkraukles c. p. 1936. g. (E 21, 489).

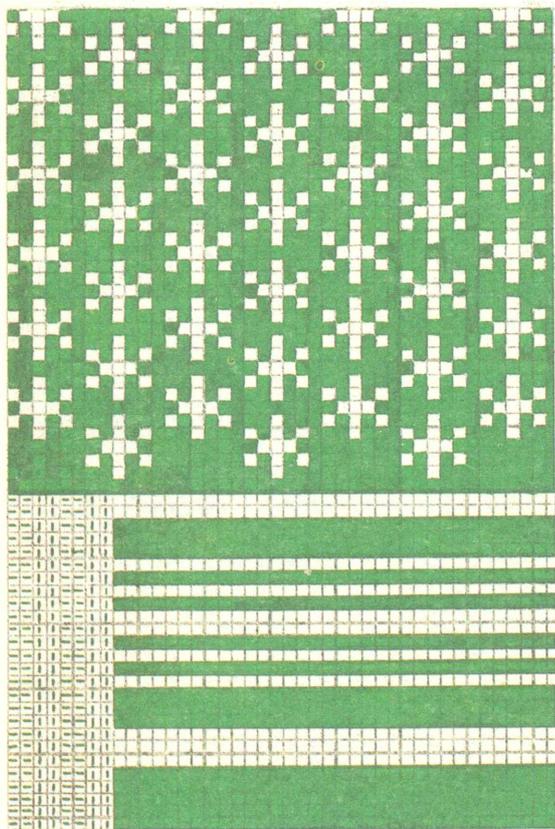
66 Preiļu raj. Lomu c. p. 1965. g. (E 29, 3320).

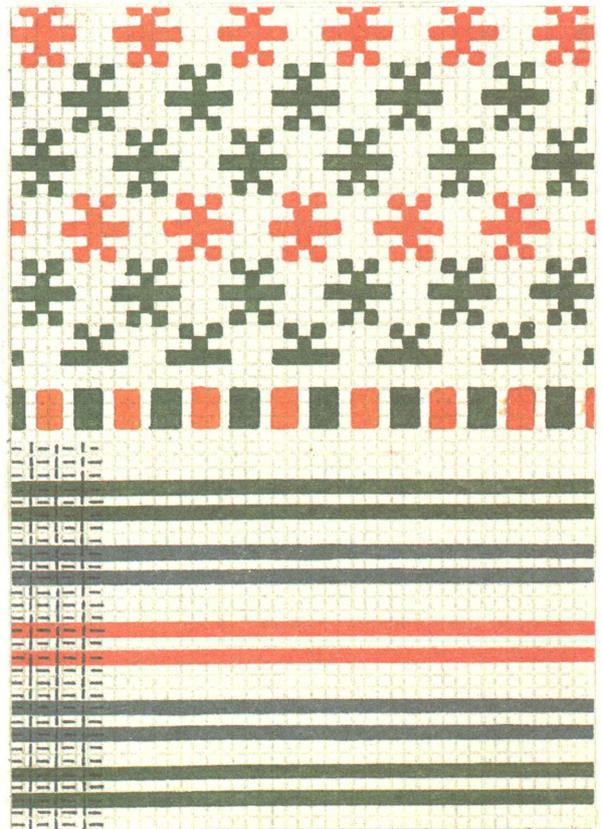
67

68

69

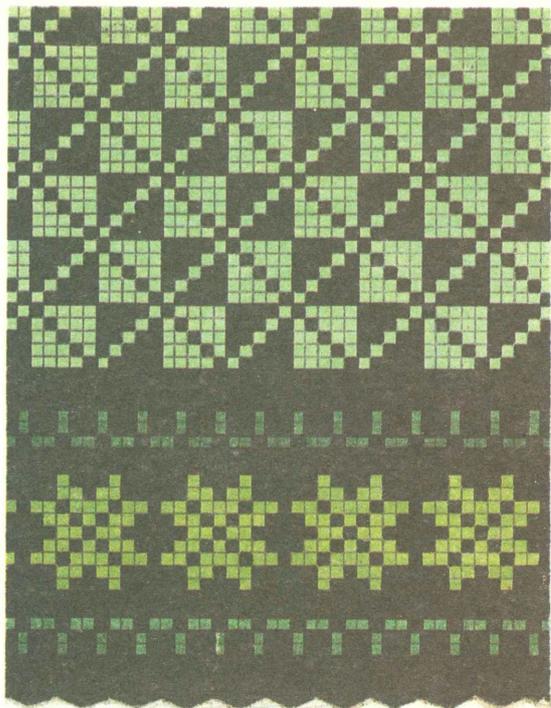
70

67 Jēkabpils raj. Sēlpils c. p. 1960. g. (E 18, 2220).

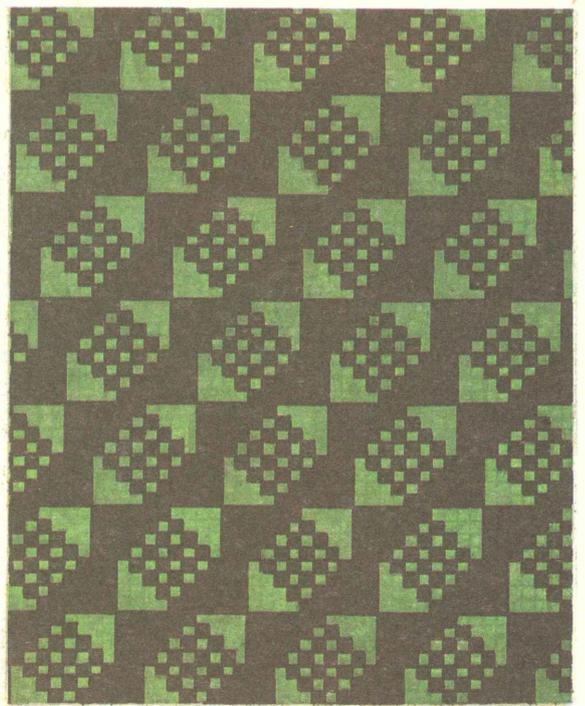
68 Ludzas apr. Pildas pag. 20. gs. 20. gadi. Raksta nos.: pēdains (LVM E 2717. mape, N 238).

69 Krustpils raj. Klintaines c. p. 1955. g. (E 21, 446).

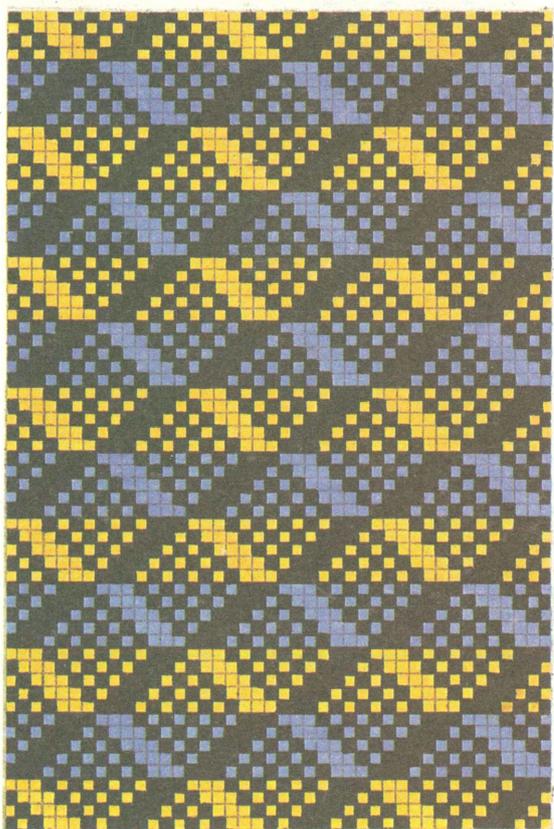
70 Jēkabpils raj. Greblu c. p. 1934. g. (E 18, 3365).

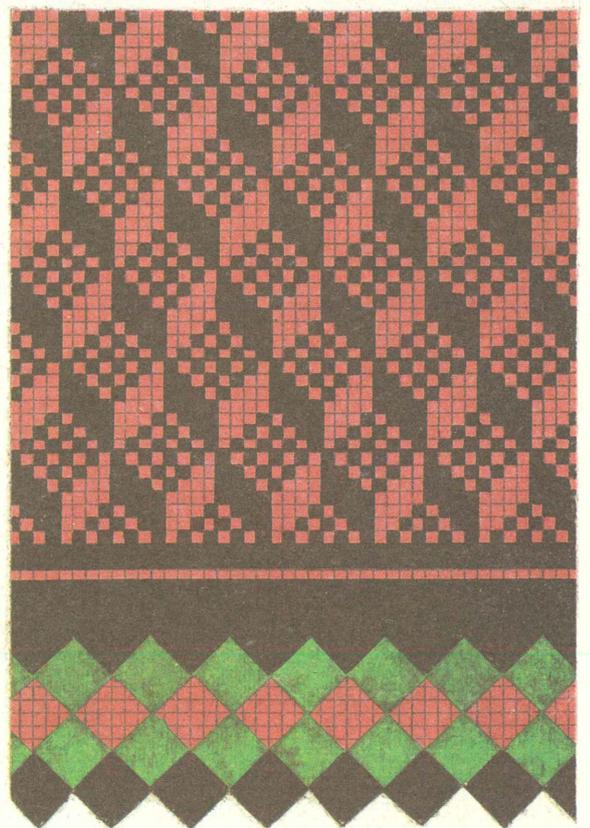
71

72

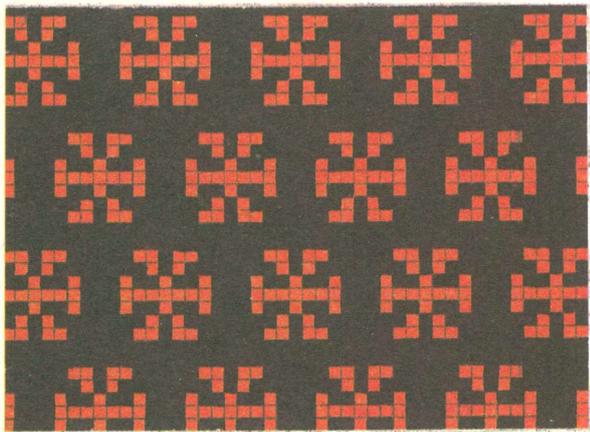

73

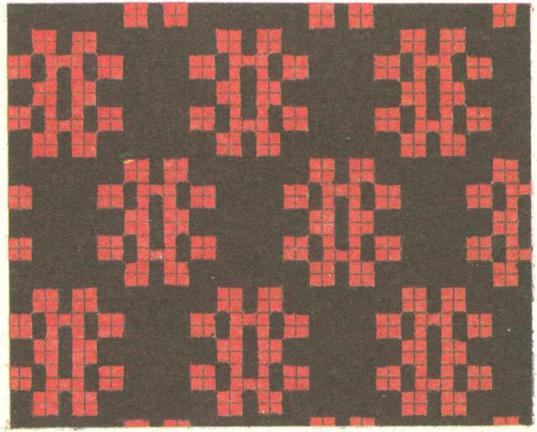

74

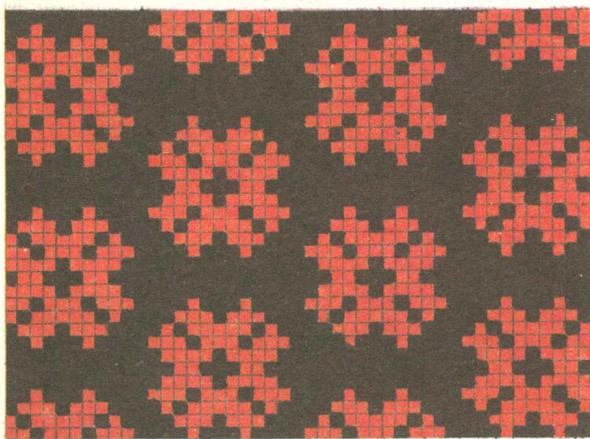
- 71 Balvu raj. Bērzpils c. p. 1963. g. (E 27, 8664).
 72 Liepājas raj. Rucavas c. p. 1950. g. (E 54, 693).
 73 Rēzeknes apr. Viļānu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2636. mape, 162. dok.).
 74 Krāslavas raj. Kalniešu c. p. 1963. g. (E 21, 1806).

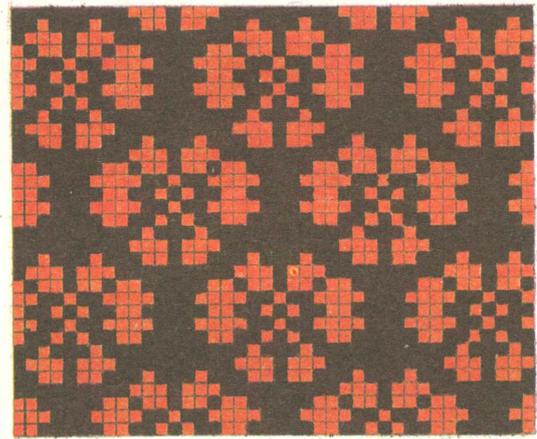
75

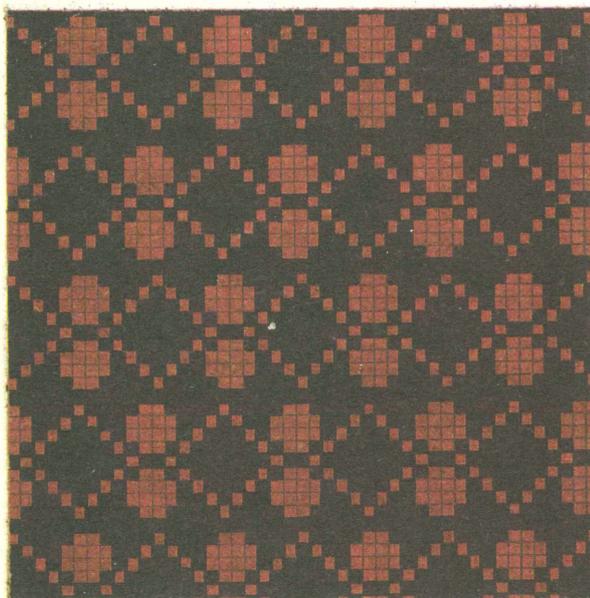
76

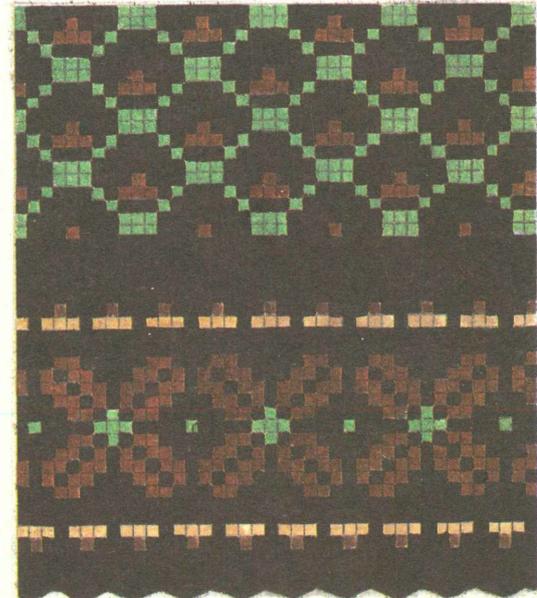
77

78

79

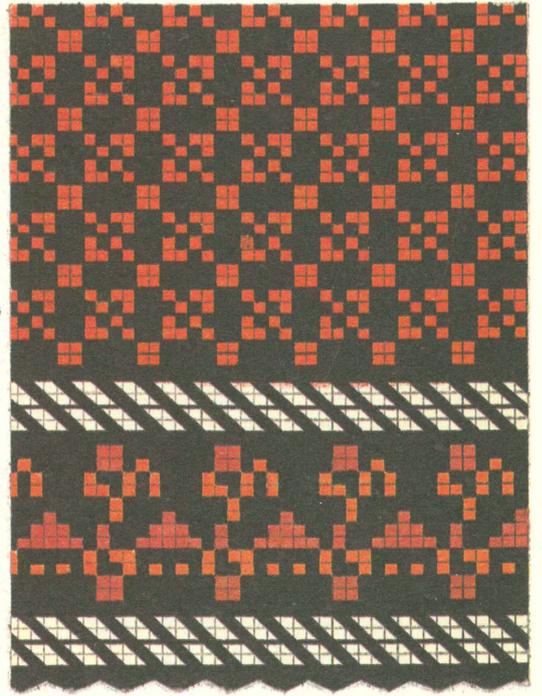

80

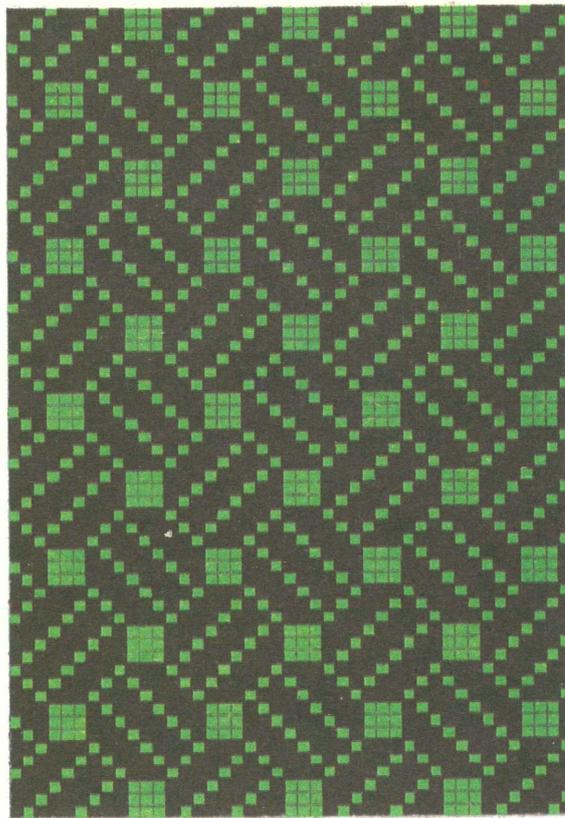
- 75 Rēzeknes apr. Makašēnu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2635. mape, 12. dok.).
 76 Rēzeknes apr. Viļānu pag. (LVM E 2636. mape, 146. dok.).
 77 Rēzeknes apr. Viļānu pag. (LVM E 2636. mape, 149. dok.).
 78 Rēzeknes apr. Viļānu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2636. mape, 448. dok.).
 79 Rēzeknes apr. Viļānu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2636. mape, 75. dok.).
 80 Balvu raj. Bērzpils c. p. 1960. g. (E 27, 8674).

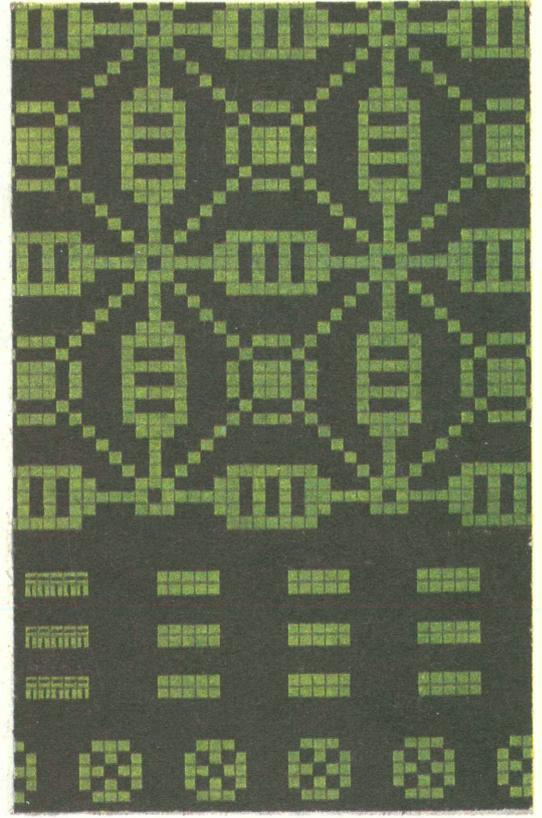
81

82

83

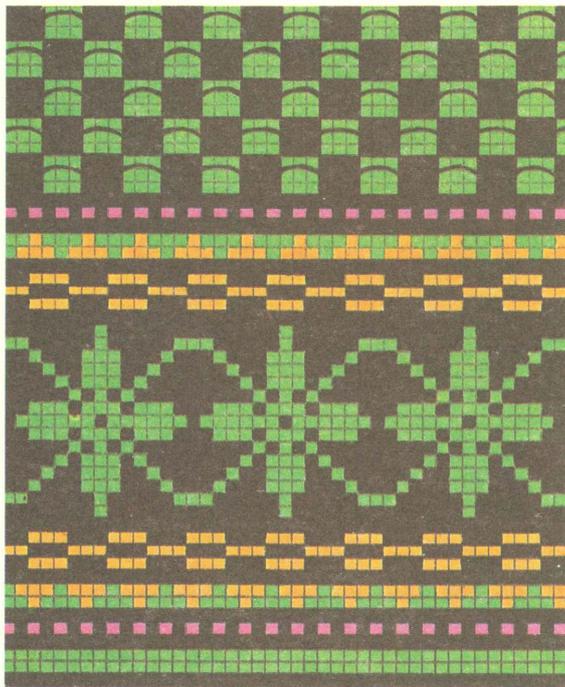
84

81 Balvu raj. Bērzpils c. p. 1960. g. (E 27, 8649).

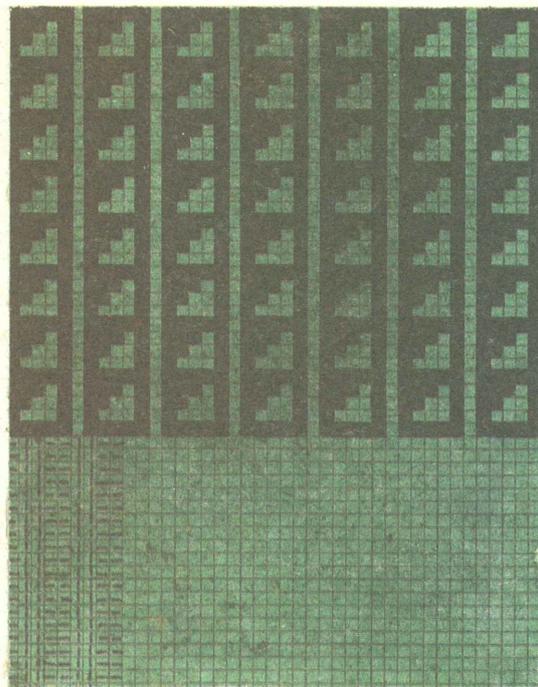
82 Balvu raj. Rugāju c. p. 1962. g. (E 27, 8635).

83 Liepājas raj. Sikšņu c. p. 1954. g. (LVM E 2392. mape, 160548. dok.).

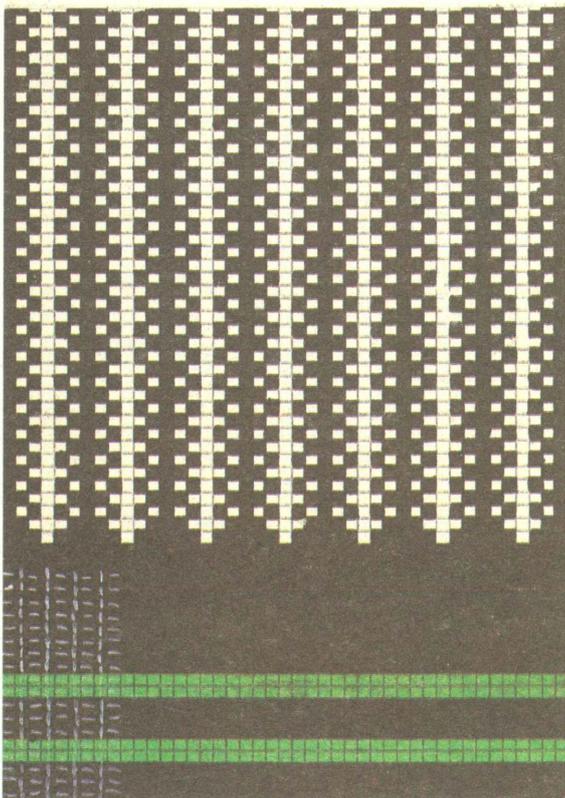
84 Liepājas raj. Sikšņu c. p. 1944. g. (LVM E 2392. mape, 160548. dok.).

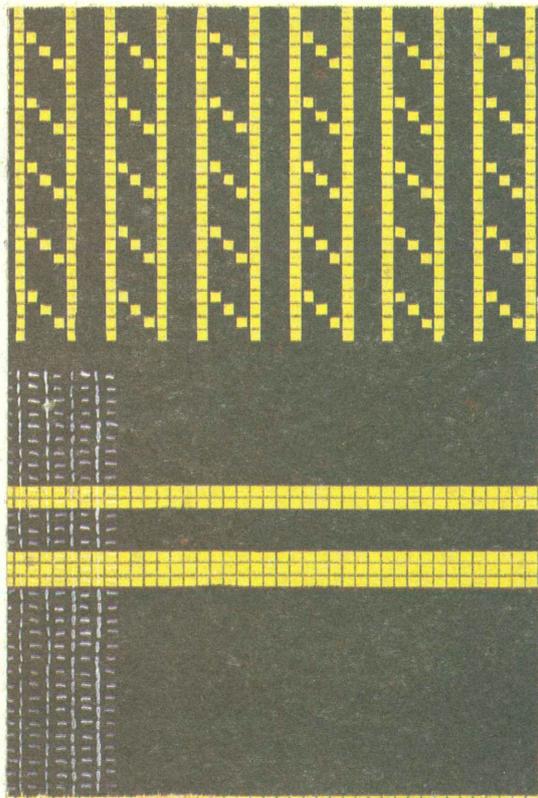
85

86

87

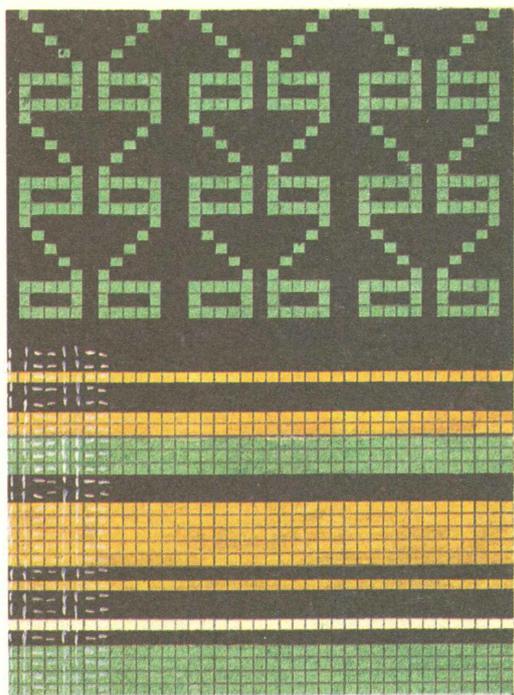
88

85 Balvu raj. Bērzpils c. p. 1960. g. (E 27, 6657).

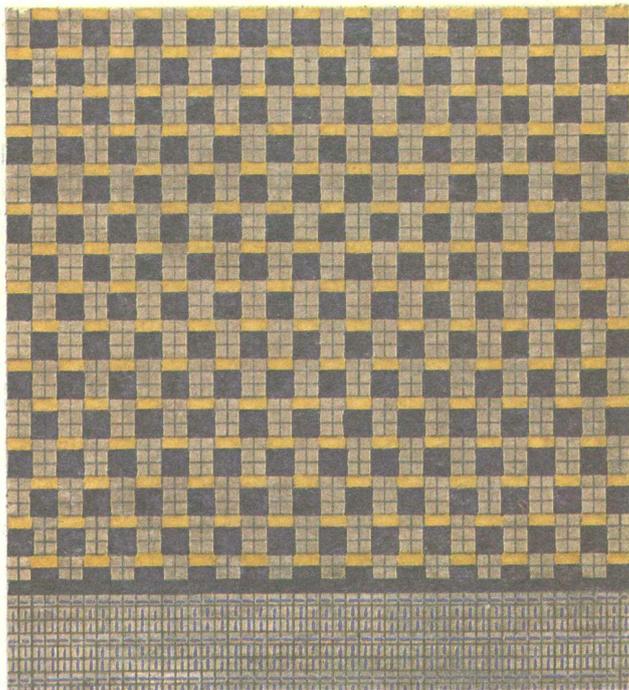
86 Balvu raj. Rugāju c. p. 1962. g. (E 27, 8642).

87 Alsungas raj. Jūrkalnes c. p. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2392. mape, 160552. dok.).

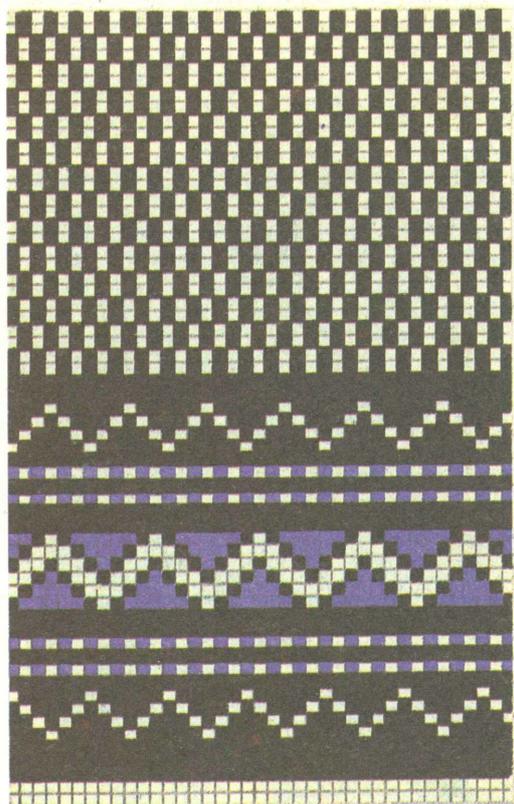
88 Rēzeknes raj. Vērēmu c. p. 1965. g. (E 29, 3257).

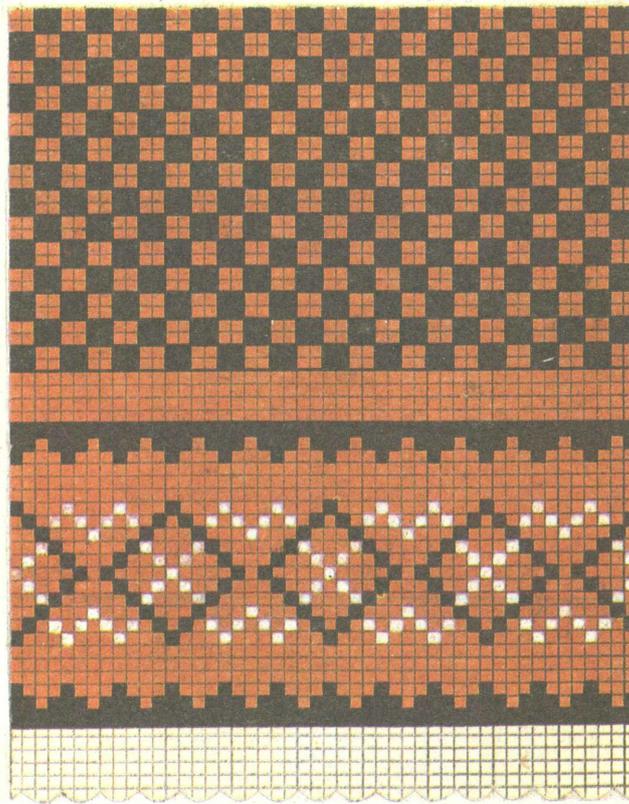
89

90

91

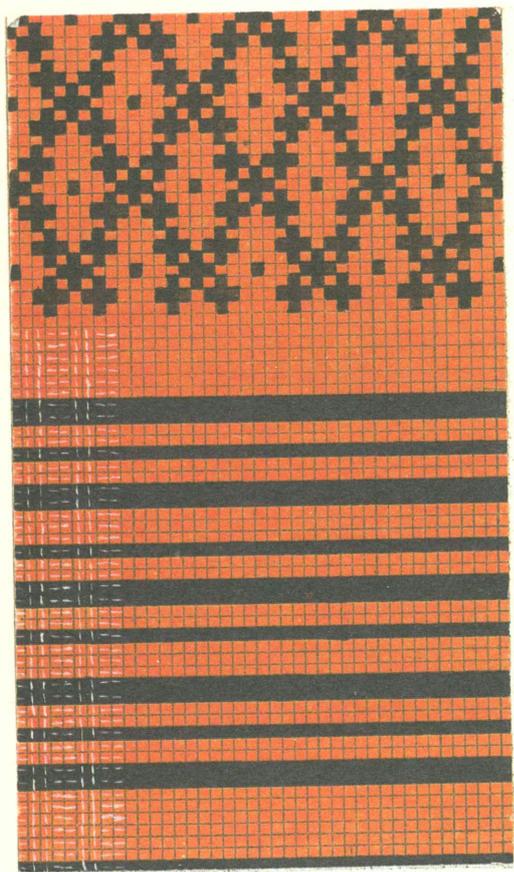
92

89 Balvu raj. Bērzpils c. p. 1961. g. (E 27, 8677).

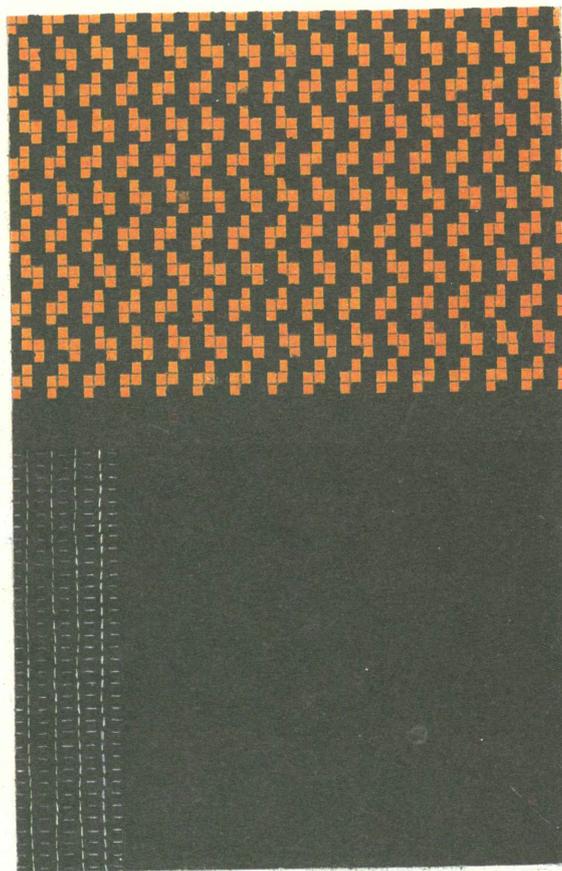
90 Ventspils raj. Tārgales c. p. 1977. g. (E 56, 22).

91 Balvu raj. Bērzpils c. p. 1956. g. (E 27, 8669).

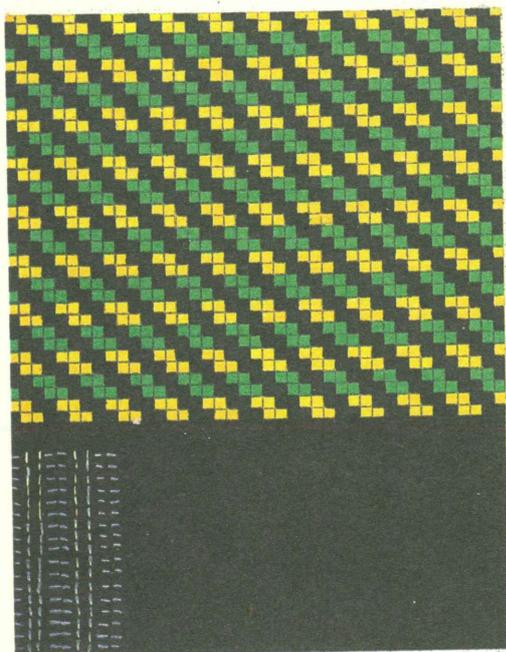
92 Dundagas raj. Ģipkas c. p. 1954. g. (LVM E 2392. mape, 160545. dok.).

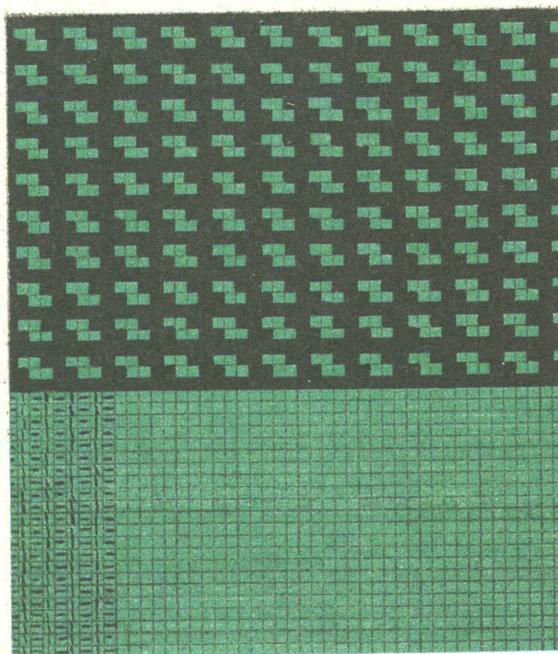
93

94

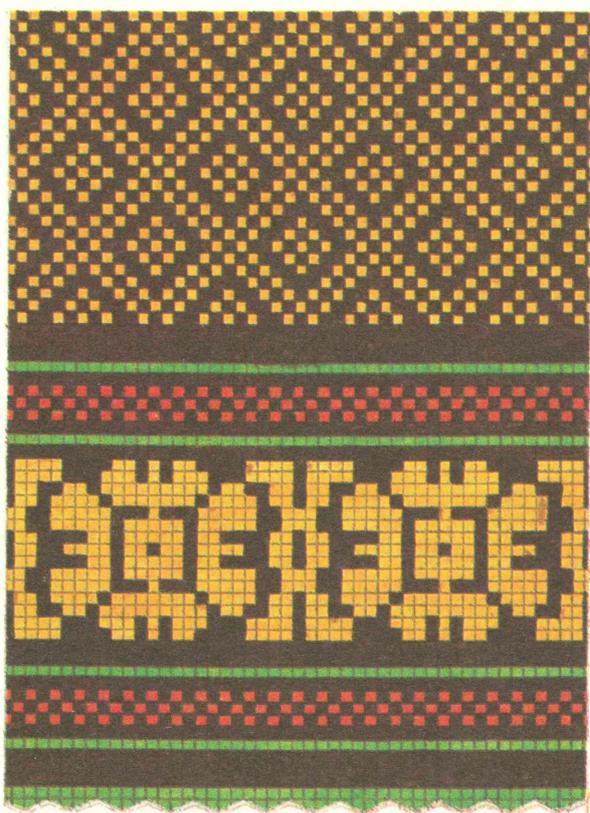

95

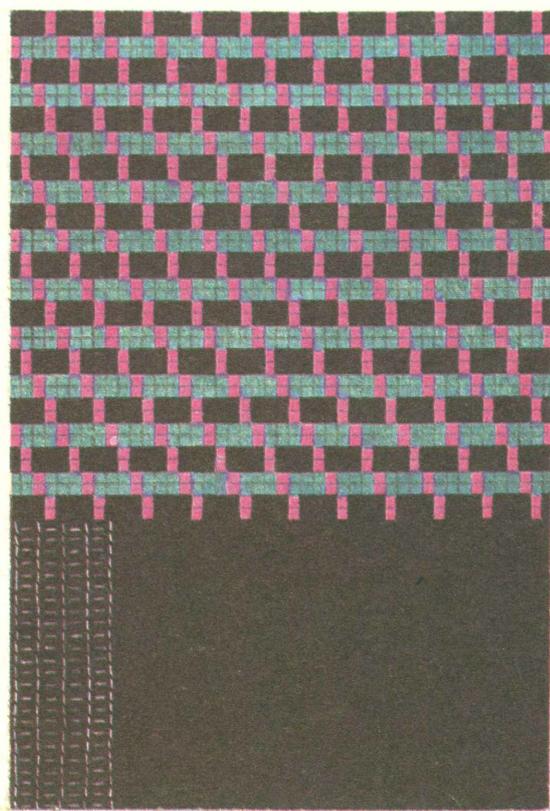

96

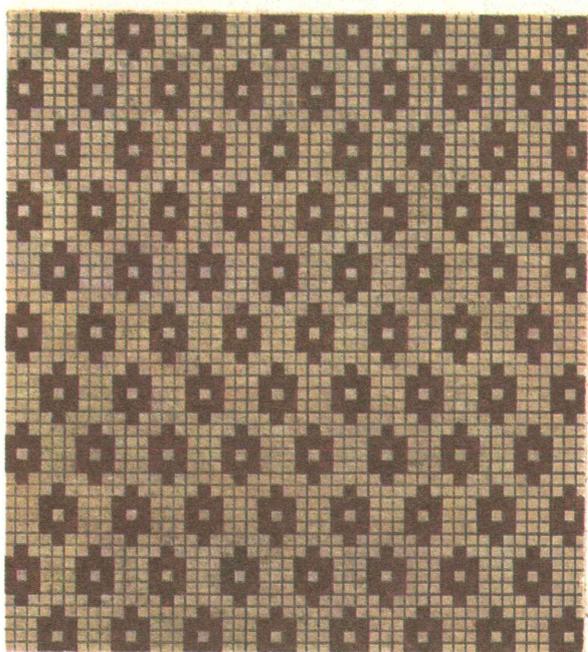
- 93 Rēzeknes raj. Bērzgales c. p. 1965. g. (E 29, 3237).
 94 Rēzeknes raj. Bērzgales c. p. 1960. g. (E 29, 3229).
 95 Alsungas raj. Jūrkalnes c. p. 20. gs. 50. gadi (LVM E 2392. mape).
 96 Ventspils raj. Ances c. p. 1978. g. (E 56, 254).

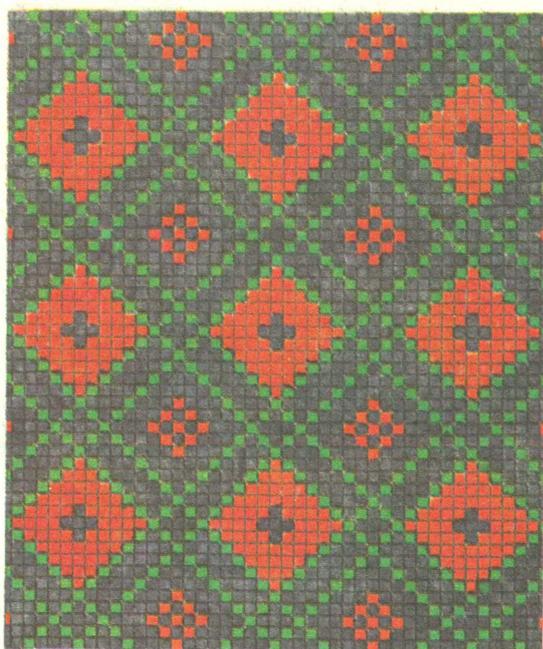
97

98

99

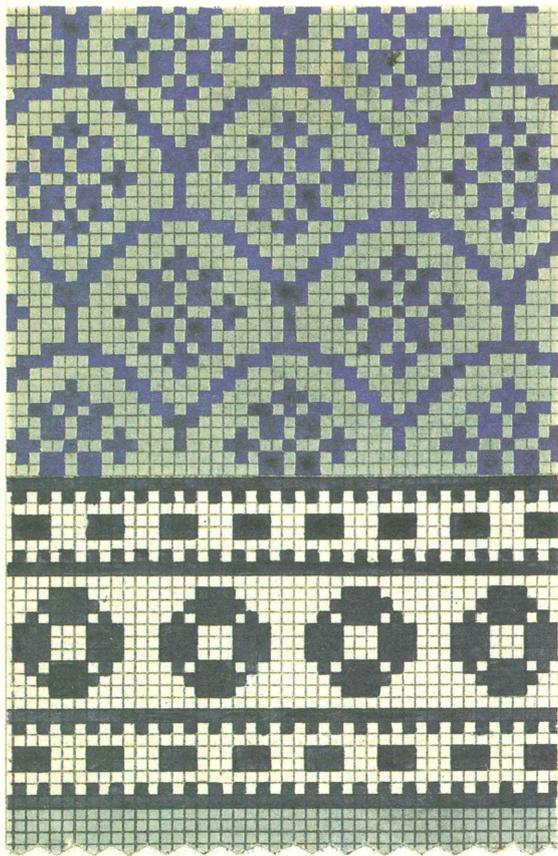
100

97 Krāslava. 1965. g. (E 21, 1827).

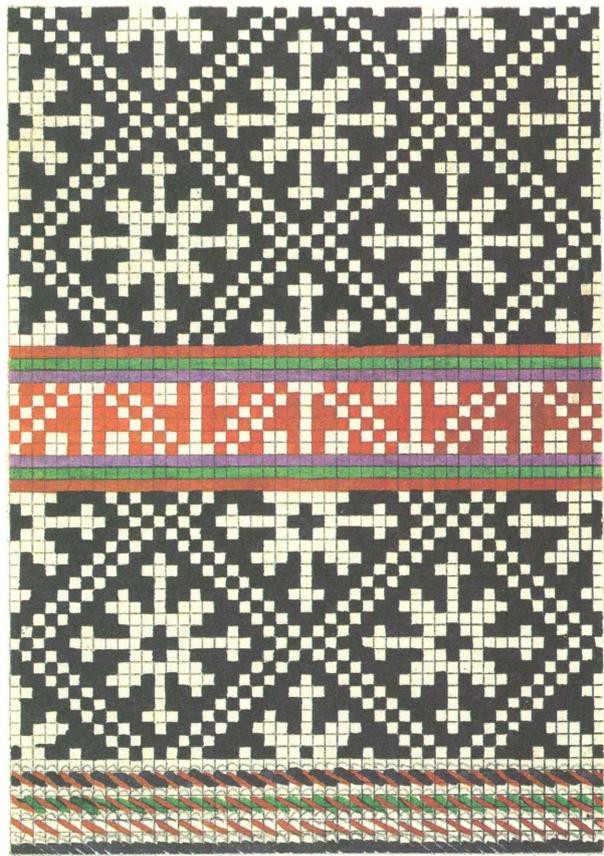
98 Rēzeknes apr. Varakļānu pag. 20. gs. 20. gadi. Nos.: klučainais raksts (LVM E 2635. mape, 261. dok.).

99 Ventspils raj. Tārgales c. p. 1970. g. (E 56, 19).

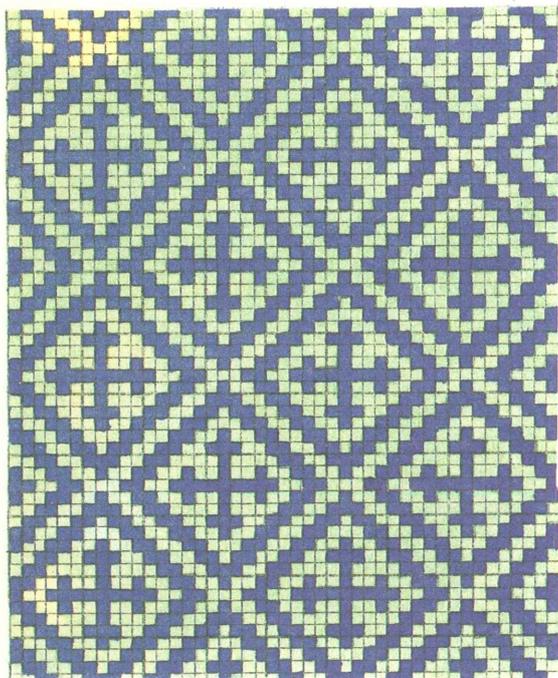
100 Rēzeknes apr. Viļānu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2636. mape, 278. dok.).

101

102

103

104

101 Madonas raj. Murmastienes c. p. 1959. g. (E 29, 3310).

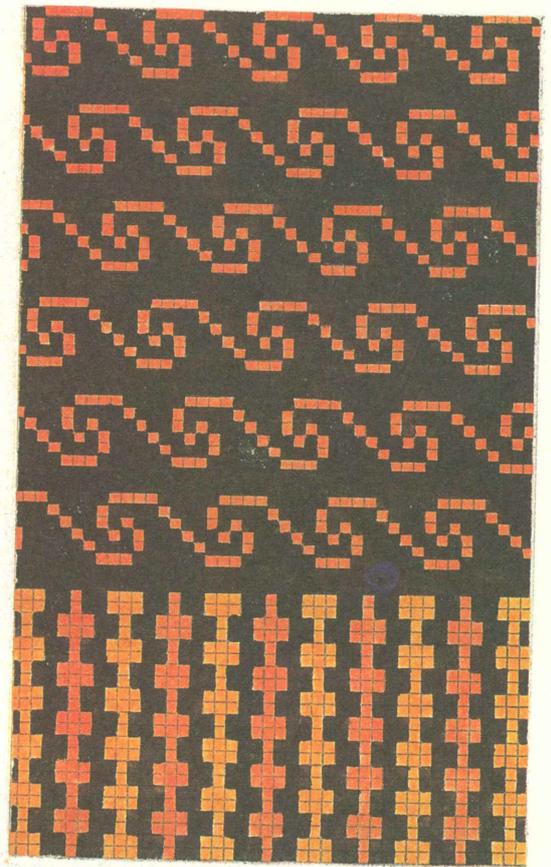
102 Talsu apr. 19. gs. otrā puse (CVVM 15629).

103 Rēzeknes apr. Viļānu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2636. mape, 211. dok.).

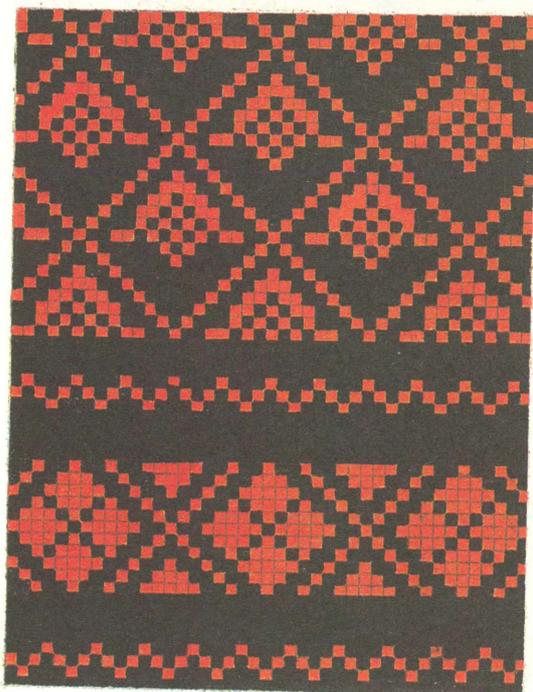
104 Balvu raj. Bērzpils c. p. 1963. g. (E 27, 8617).

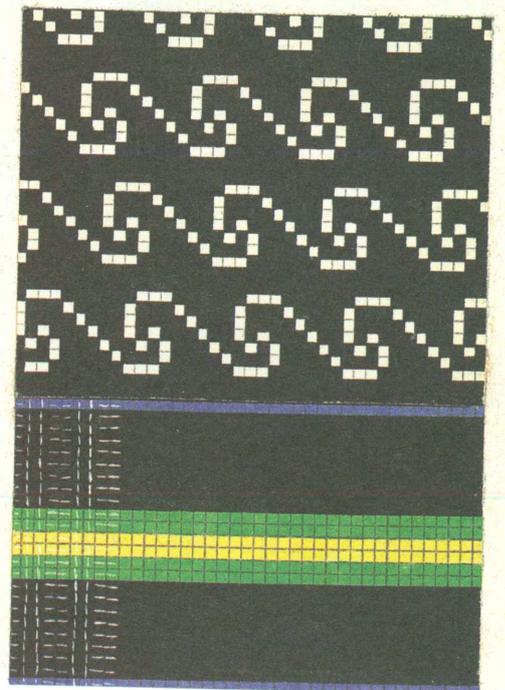
105

106

107

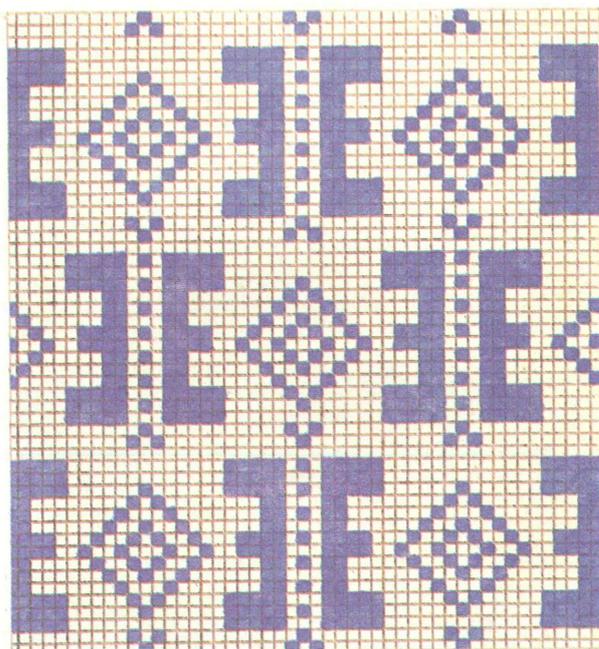

108

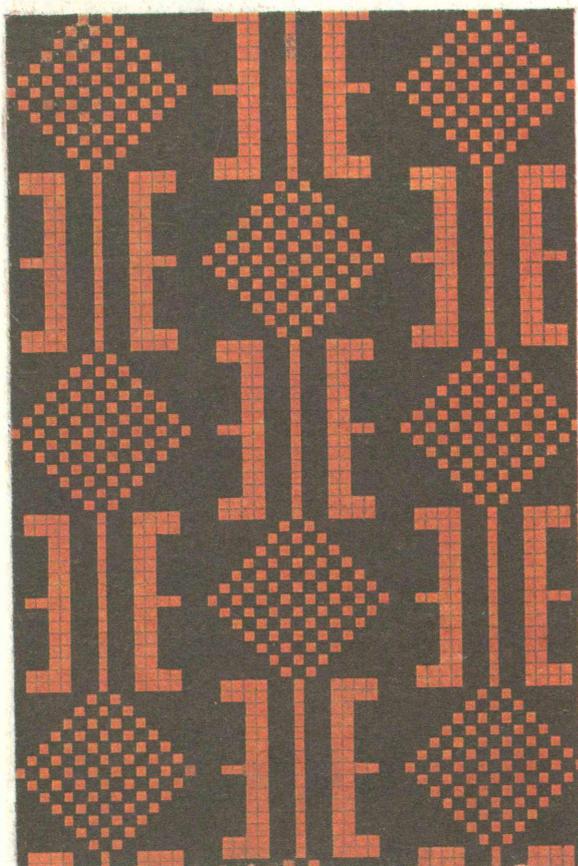
- 105 Aknīstes raj. Aknīstes ciem. p. 1951. g. (E 2, 141).
 106 Rēzeknes apr. Makašēnu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2635. mape, 155. dok.).
 107 Balvu raj. Nikolajevas c. p. 1960. g. (E 27, 8624).
 108 Ludzas apr. Pildas pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2717. mape, 202. zīm.).

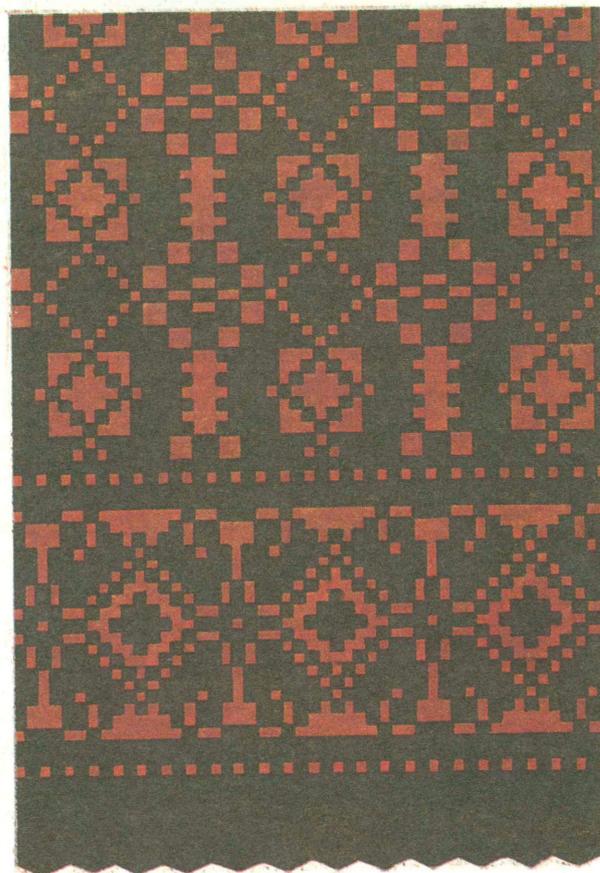
109

110

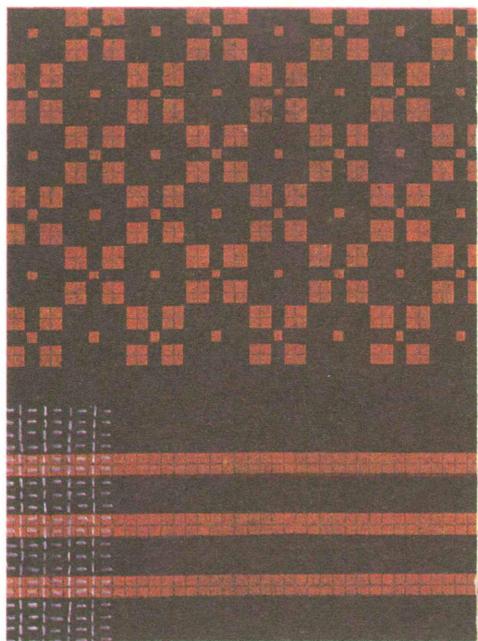

111

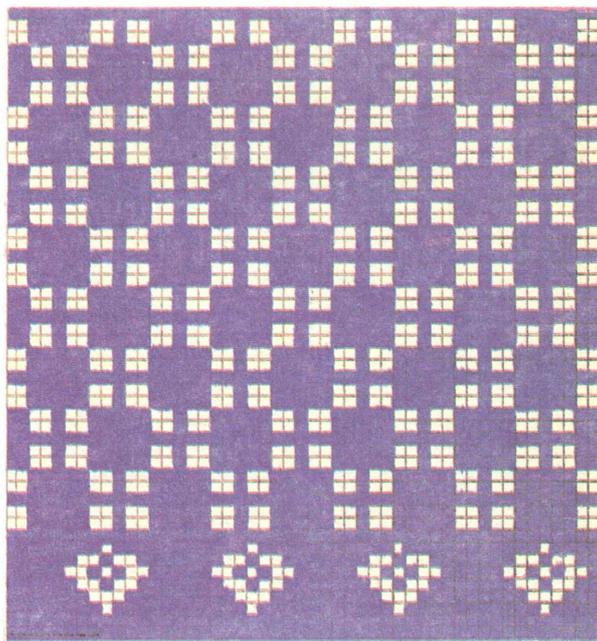

112

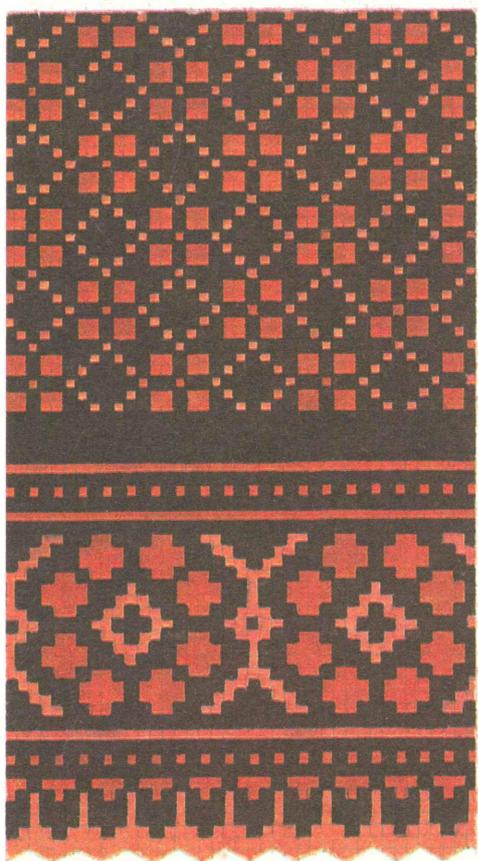
- 109 Ludzas apr. Pildas pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2717. mape, 122. dok.).
 110 Rēzeknes apr. Viļānu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2636. mape, 37. dok.).
 111 Ludzas apr. Pildas pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2717. mape, 84. zīm.).
 112 Jēkabpils raj. Sēlpils c. p. 1960. g. (E 18, 3380).

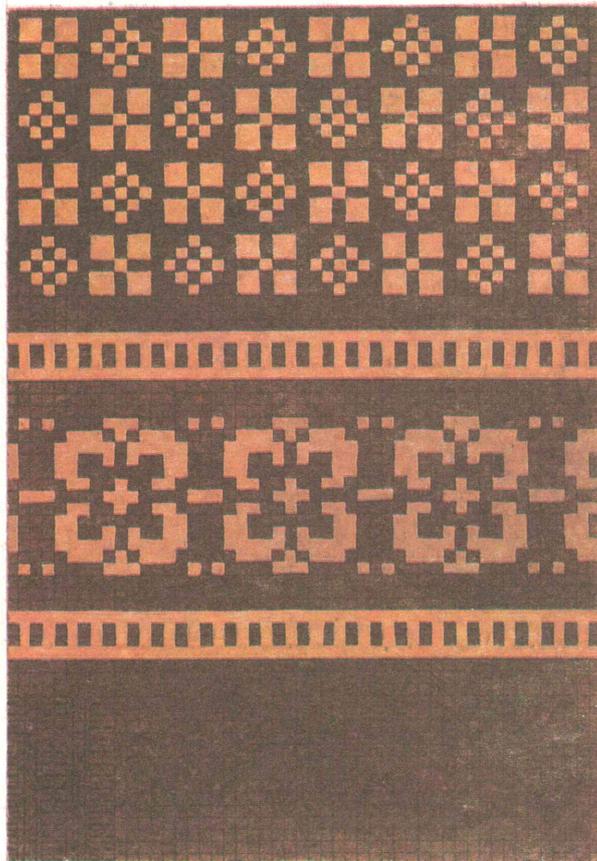
113

114

115

116

113 Balvu raj. Rugāju c. p. 1962. g. (E 27, 8633).

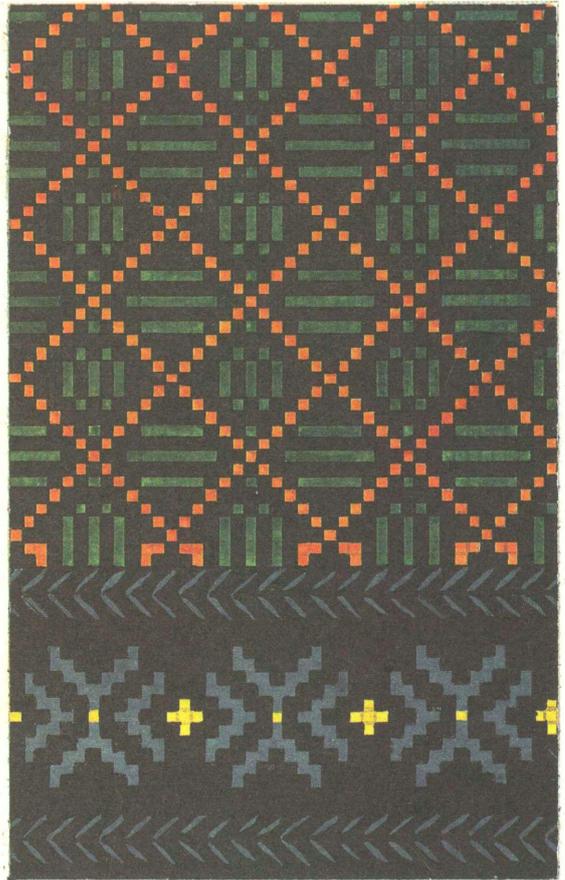
114 Ventspils raj. Popes c. p. 1940. g. (E 56, 188).

115 Aknīstes raj. Vecumu c. p. 1952. g. Raksta nos.: galdaiņi (E 2, 653).

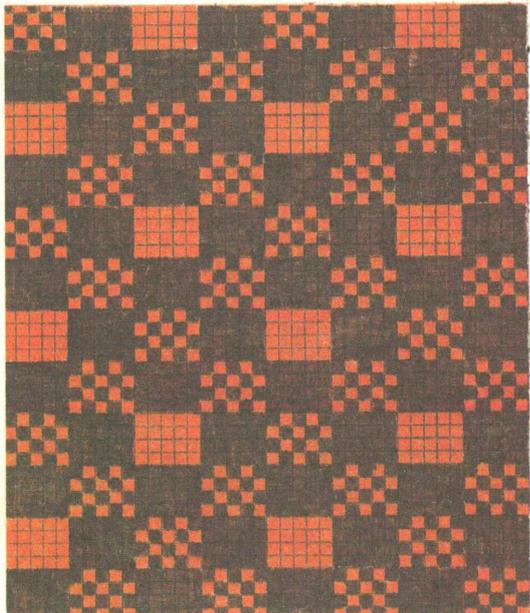
116 Ventspils raj. Tārgales c. p. 1970. g. (E 56, 16).

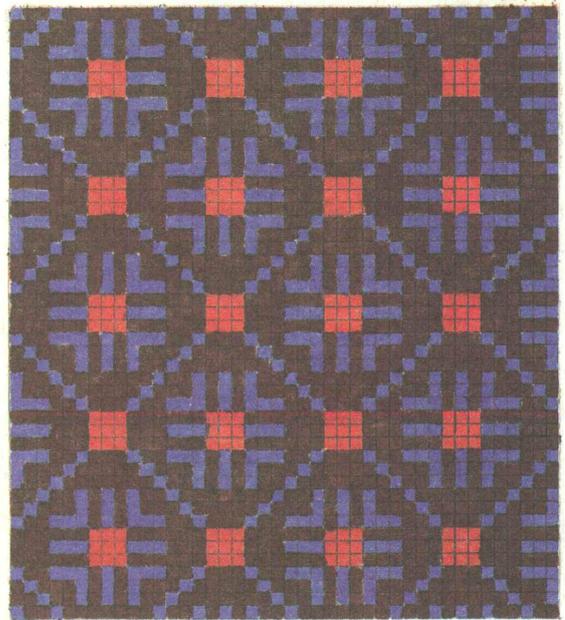
117

118

119

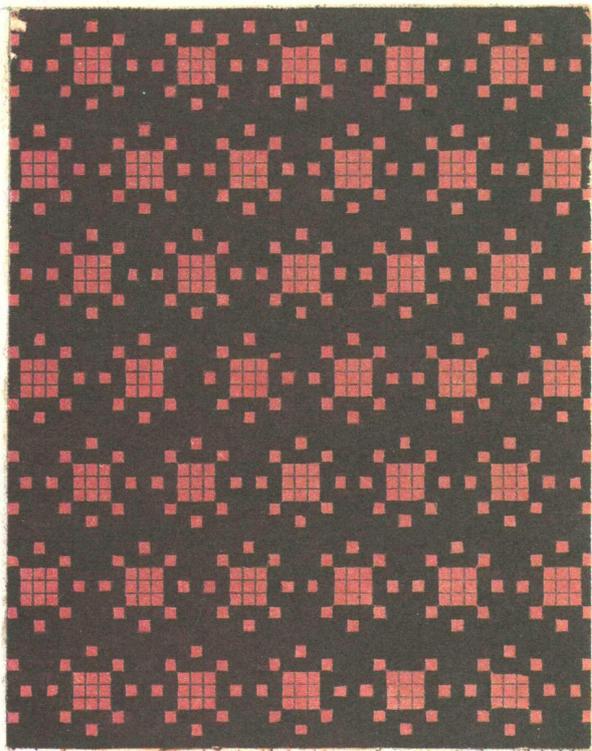
120

117 Jekabpils raj. Greblu c. p. 1960. g. (E 18, 3368).

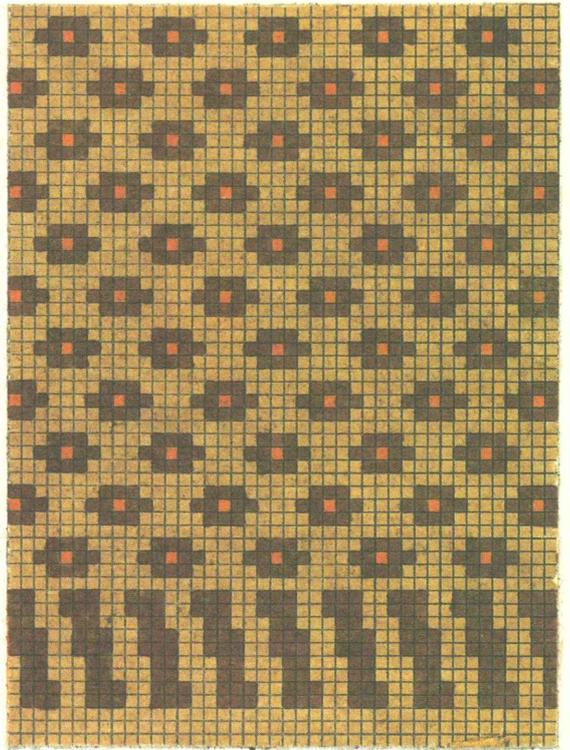
118 Liepājas raj. Sikšņu c. p. 1969. g. (E 54, 458).

119 Rēzeknes apr. Viļānu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2636. mape, 273. dok.).

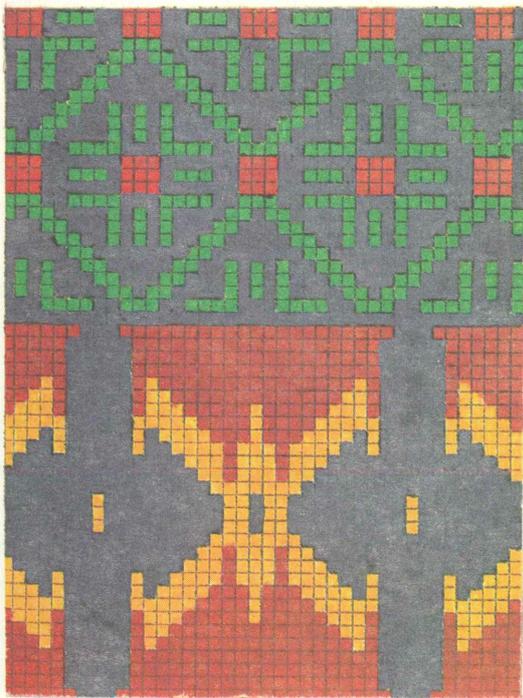
120 Rēzeknes apr. Viļānu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2636. mape, 212. dok.).

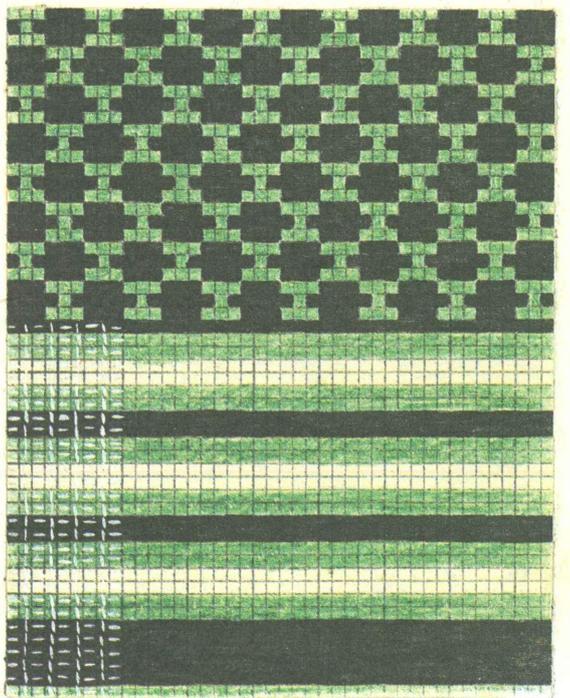
121

122

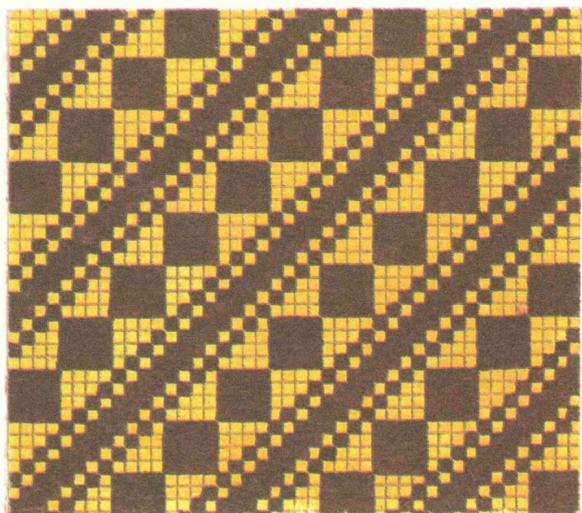

123

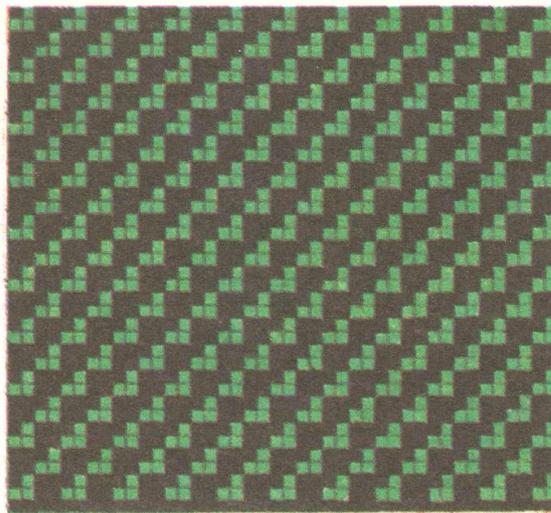

124

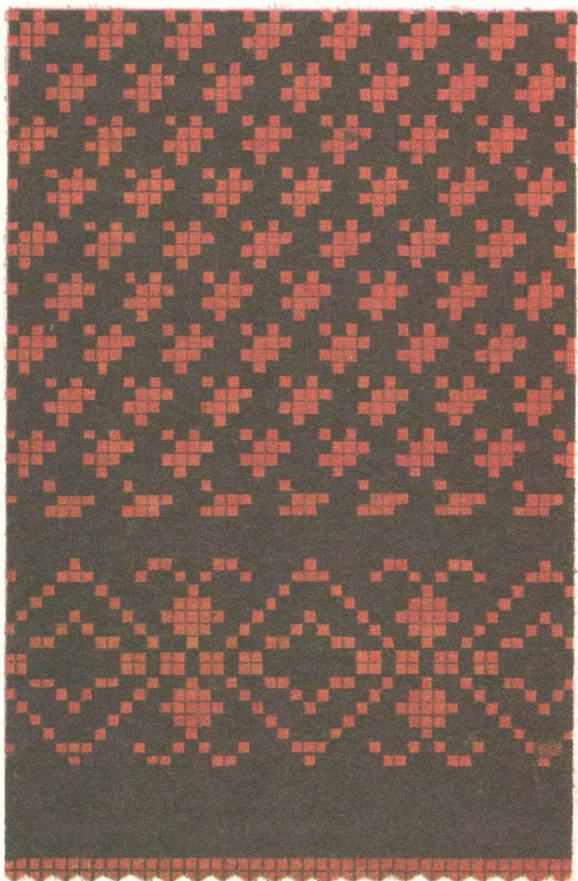
- 121 Rēzeknes apr. Makašēnu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2635. mape, 124. dok.).
 122 Ludzas apr. Istras pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2717. mape, 106. dok.).
 123 Rēzeknes apr. Viļānu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2636. mape, 462. dok.).
 124 Balvu raj. Bērzpils c. p. 1963. g. (E 27, 8672).

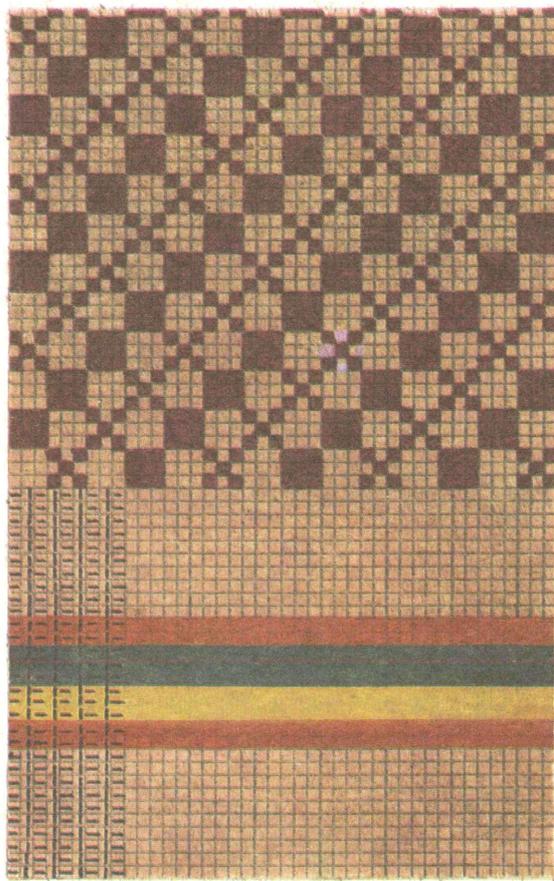
125

126

127

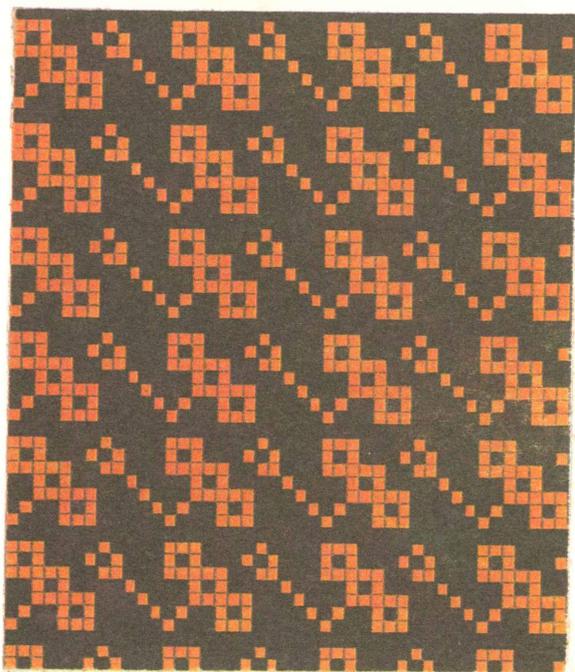
128

125 Rēzeknes apr. Makašēnu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2635. mape, N 160).

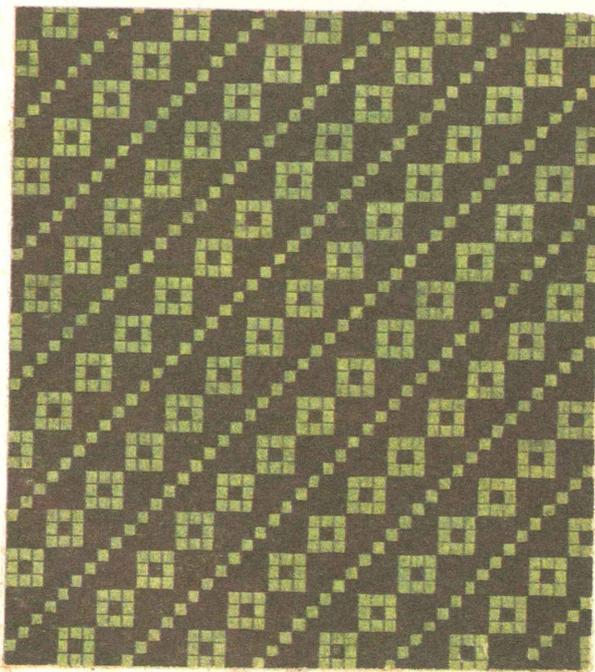
126 Balvu raj. Rugāju c. p. 1962. g. (E 27, 8638).

127 Ogres raj. Kokneses ciem. p. 1959. g. (E 21, 493).

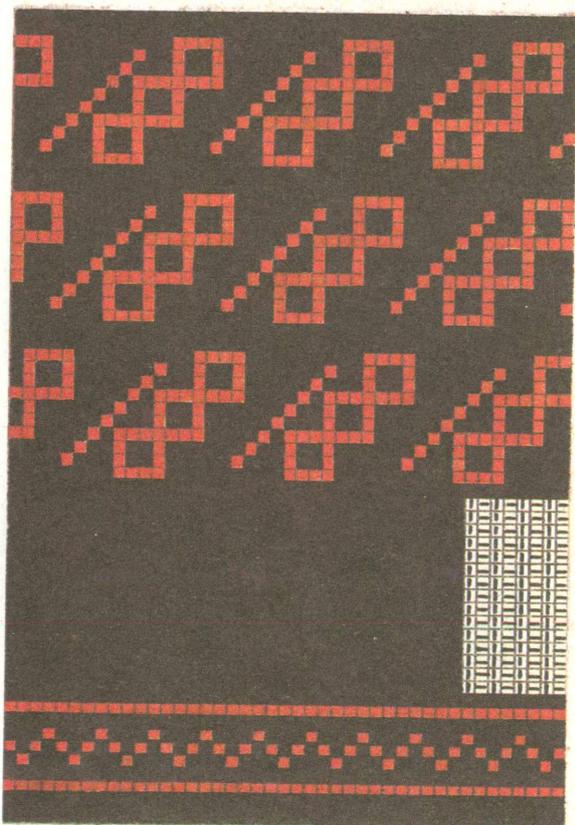
128 Balvu raj. Bērzpils c. p. 1963. g. (E 27, 8663).

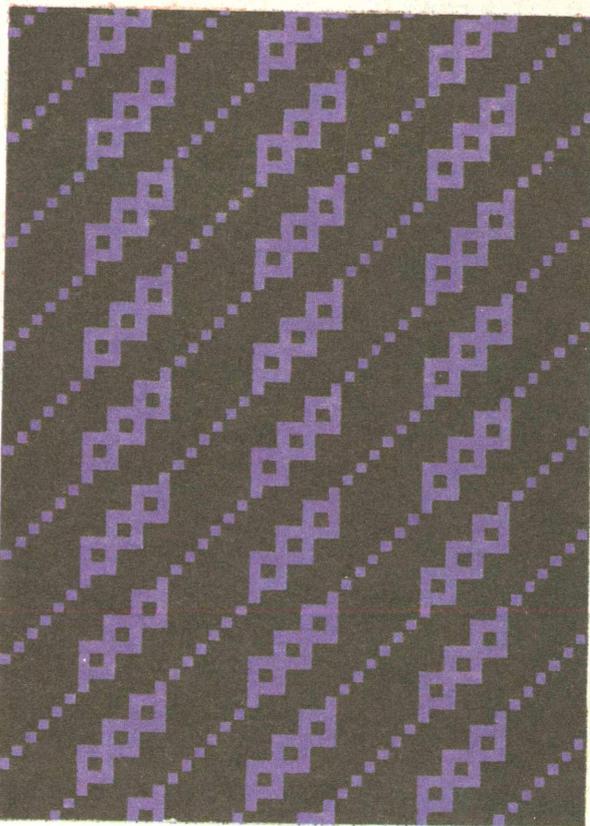
129

130

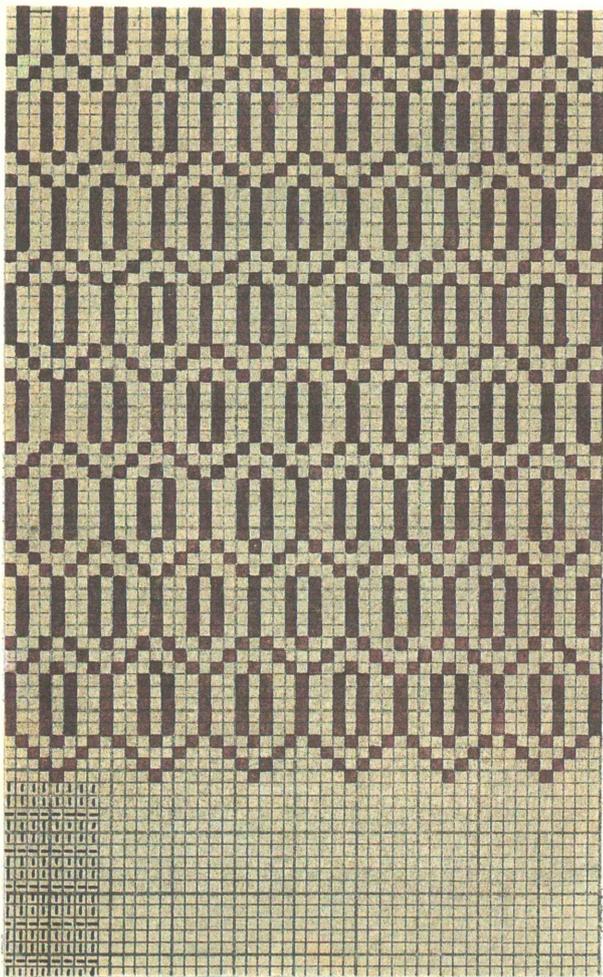

131

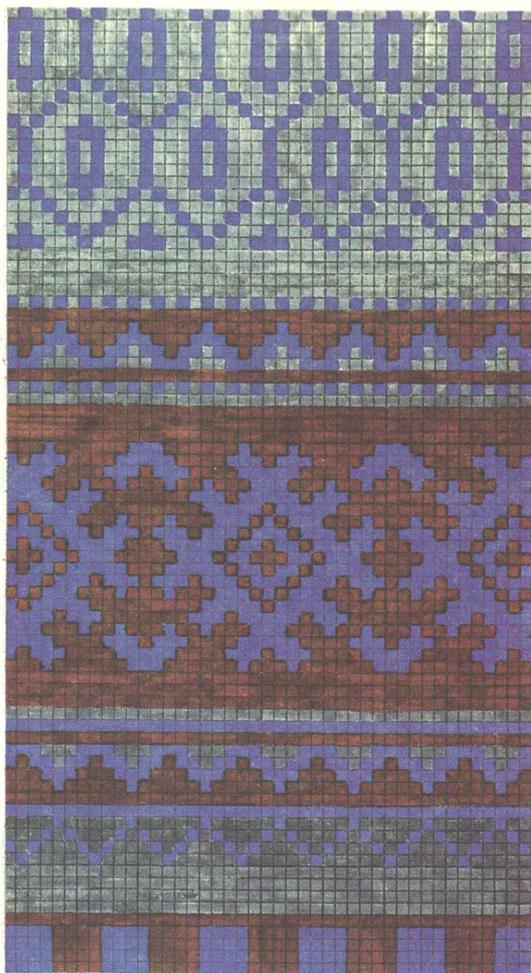

132

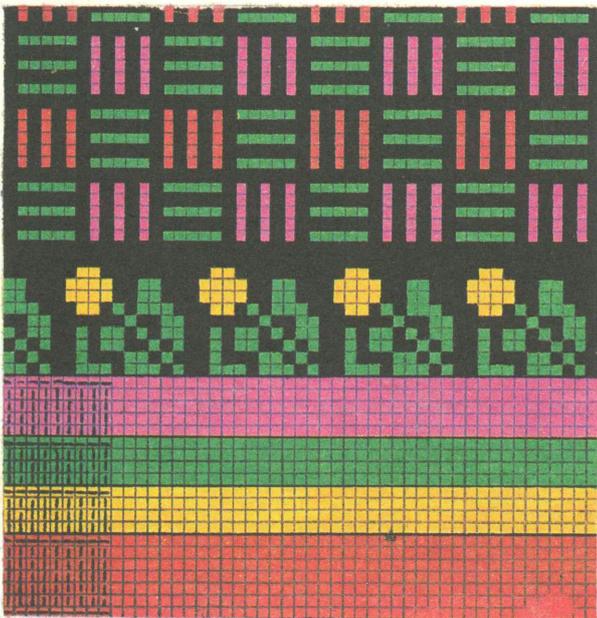
- 129 Rēzeknes apr. Viļānu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2636. mape, 34. dok.).
 130 Ventspils raj. Zlēku c. p. 1975. g. (E 56, 676).
 131 Dobeles raj. Dobeles c. p. 1950. g. (E 15, 486).
 132 Rēzeknes apr. Viļānu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2636. mape, 133. dok.).

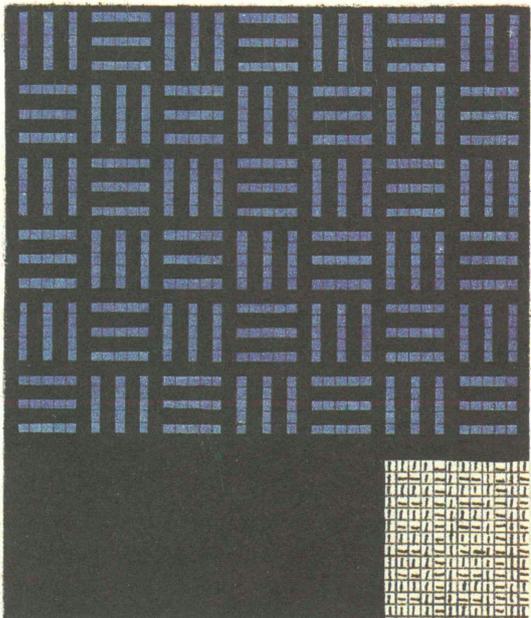
133

134

135

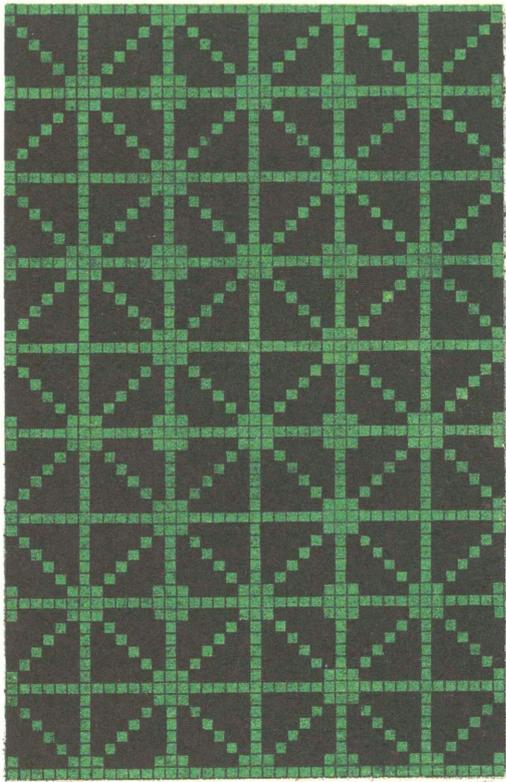
136

133 Jēkabpils raj. Sēlpils c. p. 1953. g. (E 18, 2220).

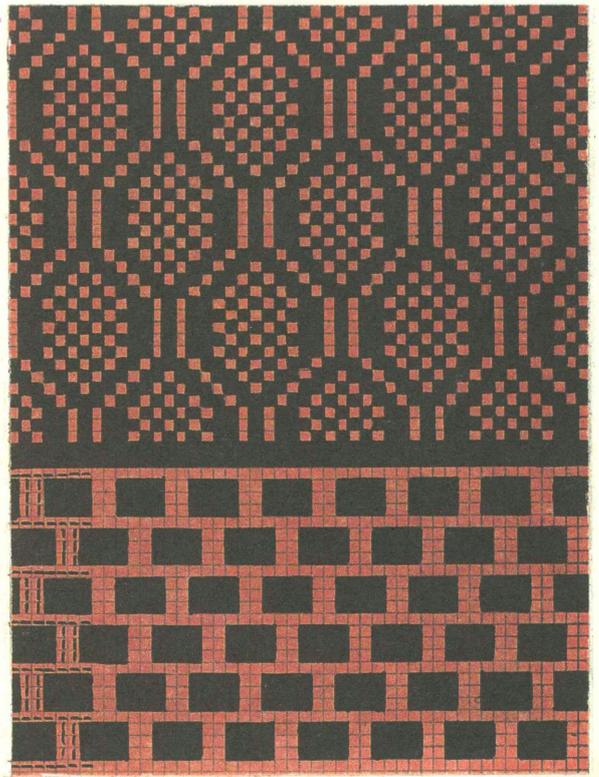
134 Krustpils raj. Klintaines c. p. 1931. g. (E 21, 455).

135 Liepājas raj. Sikšņu c. p. 1946. g. (LVM E 2327. mape, 160543. dok.).

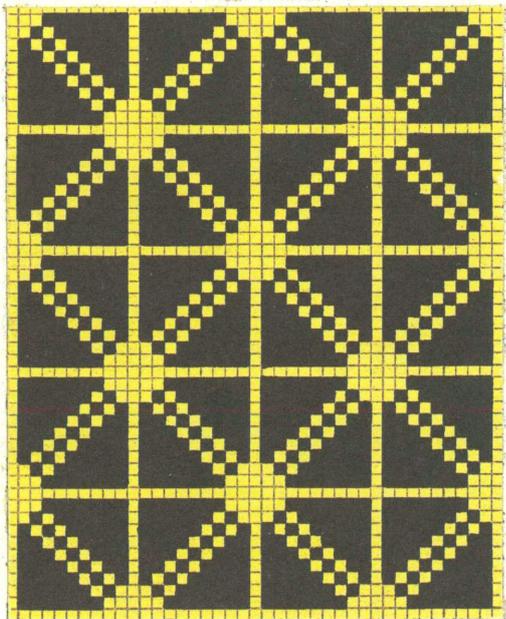
136 Jēkabpils raj. Sēlpils c. p. 1957. g. (E 18, 2226).

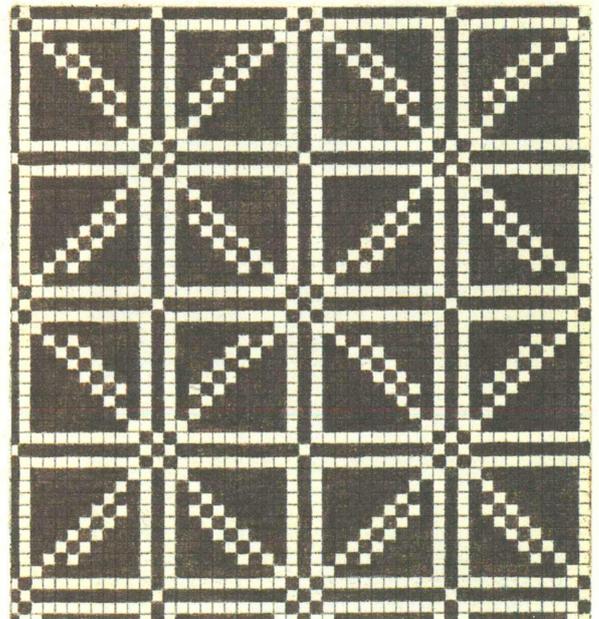
137

138

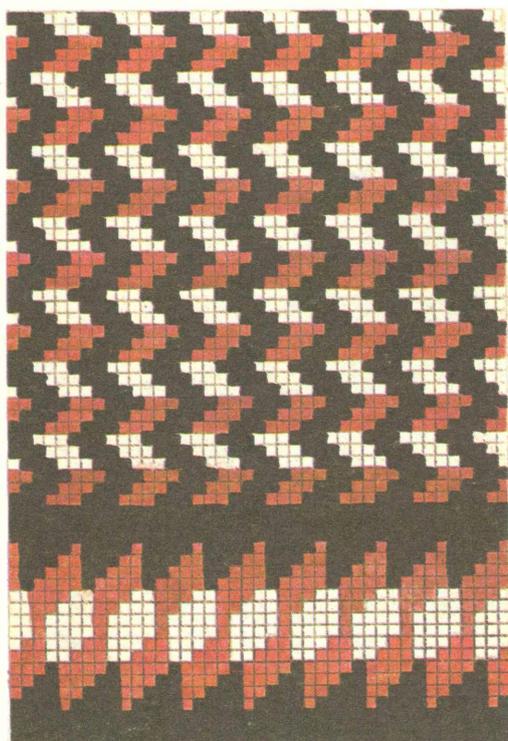

139

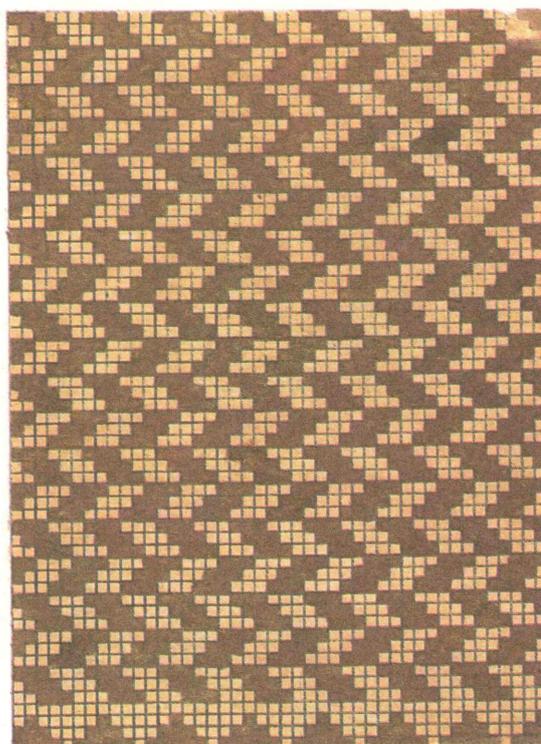

140

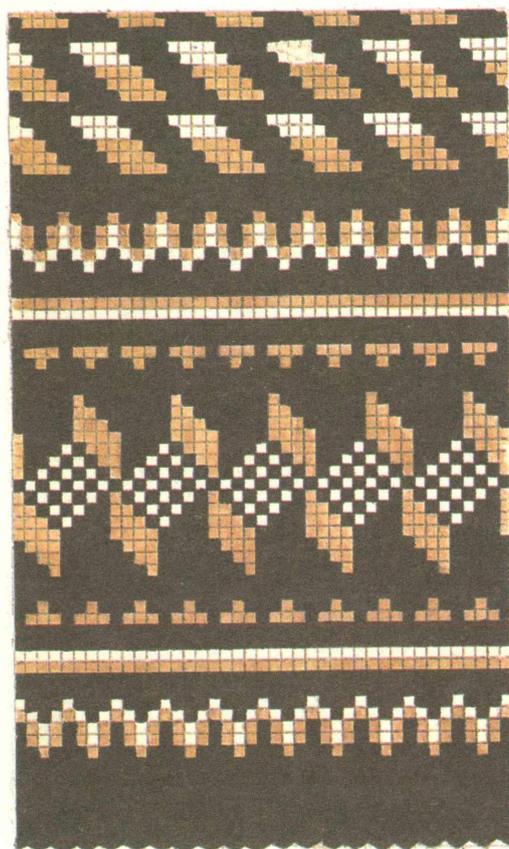
- 137 Rēzeknes apr. Viļānu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2636. mape, 106. dok.).
 138 Daugavpils raj. Vecpils c. p. 1980. g. (E 57, 16).
 139 Rēzeknes apr. Viļānu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2636. mape, 417. dok.).
 140 Rēzeknes apr. Viļānu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2636. mape, 216. dok.).

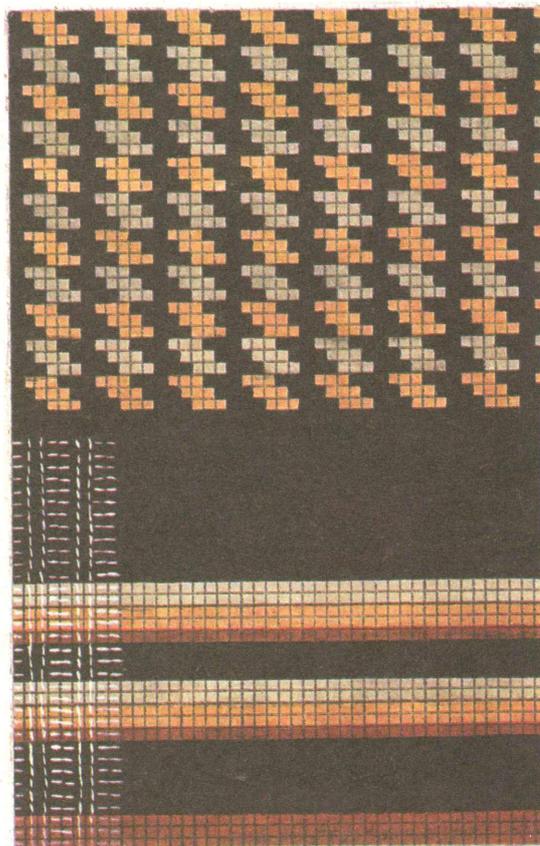
141

142

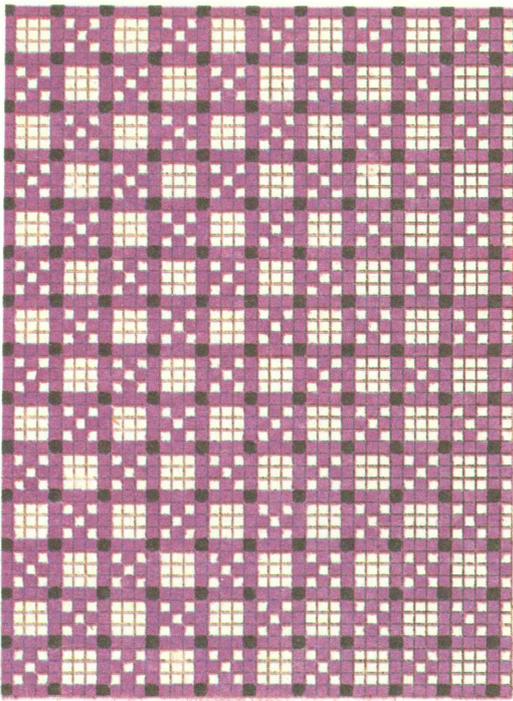

143

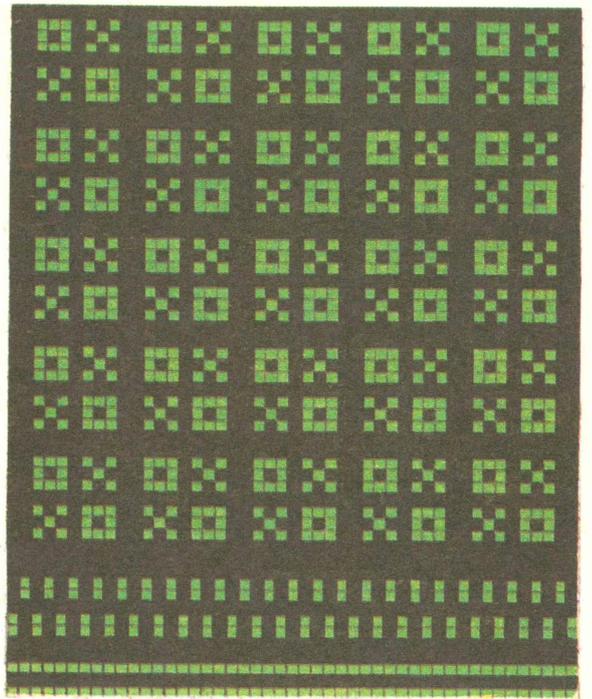

144

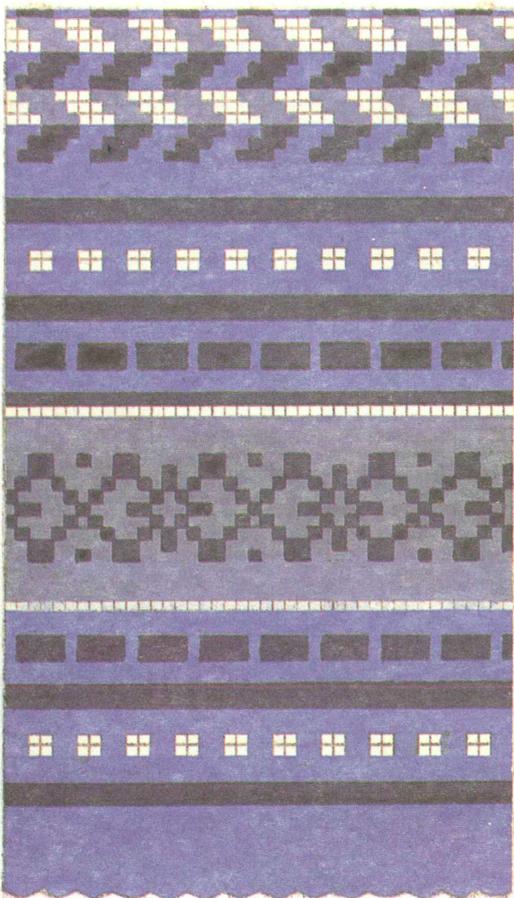
- 141 Krustpils raj. Klintaines c. p. 1958. g. (E 21, 448).
142 Ventspils raj. Zlēku c. p. 1980. g. (E 56, 319).
143 Jēkabpils raj. Sēlpils c. p. 1958. g. (E 18, 2264).
144 Ogres raj. Kokneses ciem. p. 1955. g. (E 21, 348).

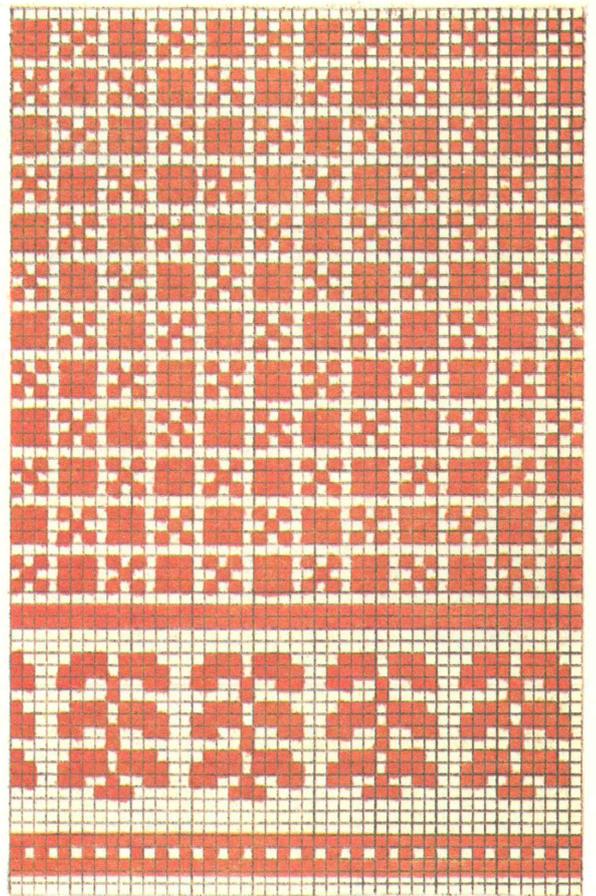
145

146

147

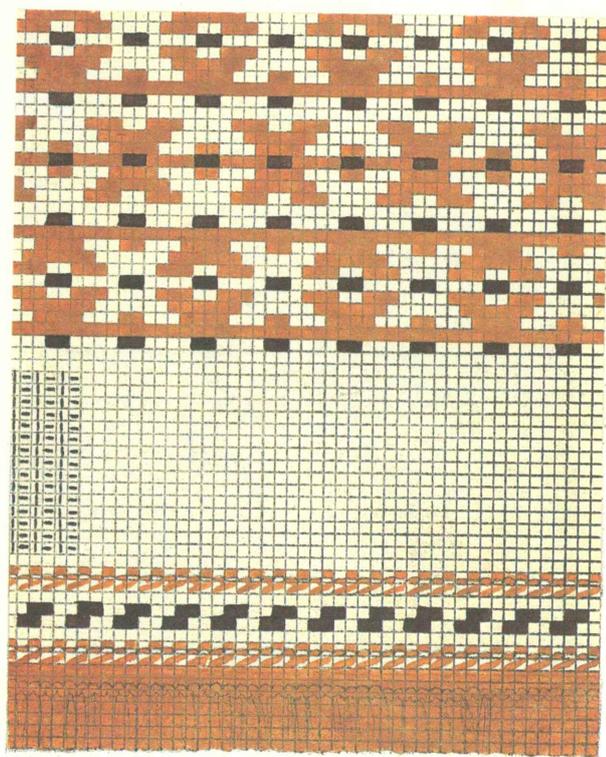
148

145 Liepājas raj. Durbes c. p. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2392. mape).

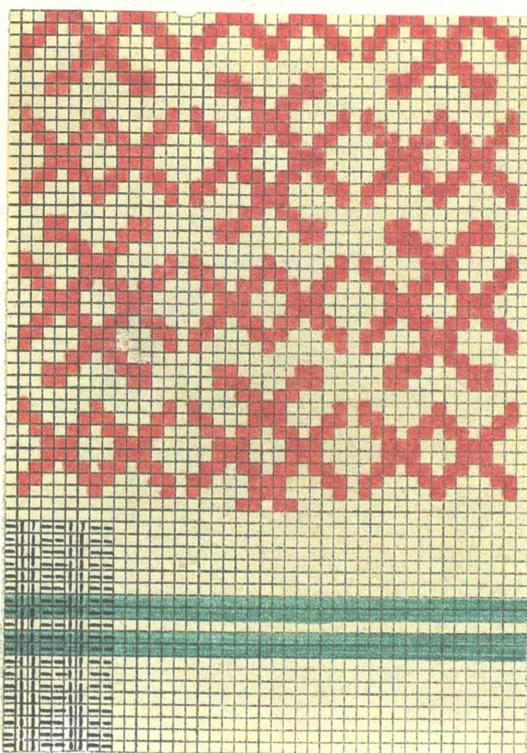
146 Alsungas raj. Jūrkalnes c. p. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2392. mape, 160552. dok.).

147 Rēzeknes raj. Sakstagala c. p. 1963. g. (E 29, 3253).

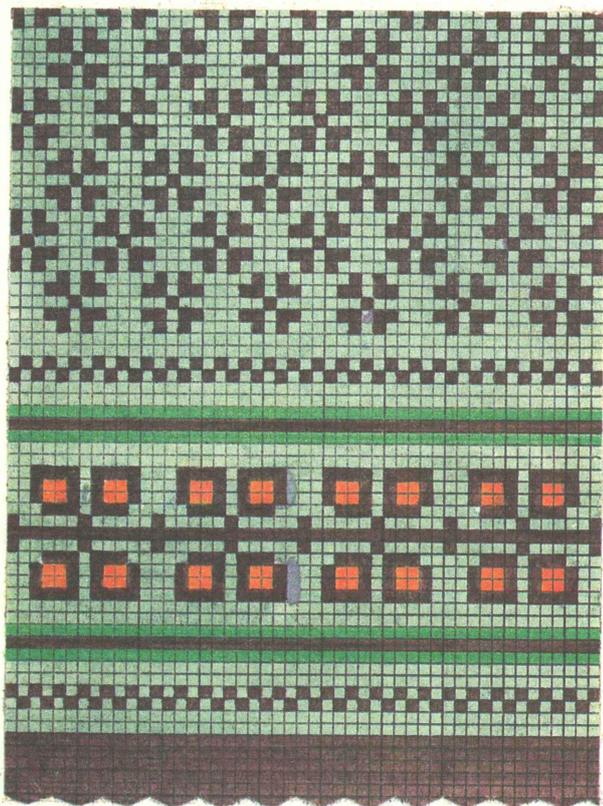
148 Krāslava. 1963. g. (E 31, 1819).

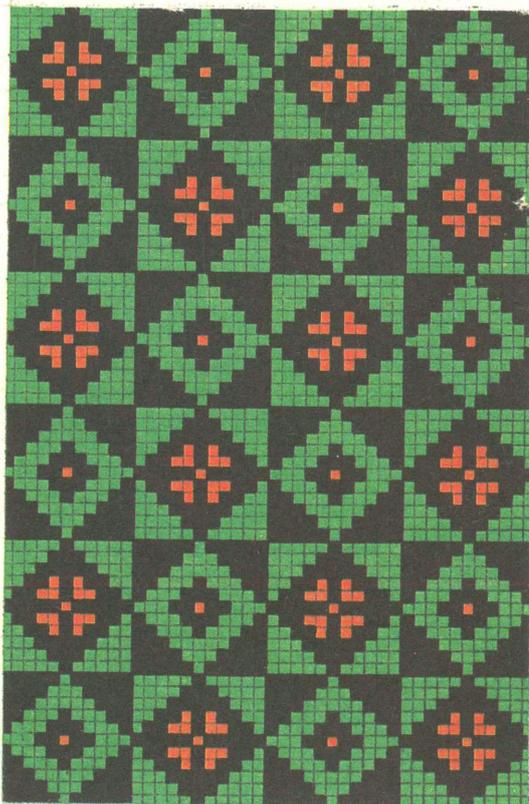
149

150

151

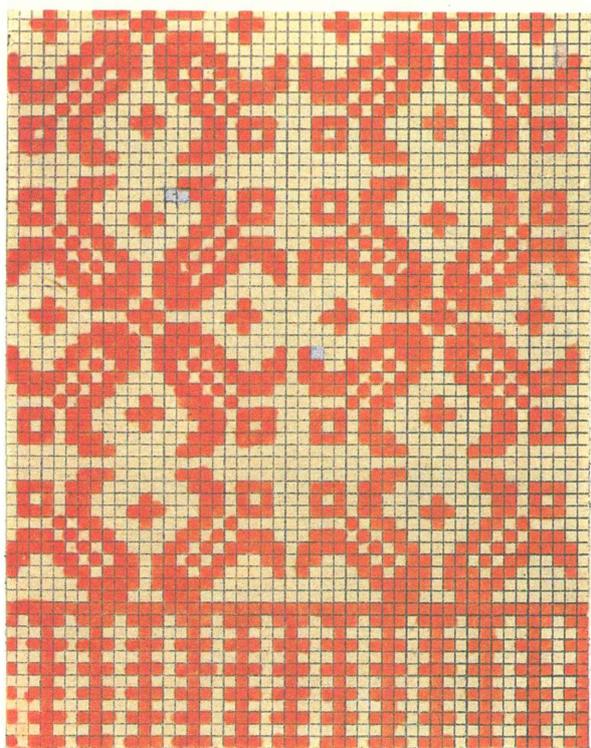
152

149 Dobeles raj. Dobeles c. p. 1965. g. (E 15, 485).

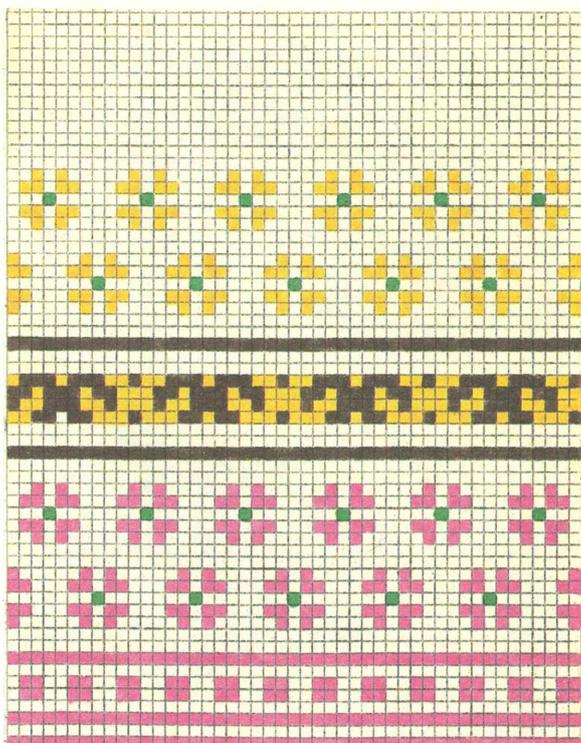
150 Rēzeknes apr. Rozentavas pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2635. mape, 134. dok.).

151 Balvu raj. Bērzpils c. p. 1962. g. (E 27, 8616).

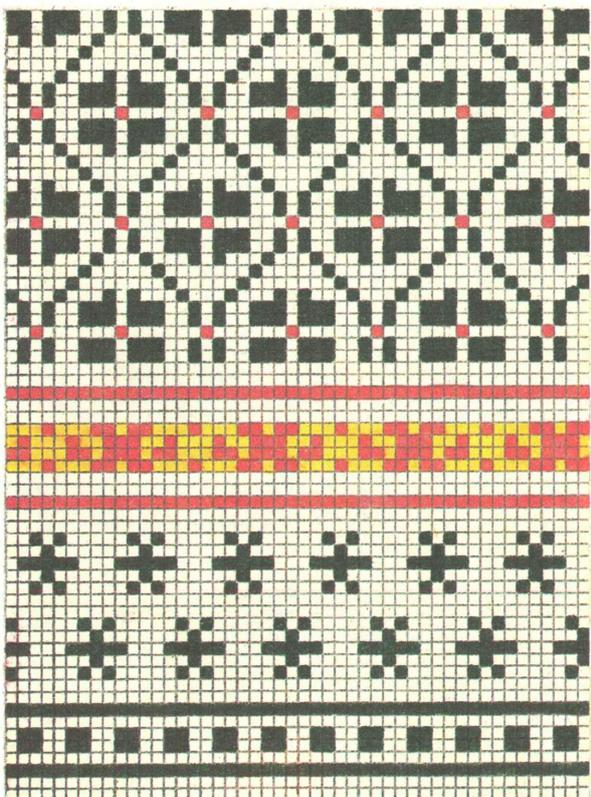
152 Liepājas raj. Sikšņu c. p. 20. gs. 50. gadi (LVM E 2393. mape, 160548. dok.).

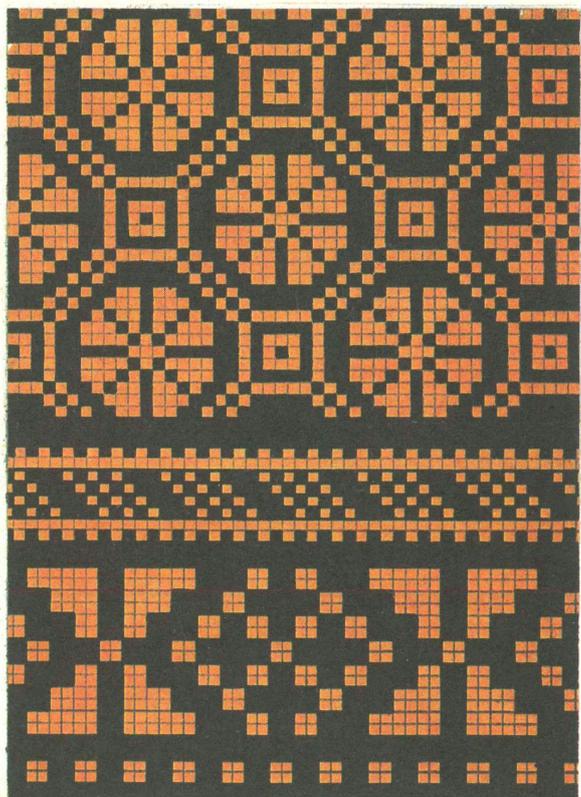
153

154

155

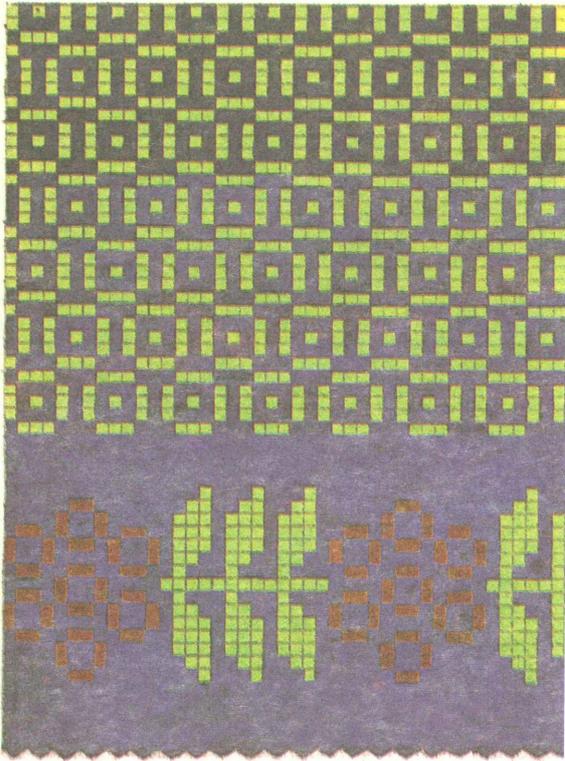
156

153 Limbažu raj. Augstrozes c. p. 1938. g. (E 12, 1903).

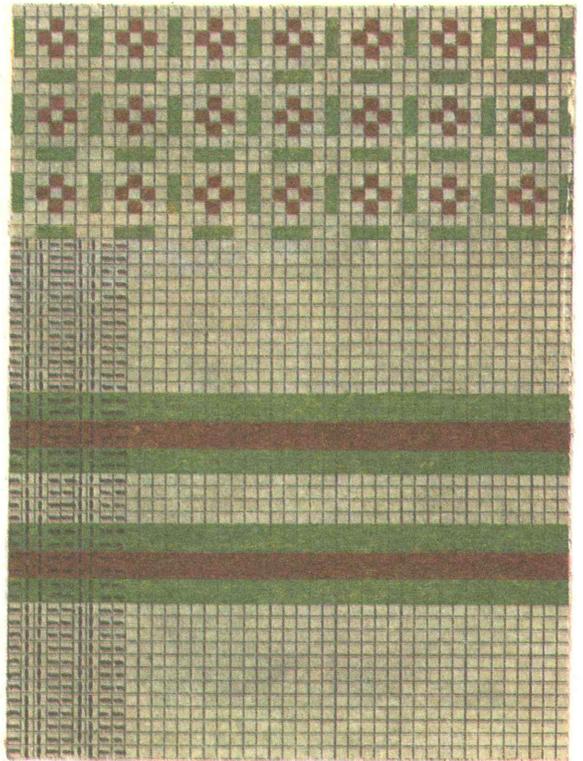
154 Liepājas raj. Durbes c. p. 20. gs. 50. gadi (LVM E 2392. mape, 160552. dok.).

155 Liepājas raj. Durbes c. p. 20. gs. 50. gadi (LVM E 2392. mape).

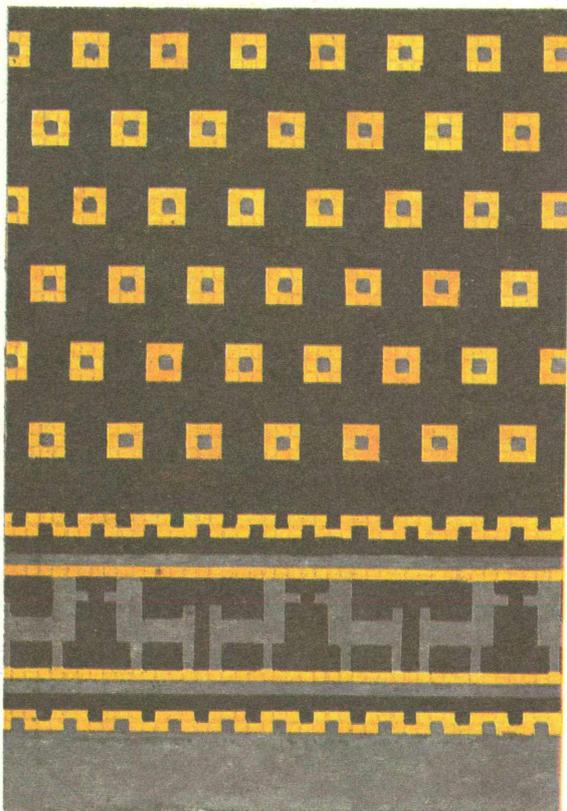
156 Alsungas raj. Jūrkalnes c. p. 20. gs. 50. gadi (LVM E 2392. mape, 160552. dok.).

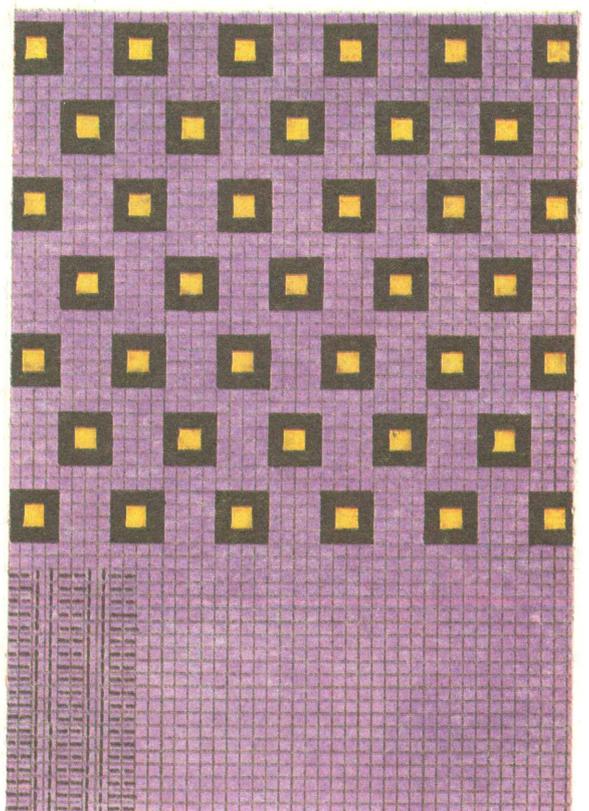
157

158

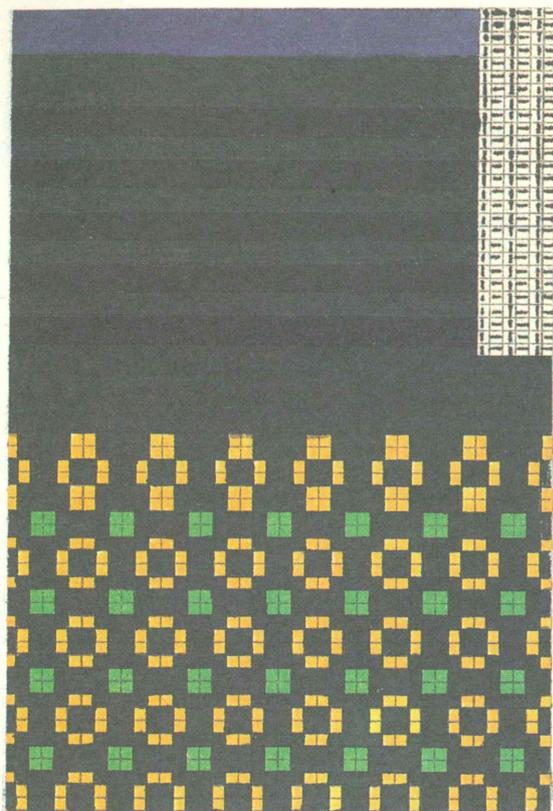

159

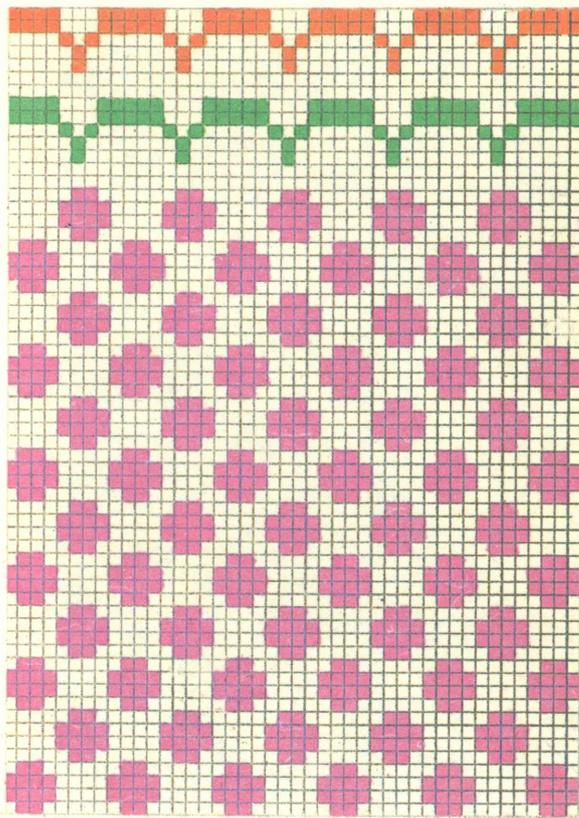

160

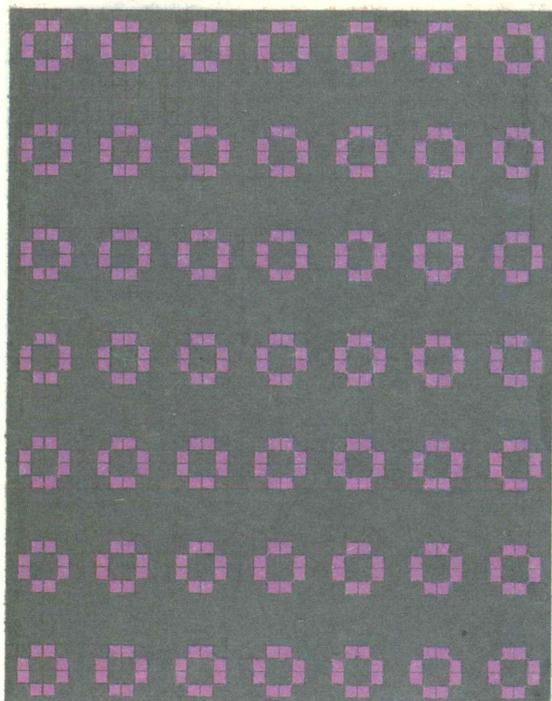
- 157 Ogres raj. Kokneses ciem. p. 1951. g. (E 21, 488).
 158 Madonas raj. Varakļānu c. p. 1965. g. (E 29, 3293).
 159 Liepājas raj. Rucavas c. p. 1965. g. (E 54, 702).
 160 Limbažu raj. Salacas c. p. 1967. g. (E 40, 1929).

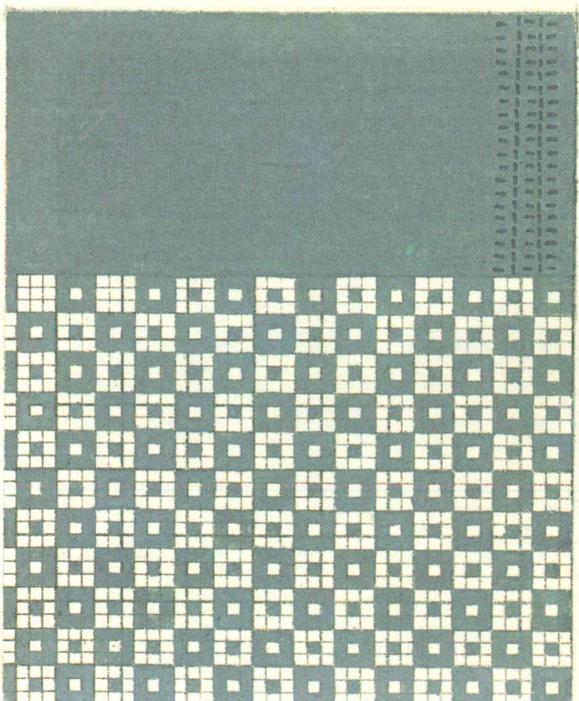
161

162

163

164

161 Jēkabpils raj. Seces c. p. 1940. g. (E 18, 2211).

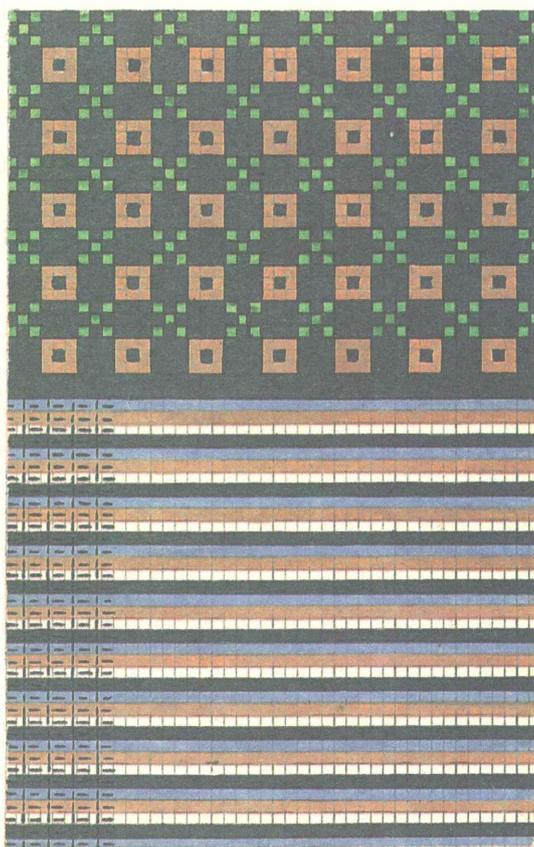
162 Rēzeknes apr. Viļānu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2636. mape, 301. dok.).

163 Ludzas apr. Nautrēnu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2717. mape, 9. dok.).

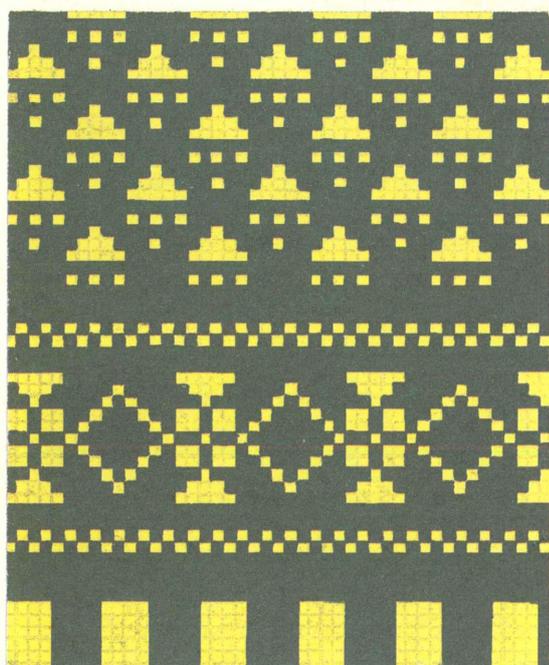
164 Jēkabpils raj. Jaunjelgavas c. p. 1948. g. (E 18, 2272).

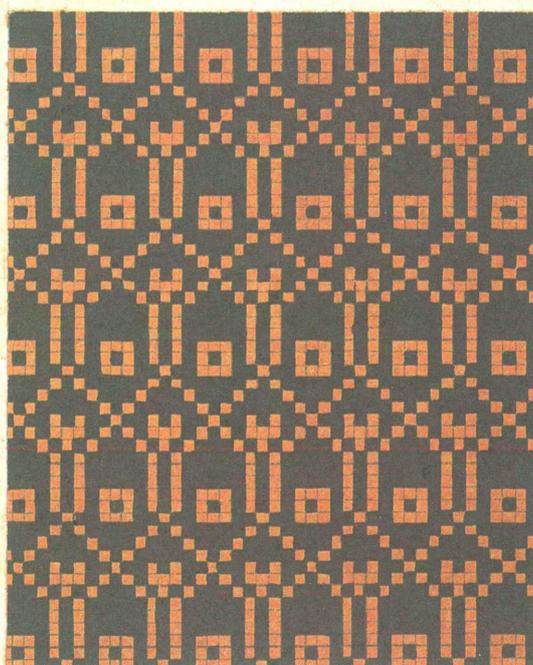
165

166

167

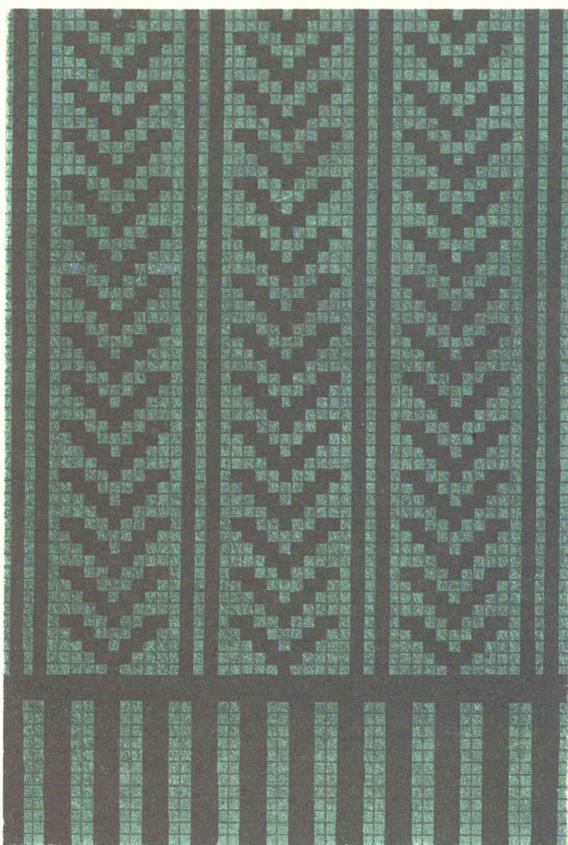
168

165 Rēzeknes raj. Gaigalavas c. p. 1940. g. (E 29, 3240).

166 Preiļu raj. Lomu c. p. 1960. g. (E 29, 3334).

167 Ogres raj. Kokneses ciem. p. 1960. g. (E 21, 482).

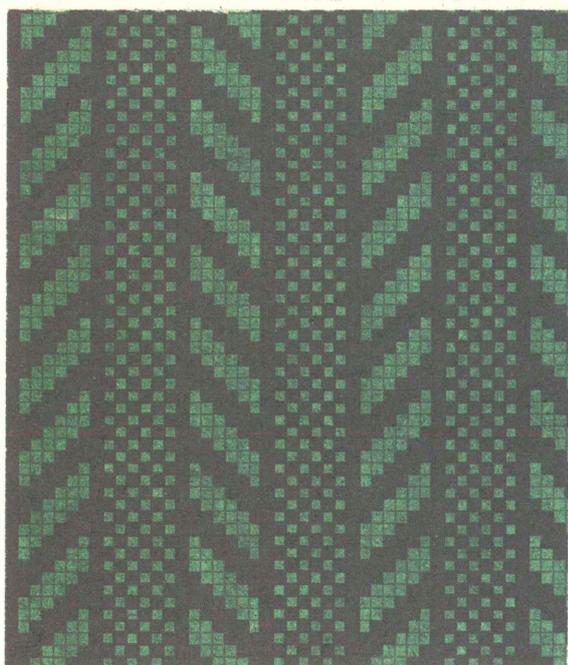
168 Jēkabpils raj. Sēlpils c. p. 1960. g. (E 18, 3382).

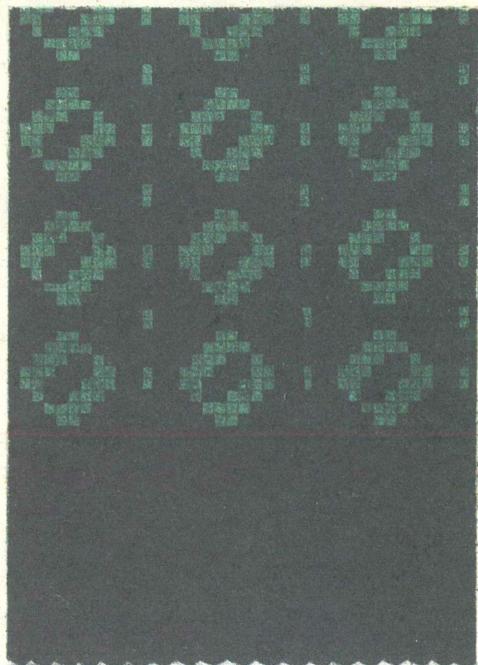
169

170

171

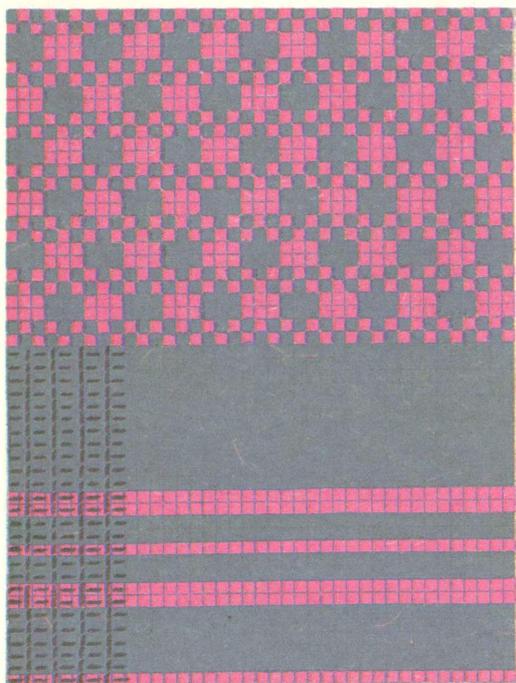
172

169 Krāslavas raj. Kalniešu c. p. 1964. g. (E 31, 1809).

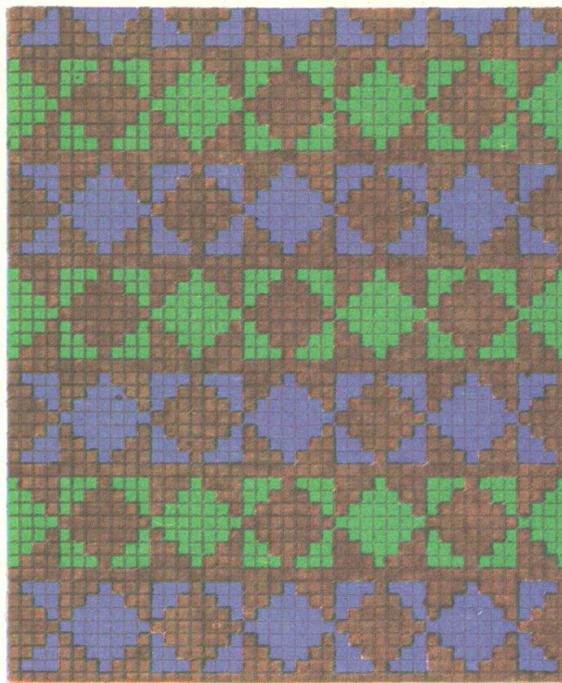
170 Jēkabpils raj. Biržu c. p. 1960. g. (E 15, 489).

171 Rēzeknes apr. Viļānu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2636. mape, 285. dok.).

172 Krāslavas raj. Kalniešu c. p. 1959. g. (E 31, 1808).

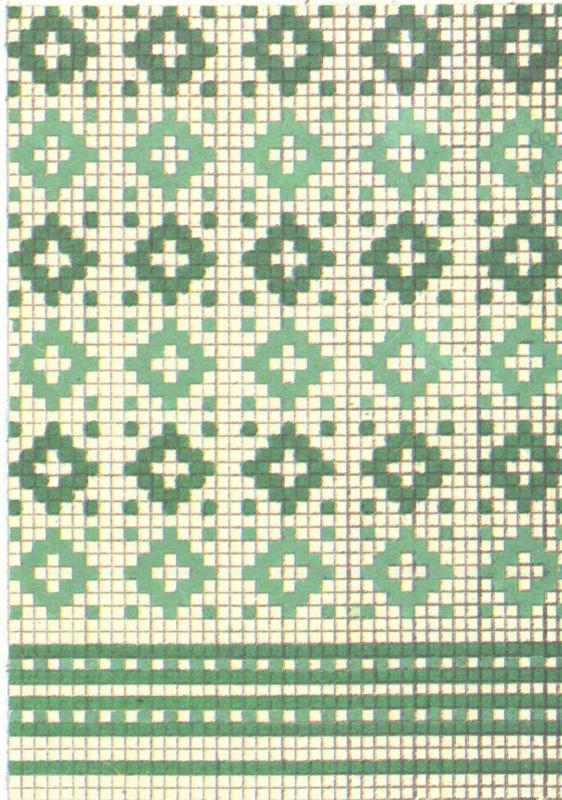
173

174

175

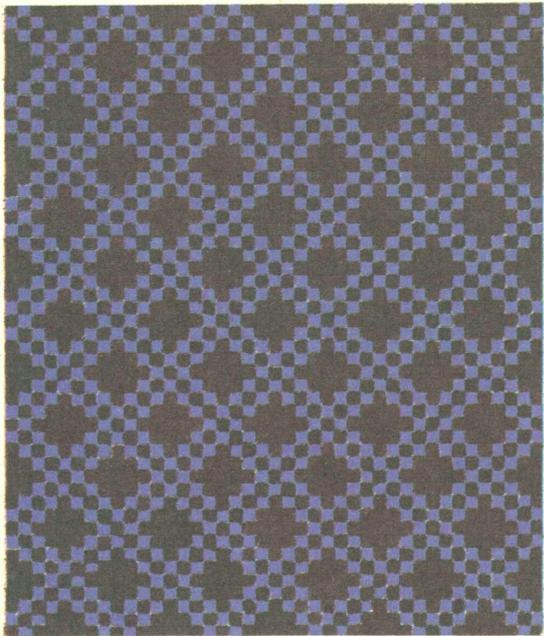
176

173 Balvu raj. Bērzpils c. p. 1963. g. (E 27, 8654).

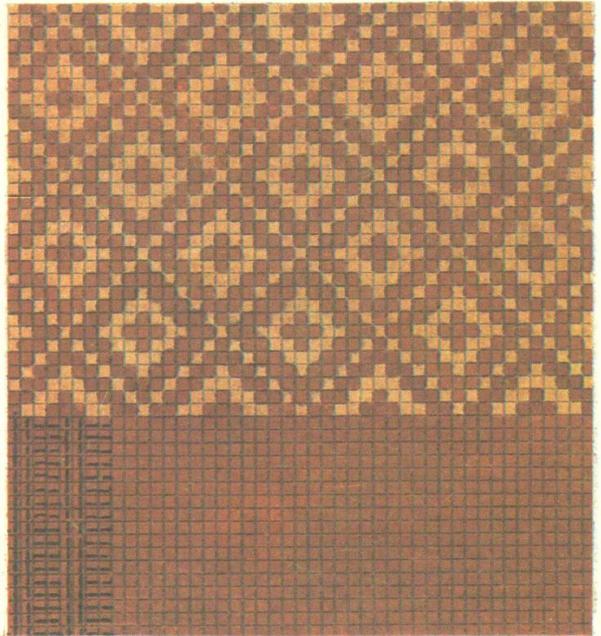
174 Rēzeknes apr. Viļānu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2636. mape, N 2258).

175 Ogres raj. Kokneses ciem. p. 1956. g. (E 21, 495).

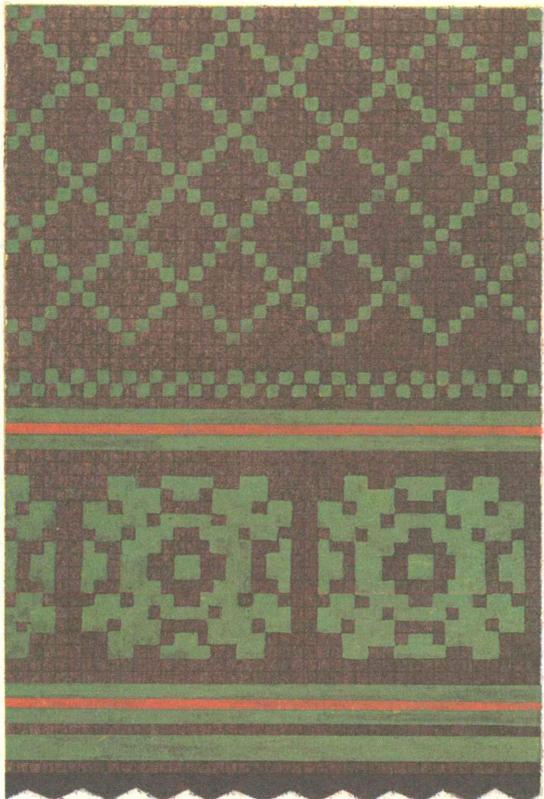
176 Balvu raj. Bērzpils c. p. 1963. g. (E 27, 8654).

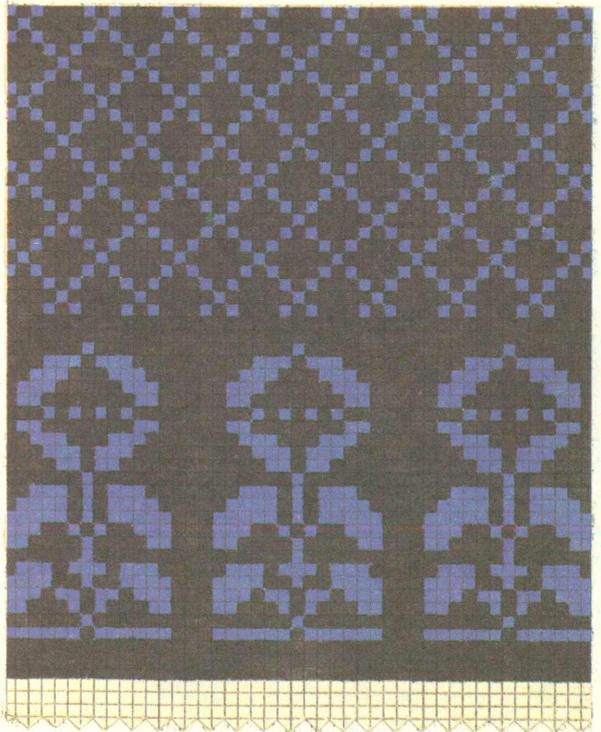
177

178

179

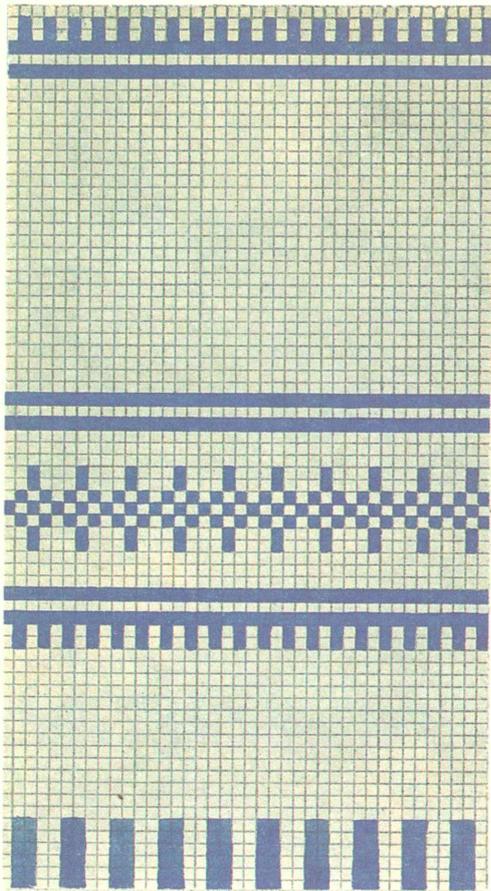
180

177 Rēzeknes apr. Viļānu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2636. mape, 412. dok.).

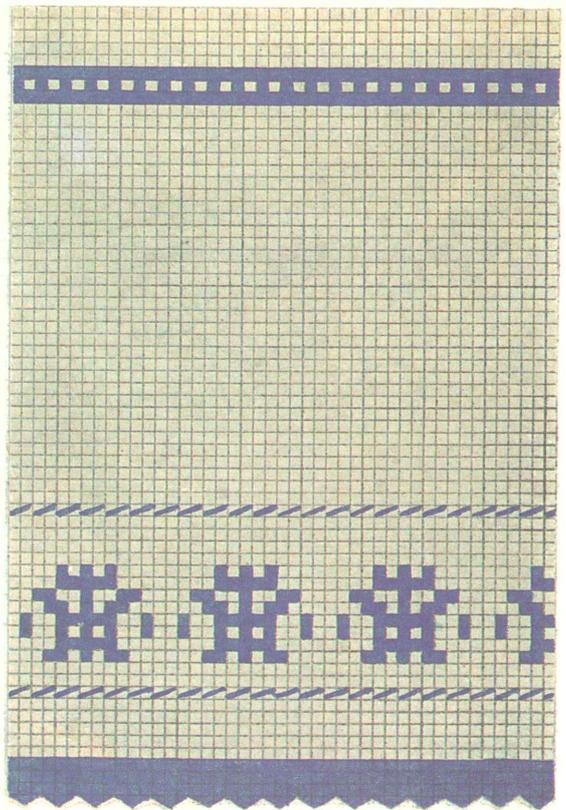
178 Krustpils raj. Klintaines c. p. 1960. g. (E 21, 456).

179 Balvu raj. Bērzpils c. p. 1959. g. (E 27, 8668).

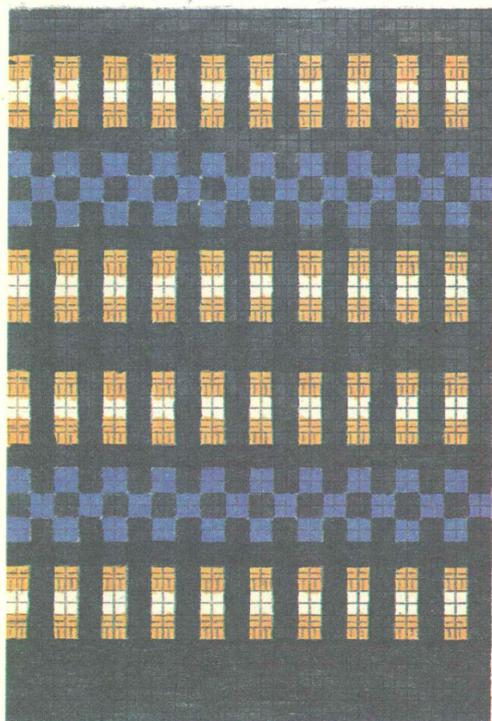
180 Krustpils raj. Klintaines c. p. 1958. g. (E 21, 459).

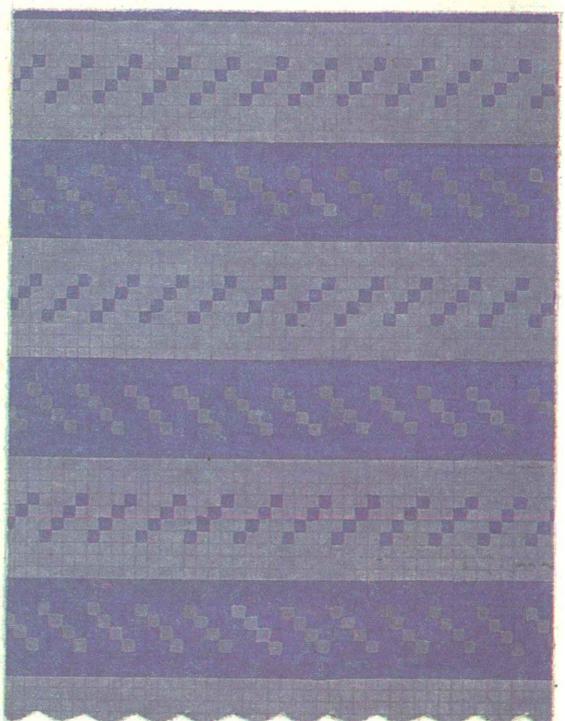
181

182

183

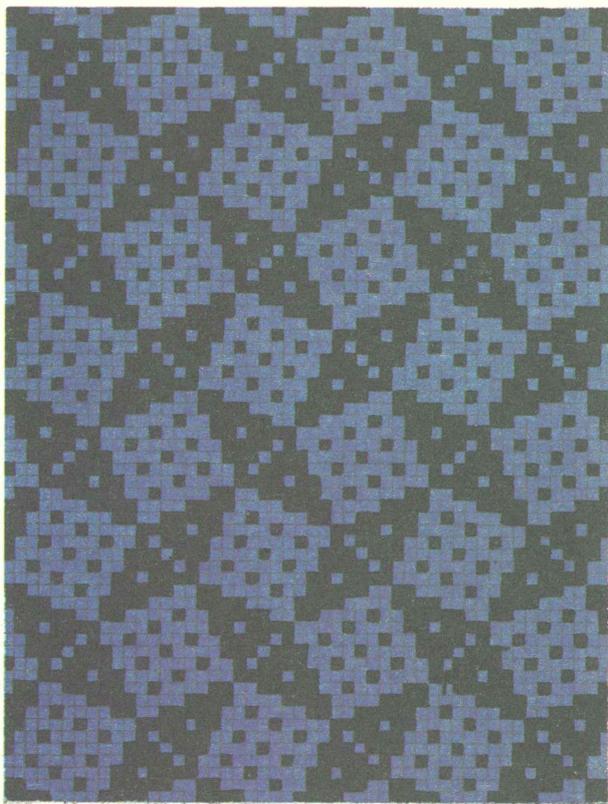
184

181 Rēzeknes raj. Sakstagala c. p. 1960. g. (E 29, 3251).

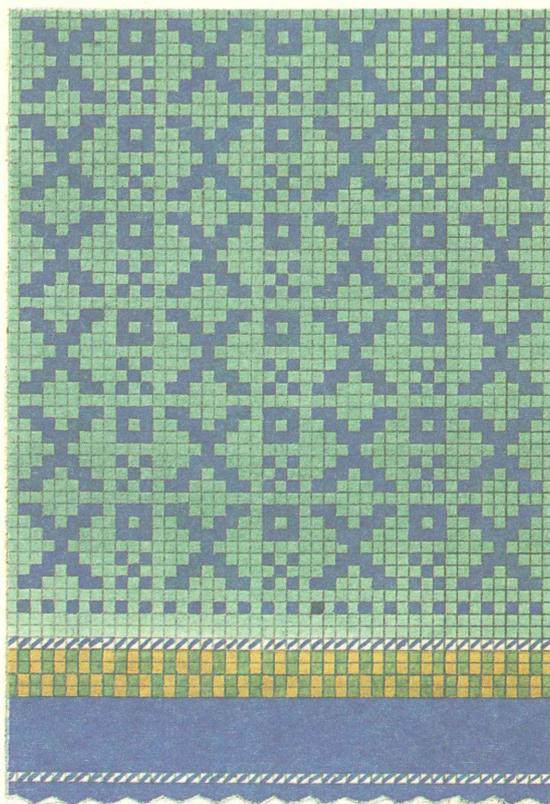
182 Rēzeknes raj. Sakstagala c. p. 1960. g. (E 29, 3250).

183 Rēzeknes apr. Viļānu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2636. mape, 343. dok.).

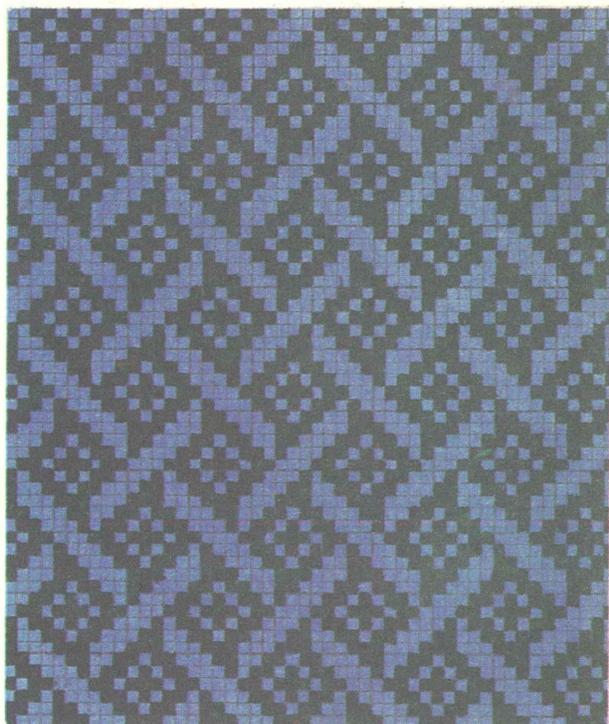
184 Krāslava. 1965. g. (E 31, 1818).

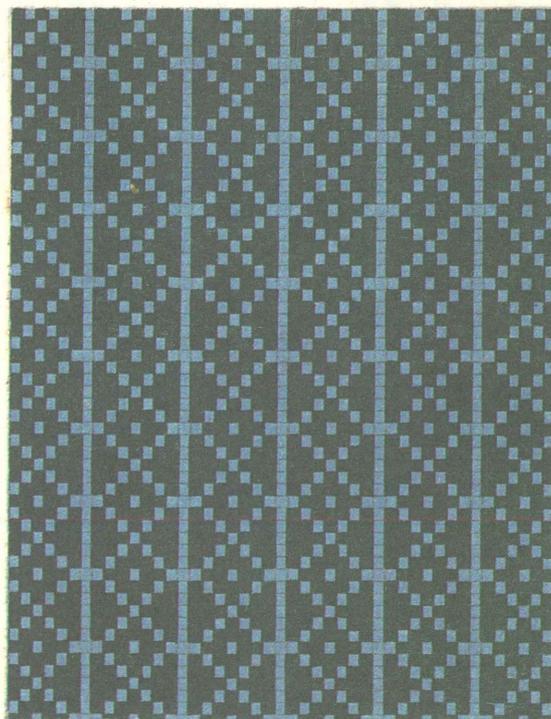
185

186

187

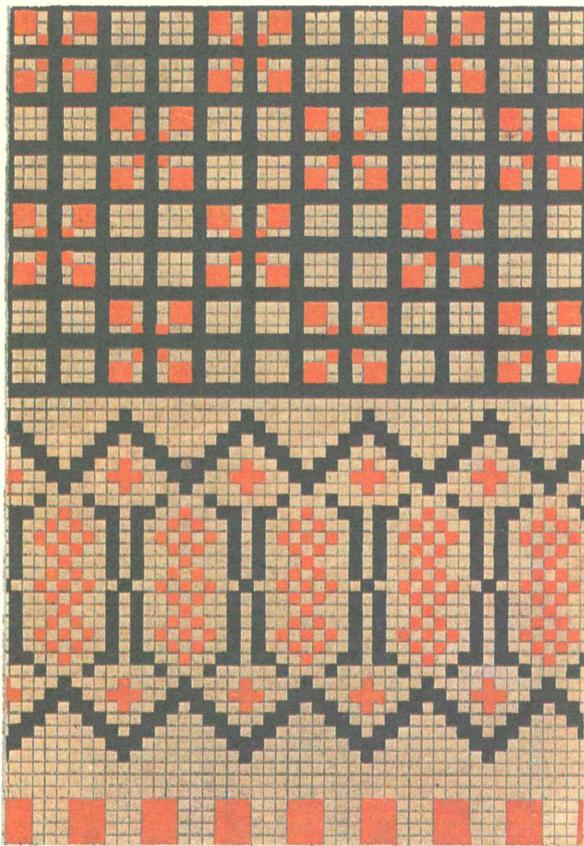
188

185 Gulbenes raj. Vecgulbenes c. p. 1938. g. (E 11, 2675).

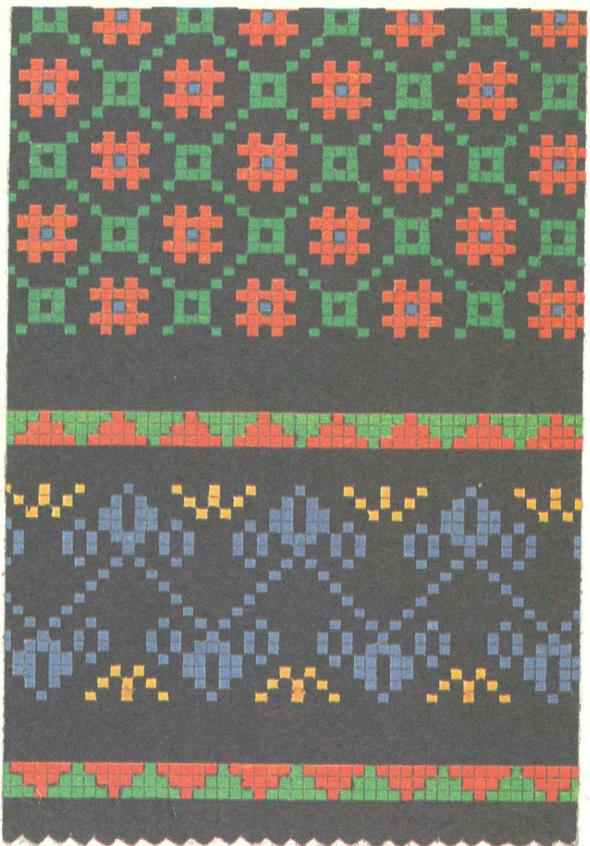
186 Limbažu raj. Augstrozes c. p. 1956. g. (E 12, 1907).

187 Rēzeknes apr. Viļānu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2636. mape, 447. dok.).

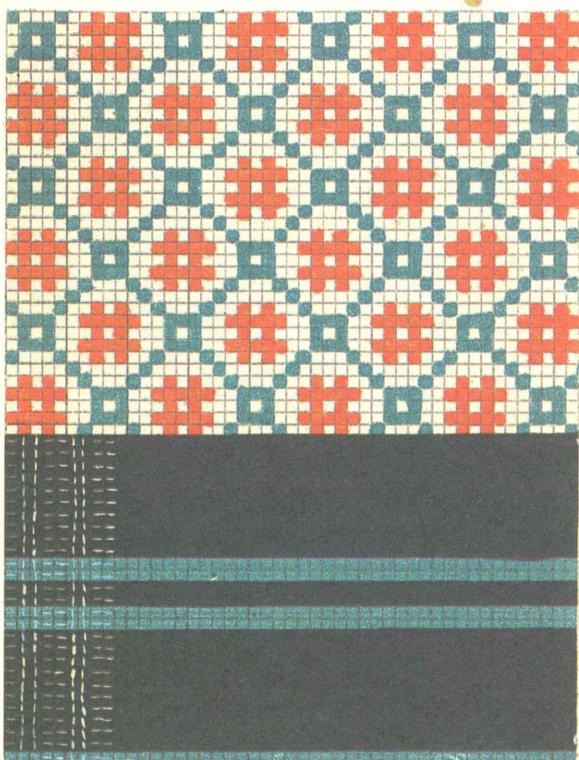
188 Dundagas raj. Kolkas c. p. 1952. g. (LVM E 2392. mape, 160545. dok.).

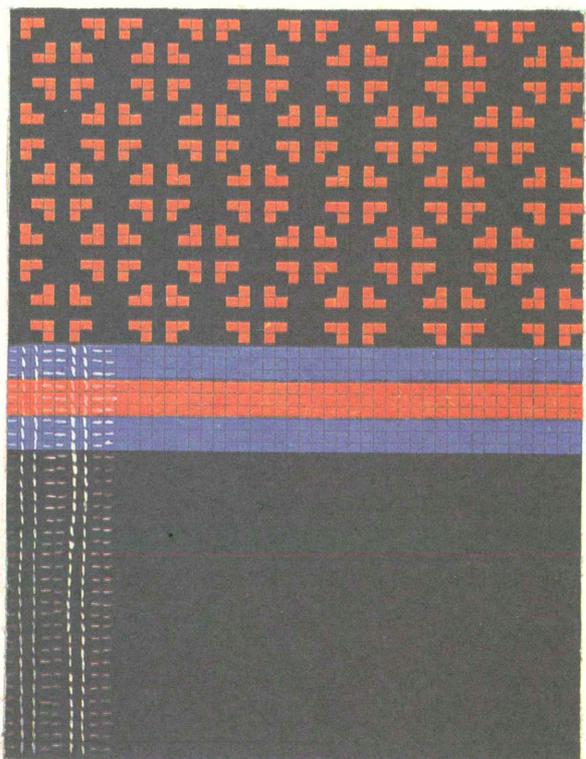
189

190

191

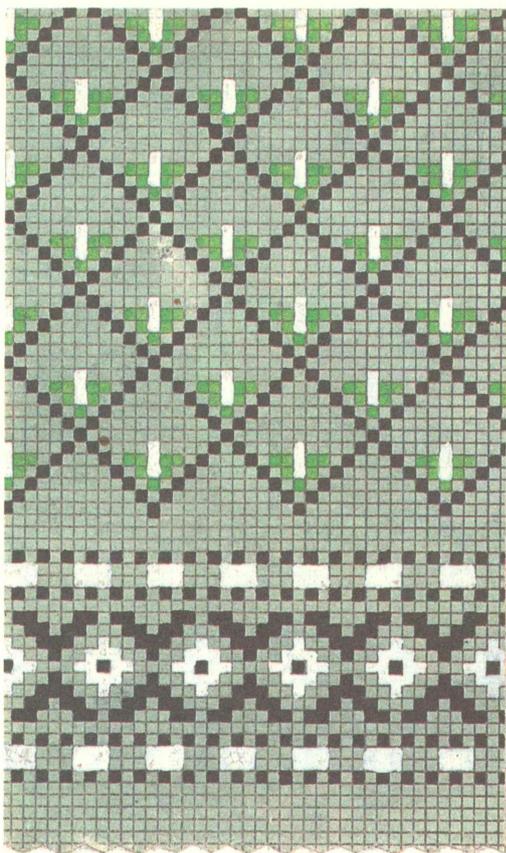
192

189 Aknīstes raj. Aknīstes ciems. p. 1952. g. Raksta nos.: galdaiņi (E 2, 653).

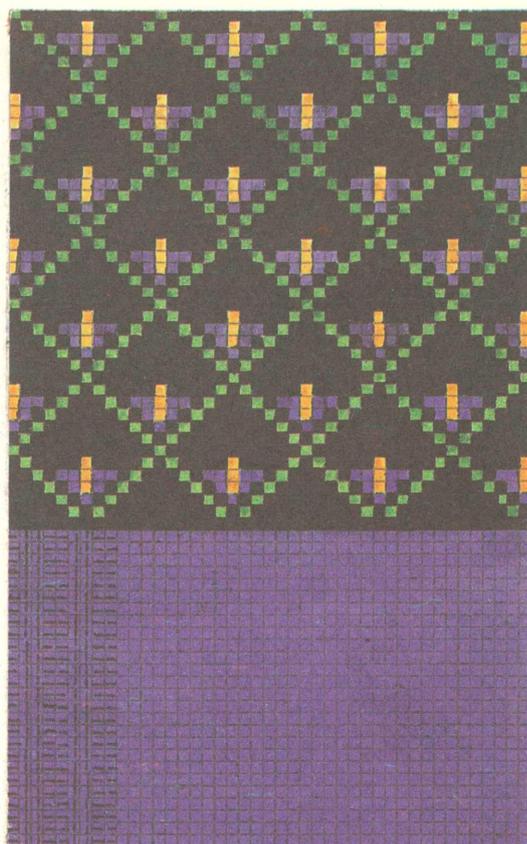
190 Rēzeknes raj. Bērzgales c. p. 1965. g. (E 29, 3259).

191 Madonas raj. Murmastienes c. p. 1962. g. Raksta nos.: kaķpēdiņas (E 29, 3308).

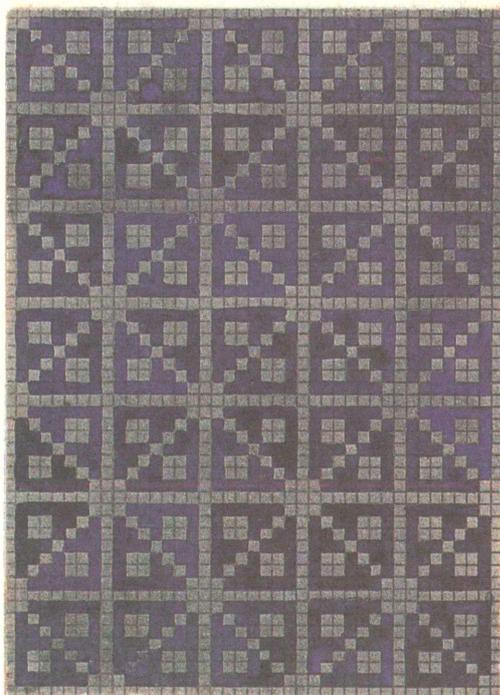
192 Ludzas apr. Pildas pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2717. mape, 167. dok.).

193

194

195

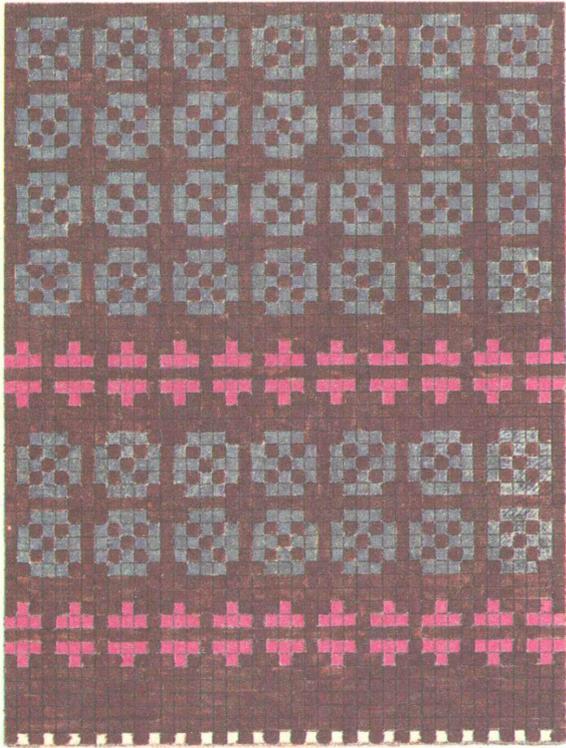
196

193 Preiļu raj. Lomu c. p. 1960. g. (E 29, 3326).

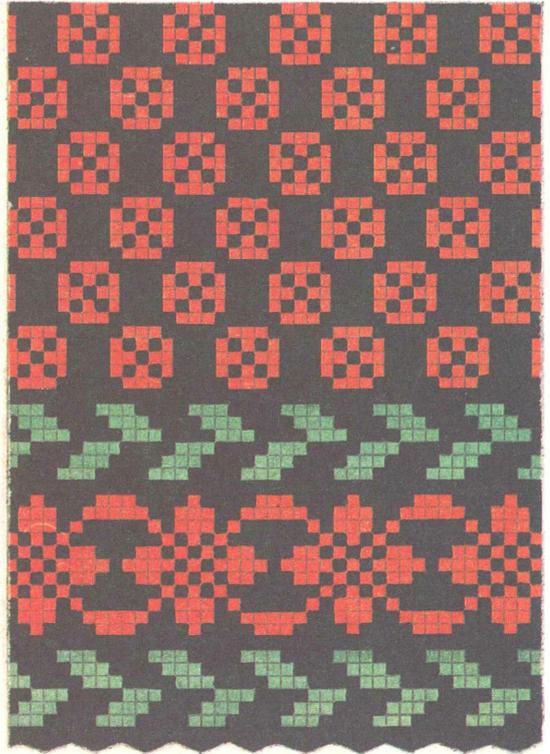
194 Rēzeknes raj. Atspuku c. p. 1963. g. (E 29, 3294).

195 Ogres raj. Aizkraukles c. p. 1941. g. (E 21, 476).

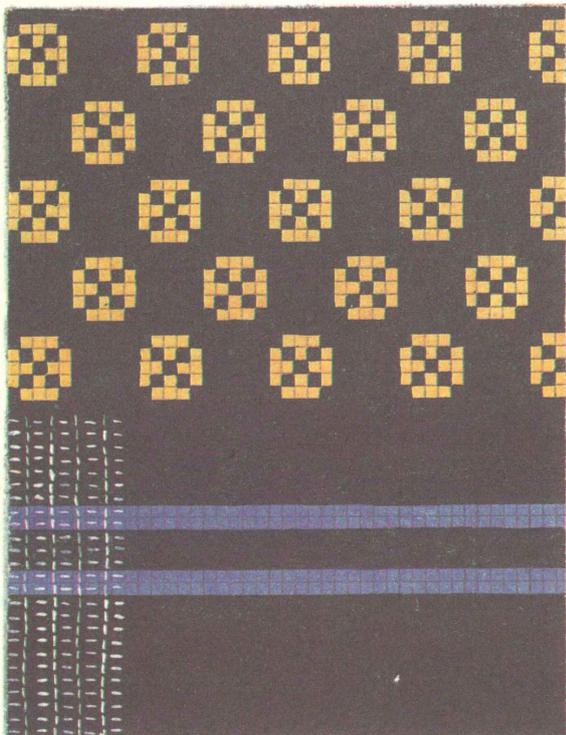
196 Liepājas raj. Sikšņu c. p. 20. gs. 50. gadi (LVM E 2327. mape, 160543. dok.).

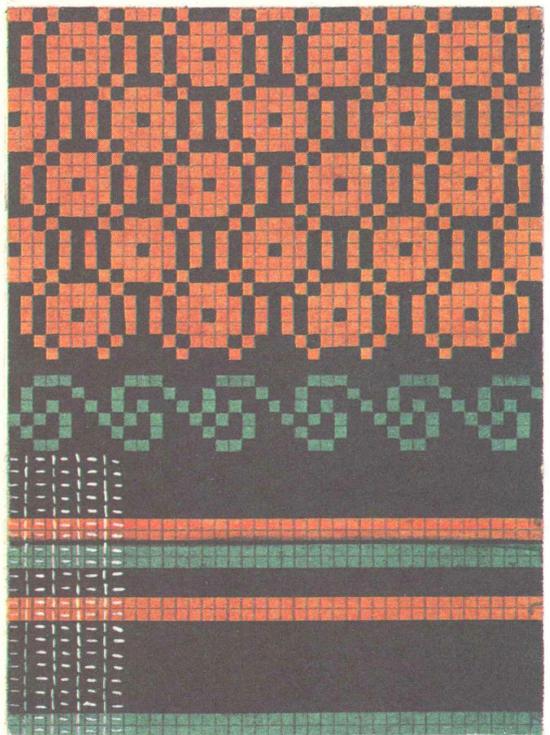
197

198

199

200

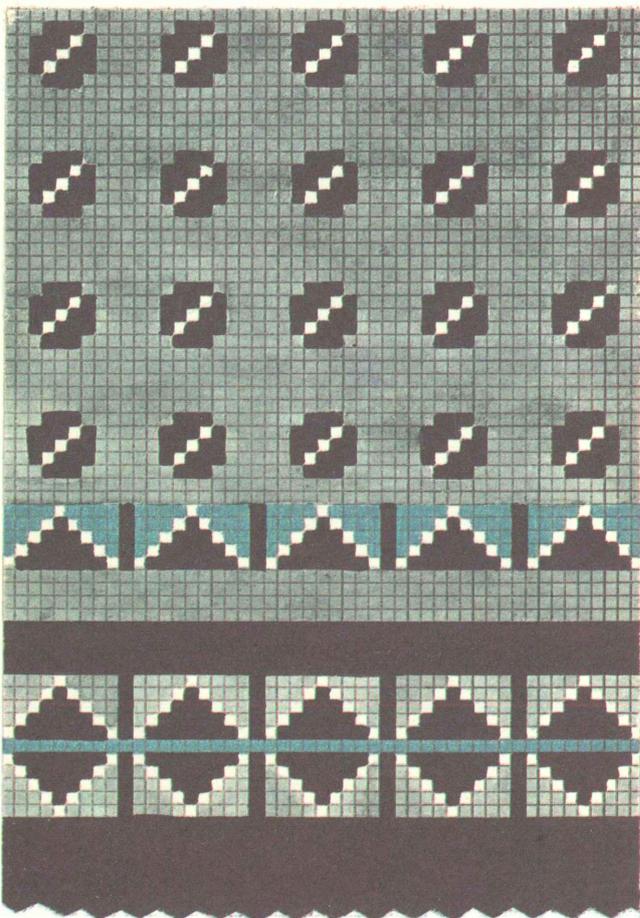
- 197 Ventspils raj. Zleku c. p. 1980. g. (E 56, 8324).
 198 Balvu raj. Baltinavas c. p. 1958. g. (E 27, 8611).
 199 Krāslavas raj. Jaunokres c. p. 1965. g. (E 31, 1799—1800).
 200 Balvu raj. Bērzpils c. p. 1958. g. (E 27, 8666).

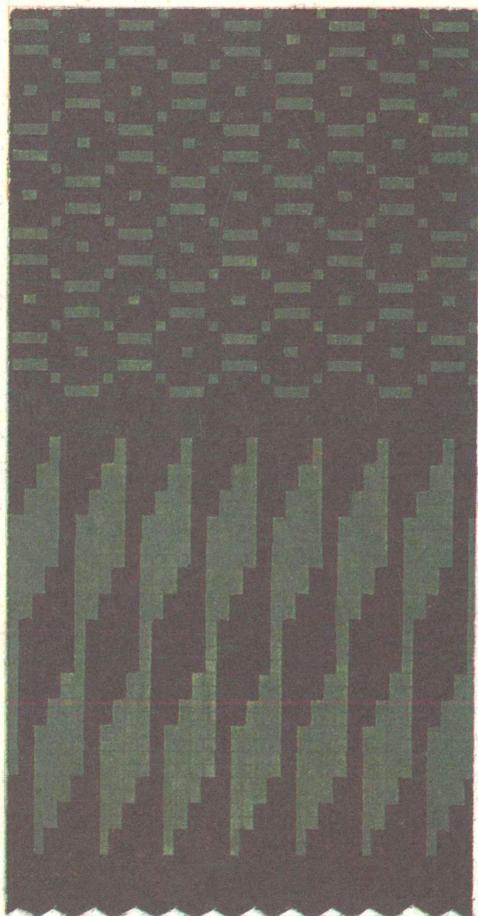
201

202

203

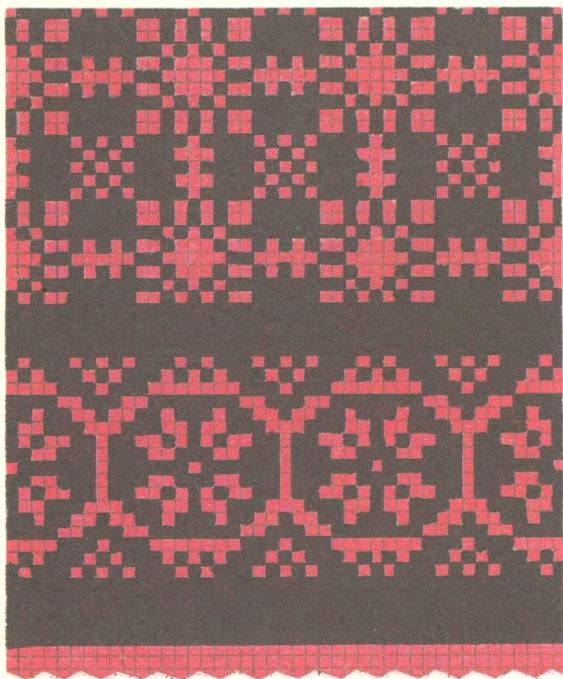
204

201 Rēzeknes apr. Viļānu pag. 20. gs. 50. gadi (LVM E 2636. mape, 416. dok.).

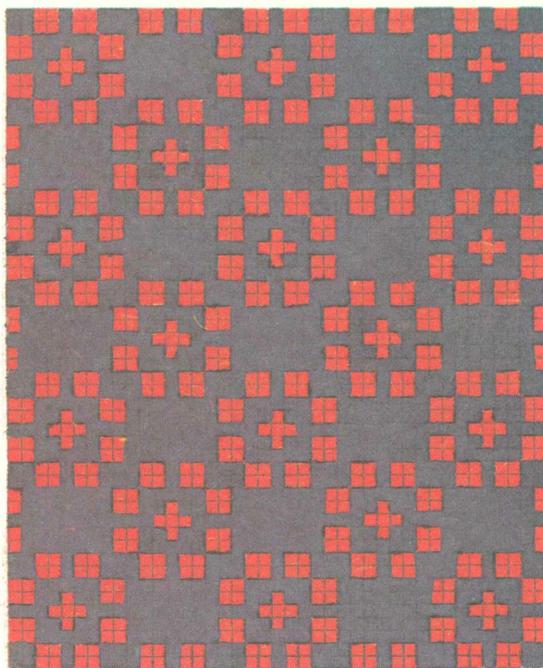
202 Ludzas raj. Pildas c. p. 1964. g. (LVM E 2717. mape, 64. dok.).

203 Preiļu raj. Lomu c. p. 1965. g. (E 29, 3319).

204 Rēzeknes raj. Sakstagaļa c. p. 1963. g. (E 29, 3244).

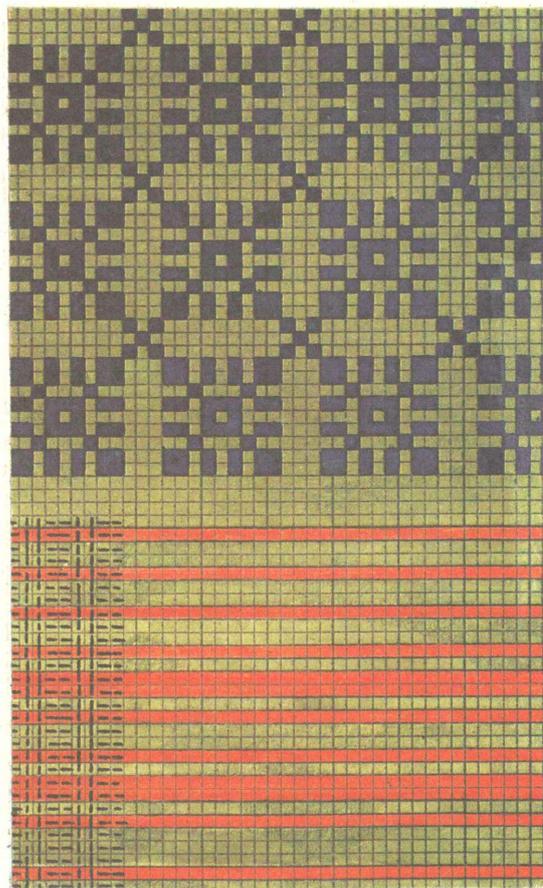
205

206

207

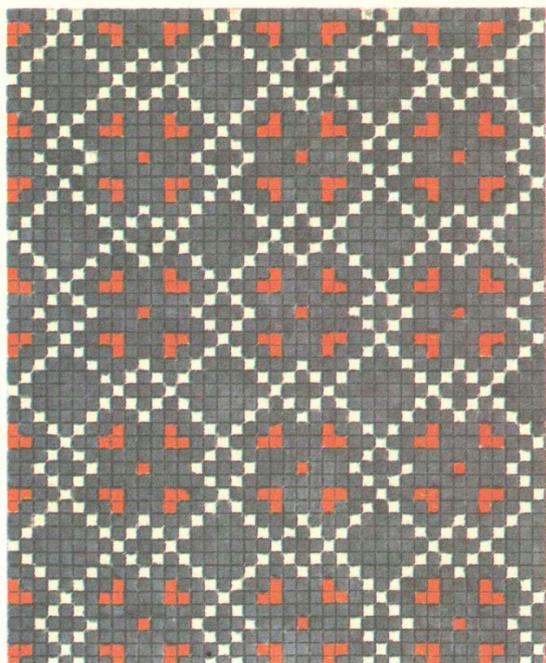
208

205 Preiļu raj. Lomu c. p. 1965. g. (E 29, 332).

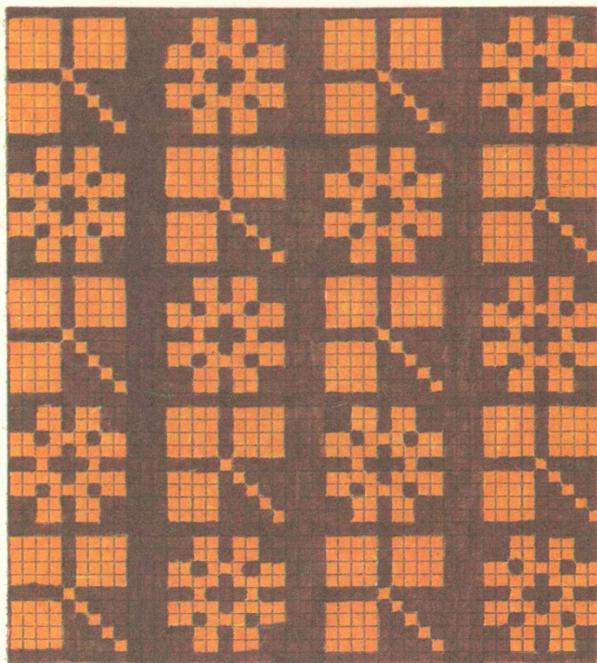
206 Rēzeknes apr. Viļānu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2676. mape, 274. dok.).

207 Ludzas apr. Pīldas pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2717. mape, 95. zīm.).

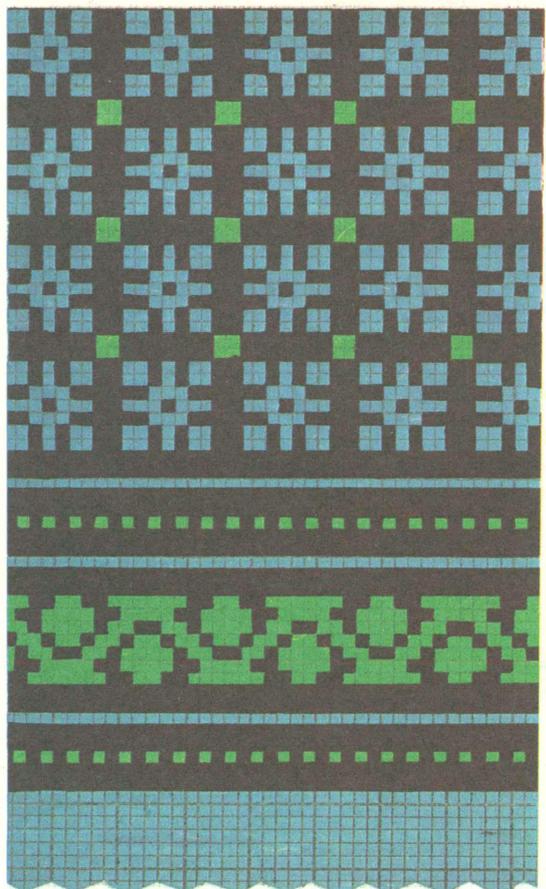
208 Rēzeknes raj. Bērzgales c. p. 1961. g. (E 29, 3233).

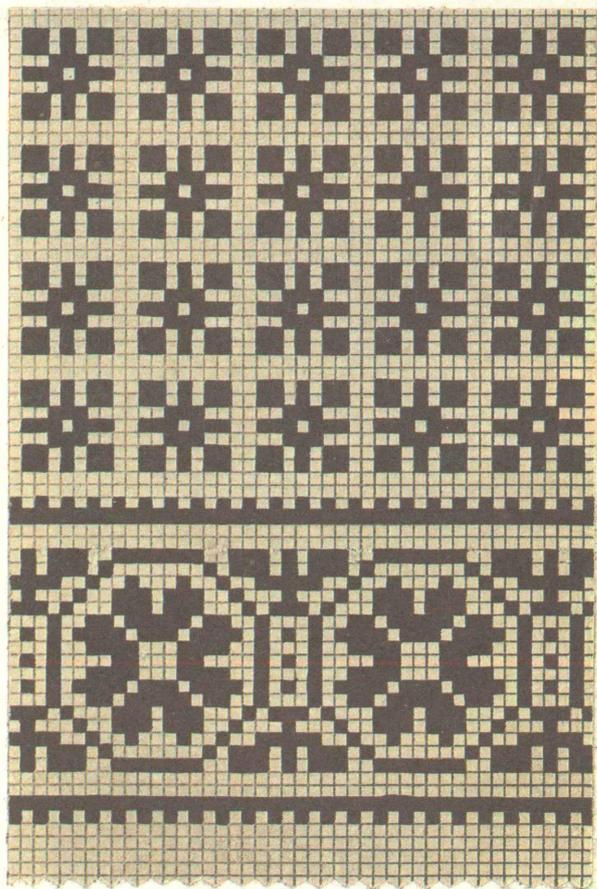
209

210

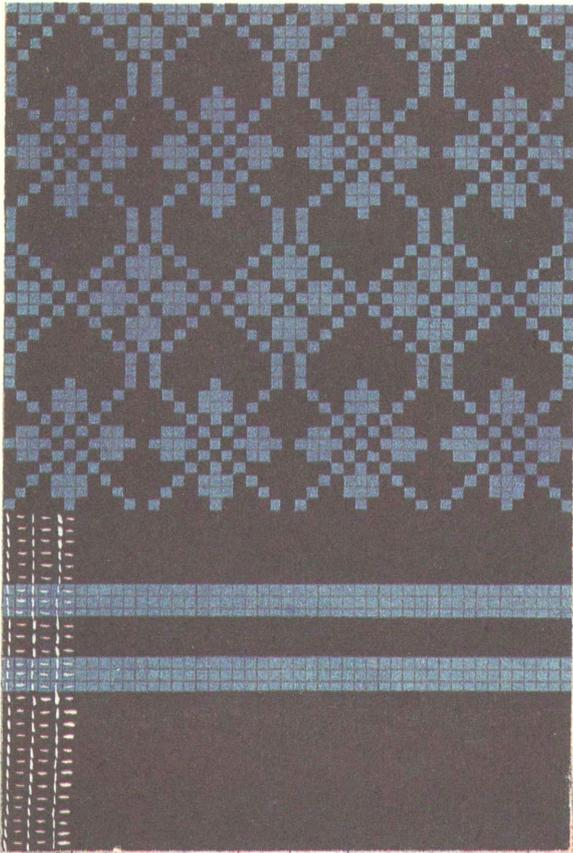

211

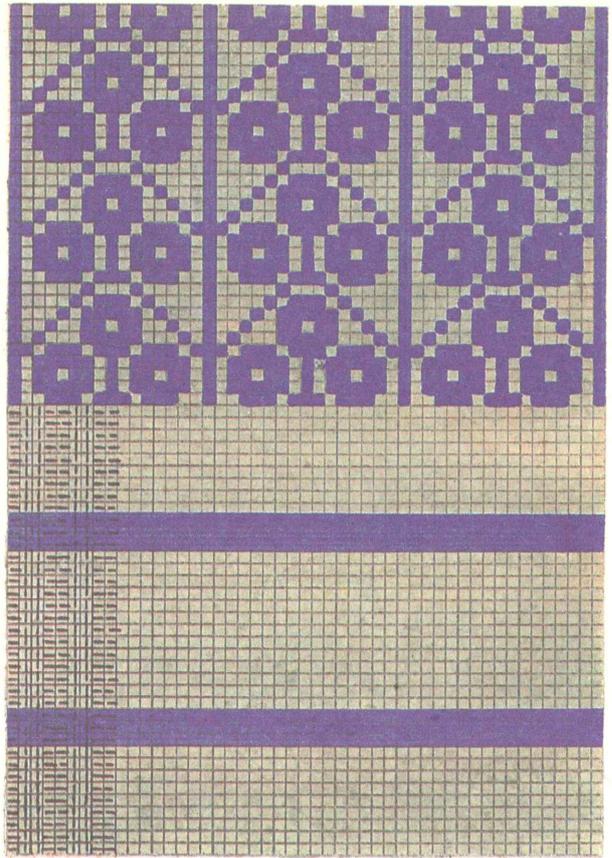

212

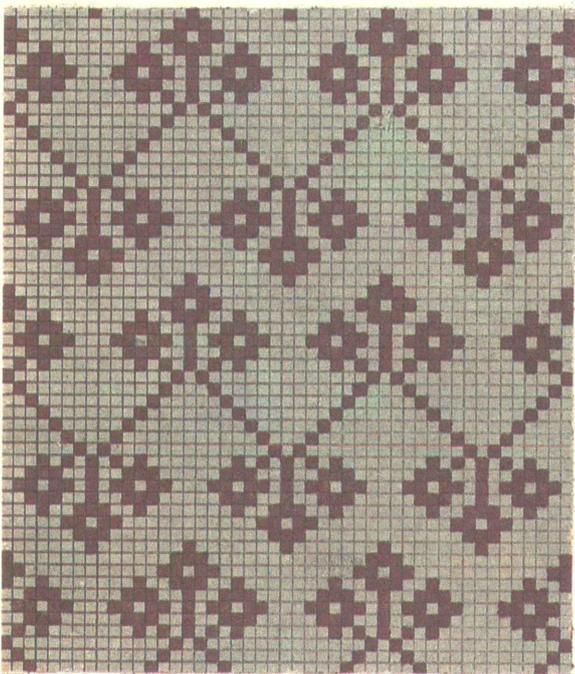
- 209 Rēzeknes apr. Viļānu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2636. mape, 93. dok.).
 210 Rēzeknes apr. Viļānu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2636. mape, N 2291).
 211 Ventspils raj. Tārgales c. p. 1977. g. (E 56, 21).
 212 Ventspils raj. Zlēku c. p. 1981. g. (E 56, 318).

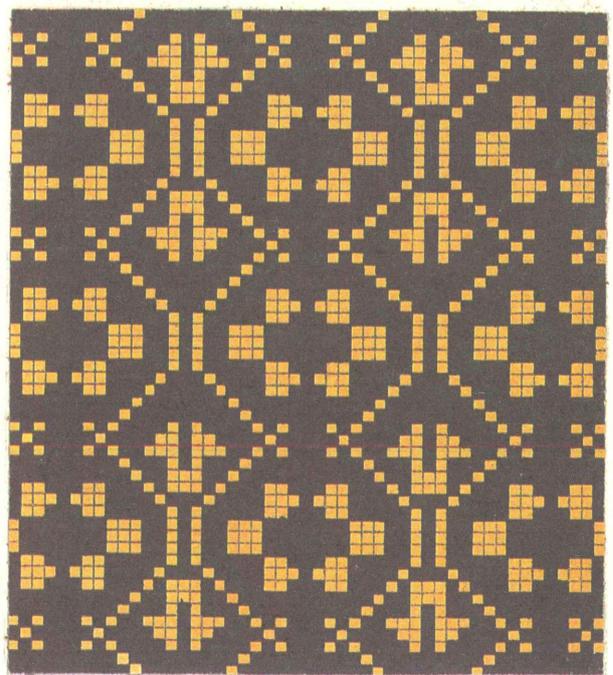
213

214

215

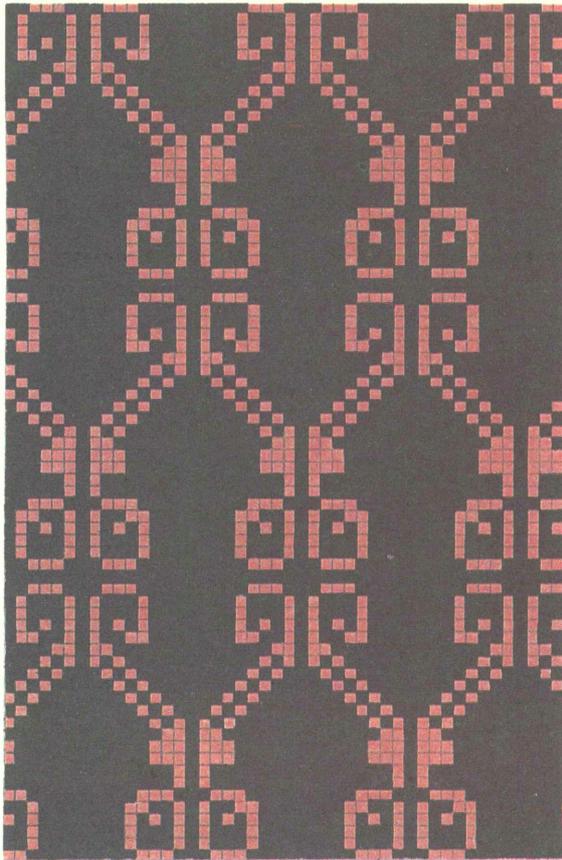
216

213 Krāslavas raj. Jaunokres c. p. 1965. g. (E 31, 1799—1800).

214 Krustpils raj. Pļaviņas. 1960. g. (E 21, 444).

215 Dundagas raj. Kolkas c. p. 1954. g. (LVM E 2392. mape, 160545. dok.).

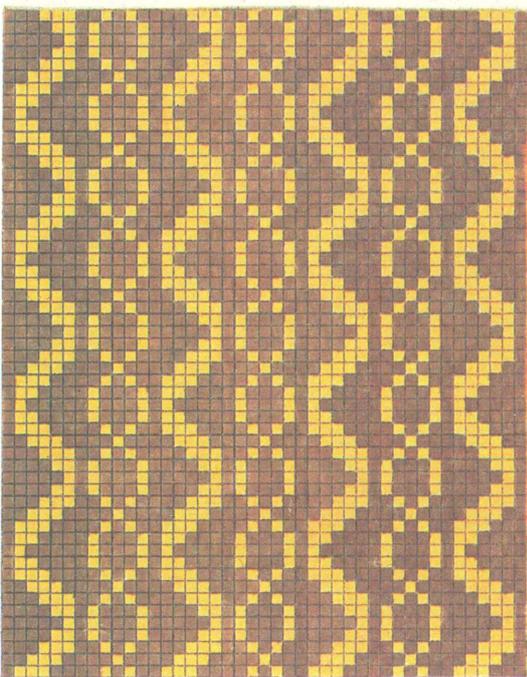
216 Rēzeknes apr. Viļānu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2636. mape, 62. dok.).

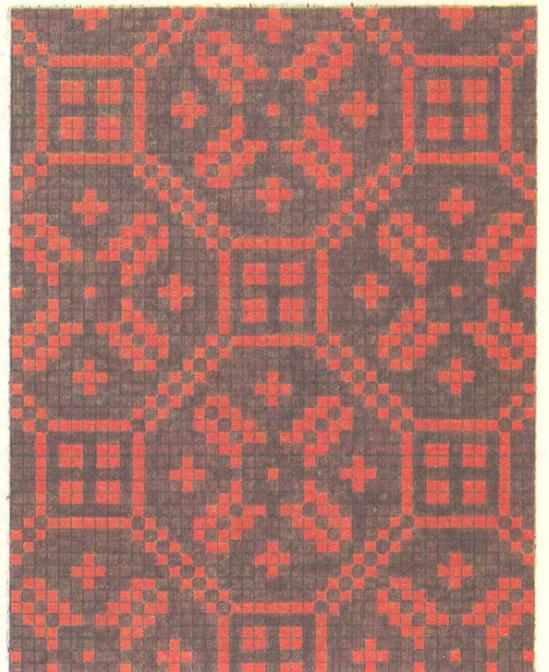
217

218

219

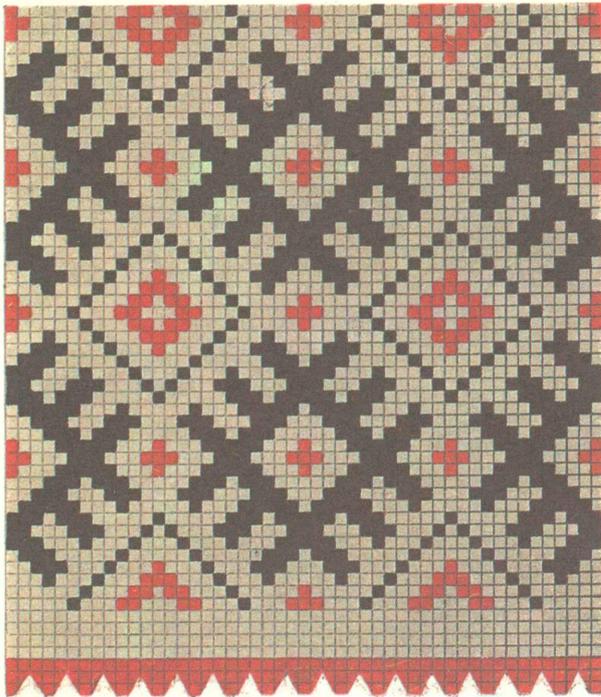
220

217 Ludzas apr. Pildas pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2717. mape, 89. dok.).

218 Rēzeknes apr. Viļānu pag. 20. gs. 20. gadi. Raksta nos.: lielais raksts, rubeņastes (LVM E 2289. mape, 407. dok.).

219 Rēzeknes apr. Viļānu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2636. mape, 335. dok.).

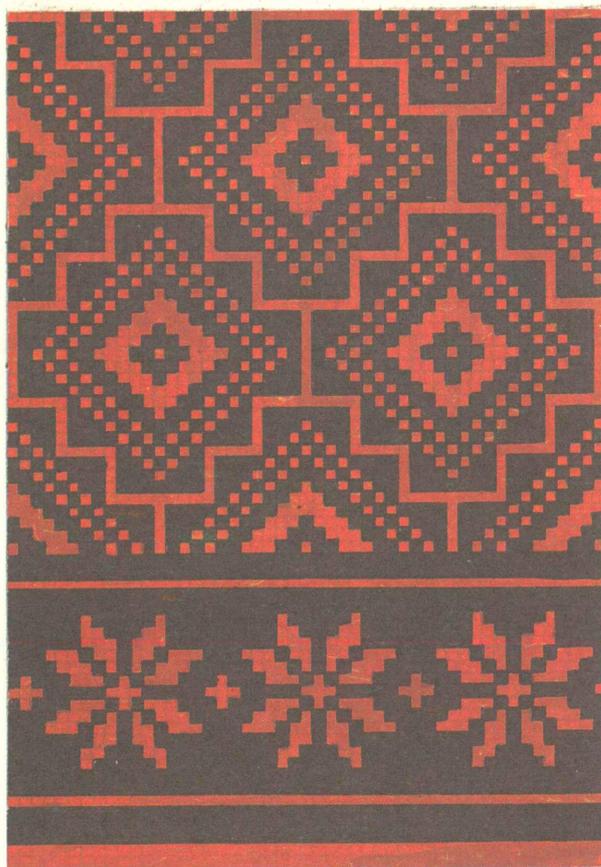
220 Ludzas apr. Istras pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2717. mape, 27. dok.).

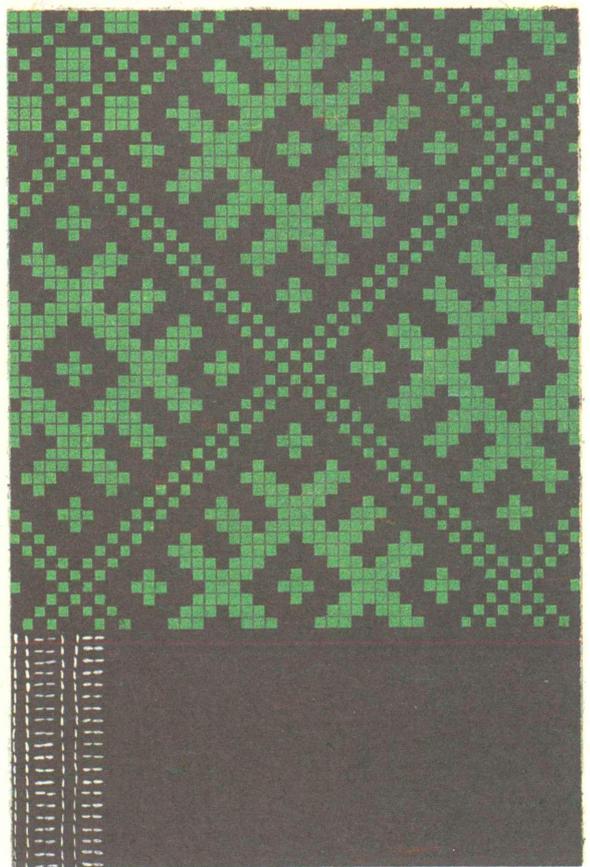
221

222

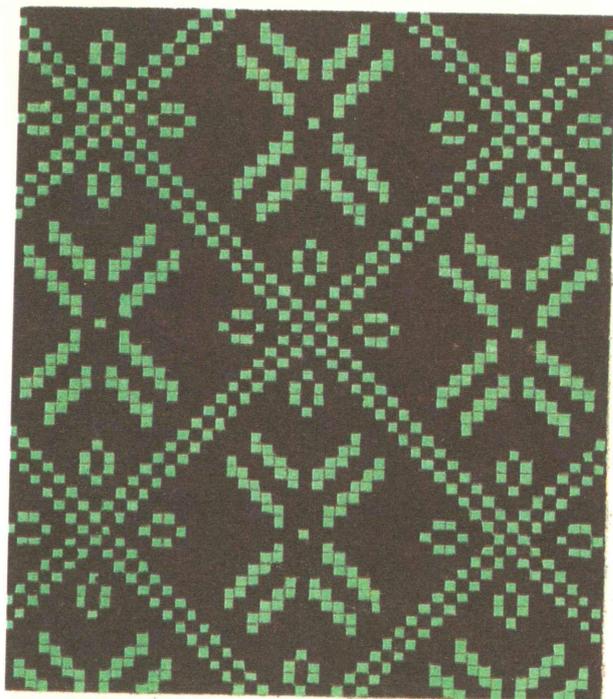

223

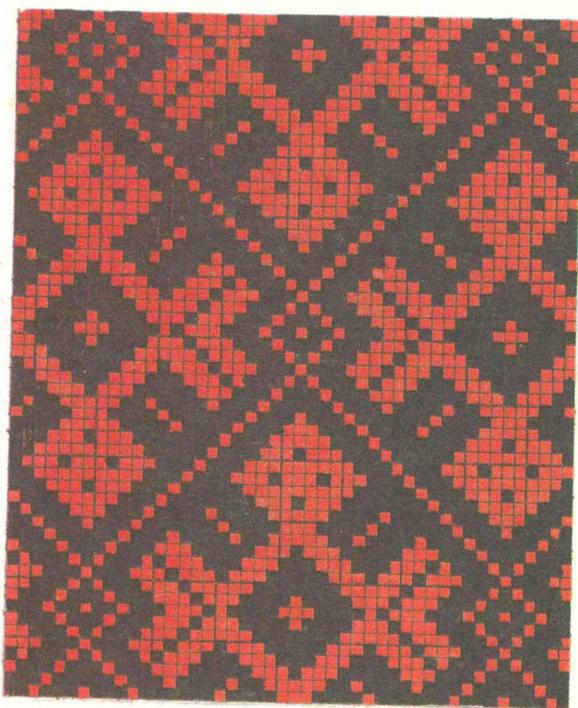

224

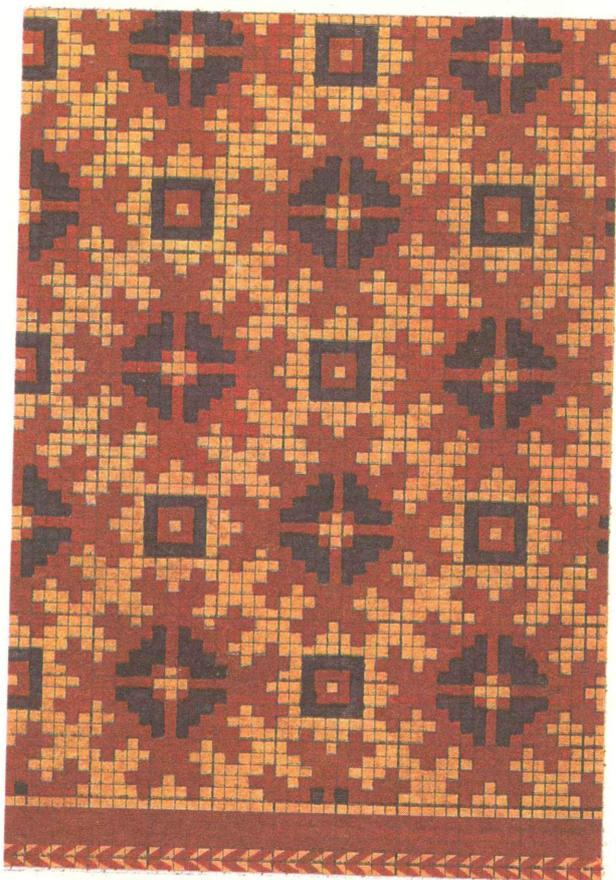
- 221 Dundagas raj. Ances c. p. 20. gs. 50. gadi (LVM E 2392. mape, 160551. dok.).
 222 Rēzeknes apr. Silajāņu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2635. mape, 159. dok.).
 223 Liepājas raj. Rucavas c. p. 1945. g. (E 54, 692).
 224 Liepājas apr. Kalētu pag. 1942. g. (LVM E 2327. mape, 193. dok.).

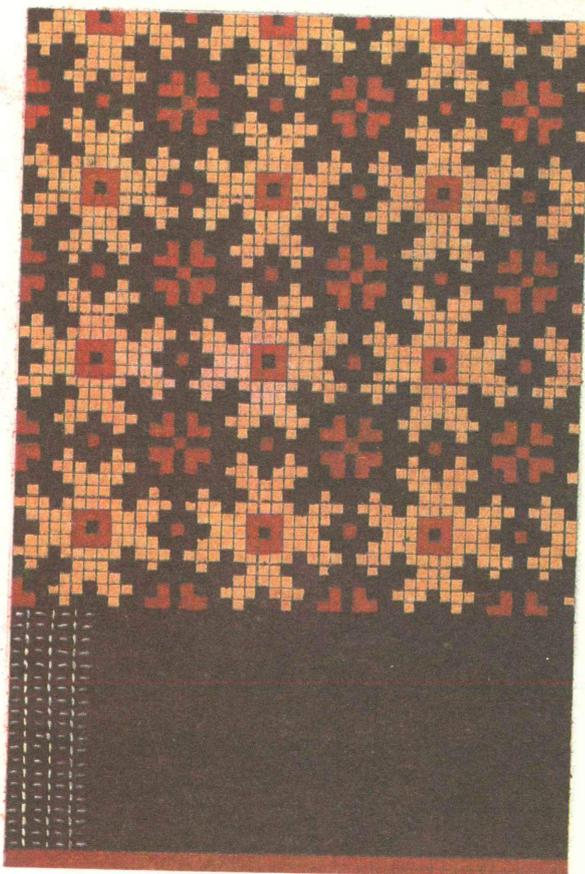
225

226

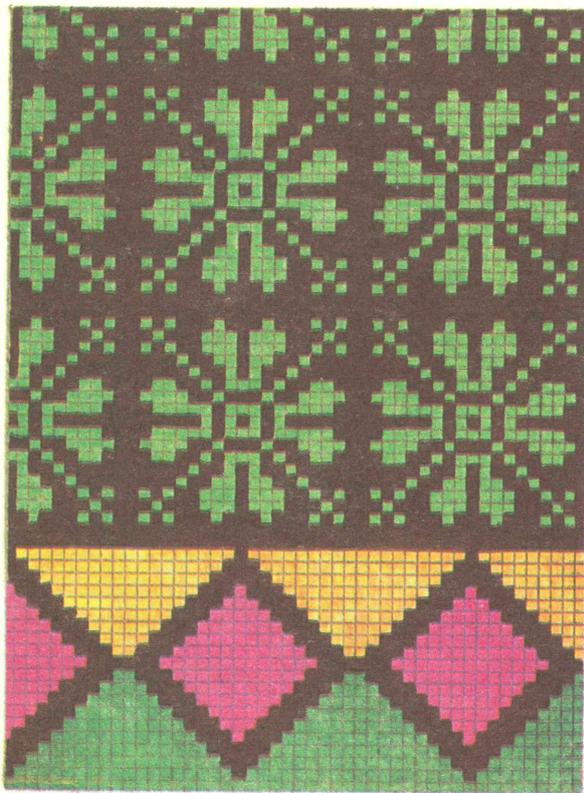

227

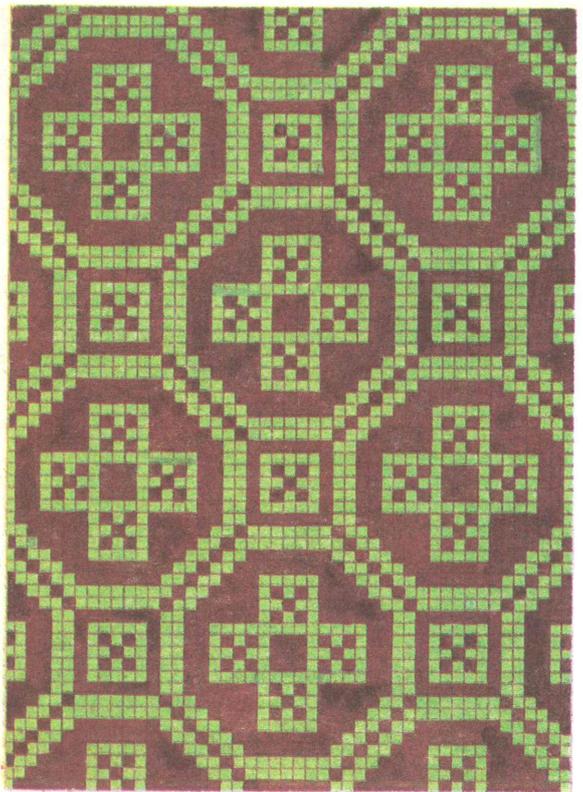

228

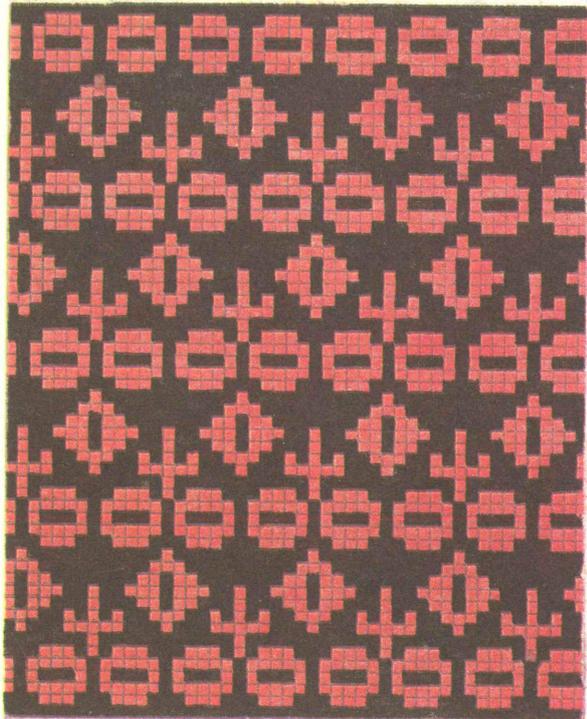
- 225 Ventspils raj. Zlēku c. p. 1980. g. (E 56, 1443).
226 Ventspils raj. Piltenes c. p. 1976. g. (E 56, 1420).
227 Ventspils raj. Zlēku c. p. 1960. g. (E 56, 1444).
228 Ventspils raj. Ugāles c. p. 1975. g. (E 56, 1448).

229

230

231

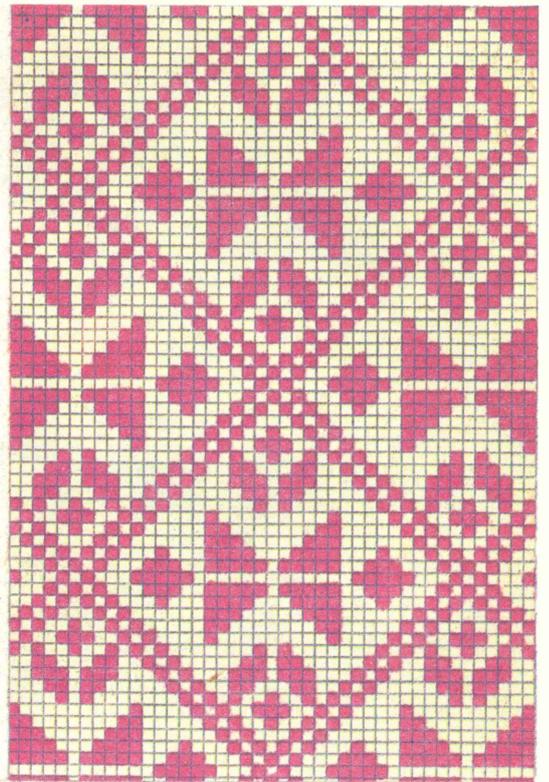

232

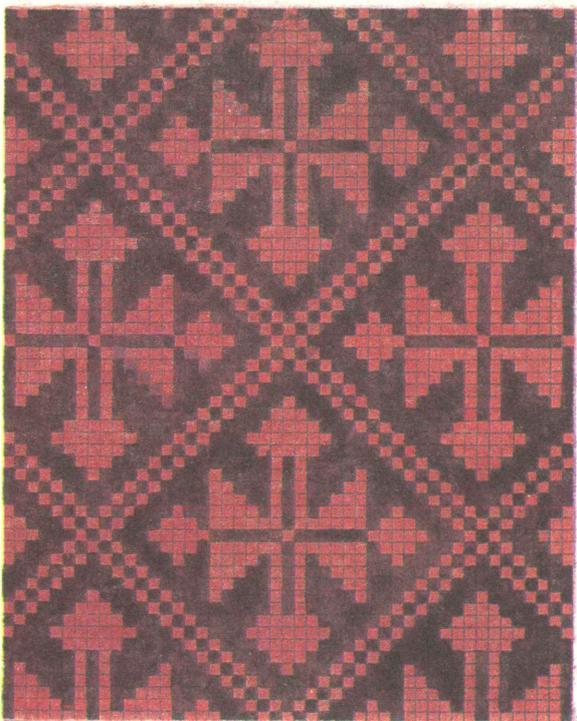
- 229 Rēzeknes apr. Silajāņu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2635. mape, 68. dok.).
 230 Rēzeknes apr. Silajāņu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2635. mape, 14. dok.).
 231 Rēzeknes apr. Silajāņu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2635. mape, 166. dok.).
 232 Rēzeknes apr. Makašēnu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2635. mape, 173. dok.).

233

234

235

236

233 Ogres raj. Kokneses ciem. p. 1960. g. (E 21, 483).

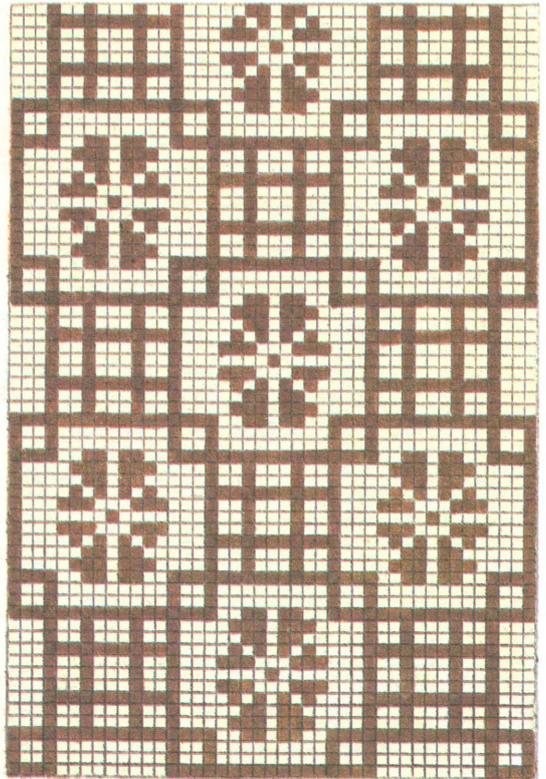
234 Ludzas apr. Pildas pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2717. mape, 119. dok.).

235 Rēzeknes apr. Silajāņu pag. 20. gs. 20. gadi. Raksta nos.: vilka pēdas (LVM E 2635. mape, 174. dok.).

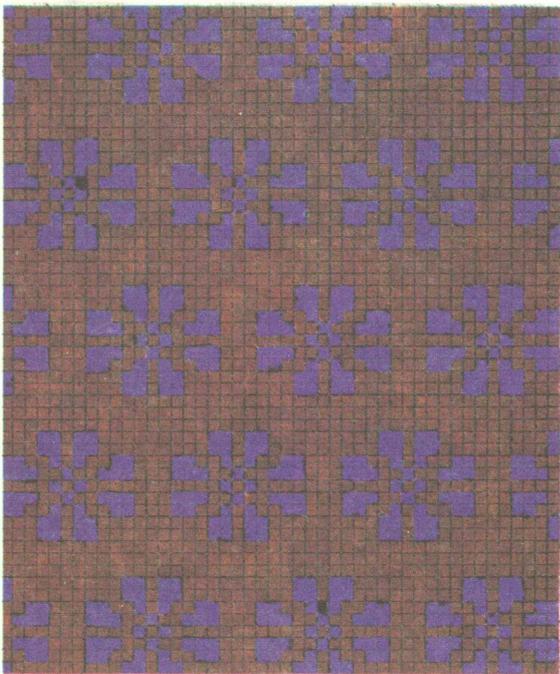
236 Balvu raj. Baltinavas c. p. 1918. g. (E 27, 8608).

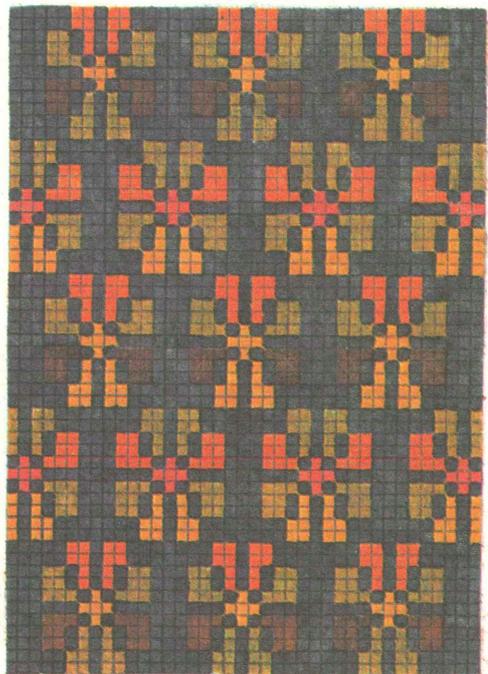
237

238

239

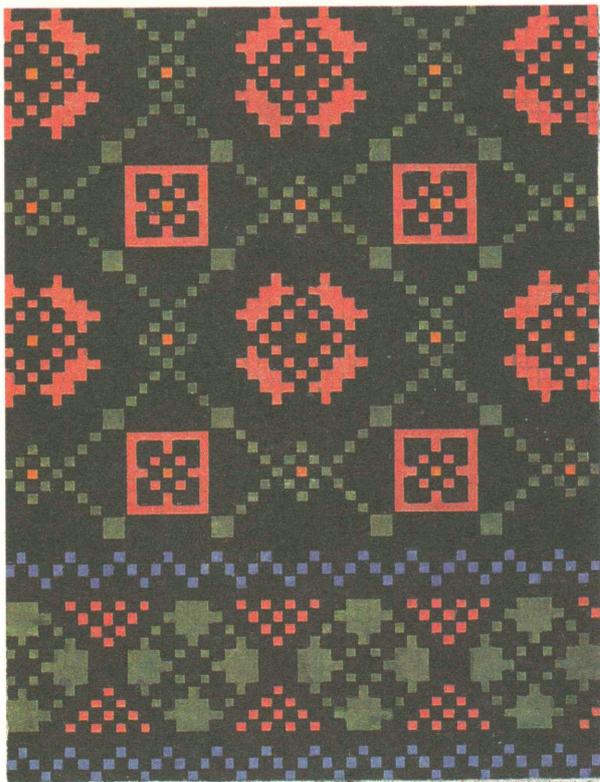
240

237 Liepājas raj. Bārtas c. p. 1920. g. (E 54, 449).

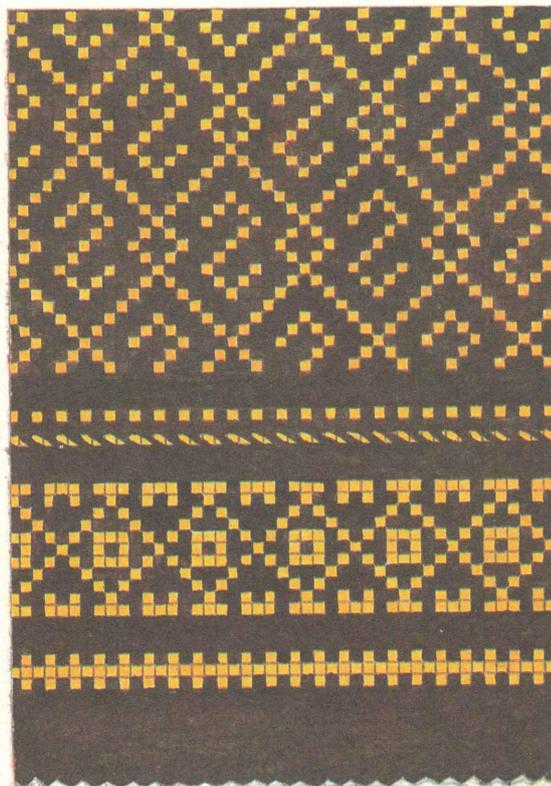
238 Rēzeknes apr. Viļānu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2636. mape, 38. dok.).

239 Rēzeknes apr. Makašēnu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2637. mape, 161. dok.).

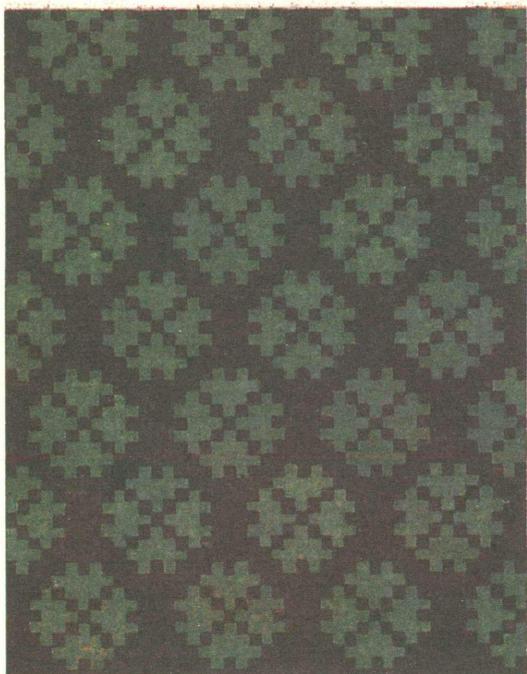
240 Rēzeknes apr. Viļānu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2636. mape, 430. dok.).

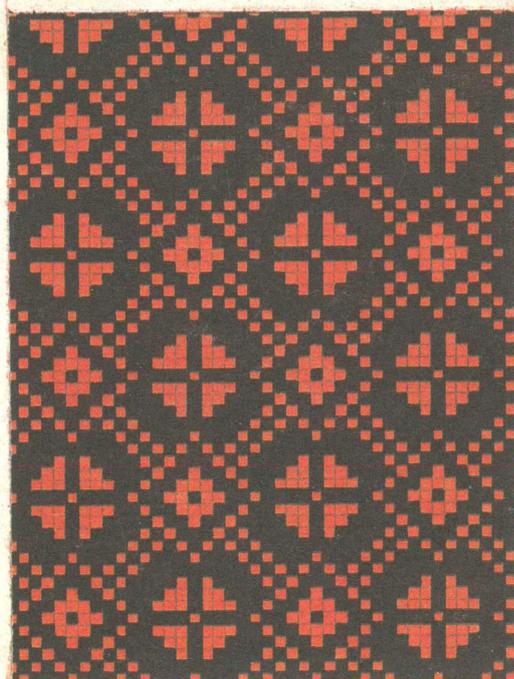
241

242

243

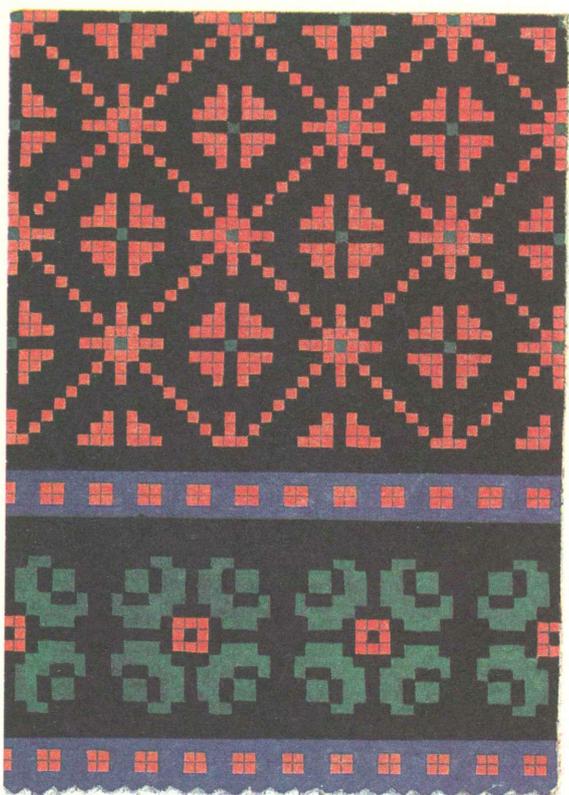
244

241 Liepājas raj. Rucavas c. p. 1930. g. (E 54, 712—713).

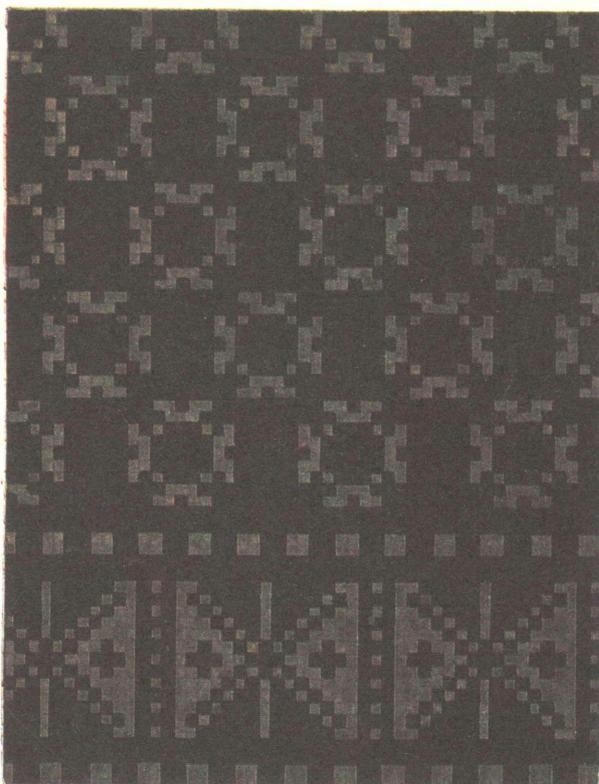
242 Dobeles raj. Tērvetes c. p. 1983. g. (E 58, 1048).

243 Liepājas raj. Rucavas c. p. 1965. g. (E 54, 698—699).

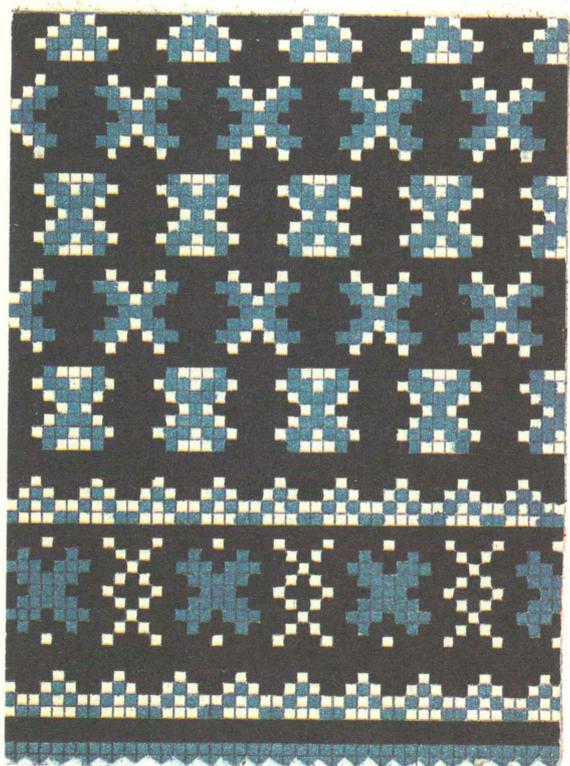
244 Liepājas raj. Nicas c. p. 20. gs. 50. gadi (LVM E 2392. mape, 160542. dok.).

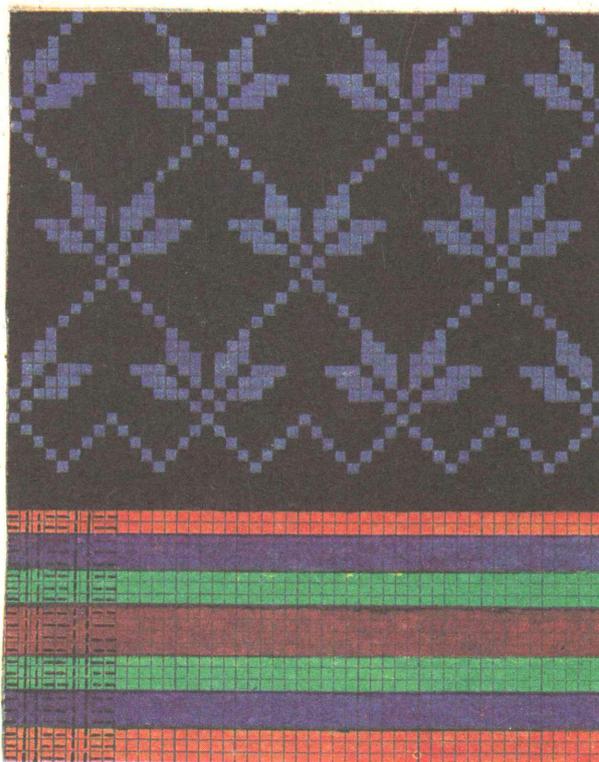
245

246

247

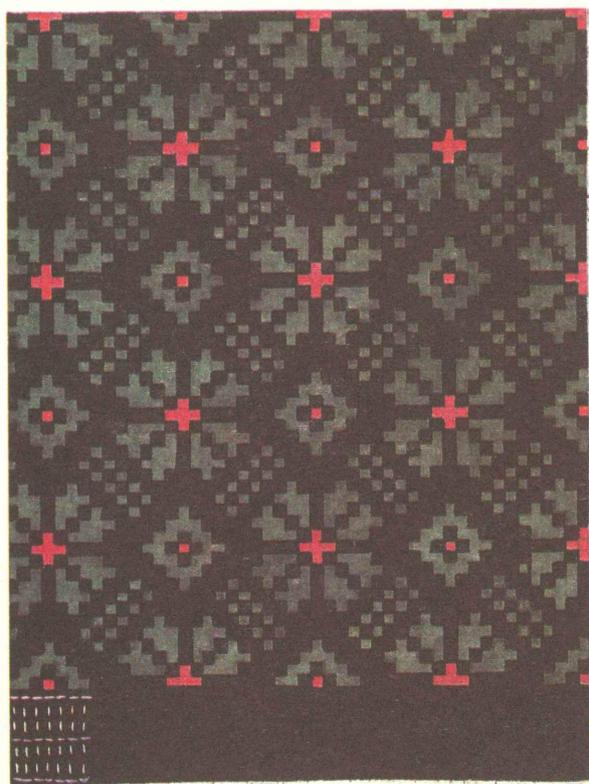
248

245 Liepājas raj. Rucavas c. p. 1960. g. (E 54, 710—711).

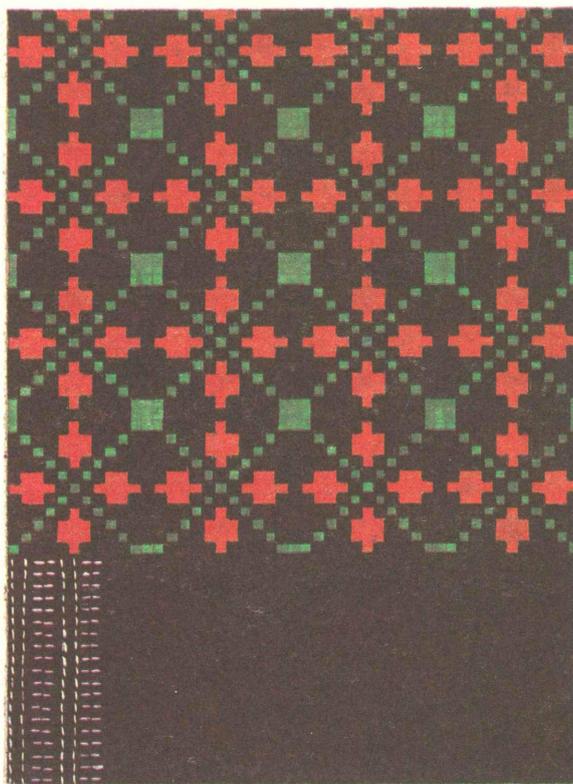
246 Liepājas raj. Rucavas c. p. 1960. g. (E 54, 701).

247 Madonas raj. Varakļānu c. p. 1962. g. (E 24, 3298).

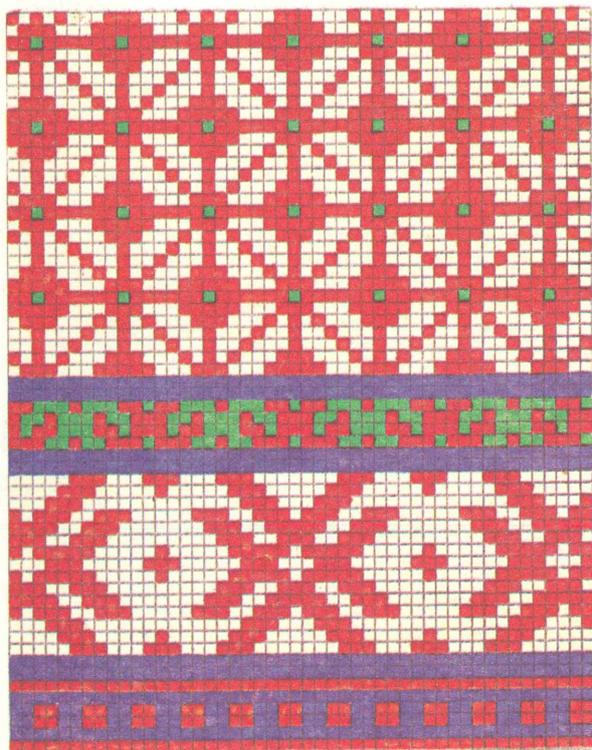
248 Daugavpils raj. Ambeļu c. p. 1958. g. (E 22, 23).

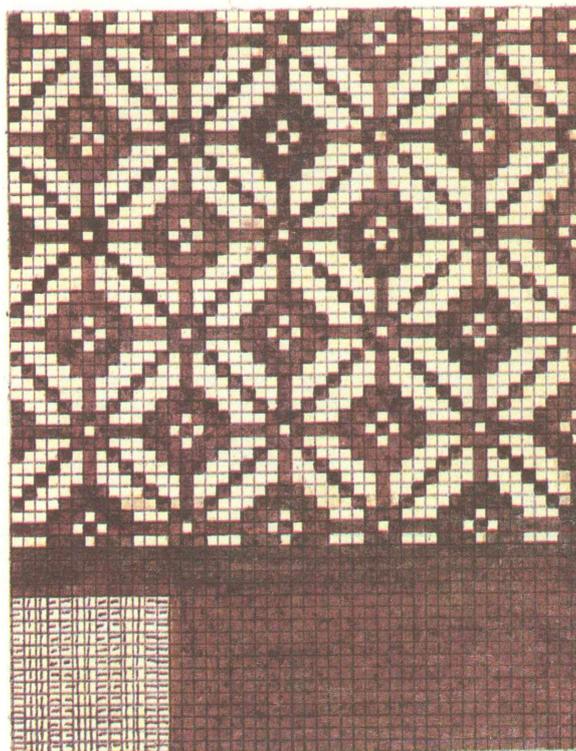
249

250

251

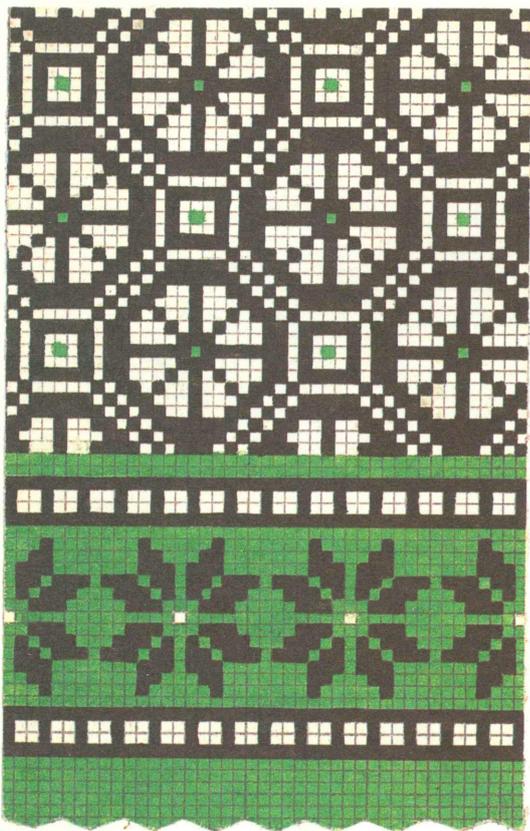
252

249 Liepājas raj. Nicas c. p. 1968. g. (E 54, 443).

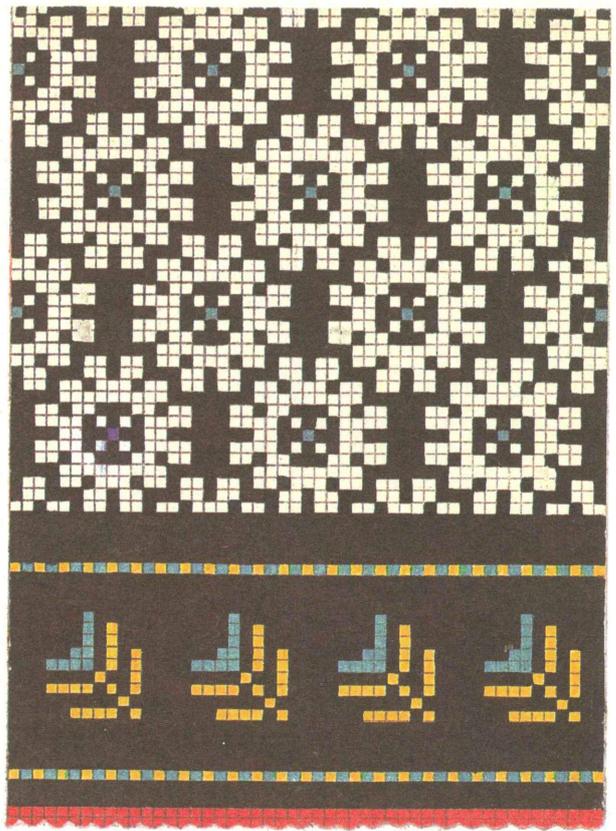
250 Krāslava. 1964. g. (E 31, 1830).

251 Liepājas raj. Durbes c. p. 20. gs. 50. gadi (LVM E 2392. mape, 160552. dok.).

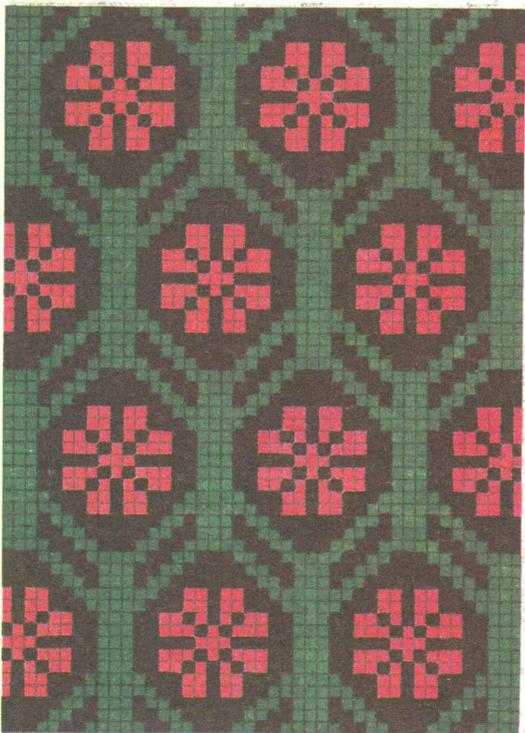
252 Jēkabpils raj. Sēlpils c. p. 1955. g. (E 18, 2267).

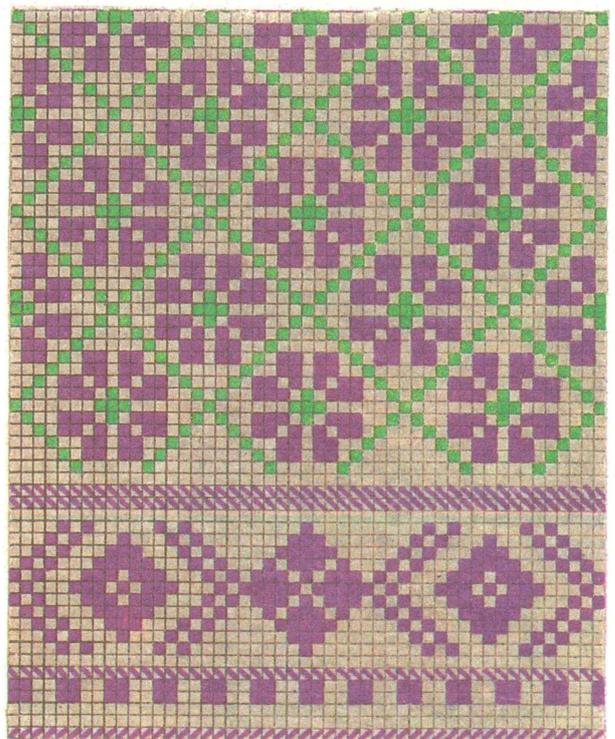
253

254

255

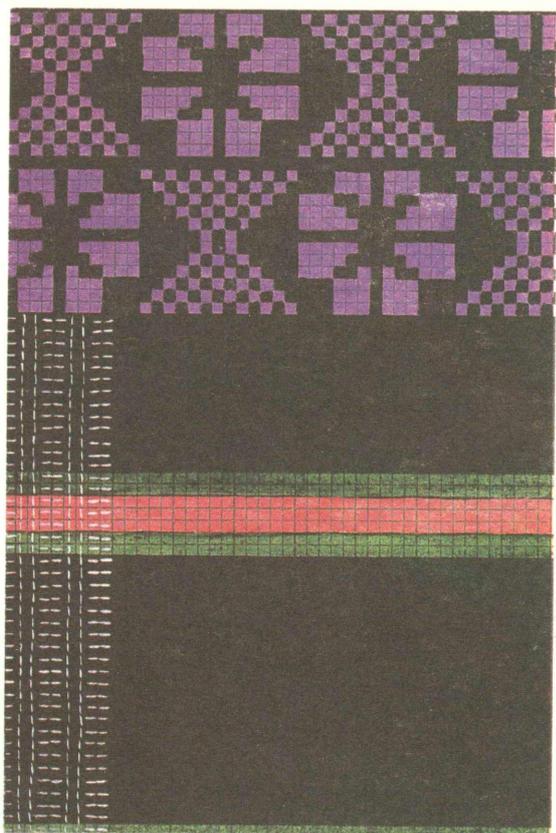
256

253 Jēkabpils raj. Sēlpils c. p. 1935. g. (E 18, 2216).

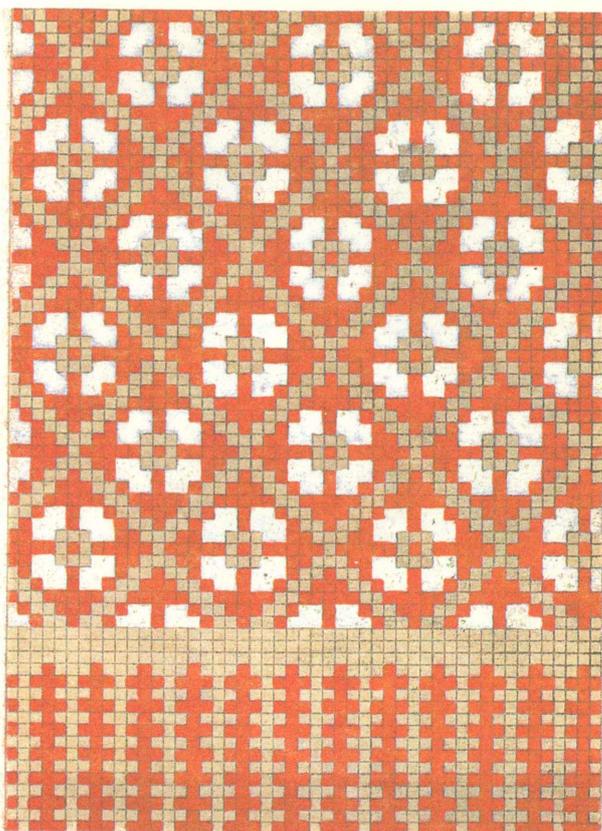
254 Daugavpils raj. Ambeļu c. p. 1961. g. (E 22, 22).

255 Ludzas apr. Istras pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2717. mape, 228. dok.).

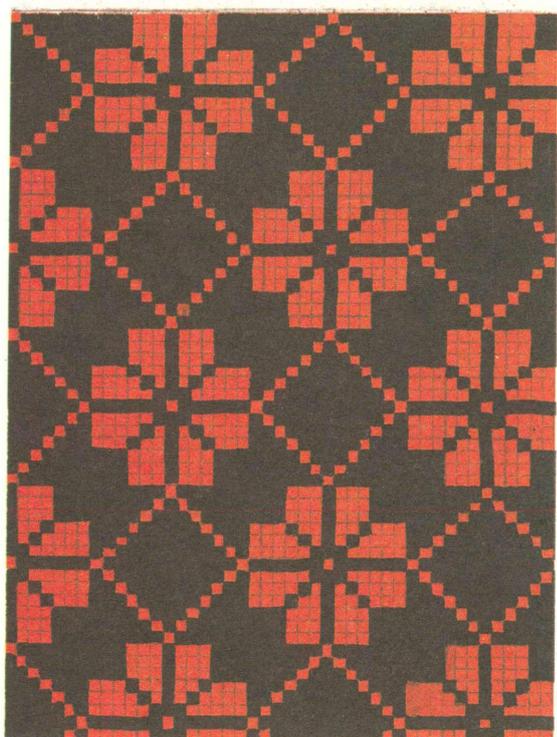
256 Liepājas apr. Kalētu pag. 1942. g. (LVM E 2327. mape, 735. dok.).

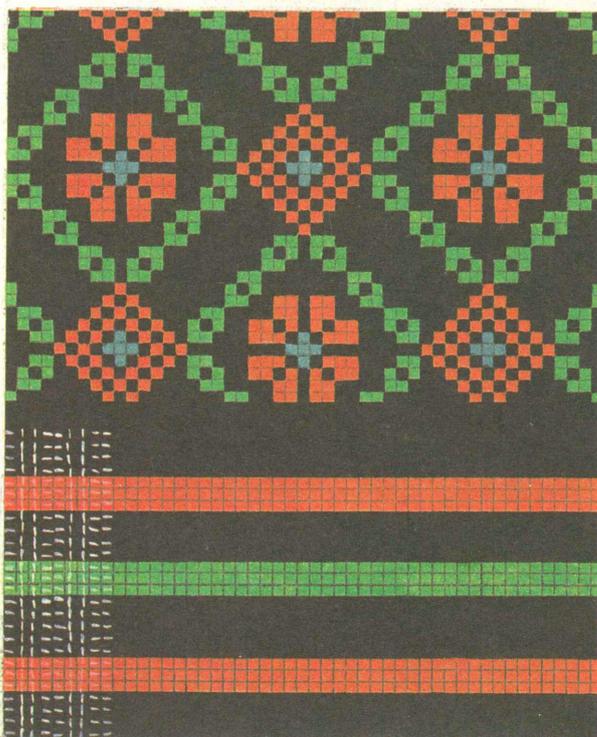
257

258

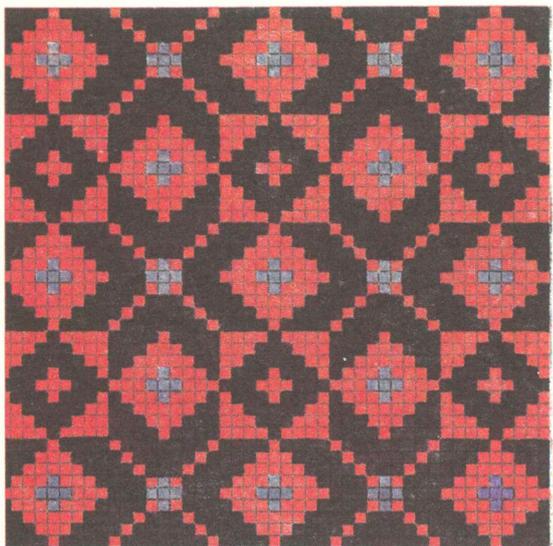

259

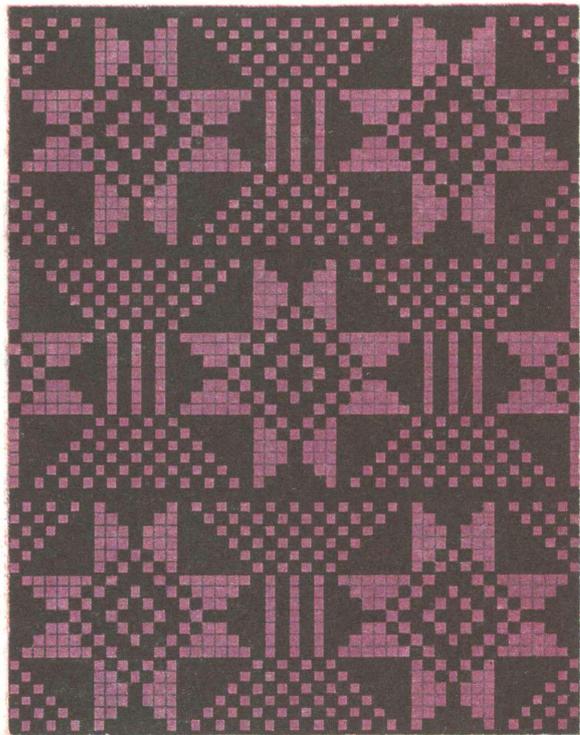

260

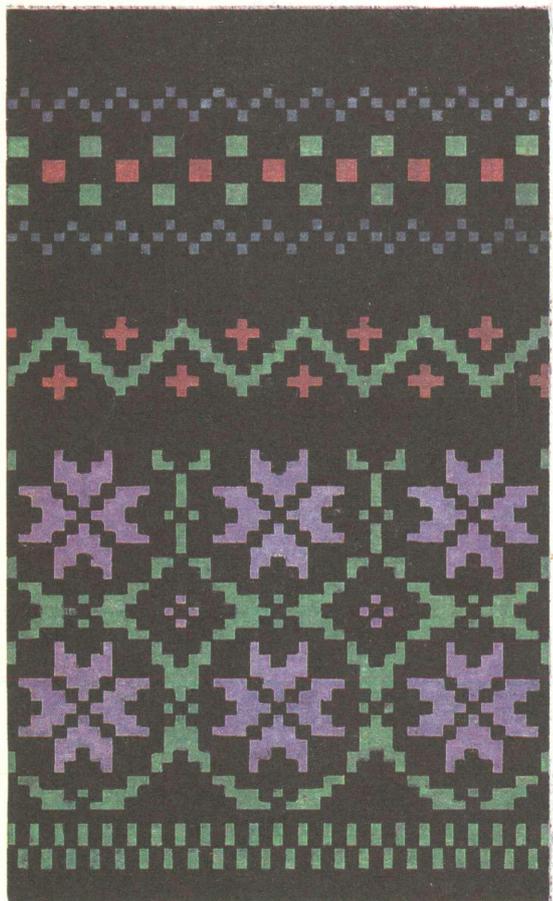
- 257 Rēzeknes raj. Sakstagala c. p. 1958. g. (E 29, 3246).
 258 Limbažu raj. Augstrozes c. p. 1957. g. (E 12, 1916).
 259 Rēzeknes apr. Viļānu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2636. mape, 459. dok.).
 260 Liepājas raj. Sikšņu c. p. 20. gs. 50. gadi (LVM E 2327. mape, 160543. dok.).

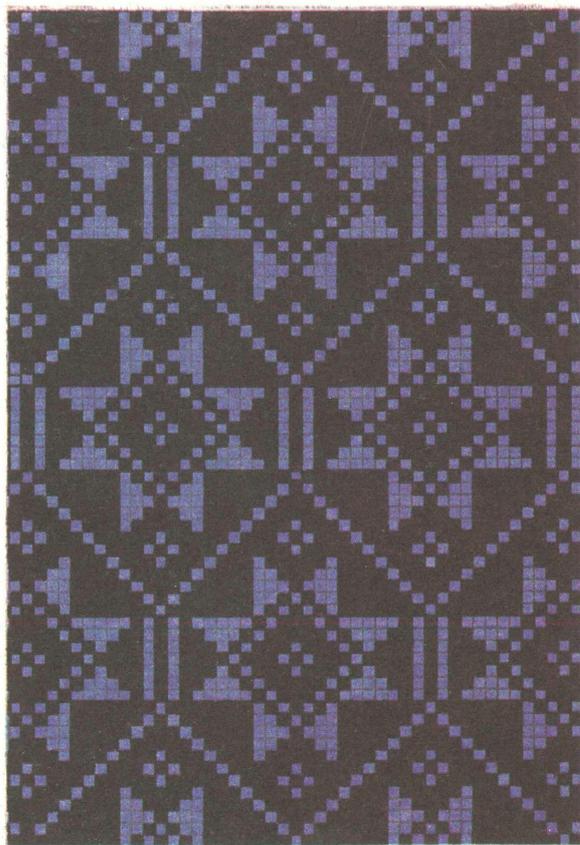
261

262

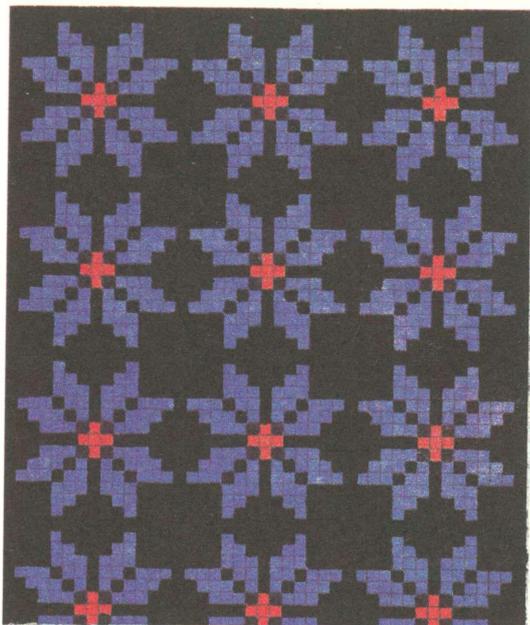

263

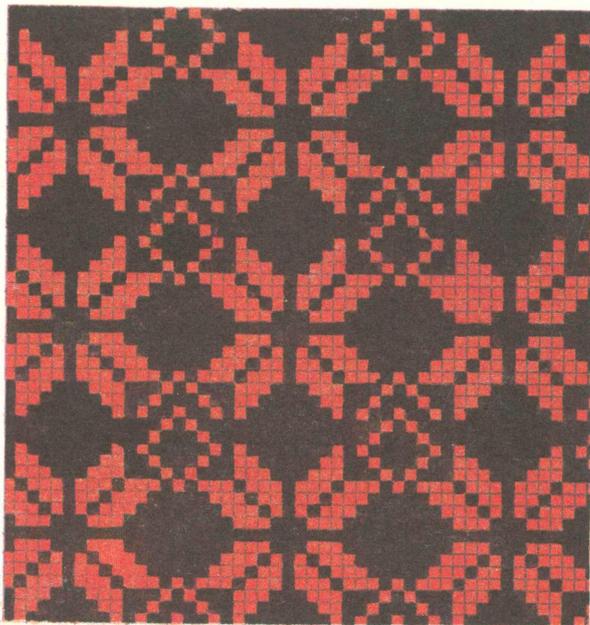

264

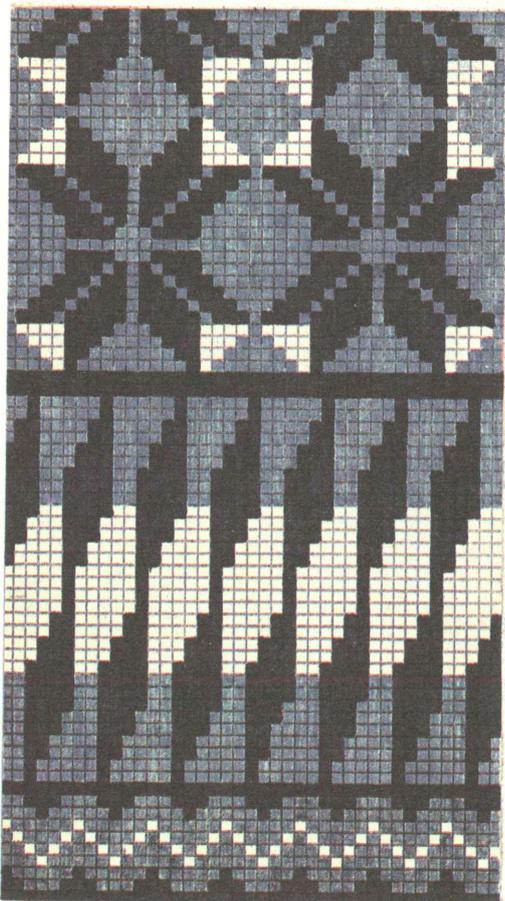
- 261 Rēzeknes apr. Varakļānu pag. 1913. g. (LVM E 2635. mape, 164. dok.).
262 Ludzas apr. Pildas pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2717. mape, 35. dok.).
263 Liepājas raj. Rucavas c. p. 1960. g. (E 54, 463).
264 Rēzeknes apr. Viļānu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2636. mape, 243. dok.).

265

266

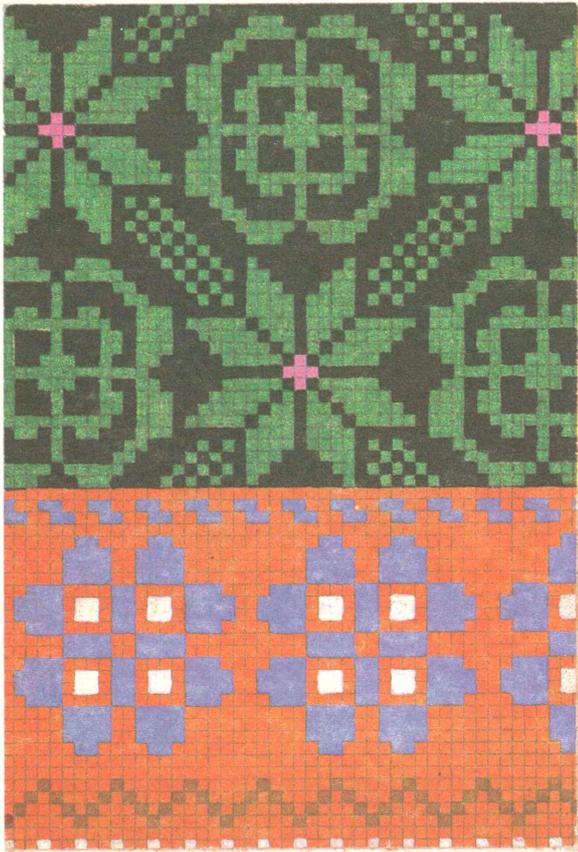

267

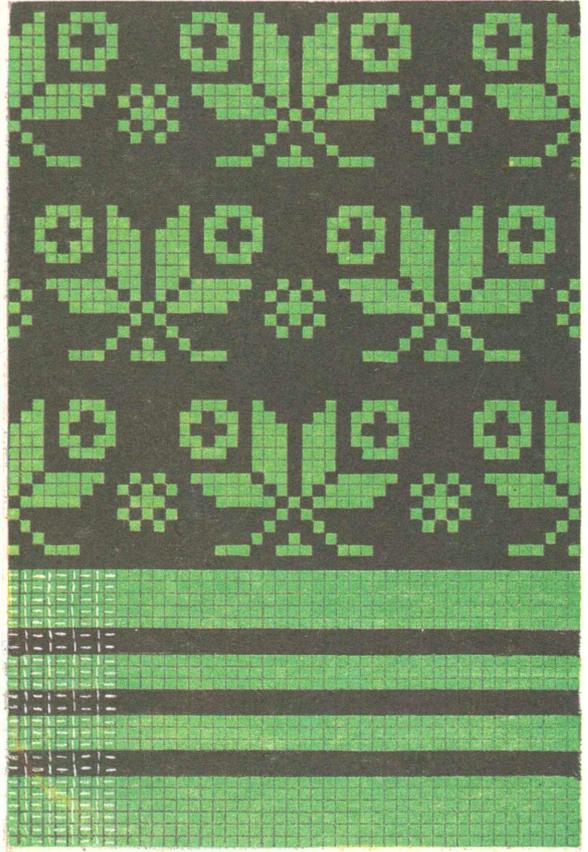

268

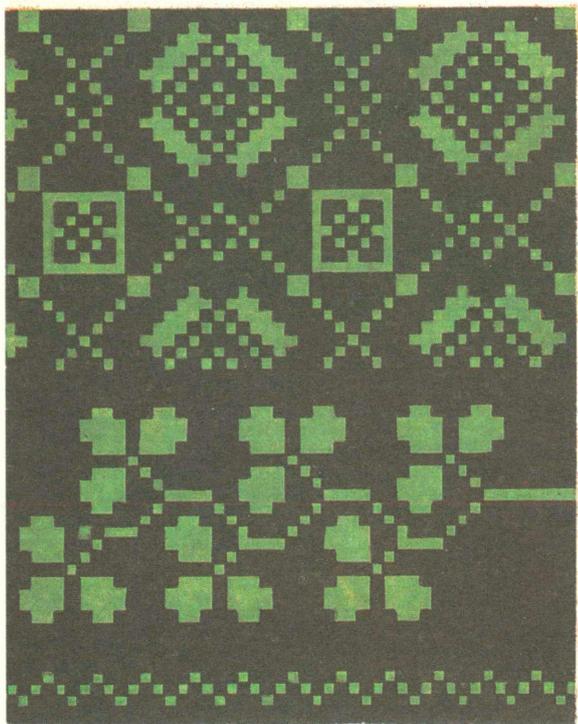
- 265 Ludzas apr. Istras pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2717. mape, 9. dok.).
266 Rēzeknes apr. Viļānu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2636. mape, 243. dok.).
267 Krustpils raj. Klintaines c. p. 1920. g. (E 21, 458).
268 Liepājas raj. Rucavas c. p. 1965. g. (E 54, 703).

269

270

271

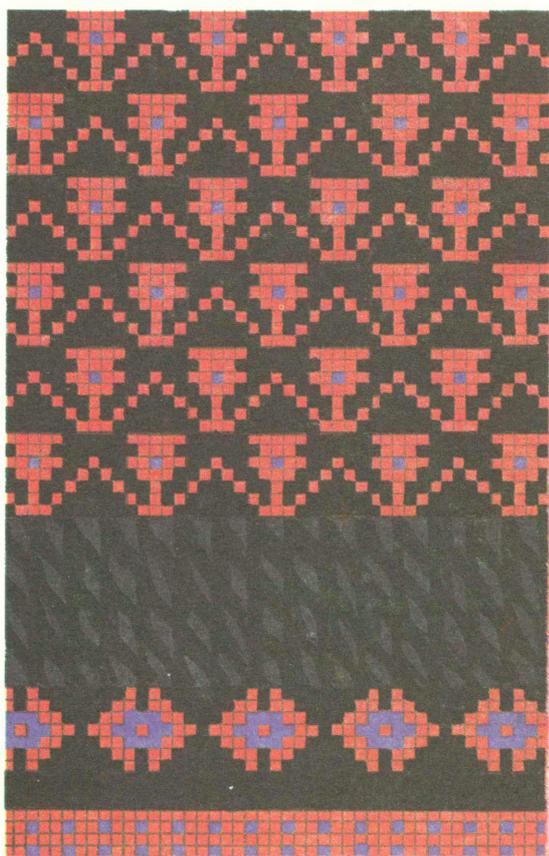
272

269 Liepājas raj. Rucavas c. p. 1960. g. (E 15, 490).

270 Liepājas raj. Rucavas c. p. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2327. mape, 160543. dok.).

271 Liepājas raj. Rucavas c. p. 1960. g. (E 54, 466).

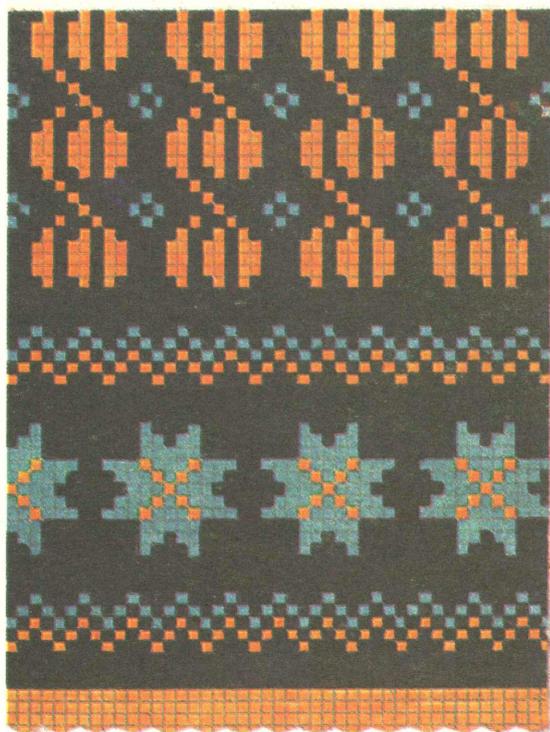
272 Liepājas raj. Rucavas c. p. 1961. g. (E 54, 471).

273

274

275

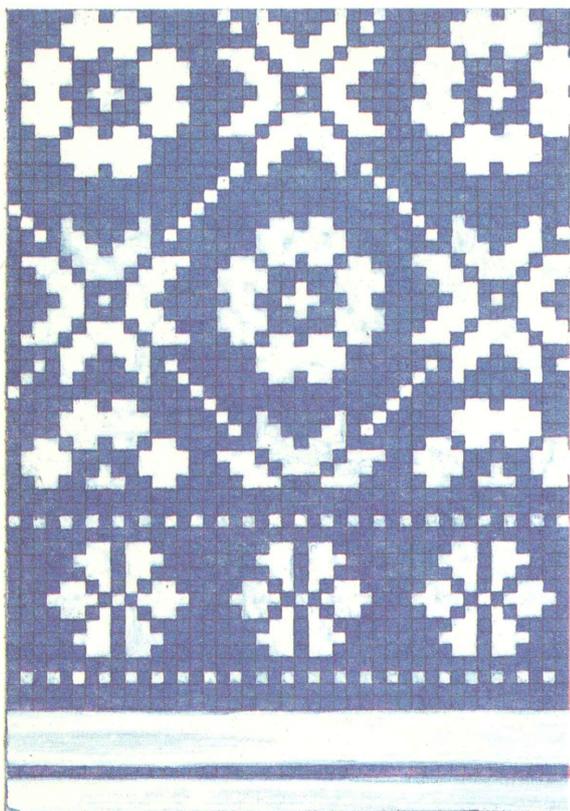
276

273 Liepājas raj. Rucavas c. p. 1980. g. (E 15, 491).

274 Valkas raj. Kārķu c. p. 1933. g. (E 13, 1547).

275 Madonas raj. Murmastienes c. p. 1950. g. (E 29, 3300).

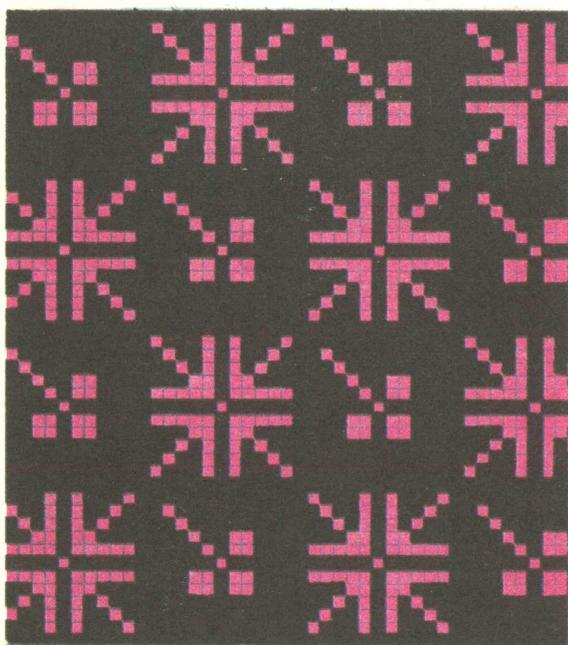
276 Madonas raj. Murmastienes c. p. 1961. g. (E 29, 3312).

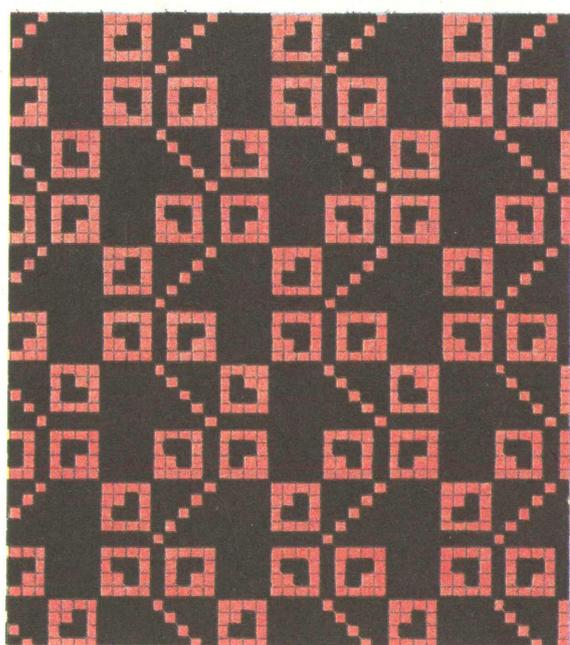
277

278

279

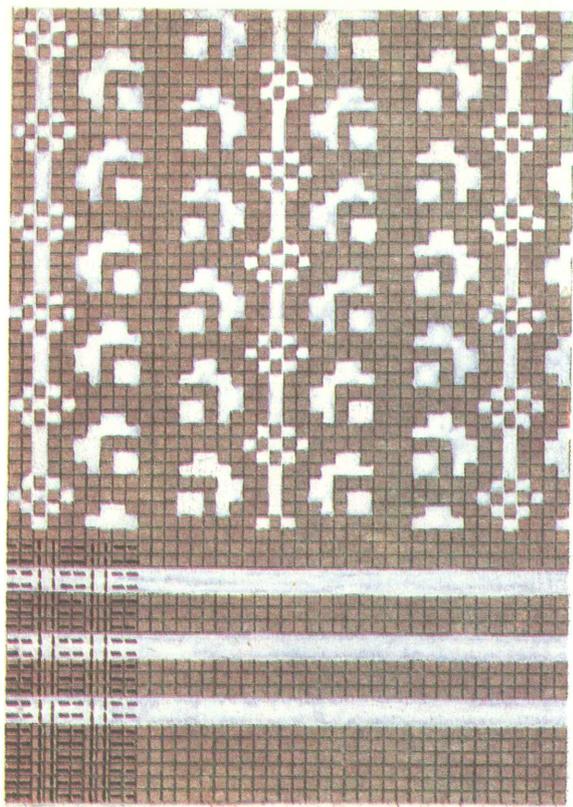
280

277 Dundagas raj. Kolkas c. p. 1953. g. (LVM E 2392. mape, 160545. dok.).

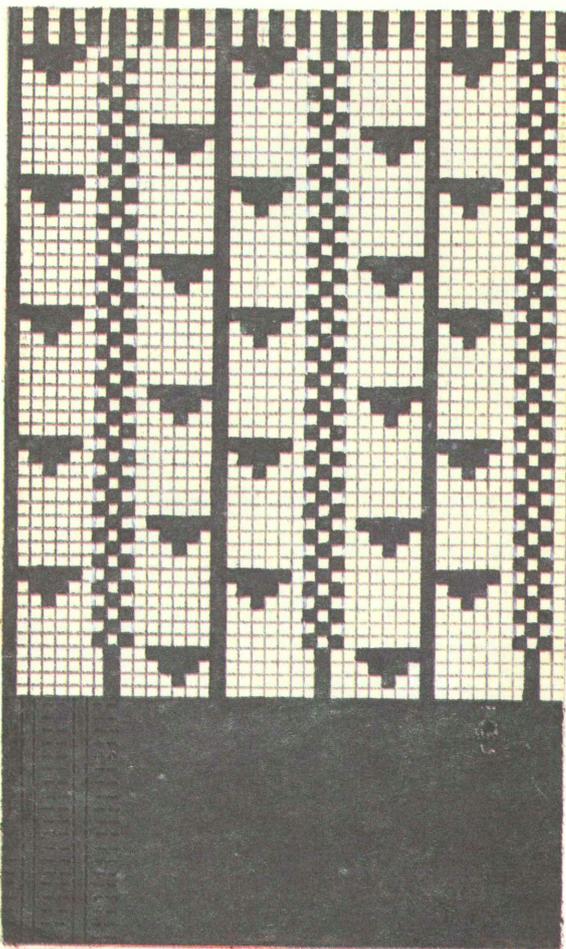
278 Dundagas raj. Kolkas c. p. 1954. g. (LVM E 2392. mape, 160545. dok.).

279 Talsu apr. Ārlavas pag. 1974. g. (LVM E 2327. mape, 160432. dok.).

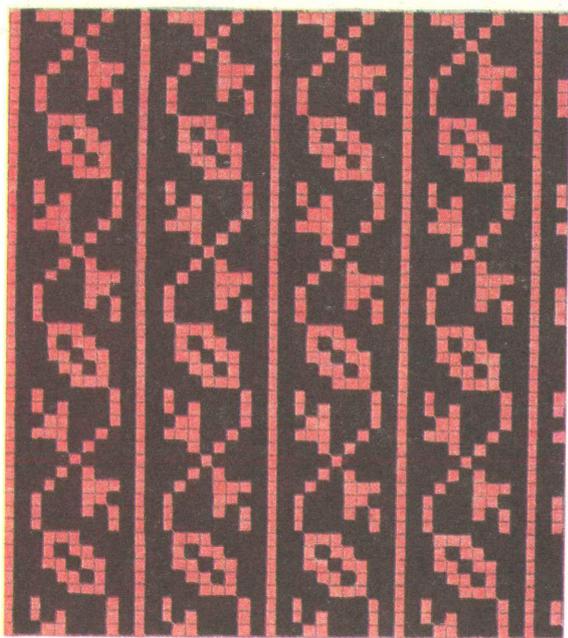
280 Rēzeknes apr. Silajāņu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2635. mape, 210. dok.).

281

282

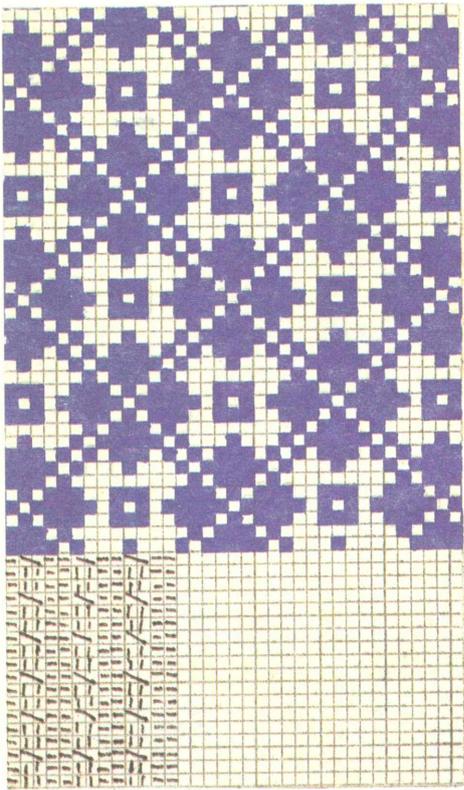

283

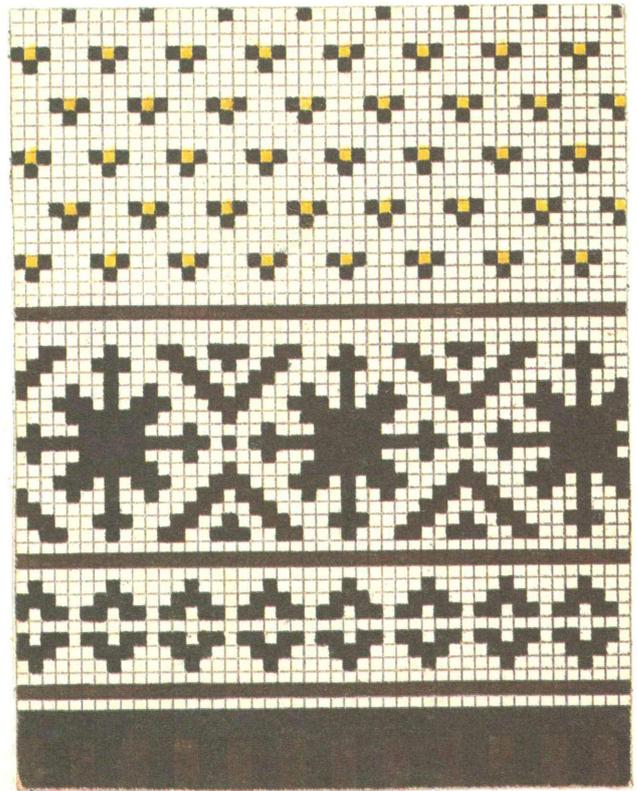

284

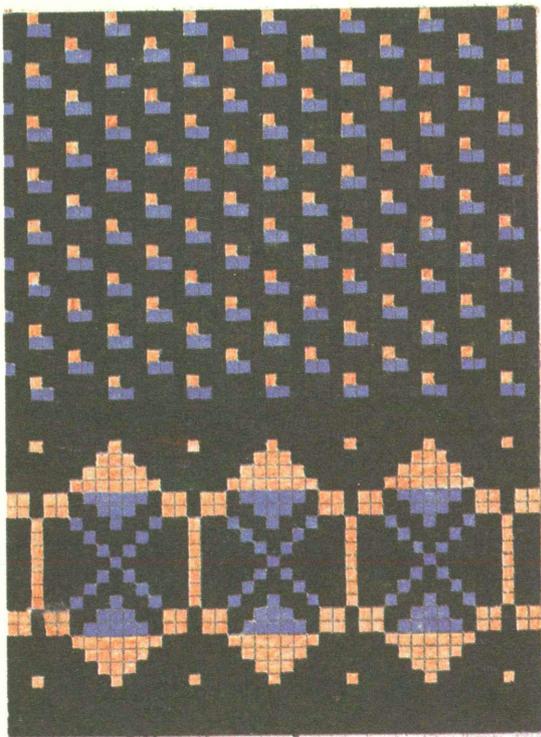
- 281 Rēzeknes apr. Makašēnu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2635. mape, 114. dok.).
 282 Rēzeknes apr. Makašēnu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2635. mape, 137. dok.).
 283 Rēzeknes apr. Rozenmuižas pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2635. mape, 273. dok.).
 284 Rēzeknes apr. Makašēnu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2635. mape, 27. dok.).

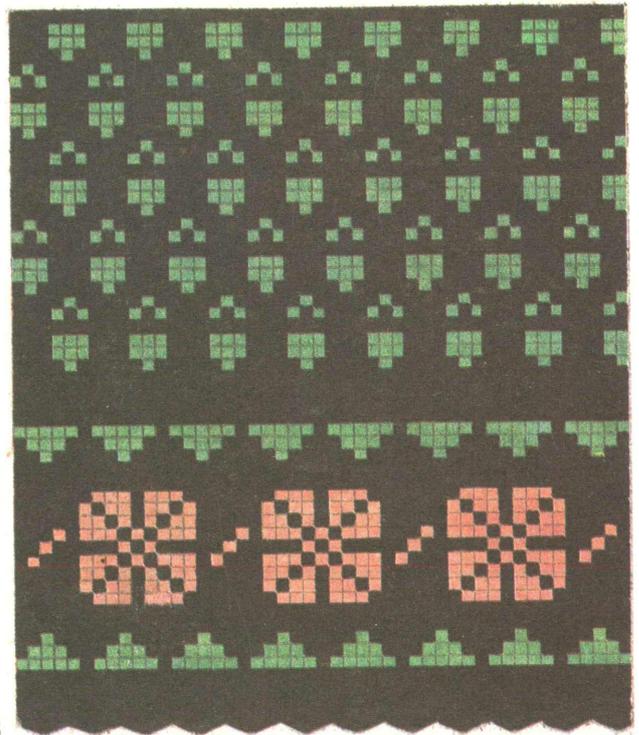
285

286

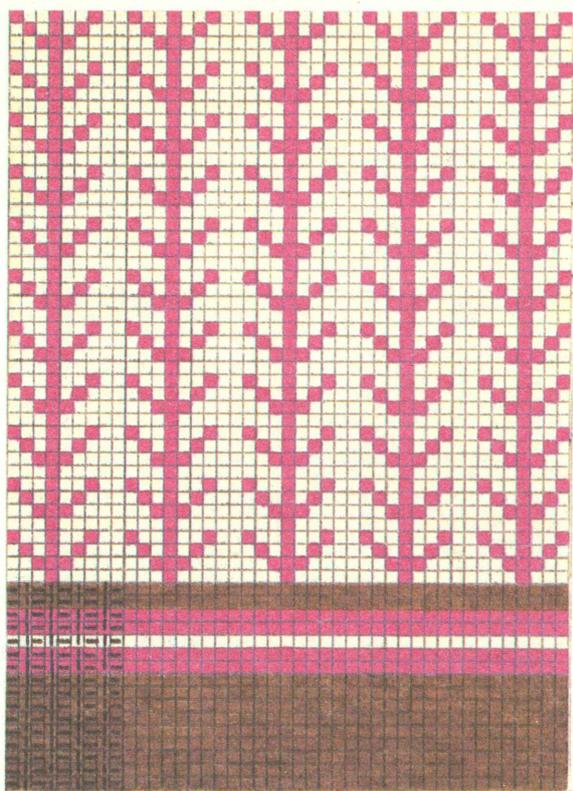

287

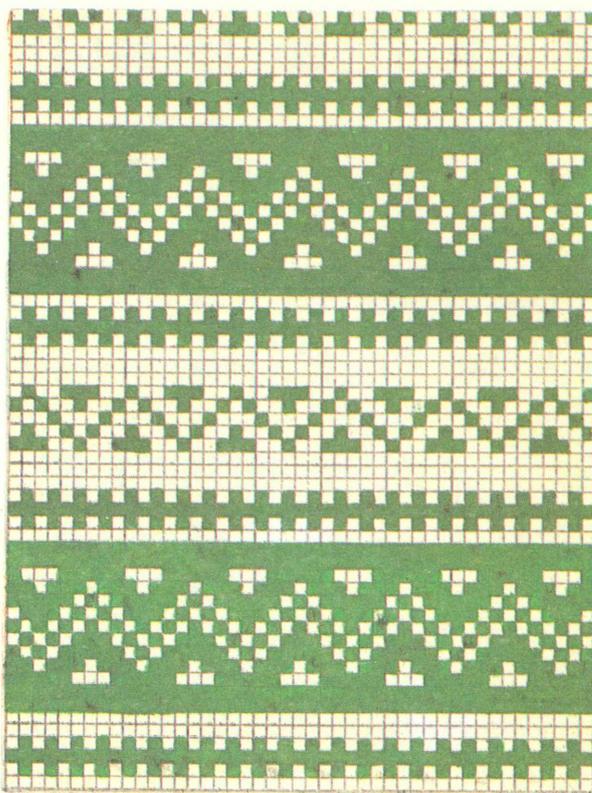

288

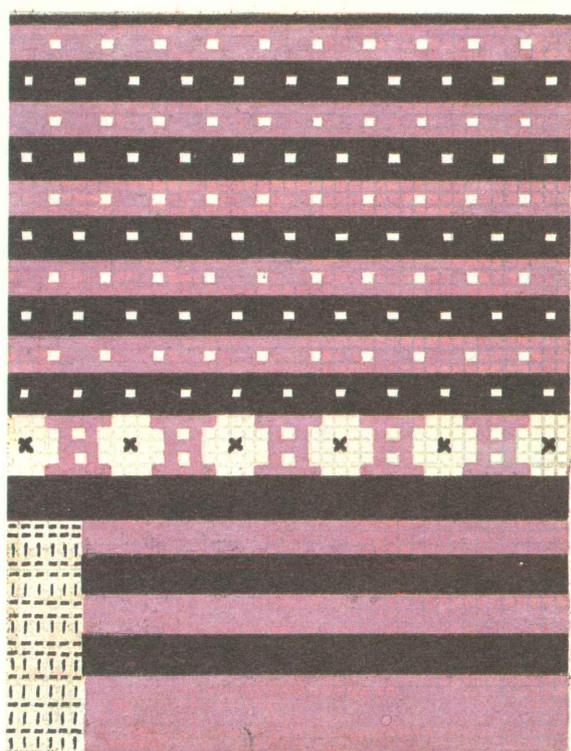
- 285 Jēkabpils raj. Greblu c. p. 1940. g. (E 18, 2210).
 286 Jēkabpils raj. Sēlpils c. p. 1938. g. (E 18, 2224).
 287 Balvu raj. Rugāju c. p. 1959. g. (E 27, 8632).
 288 Balvu raj. Bērzpils c. p. 1955. g. (E 27, 8670).

289

290

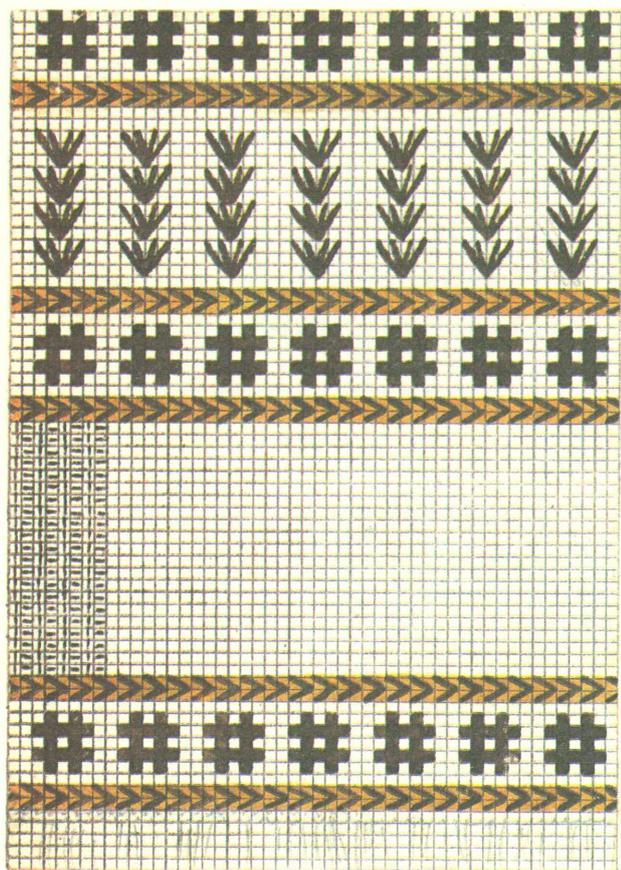

291

292

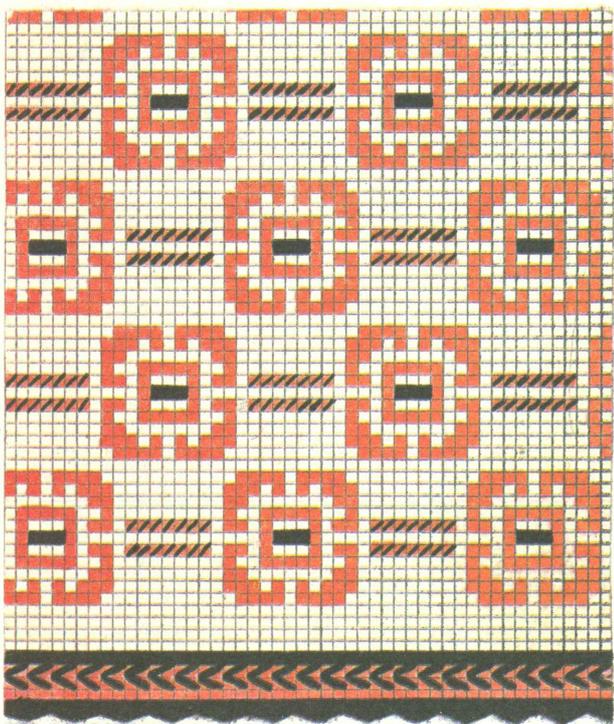
- 289 Ludzas apr. Nautrēnu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2717. mape, 74. dok.).
 290 Krāslavas raj. Šķipu c. p. 1965. g. (E 21, 1791).
 291 Preiļu raj. Lomu c. p. 1959. g. (E 29, 3325).
 292 Ludzas apr. Nautrēnu c. p. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2717. mape, 74a. dok.).

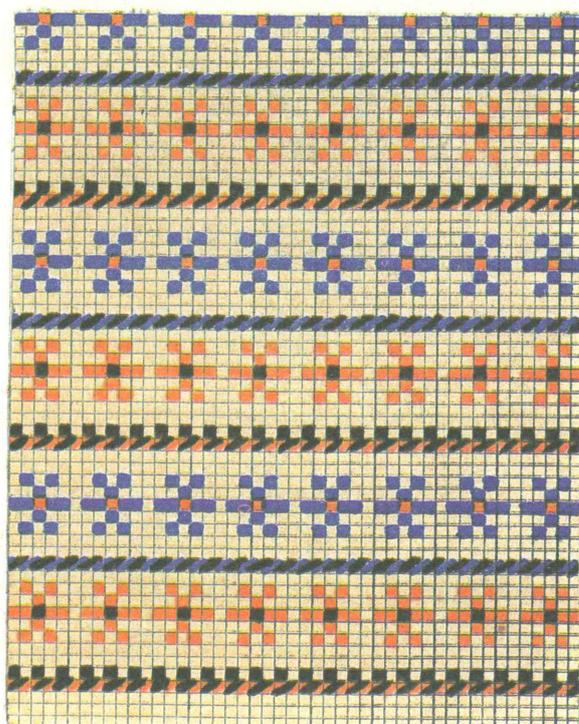
293

294

295

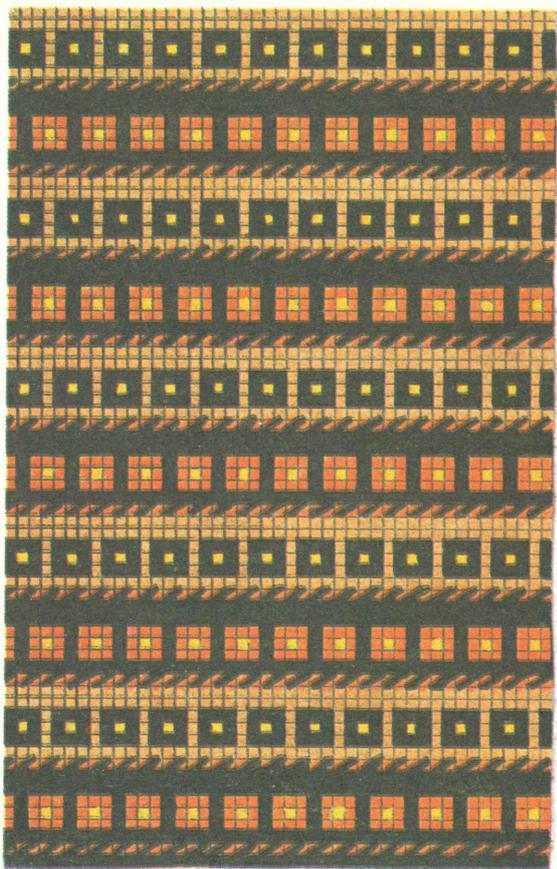
296

293 Dobeles raj. Dobeles c. p. 1965. g. (E 15, 492).

294 Ventspils raj. Zlēku c. p. 1970. g. (E 56, 32).

295 Limbažu raj. Augstrozes c. p. 1956. g. (E 12, 1913).

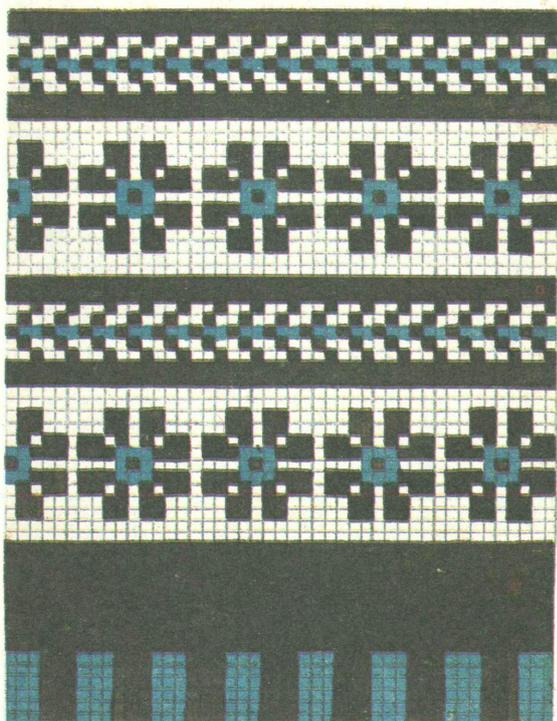
296 Ventspils raj. Ances c. p. 1971. g. (E 56, 326).

297

298

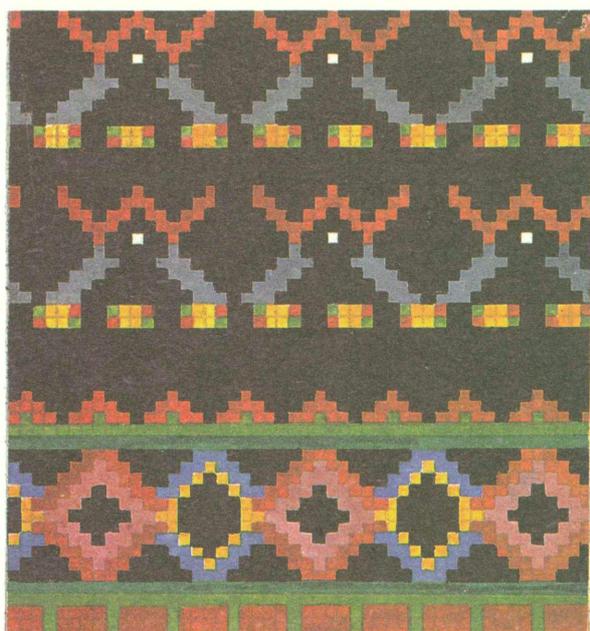

299

300

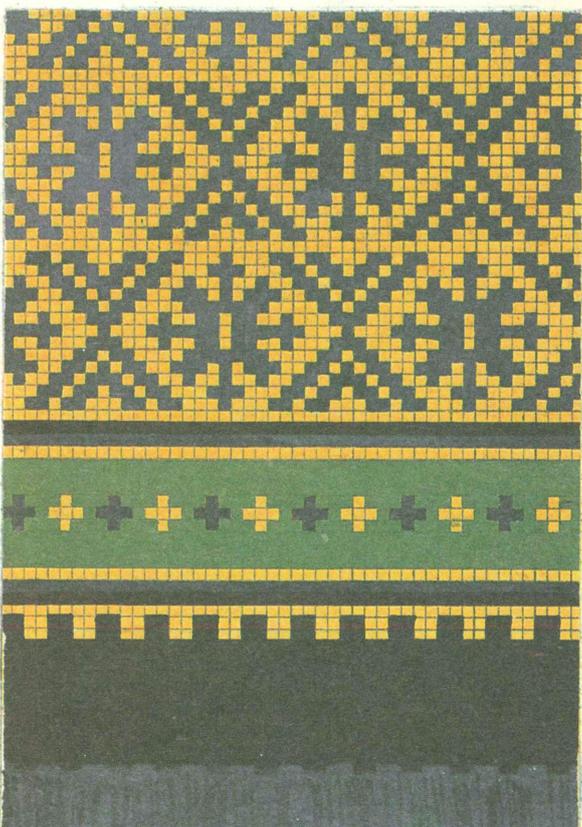
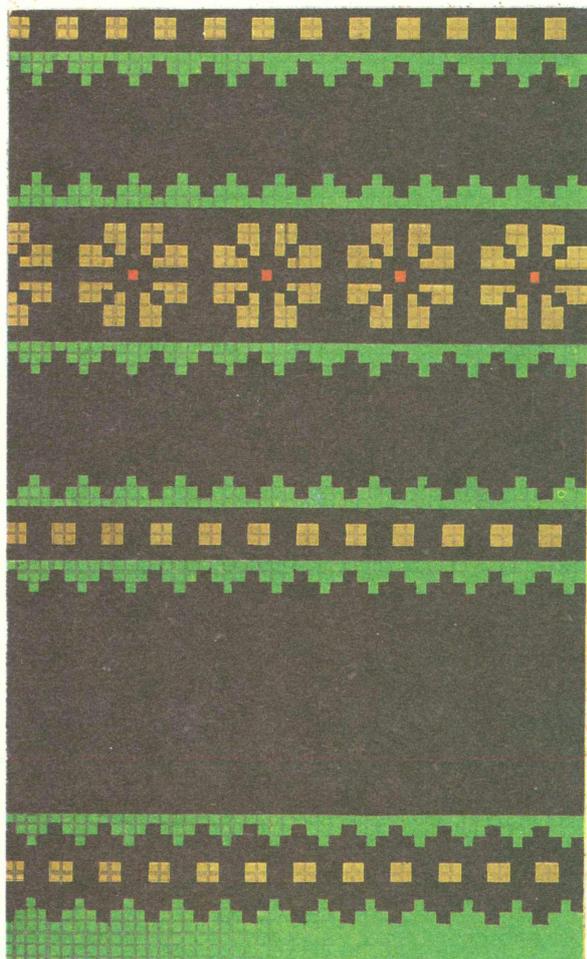
- 297 Ventspils raj. Ances c. p. 1973. g. (E 56, 325).
 298 Liepājas raj. Nīcas c. p. 1968. g. (E 54, 444).
 299 Limbažu raj. Augstrozes c. p. 1956. g. (E 12, 1906).
 300 Limbažu raj. Salacas c. p. 1968. g. (E 40, 1932).

305

307 306

308

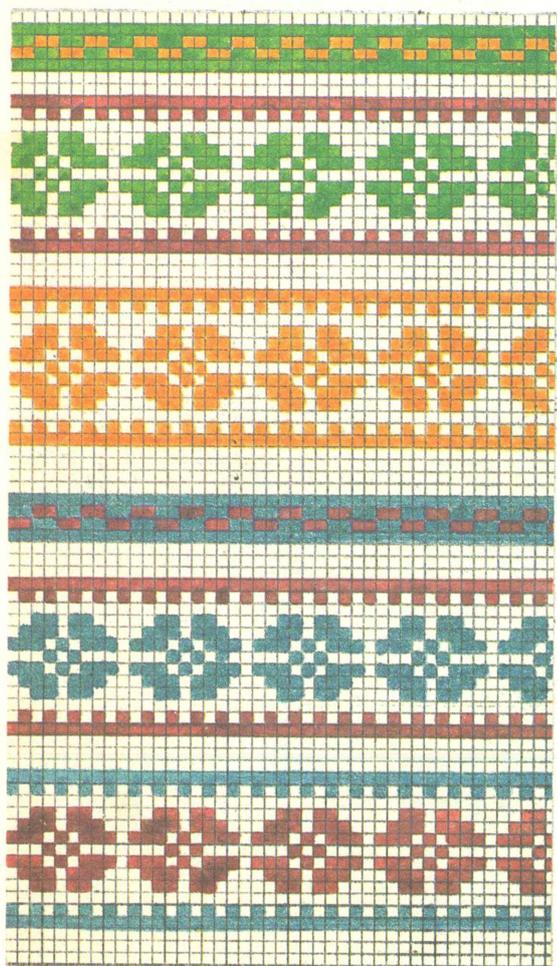
- 305 Liepājas raj. Rucavas c. p. 1960. g. (E 54, 464).
 306 Liepājas raj. Nīcas c. p. 1968. g. (E 54, 445).
 307 Liepājas raj. Bārtas c. p. 1972. g. (E 54, 452).
 308 Valkas raj. Kārķu c. p. 1929. g. (E 13, 1548).

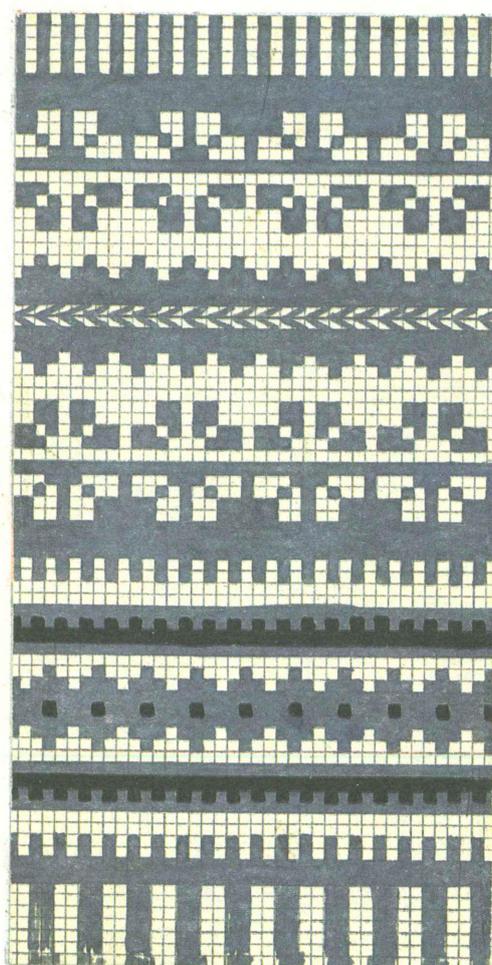
309

310

311

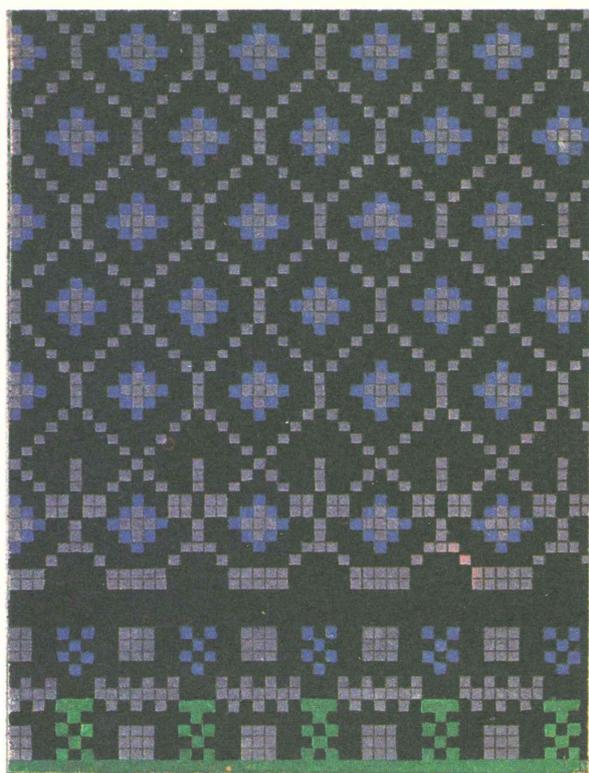
312

309 Balvu raj. Bērzpils c. p. 1953. g. (E 27, 8651).

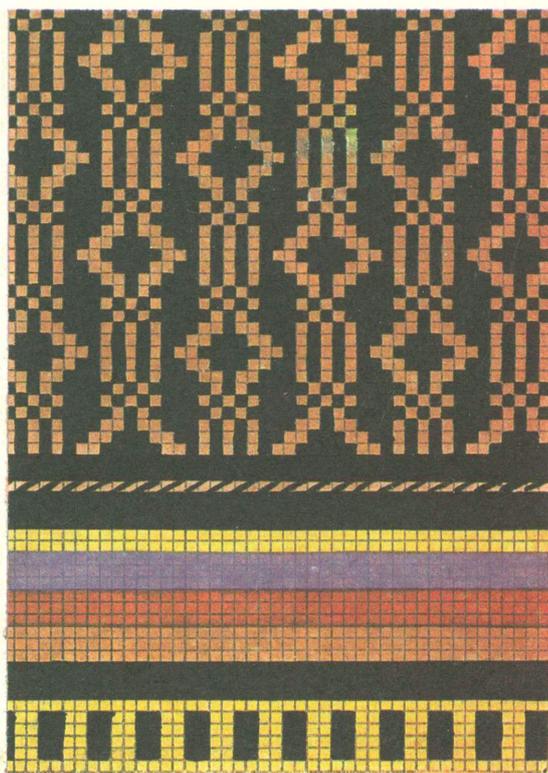
310 Rēzeknes apr. Makašēnu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2635. mape, 189. dok.).

311 Daugavpils raj. Vecpils c. p. 1949. g. (E 57, 26).

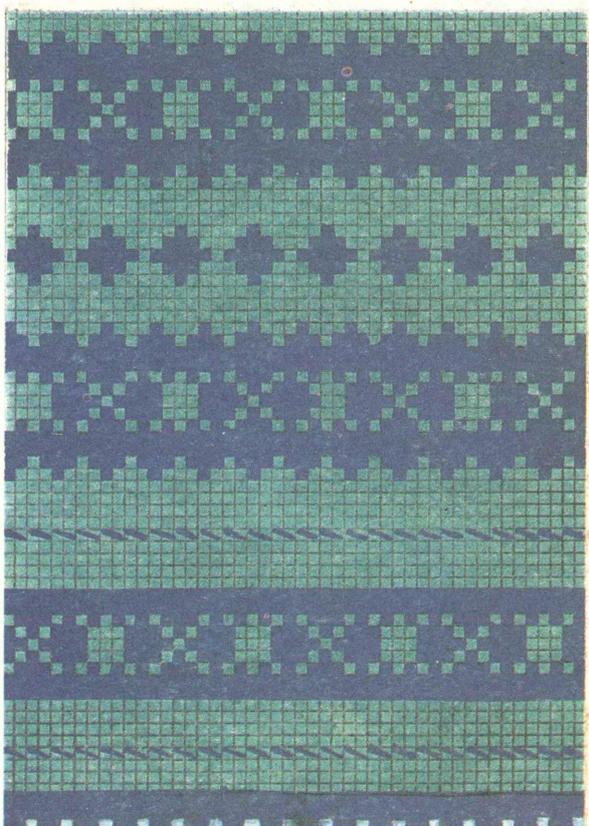
312 Daugavpils raj. Vecpils c. p. 1980. g. (E 57, 7).

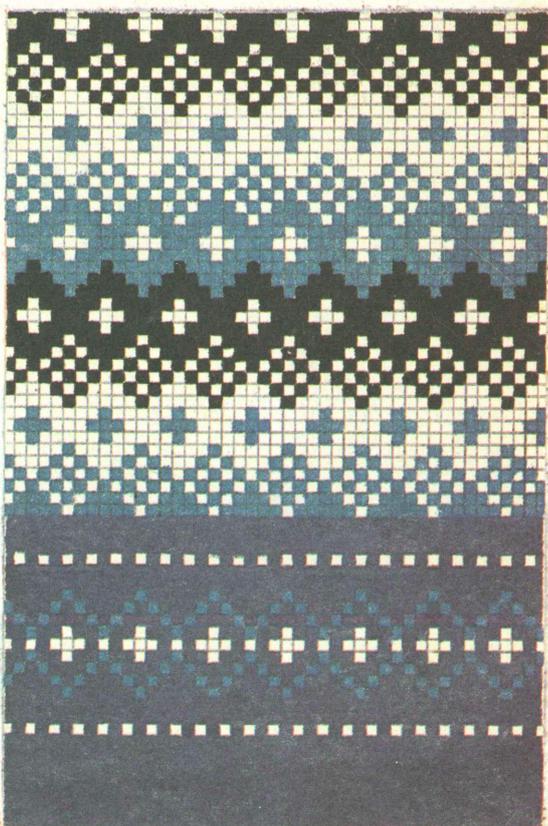
313

314

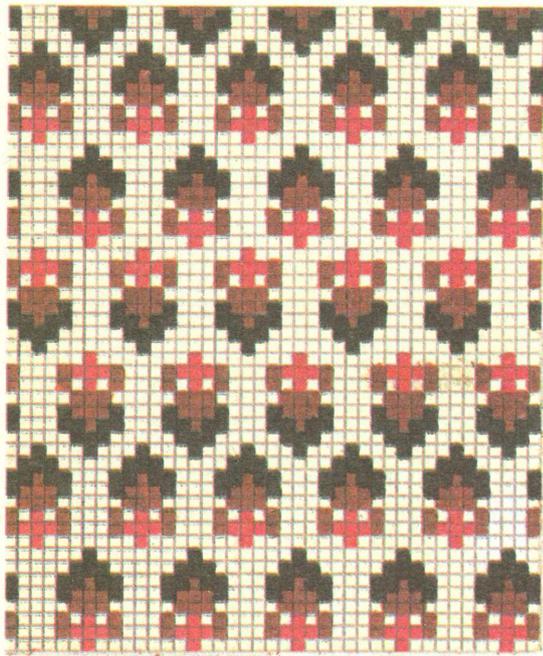

315

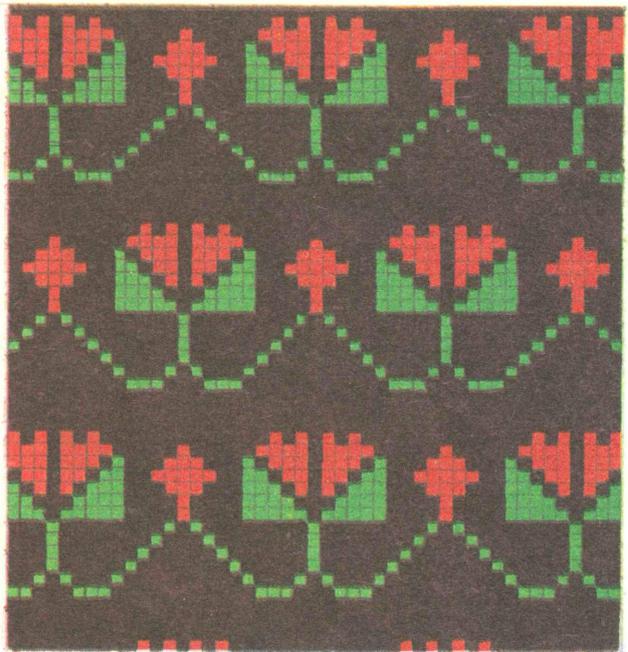

316

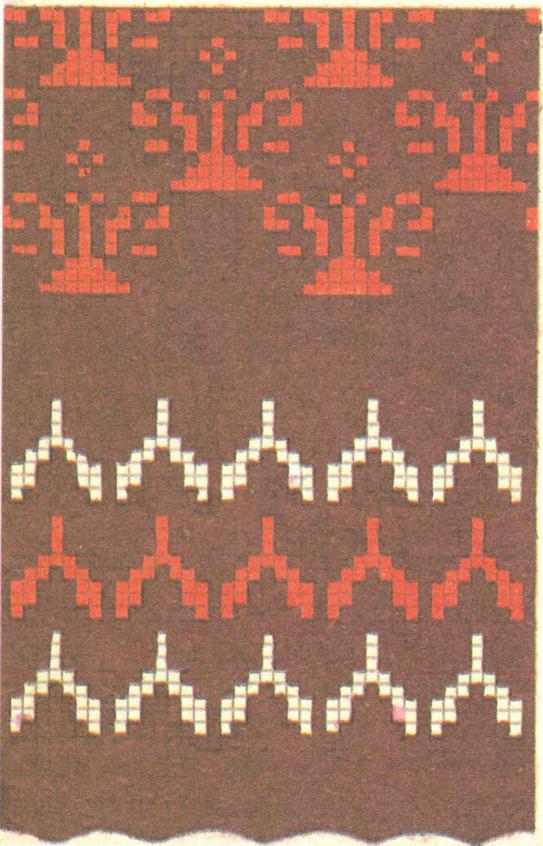
- 313 Ventspils raj. Tārgales c. p. 1977. g. (E 56, 20).
 314 Liepājas raj. Rucavas c. p. 1980. g. (E 15, 493).
 315 Liepājas raj. Rucavas c. p. 1980. g. (E 15, 495).
 316 Liepājas raj. Rucavas c. p. 1980. g. (E 15, 496).

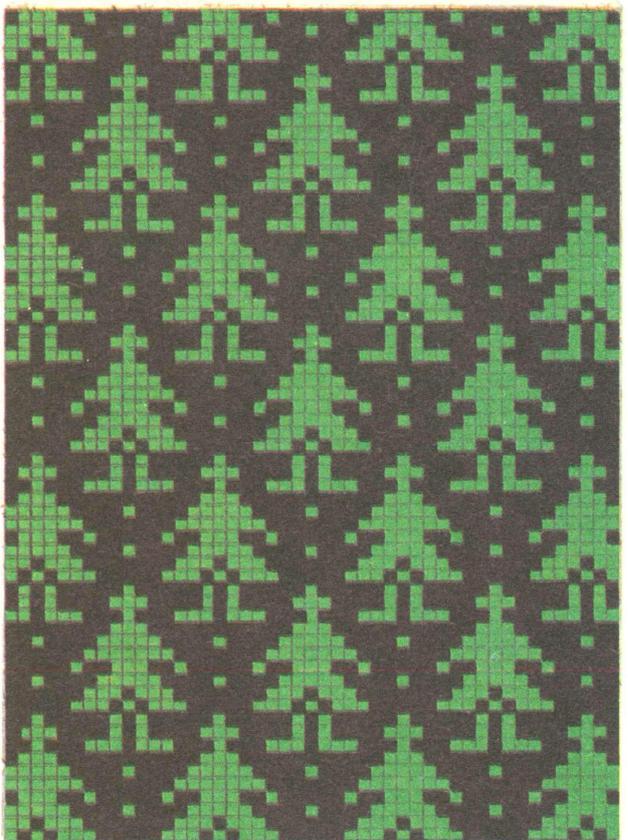
317

318

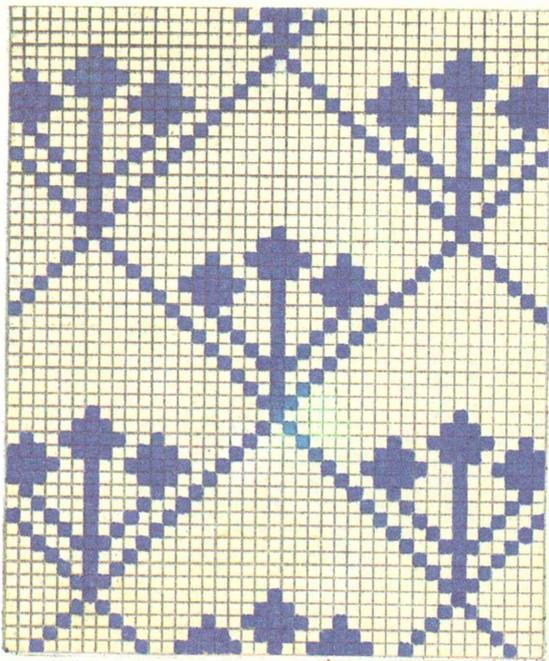

319

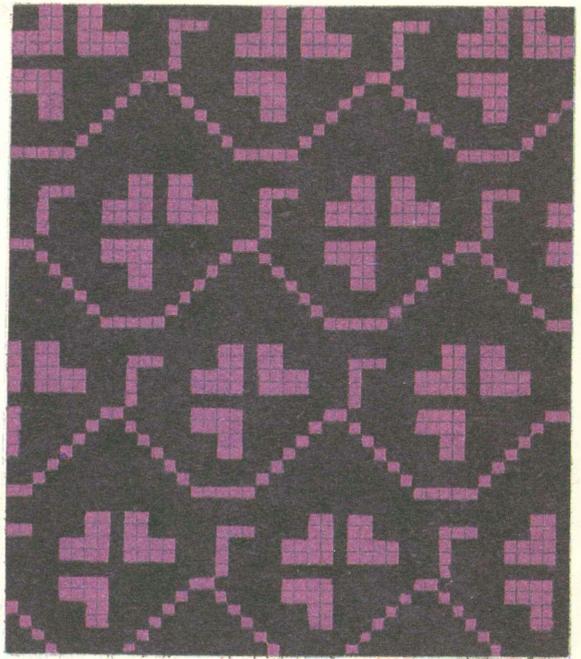

320

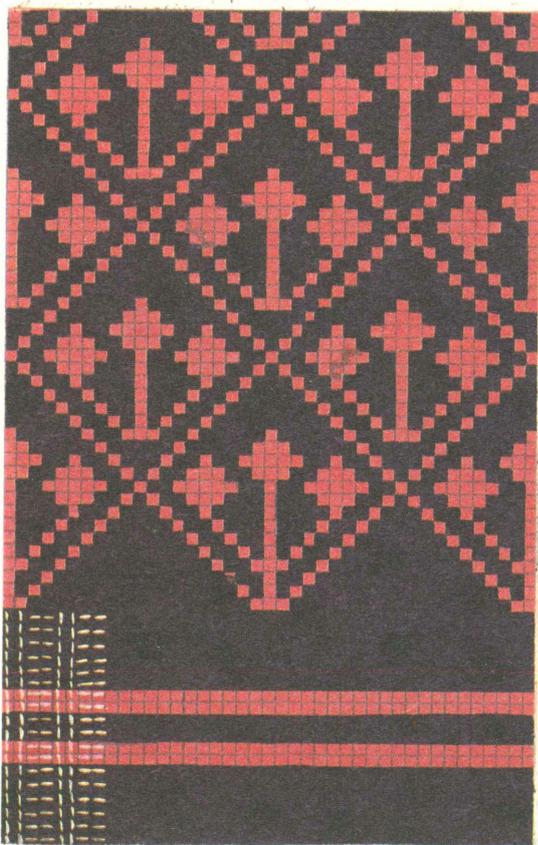
- 317 Ludzas apr. Pildas pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2717. mape, 246. zīm.).
 318 Rēzeknes apr. Viļānu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2636. mape, 473. dok.).
 319 Rēzeknes apr. Viļānu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2636. mape, 272. dok.).
 320 Liepājas raj. Sikšņu c. p. 20. gs. 50. gadi (LVM E 2327. mape, 160543. dok.).

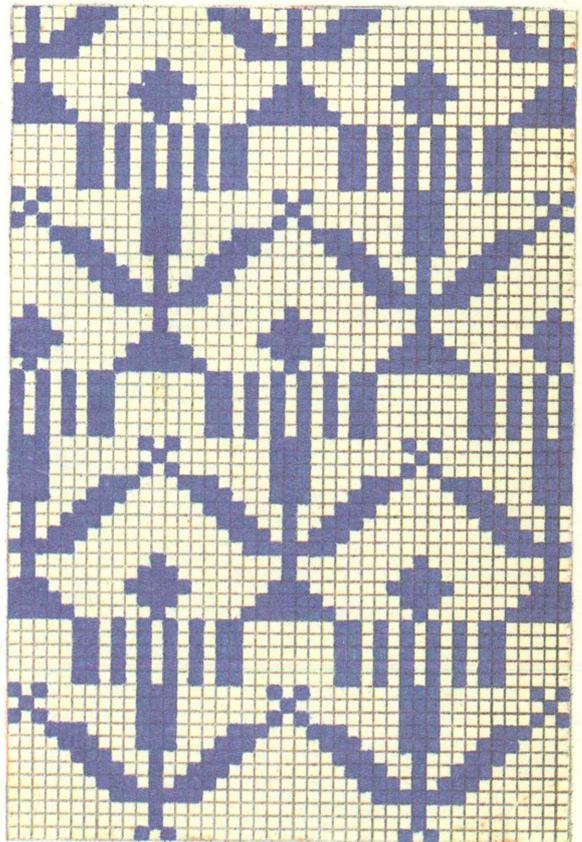
321

322

323

324

- 321 Rēzeknes apr. Viļānu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2636. mape, 460. dok.).
 322 Rēzeknes apr. Viļānu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2635. mape, 480. dok.).
 323 Rēzeknes apr. Rozenmuižas pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2635. mape, 271. dok.).
 324 Ludzas apr. Pildas pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2717. mape, 120.—121. dok.).

325

326

327

328

325 Balvu raj. Bērzpils c. p. 1958. g. (E 27, 8648).

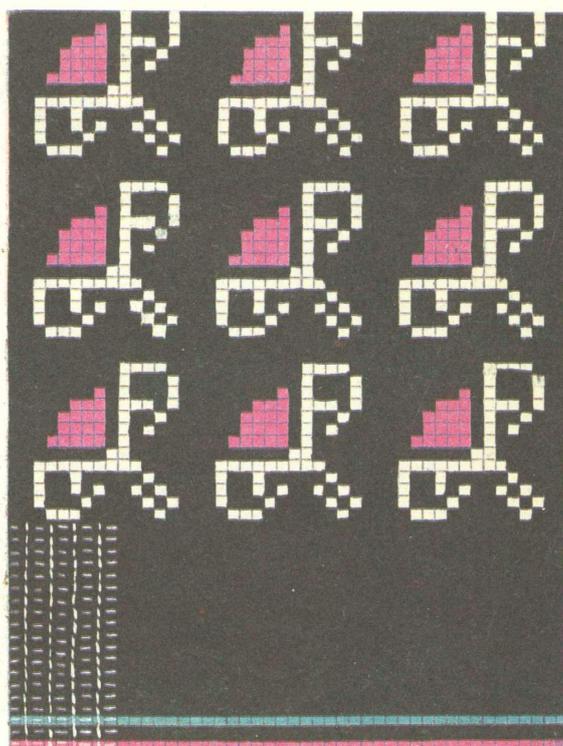
326 Balvu raj. Baltinavas c. p. 1960. g. (E 27, 8612).

327 Liepājas raj. Sikšņu c. p. 1938. g. (LVM E 2392. mape, 160548. dok.).

328 Rēzeknes apr. Rozentavas pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2635. mape, 28. dok.).

329

330

331

332

329 Rēzeknes apr. Vārkavas pag. 20. gs. 20. gadi. Raksta nos.: puķaiņi (LVM E 2635. mape, 242. dok.).

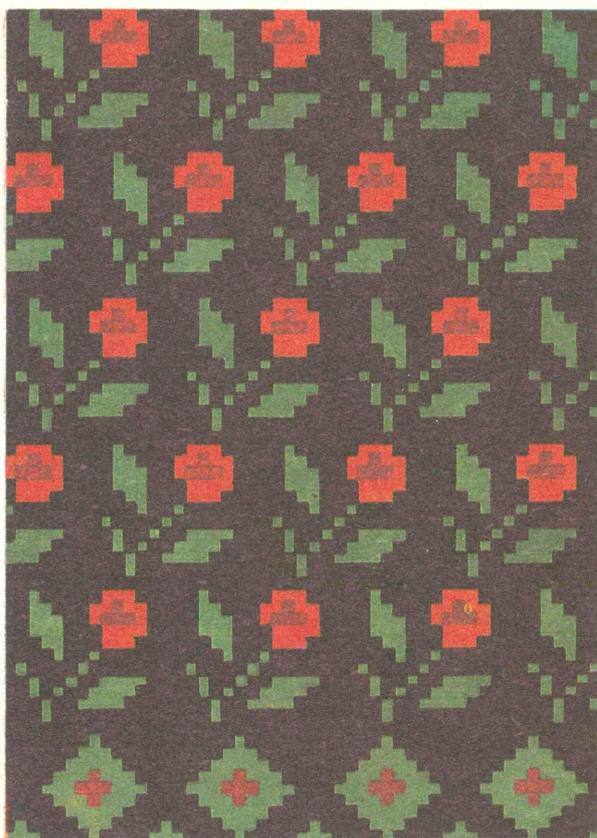
330 Rēzeknes apr. Stirnienes pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2635. mape, 37. dok.).

331 Rēzeknes apr. Vārkavas pag. 20. gs. 20. gadi. Raksta nos.: puķaiņi (LVM E 2635. mape, 3. dok.).

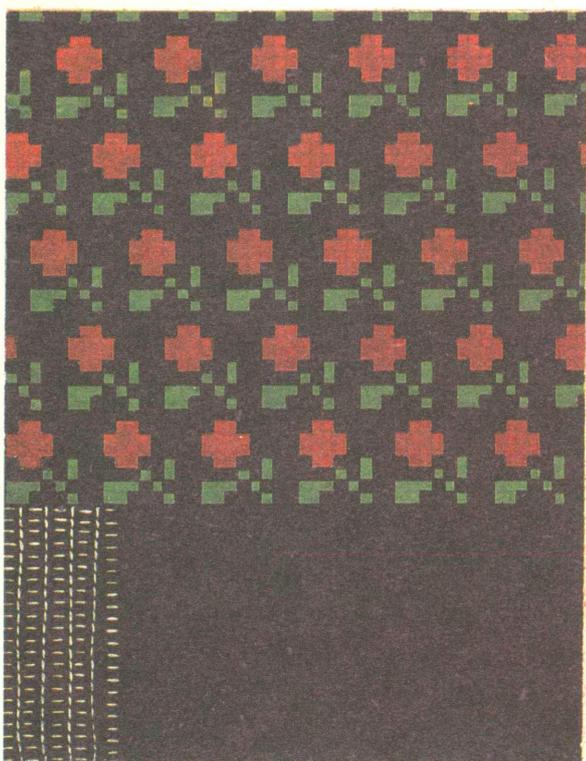
332 Liepājas raj. Sikšņu c. p. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2327. mape, 160543. dok.).

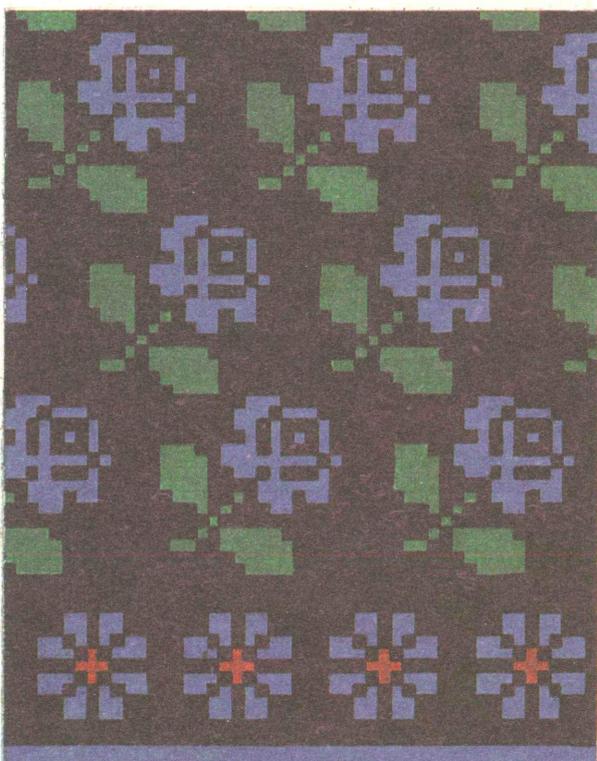
333

334

335

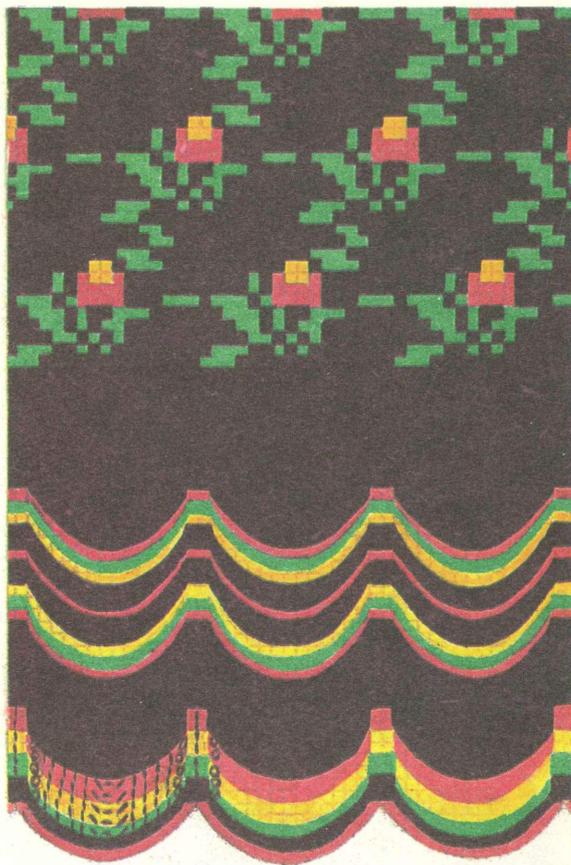

336

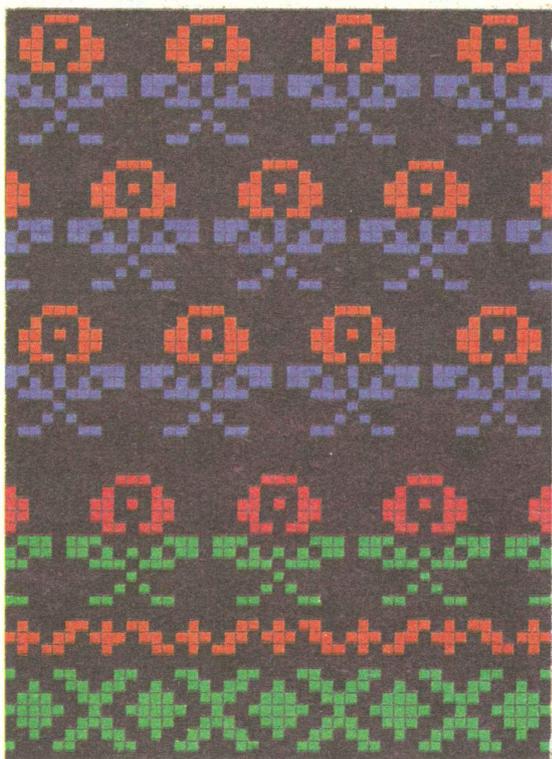
- 333 Liepājas raj. Rucavas c. p. 1941. g. (E 54, 695).
 334 Liepājas raj. Rucavas c. p. 1965. g. (E 54, 707).
 335 Liepājas raj. Rucavas c. p. 1960. g. (E 54, 465).
 336 Liepājas raj. Rucavas c. p. 1945. g. (E 54, 694).

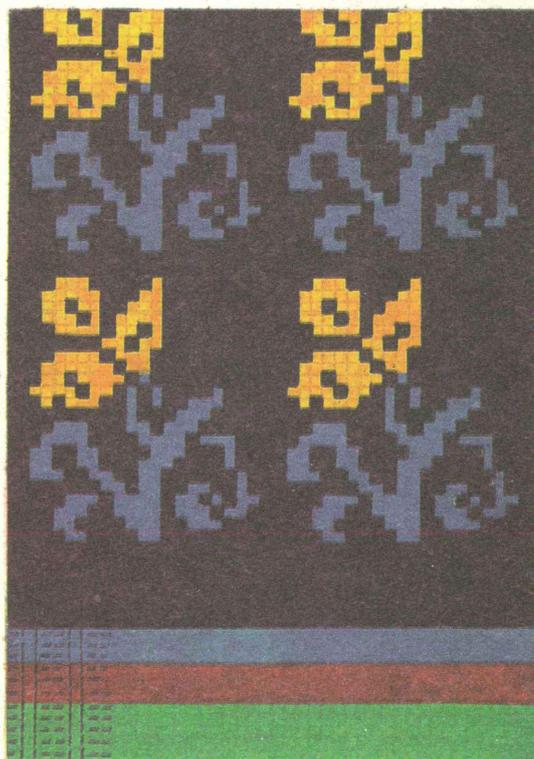
337

338

339

340

337 Balvu raj. Baltinavas c. p. 1953. g. (E 27, 8609).

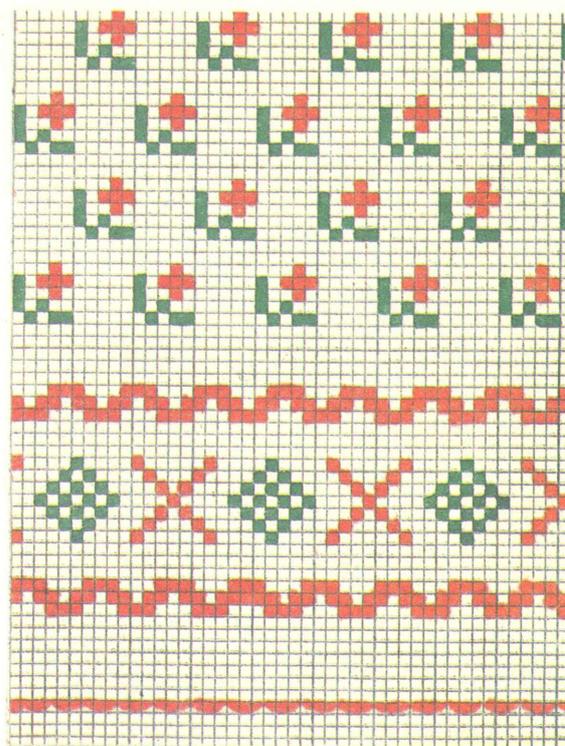
338 Rēzeknes raj. Atspuku c. p. 1962. g. (E 29, 3297).

339 Liepājas raj. Siliņu c. p. 20. gs. 50. gadi (LVM E 2327. mape, 160543. dok.).

340 Liepājas raj. Rucavas c. p. 1960. g. (E 54, 468).

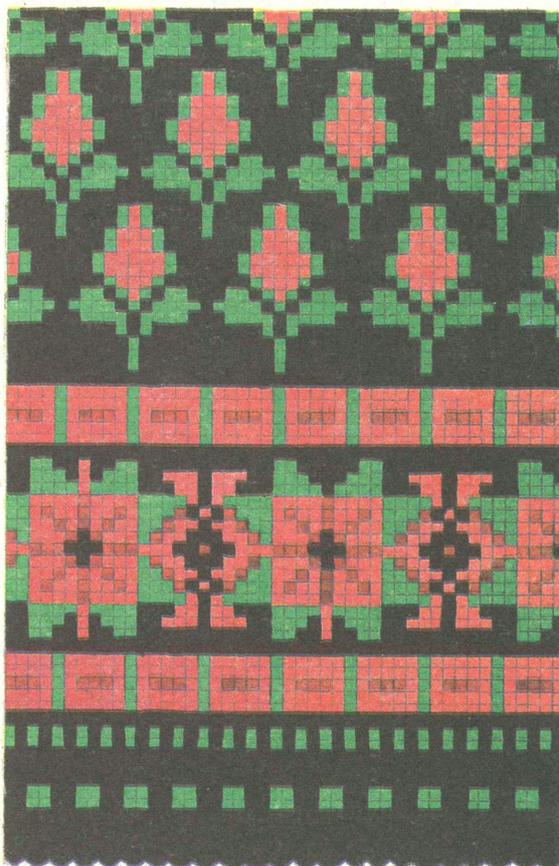
341

342

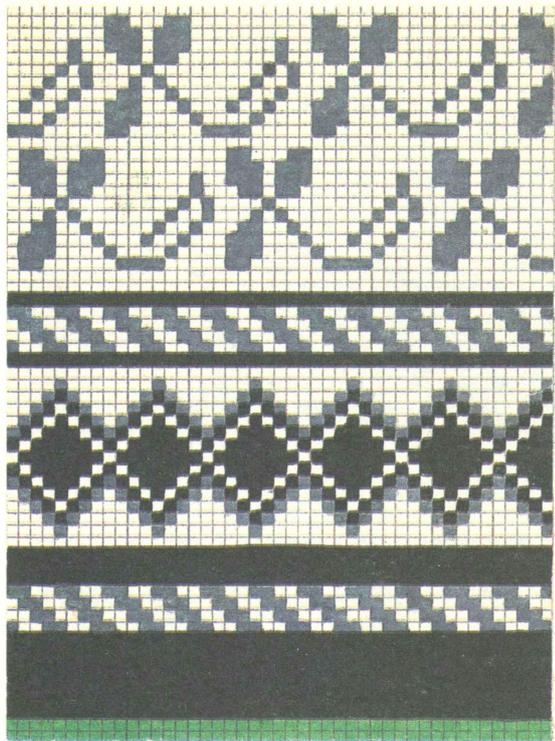

343

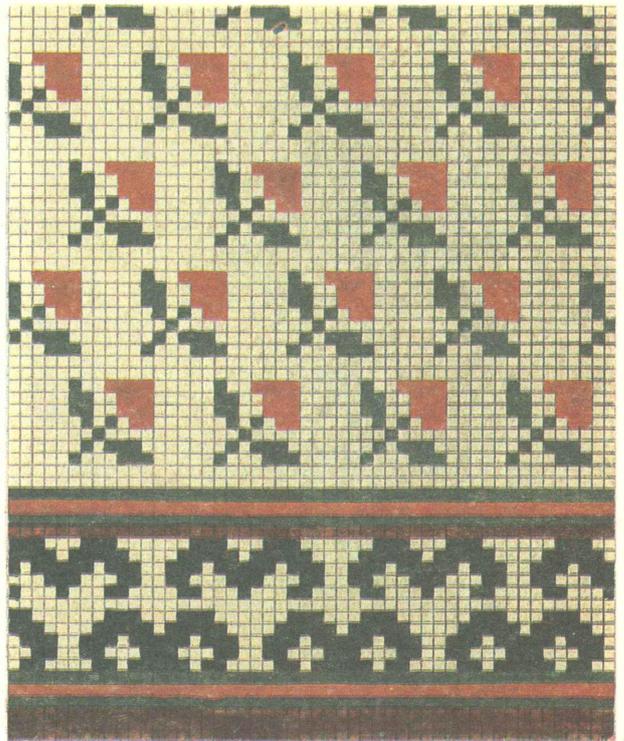

344

- 341 Liepājas raj. Sikšņu c. p. 20. gs. 50. gadi (LVM E 2327. mape, 160543. dok.).
 342 Krāslavas raj. Kalniešu c. p. 1961. g. (E 21, 1831).
 343 Dundagas raj. Lielirbes c. p. 20. gs. 50. gadi (LVM E 2392. mape, 160551. dok.).
 344 Ogres raj. Aizkraukles c. p. 1936. g. (E 21, 410).

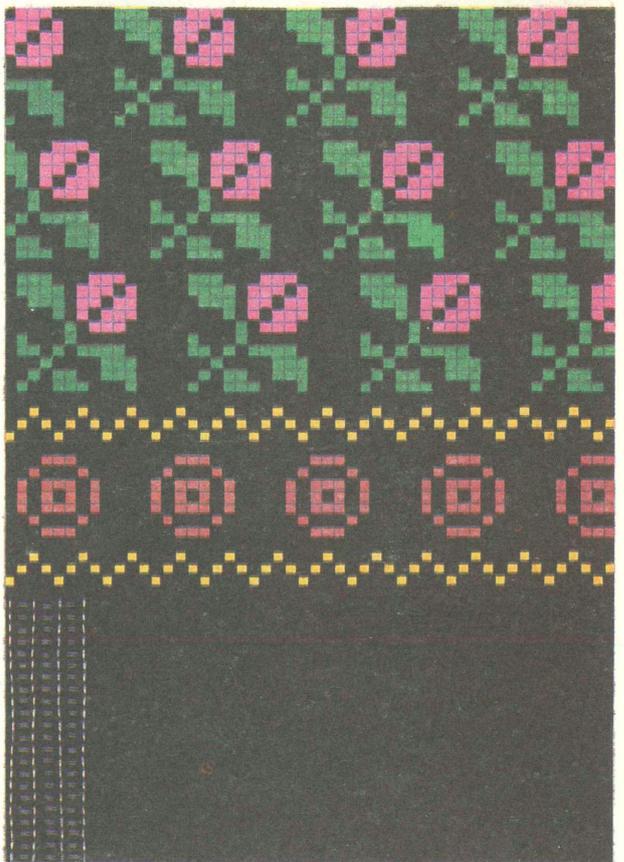
345

346

347

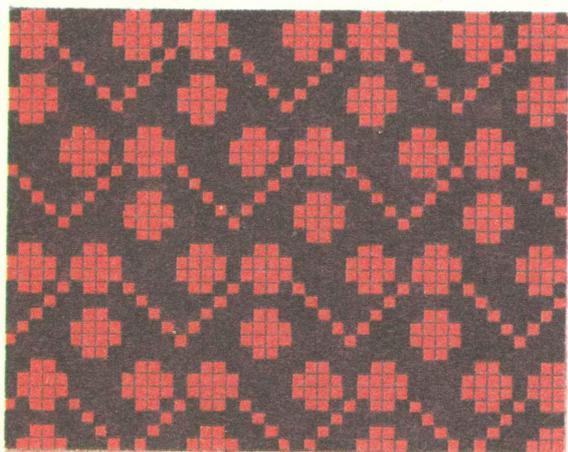
348

345 Preiļu raj. Lomu c. p. 1965. g. (E 29, 3329).

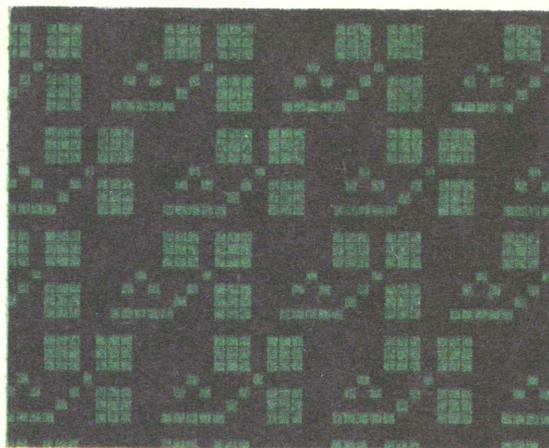
346 Krāslavas raj. Kalniešu c. p. 1965. g. (E 31, 1815).

347 Liepājas raj. Rucavas c. p. 1910. g. (E 54, 700).

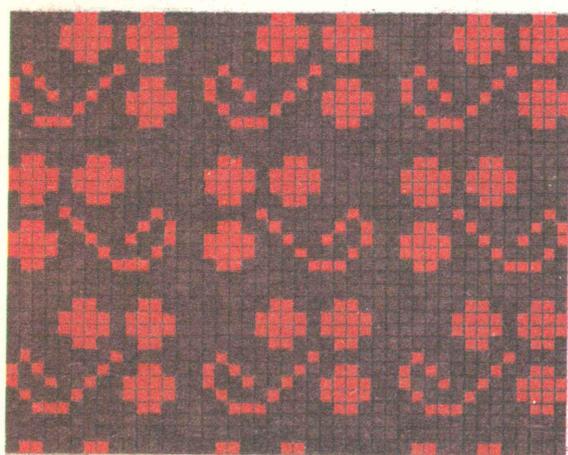
348 Liepājas raj. Sikšņu c. p. 1951. g. (LVM E 2392. mape, 160548. dok.).

349

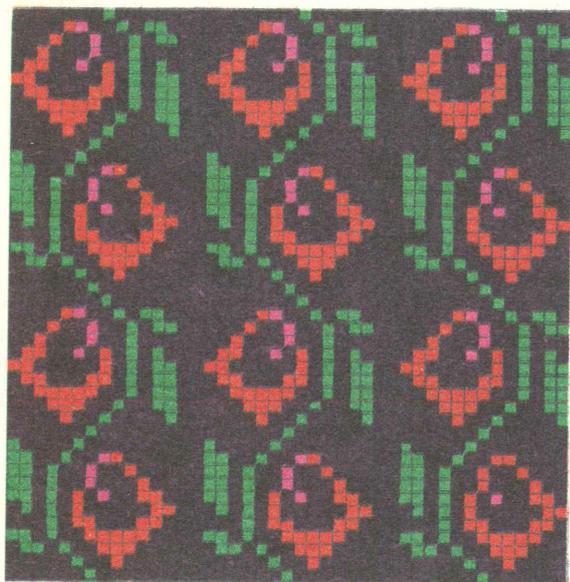
350

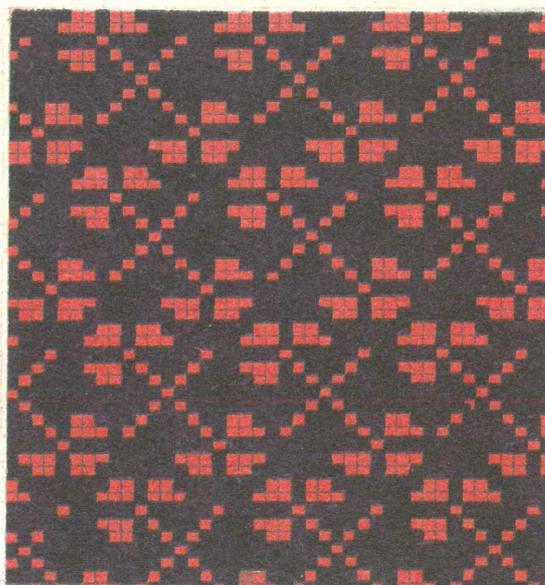
351

352

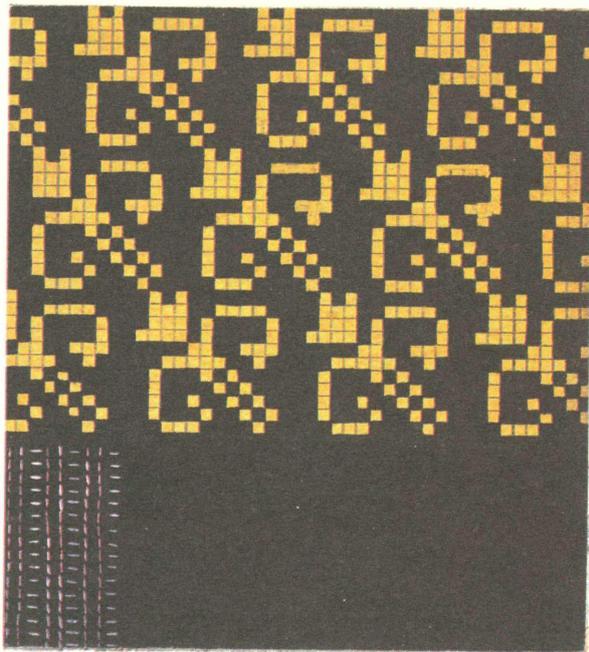

353

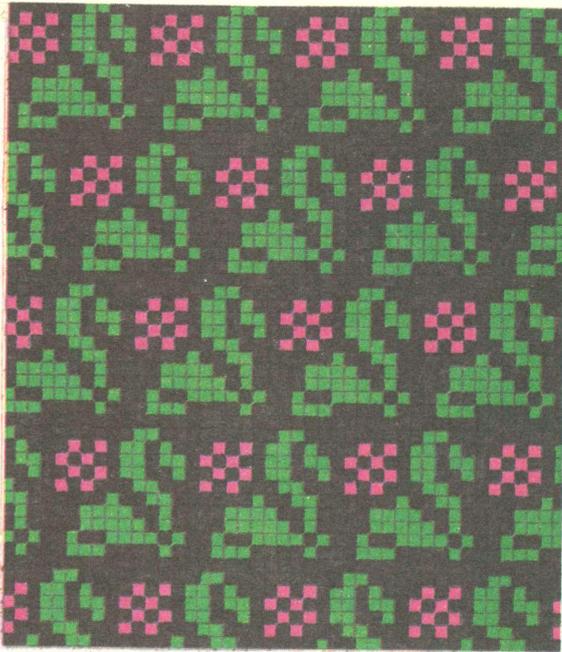

354

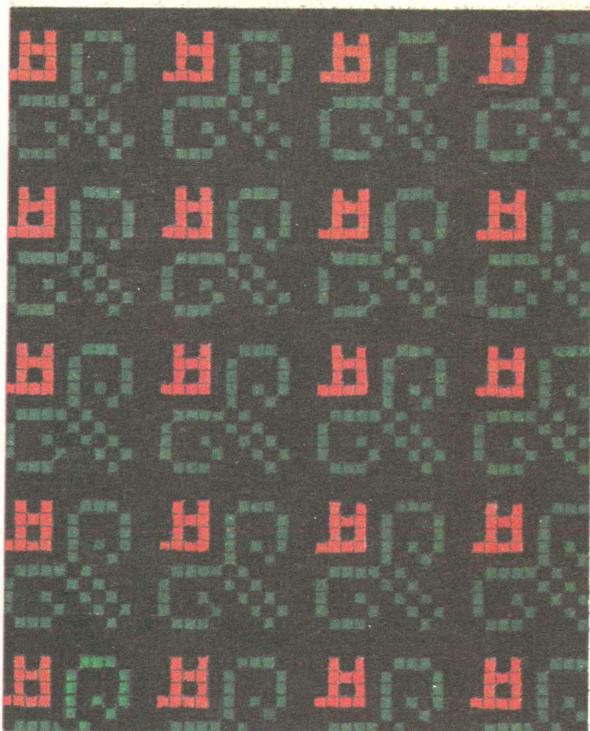
- 349 Rēzeknes apr. Viļānu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2636. mape, 23. dok.).
350 Rēzeknes apr. Viļānu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2636. mape, 210. dok.).
351 Rēzeknes apr. Viļānu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2636. mape, 298. dok.).
352 Rēzeknes apr. Viļānu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2636. mape, 267. dok.).
353 Rēzeknes apr. Varakļānu pag. 20. gs. 20. gadi. Raksta nos.: rožaiņi (LVM E 2635. mape, 3. dok.).
354 Rēzeknes apr. Silajāņu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2635. mape, 83. dok.).

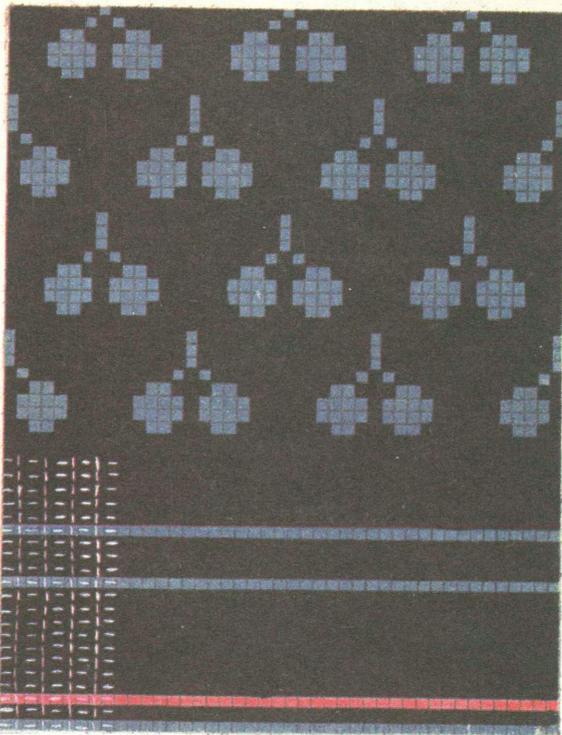
355

356

357

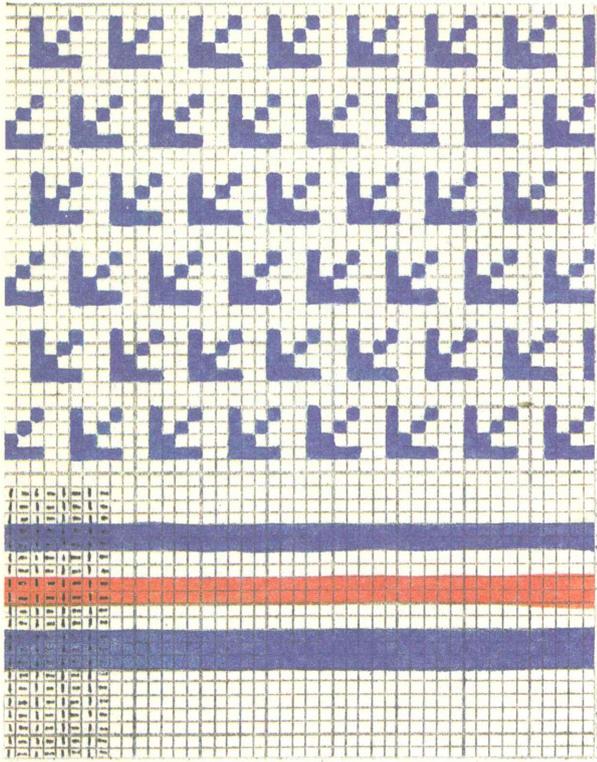
358

355 Balvu raj. Rugāju c. p. 1961. g. (E 27, 9651).

356 Rēzeknes apr. Varakļānu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2635. mape, 190. dok.).

357 Rēzeknes apr. Viļānu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2635. mape, 18. dok.).

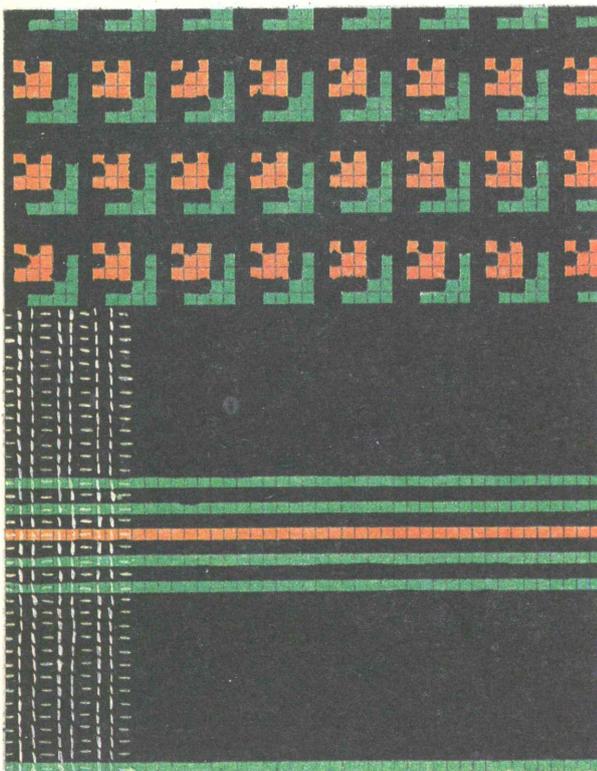
358 Rēzeknes apr. Makašēnu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2635. mape, 149. dok.).

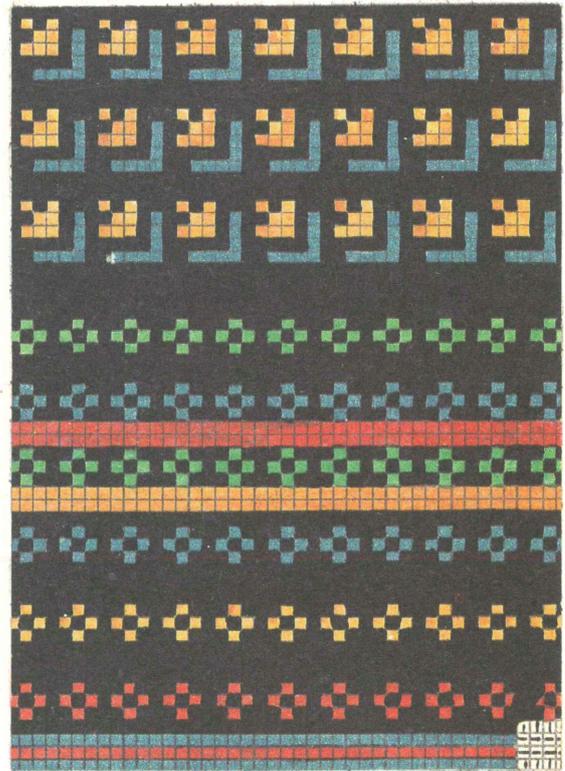
359

360

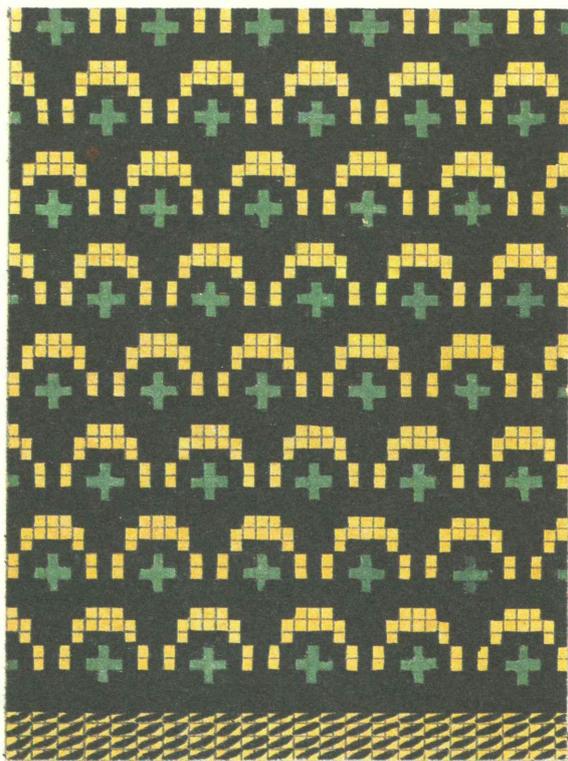

361

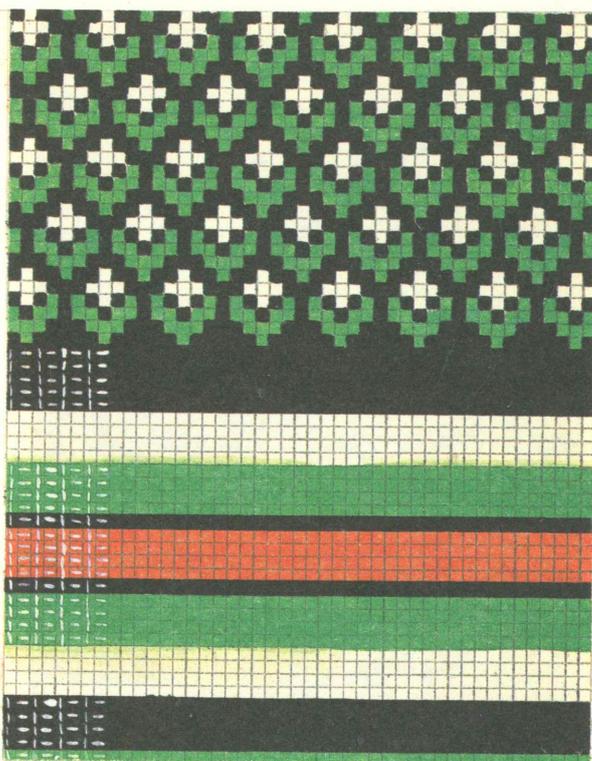

362

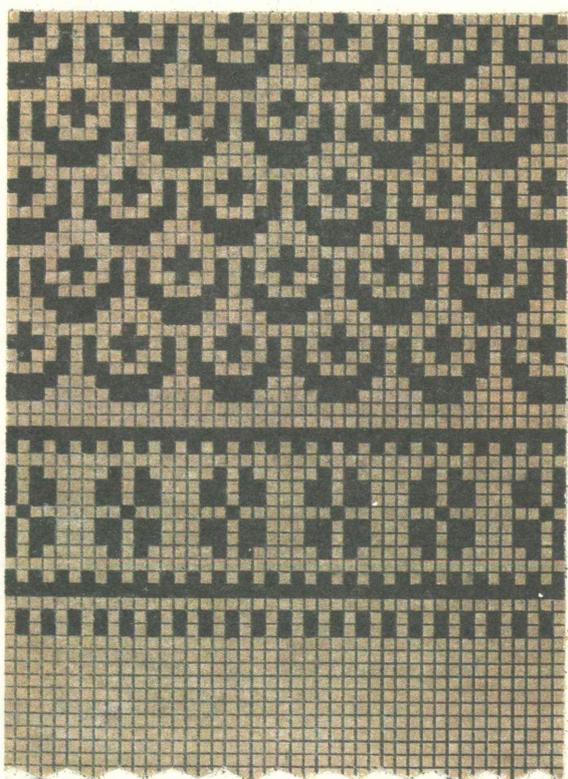
- 359 Balvu raj. Nikolajevas c. p. 1962. g. (E 27, 8626).
 360 Balvu raj. Baltinavas c. p. 1956. g. (E 27, 8610).
 361 Preiļu raj. Lomu c. p. 1965. g. (E 29, 3318).
 362 Preiļu raj. Lomu c. p. 1953. g. (E 29, 3323).

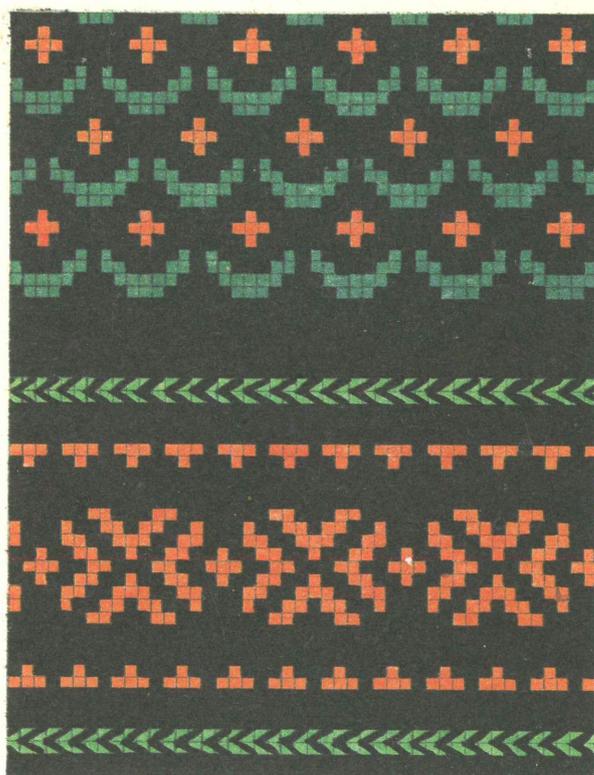
363

364

365

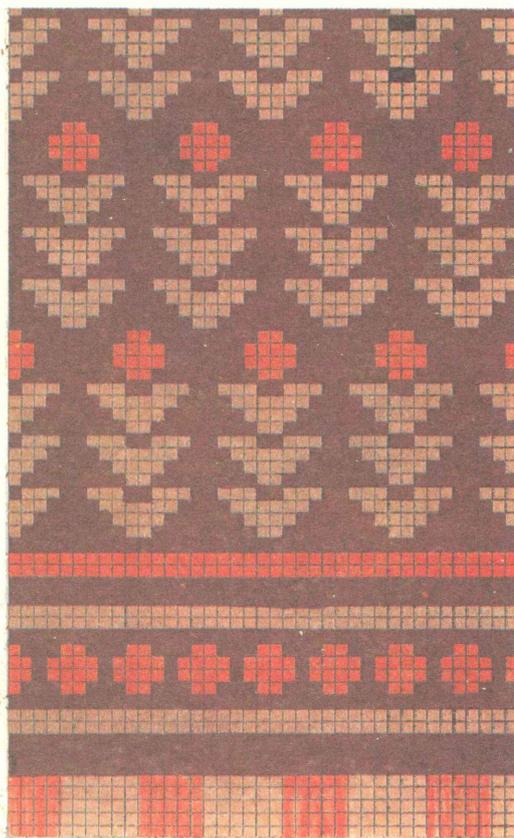

366

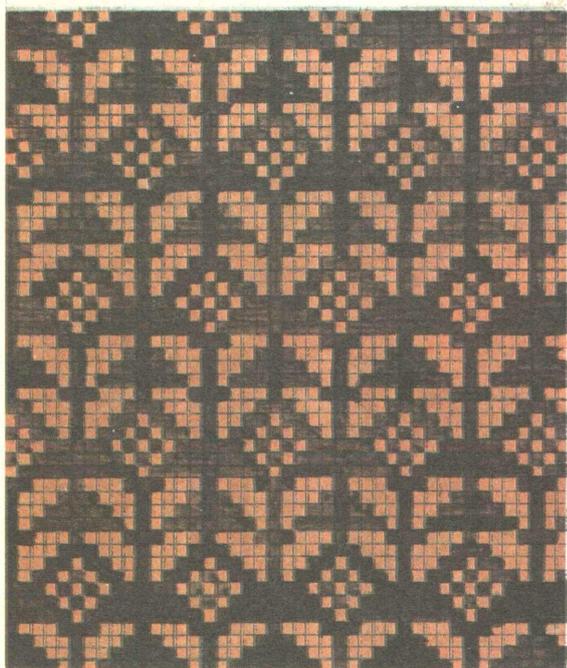
- 363 Ventspils raj. Anceš c. p. 1975. g. (E 56, 321).
 364 Preiļu raj. Lomu c. p. 1960. g. (E 29, 3324).
 365 Ventspils raj. Tārgales c. p. 1970. g. (E 56, 17).
 366 Ventspils raj. Anceš c. p. 1966. g. (E 56, 324).

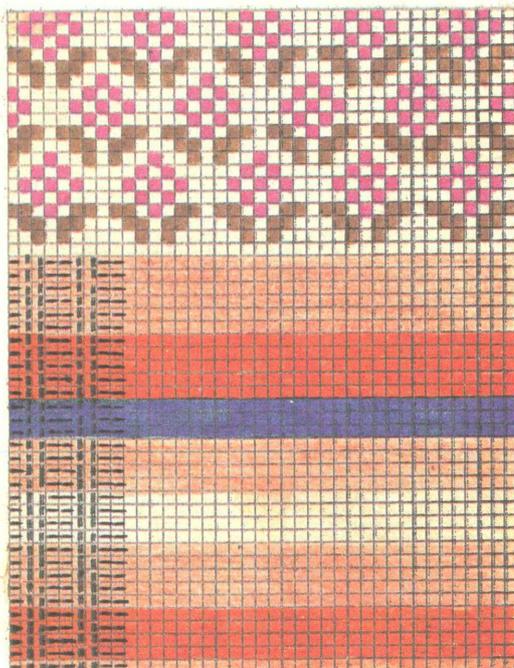
367

368

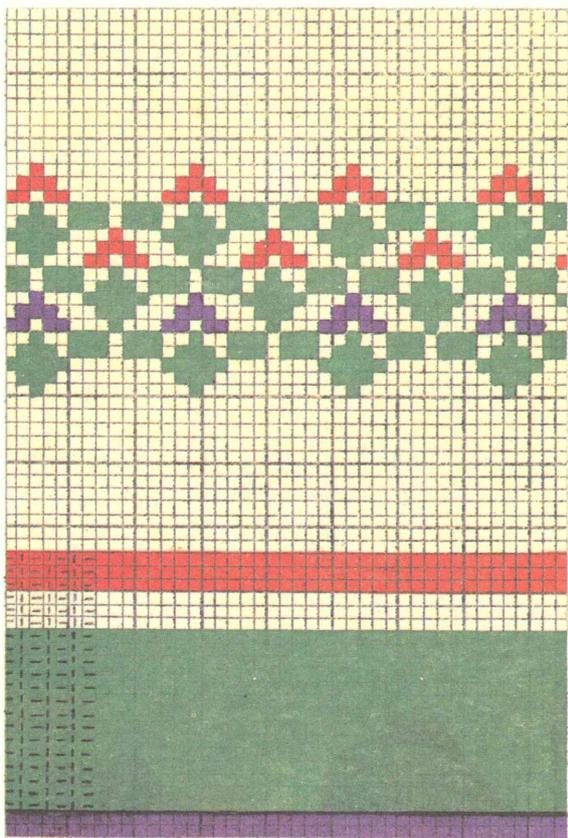

369

370

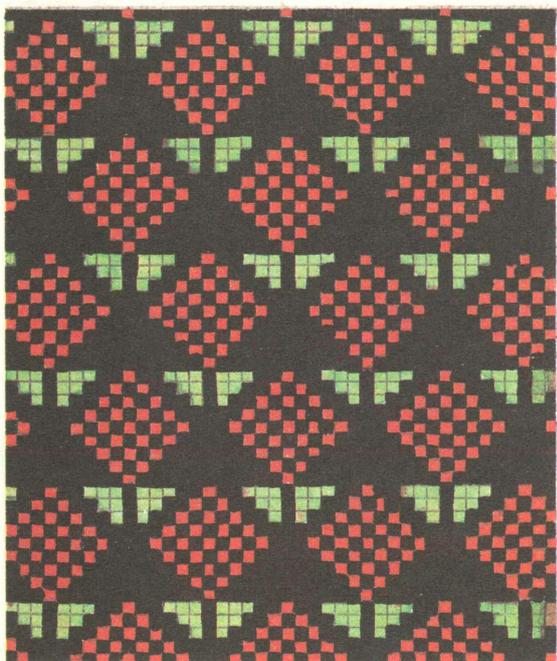
- 367 Rēzeknes apr. Viļānu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2636. mape, 155. dok.).
 368 Ventspils raj. Ances c. p. 1980. g. (E 56, 322).
 369 Rēzeknes apr. Viļānu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2636. mape, 424. dok.).
 370 Balvu raj. Bērzpils c. p. 1963. g. (E 27, 8655).

371

372

373

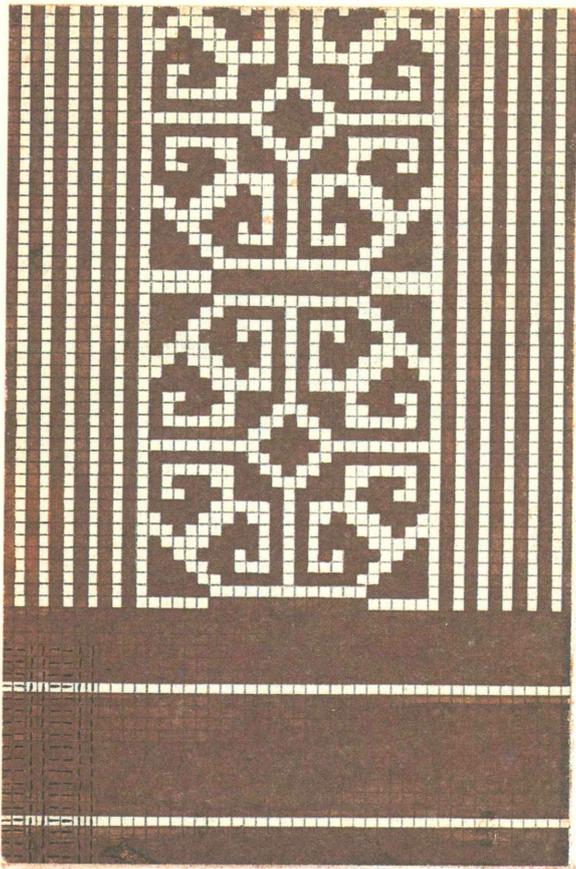
374

371 Rēzeknes raj. Bērzgales c. p. 1964. g. (E 29, 3230).

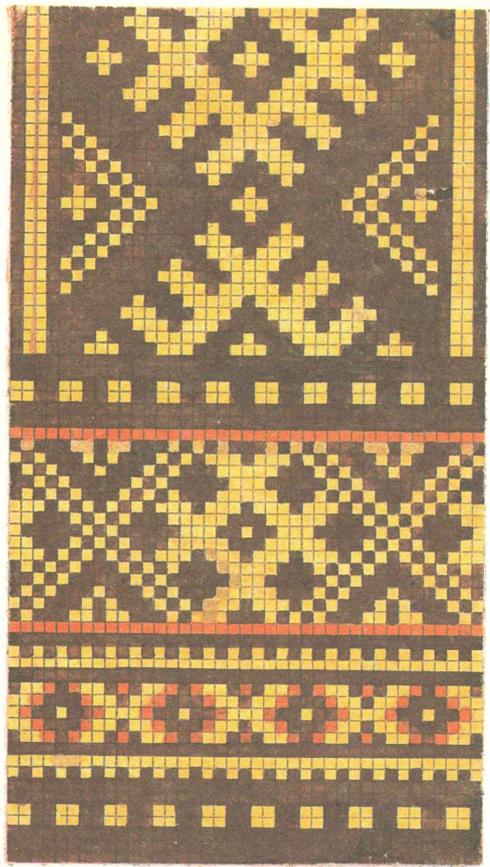
372 Ventspils raj. Ugāles c. p. 1980. g. (E 56, 1449).

373 Ventspils raj. Zlēku c. p. 1975. g. (E 56, 1442).

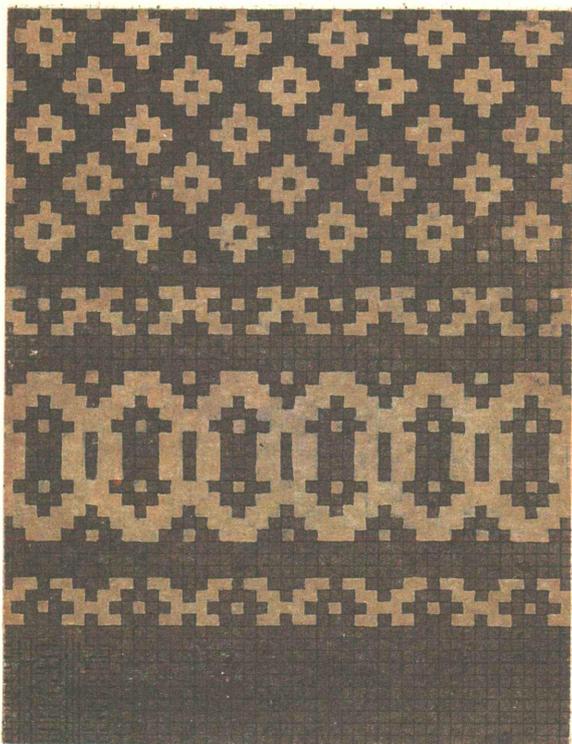
374 Rēzeknes raj. Viļānu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2636. mape, 429. dok.).

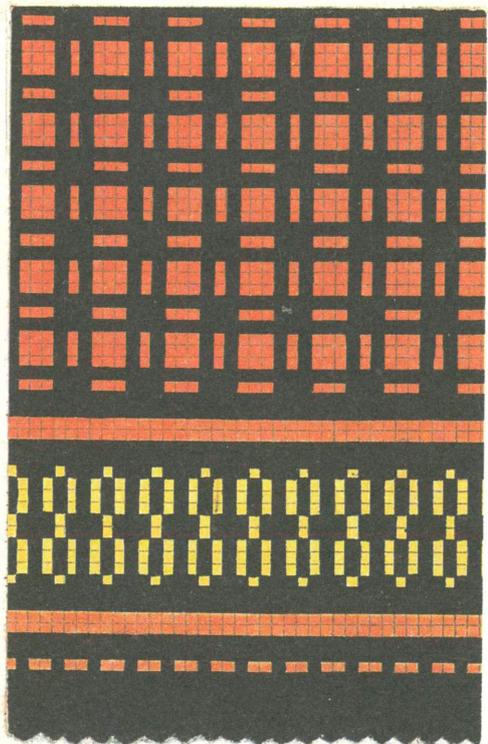
375

376

377

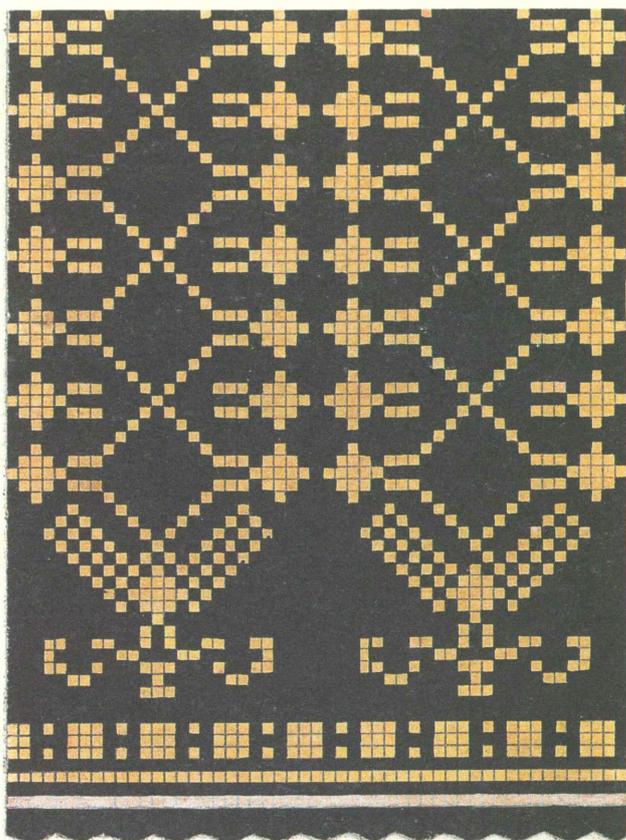

378

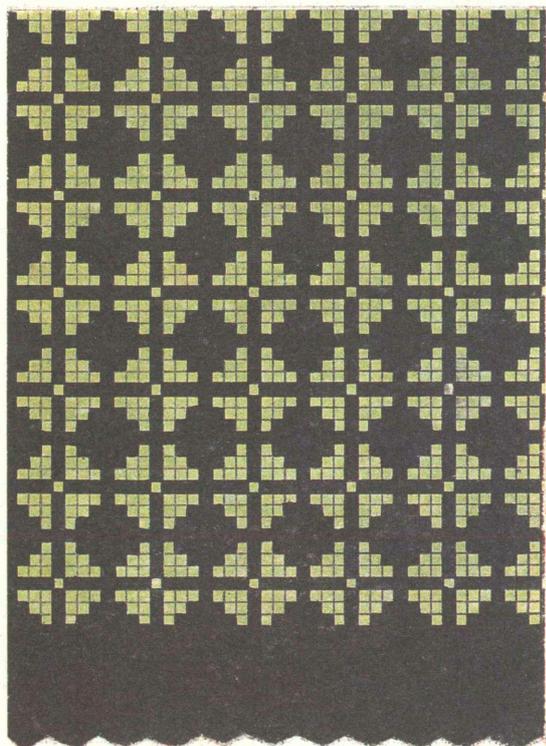
- 375 Limbažu raj. Augstrozes c. p. 1954. g. (E 12, 1896).
 376 Limbažu raj. Augstrozes c. p. 1948. g. (E 12, 1896).
 377 Ventspils raj. Tārgales c. p. 1970. g. (E 56, 14).
 378 Balvu raj. Bērzpils c. p. 1961. g. (E 27, 8652).

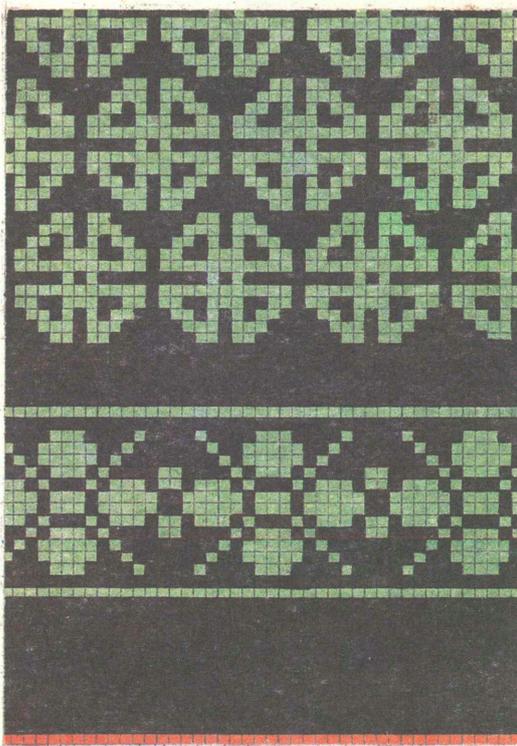
379

380

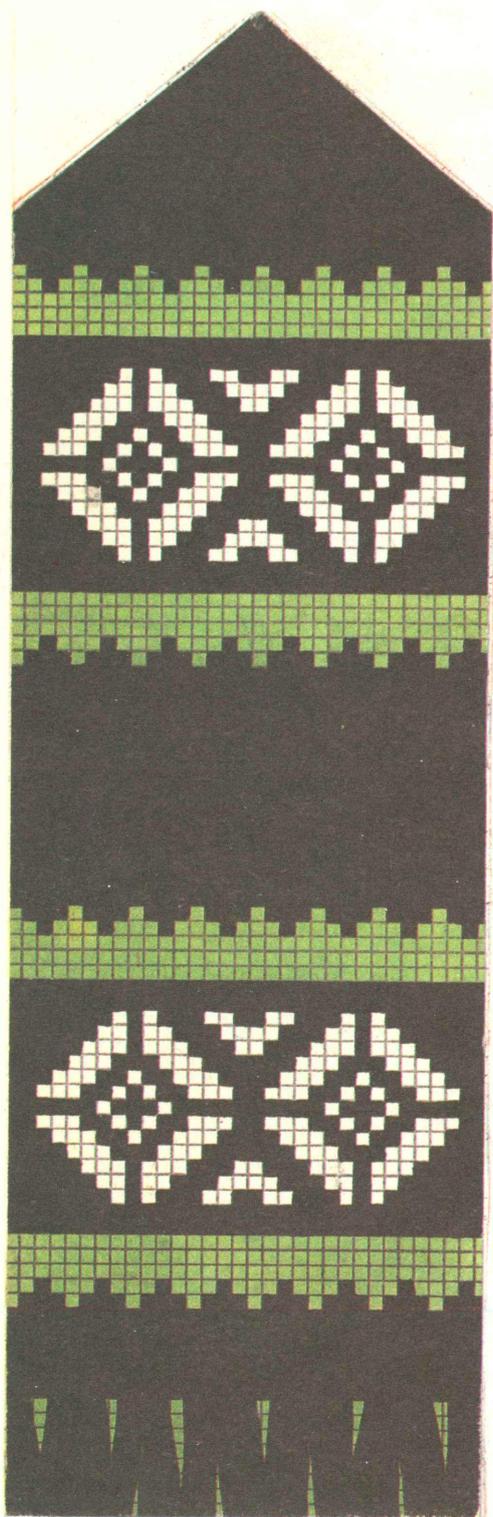

381

382

- 379 Limbažu raj. Augstrozes c. p. 1951. g. (E 12, 1900).
 380 Limbažu raj. Augstrozes c. p. 1948. g. (E 12, 1910).
 381 Limbažu raj. Pāles c. p. 1953. g. (E 12, 1853).
 382 Rēzeknes raj. Bērzgales c. p. 1961. g. (E 29, 3231).

383

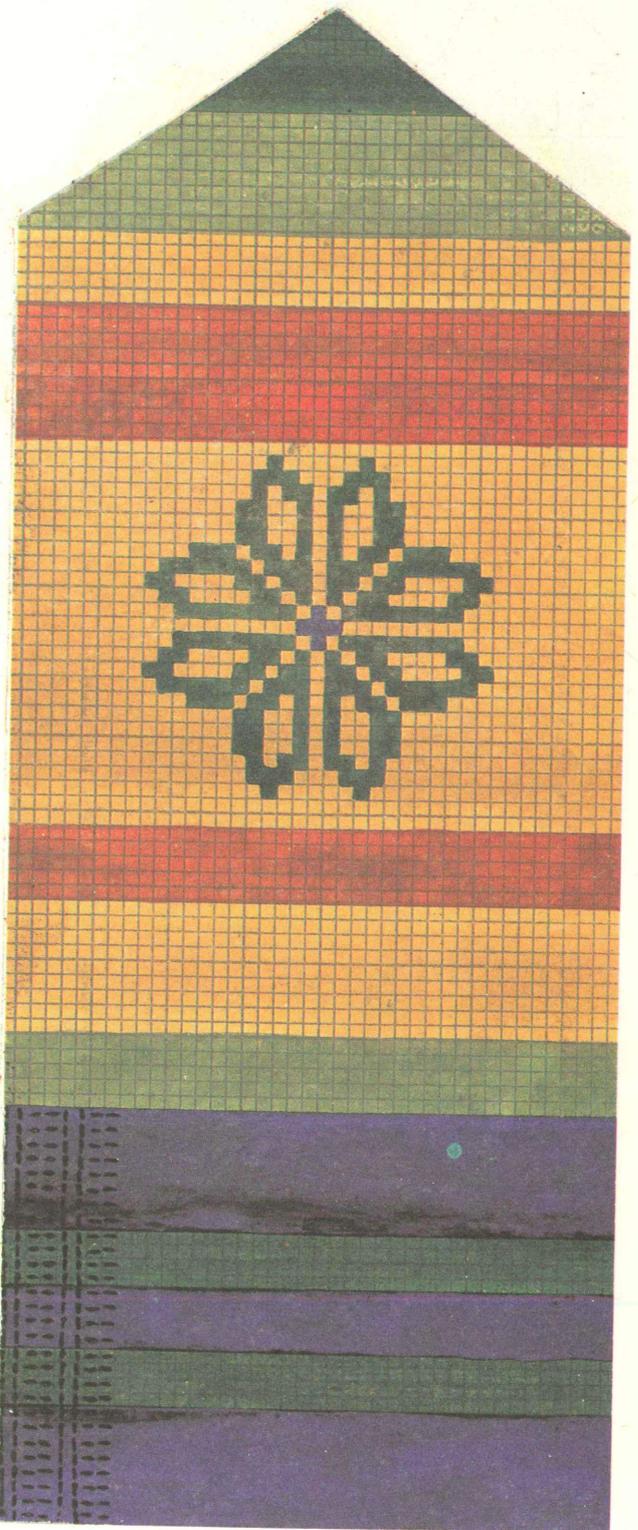

384

383 Ventpils raj. Tārgales c. p. 1970. g. (E 56, 15).
 384 Ventpils raj. Anceš c. p. 1982. g. (E 56, 29).

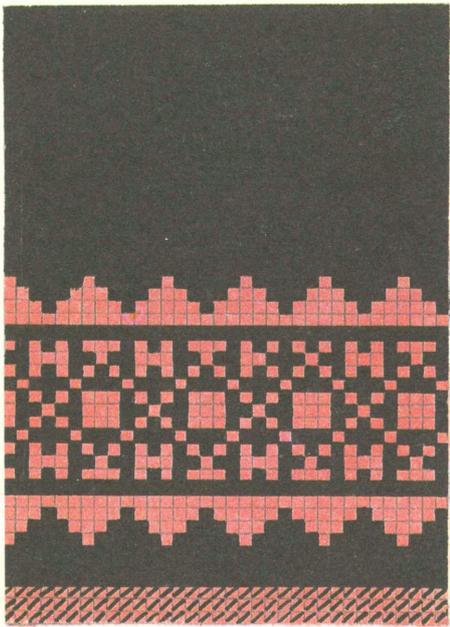
385

386

385 Ventspils raj. Ances c. p. 1982. g. (E 56, 28).

386 Liepājas raj. Rucavas c. p. 1982. g. (E 15, 497).

387

388

389

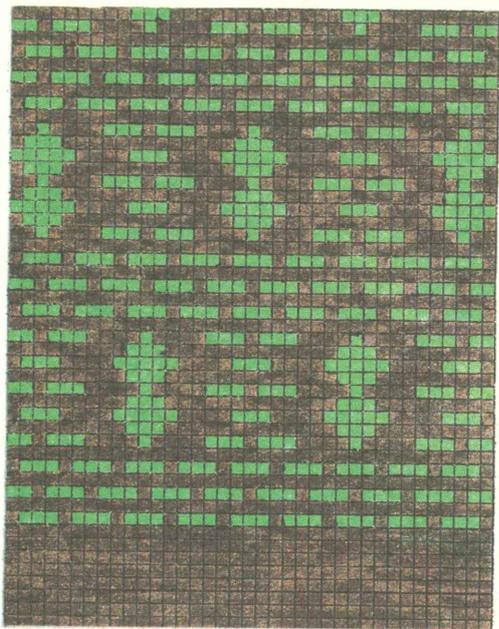
390

387 Limbažu raj. Liepupes c. p. 1939. g. (E 12, 1871).

388 Limbažu raj. Liepupes c. p. 1949. g. (E 12, 1864).

389 Talsu apr. Ārlavas pag. 1936. g. (LVM E 2327. mape).

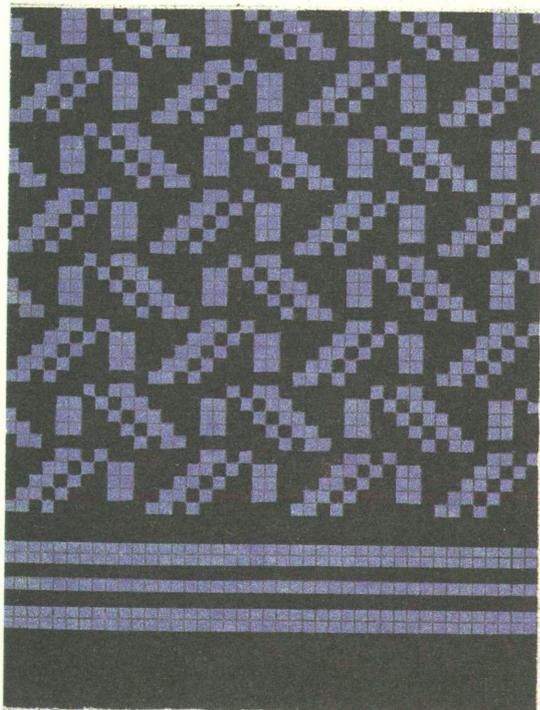
390 Rēzeknes raj. Atspuku c. p. 1963. g. (E 29, 3295).

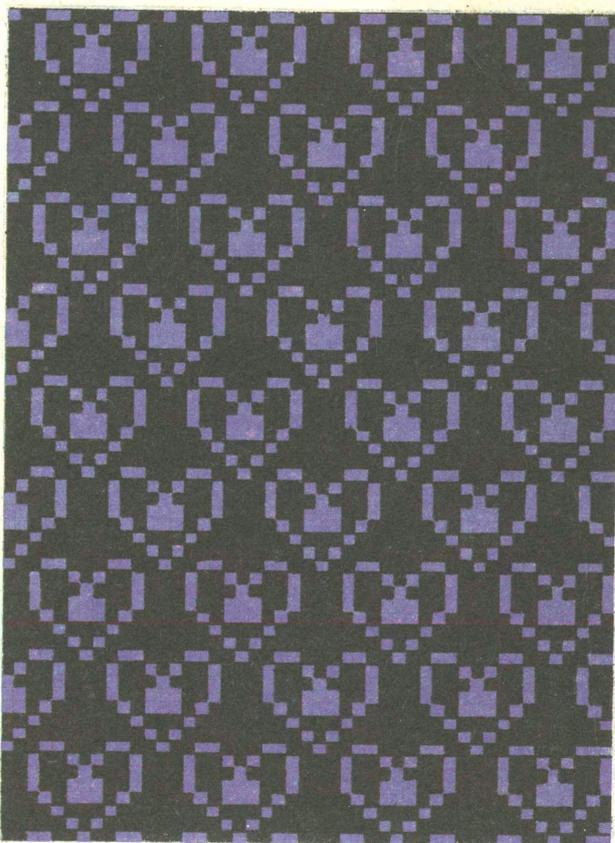
391

392

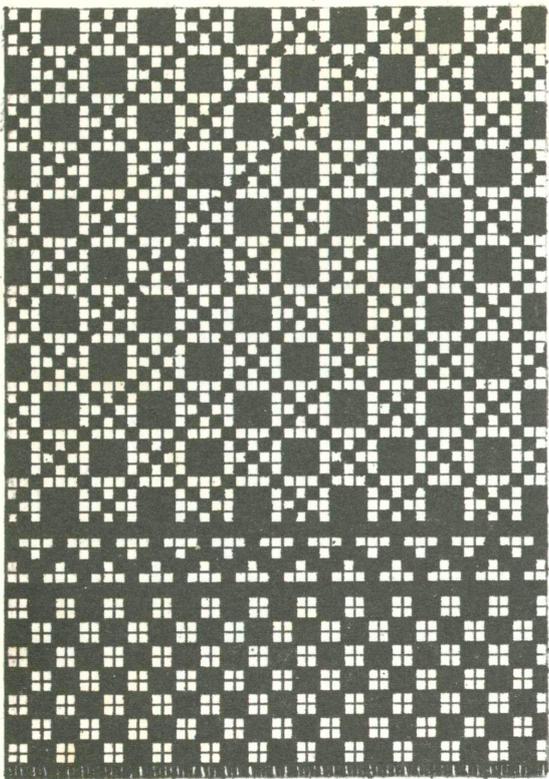

393

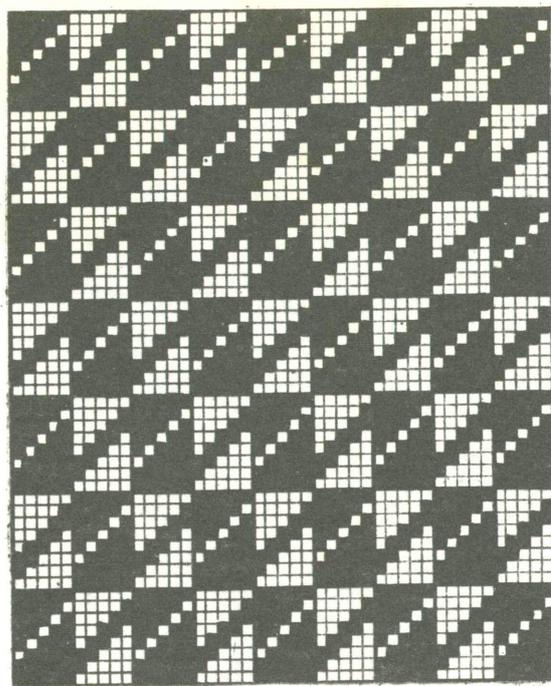

394

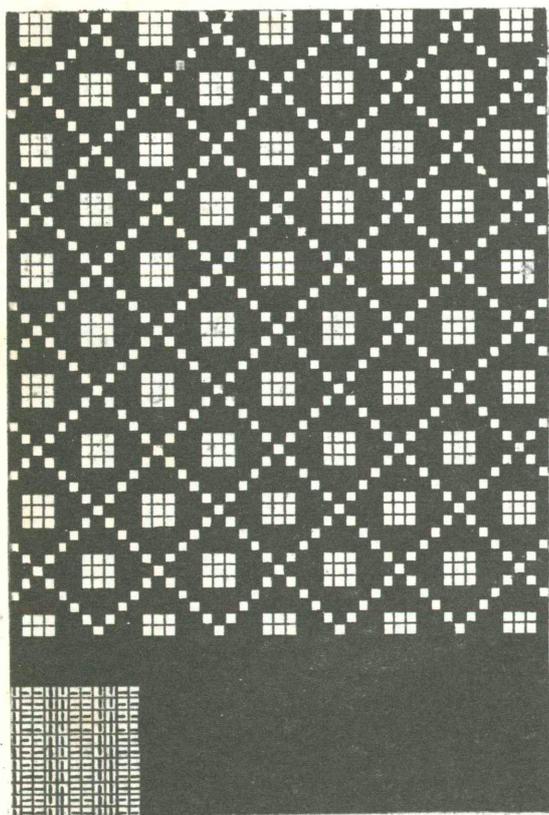
- 391 Rēzeknes apr. Viļānu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2632. mape, 236. dok.).
392 Ludzas apr. Istras pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2717. mape, 105. dok.).
393 Balvu raj. Nikolajevas c. p. 1963. g. (E 27, 8621).
394 Rēzeknes apr. Viļānu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2636. mape, 385. dok.).

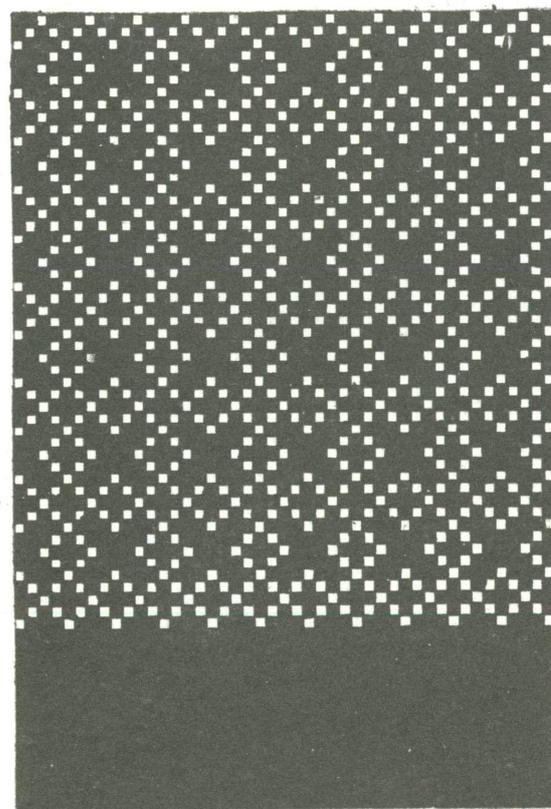
395

396

397

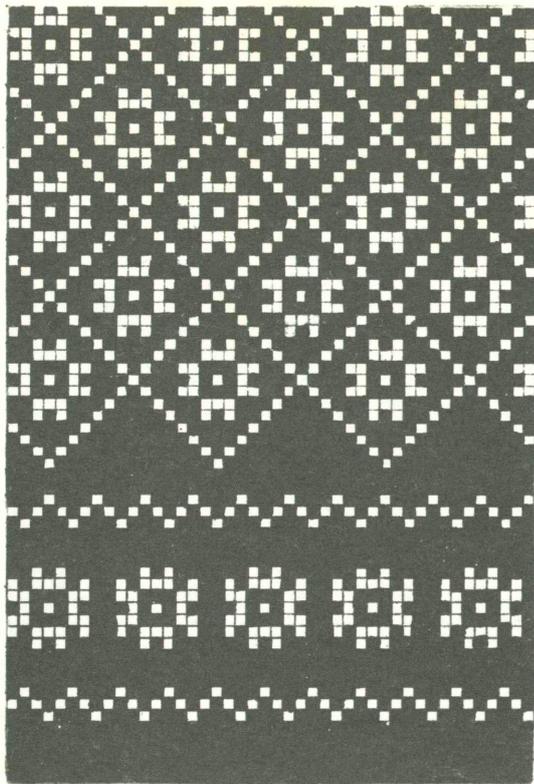
398

395 Liepājas apr. Kalētu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2327. mape, 496. dok.).

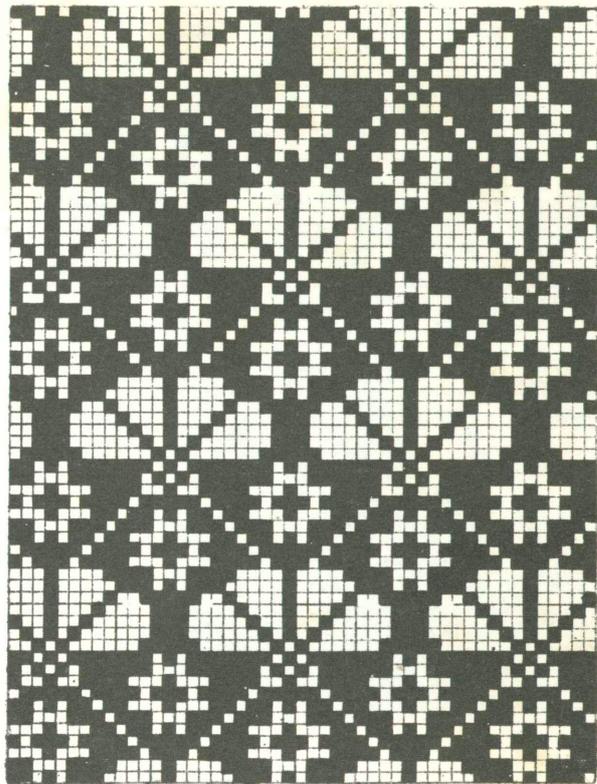
396 Rēzeknes apr. Varakļānu pag. 20. gs. 20. gadi. Raksta nos.: cirvaiņi (LVM E 2635. mape, 132. dok.).

397 Jēkabpils raj. Sēlpils c. p. 1958. g. (E 18, 2269).

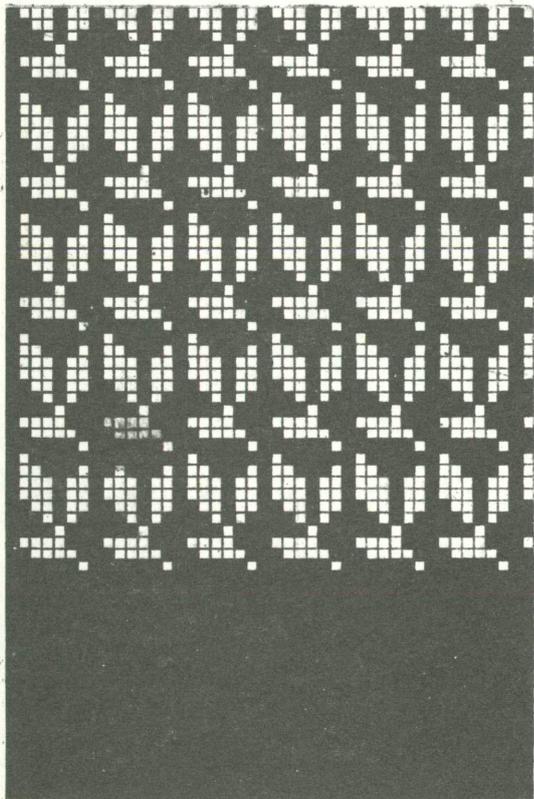
398 Rēzeknes apr. Vidsmuižas pag. 20. gs. 20. gadi. Raksta nos.: krustiņš (LVM E 2635. mape, 48. dok.).

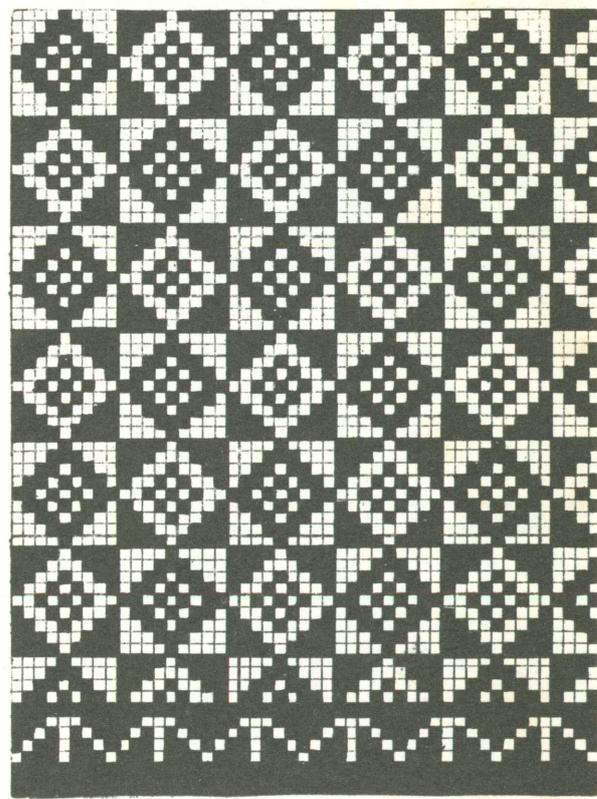
399

400

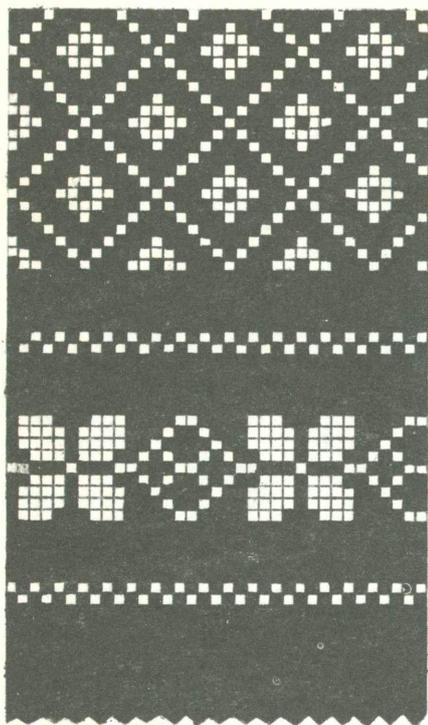

401

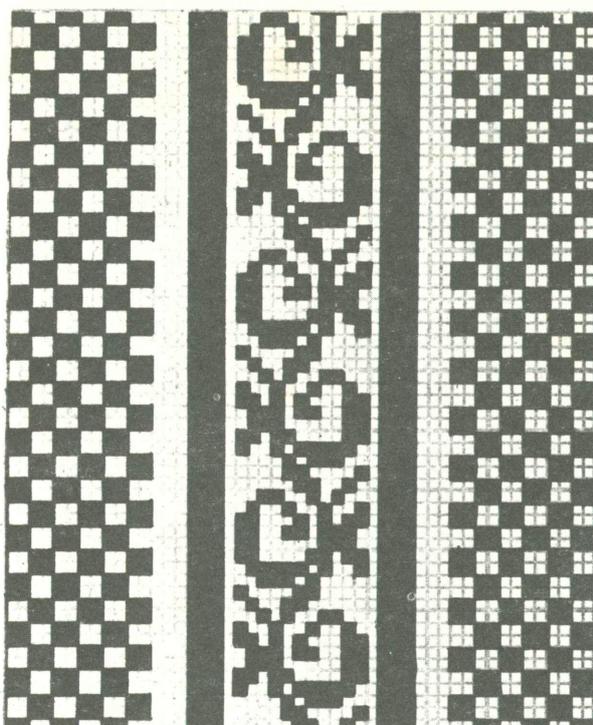

402

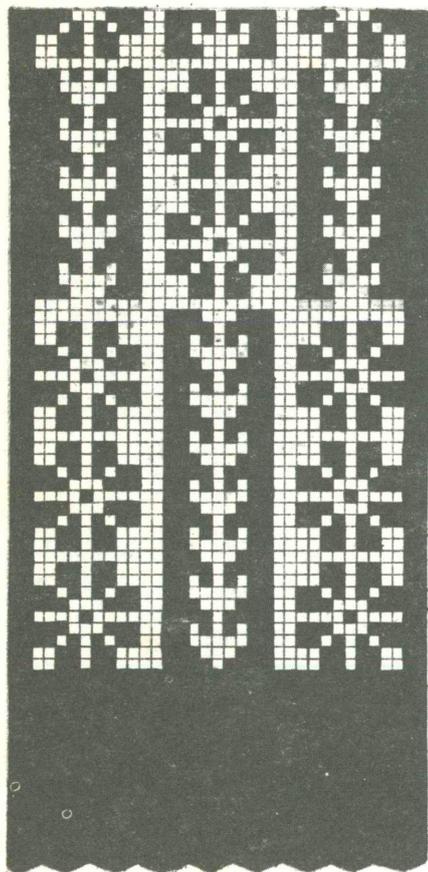
- 399 Jēkabpils raj. Seces c. p. 1960. g. (E 18, 2232).
400 Rēzeknes apr. Viļānu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2636. mape, 286. dok.).
401 Jēkabpils raj. Slates c. p. 1953. g. (E 18, 1763).
402 Ventspils raj. Ugāles c. p. 1931. g. (E 56, 31).

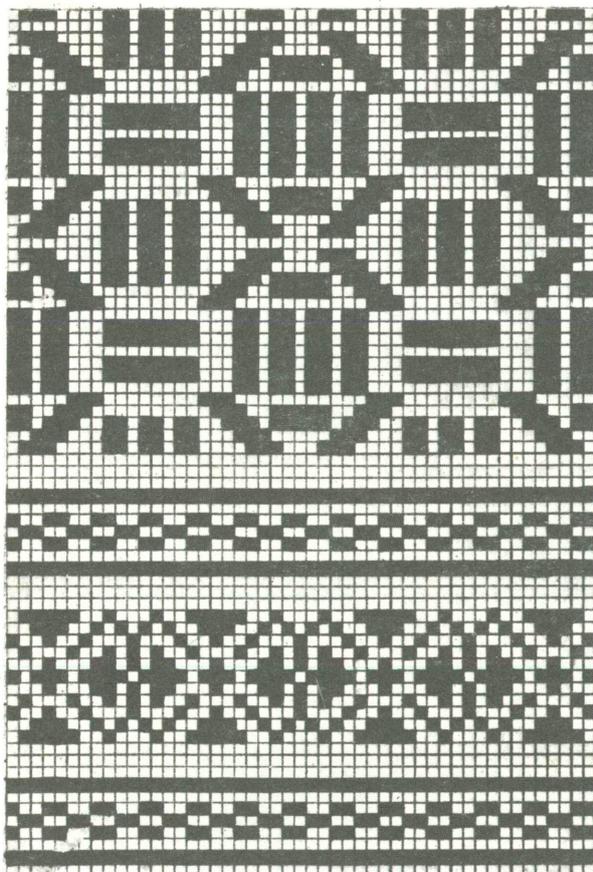
403

404

405

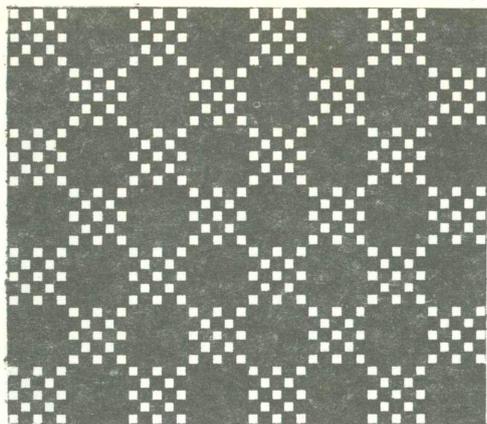
406

403 Jēkabpils raj. Sēlpils c. p. 1955. g. (E 18, 2268).

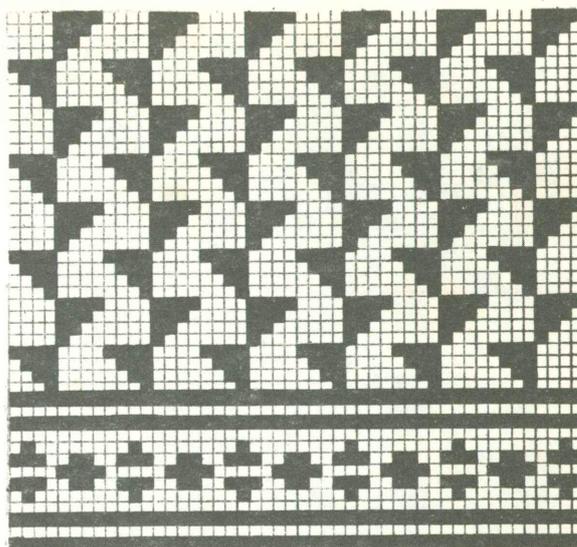
404 Jēkabpils raj. Seces c. p. 1955. g. (E 18, 3314).

405 Limbažu raj. Augstrozes c. p. 1955. g. (E 12, 1872).

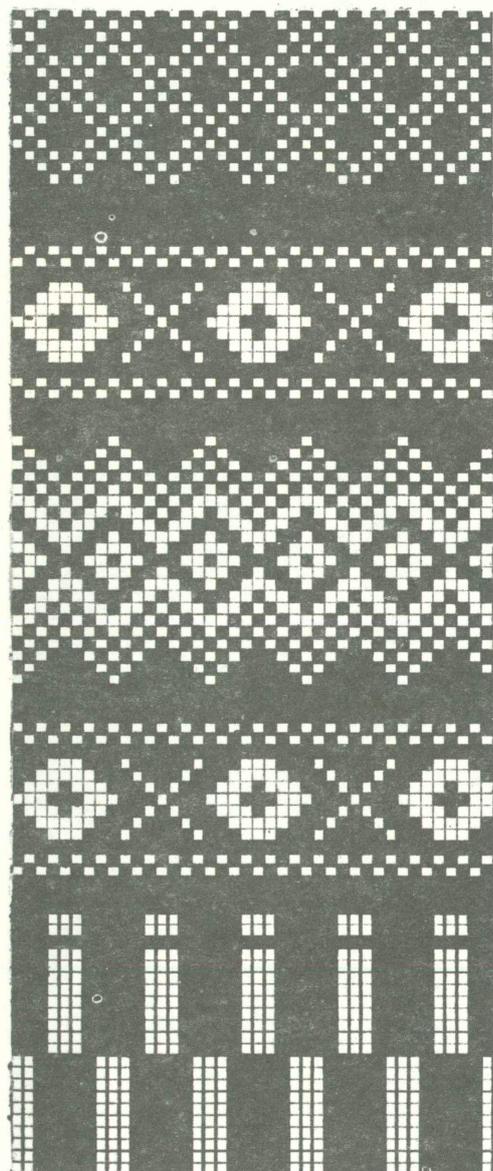
406 Liepājas raj. Bārtas c. p. 20. gs. pirmā puse. Raksta nos.: malkas pagales dancā (E 26, 5829).

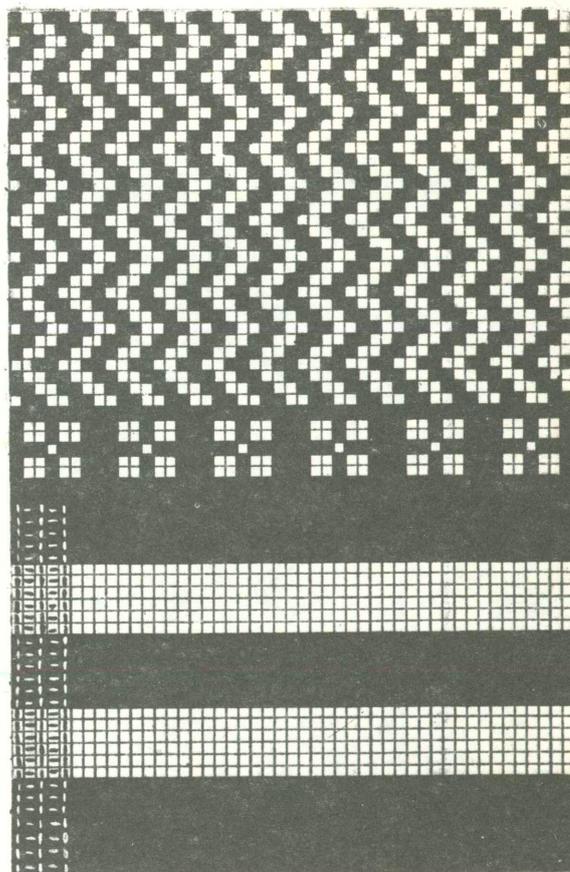
407

408

409

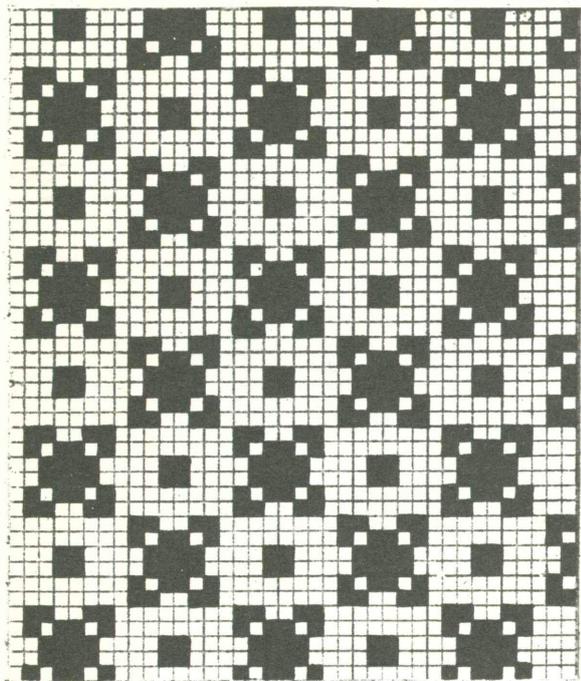
410

407 Rēzeknes apr. Viļānu pag. 20. gs. 20. gadi (LVM E 2636. mape, 346. dok.).

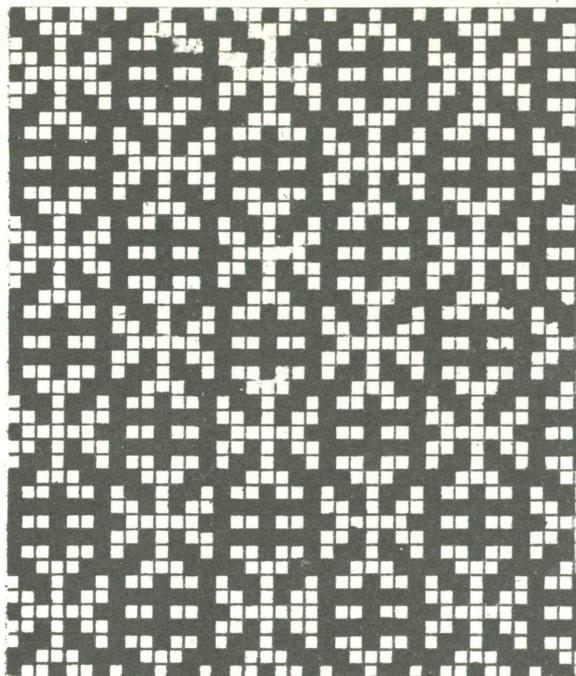
408 Liepājas raj. Bārtas c. p. 20. gs. pirmā puse (E 26, 6006).

409 Ventspils apr. Ances c. p. 20. gs. sākums (LVM E 1702. mape, 1035. dok.).

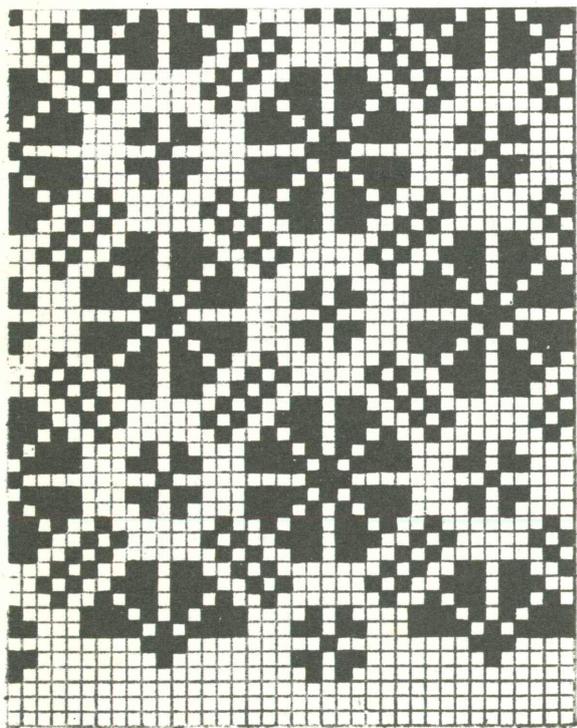
410 Liepājas apr. Rucavas pag. 20. gs. pirmā puse (LVM E 2327. mape, 498. dok.).

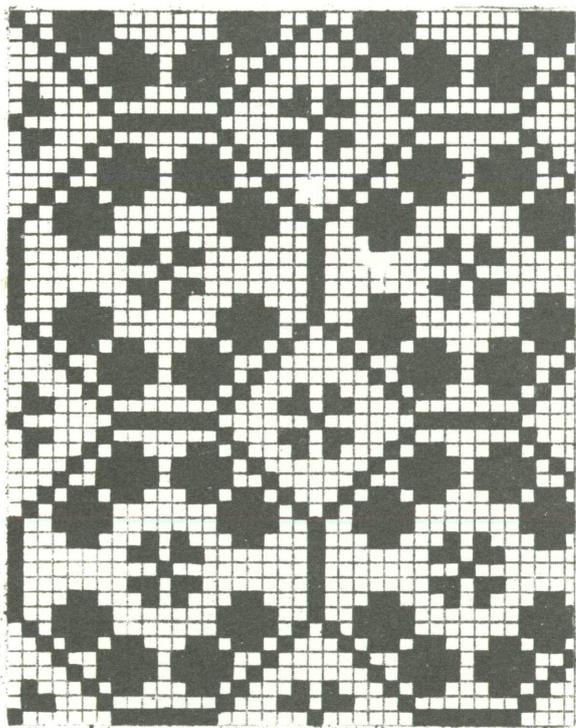
411

412

413

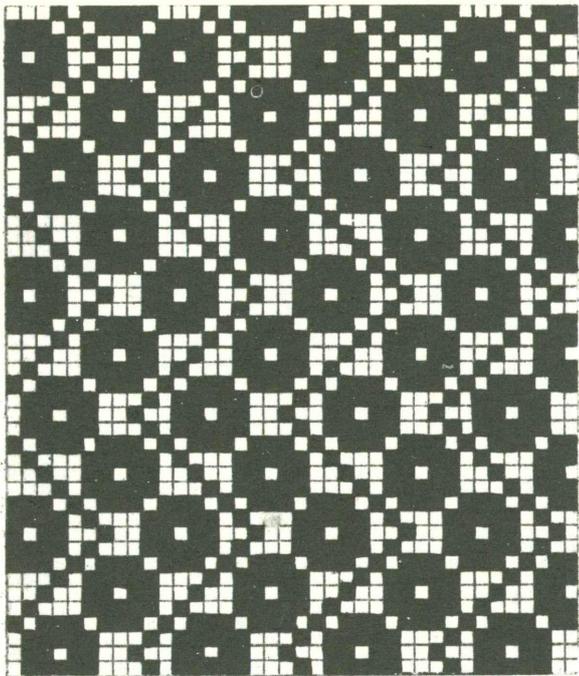
414

411 Liepājas raj. Rucavas c. p. 20. gs. pirmā puse (E 54, 283).

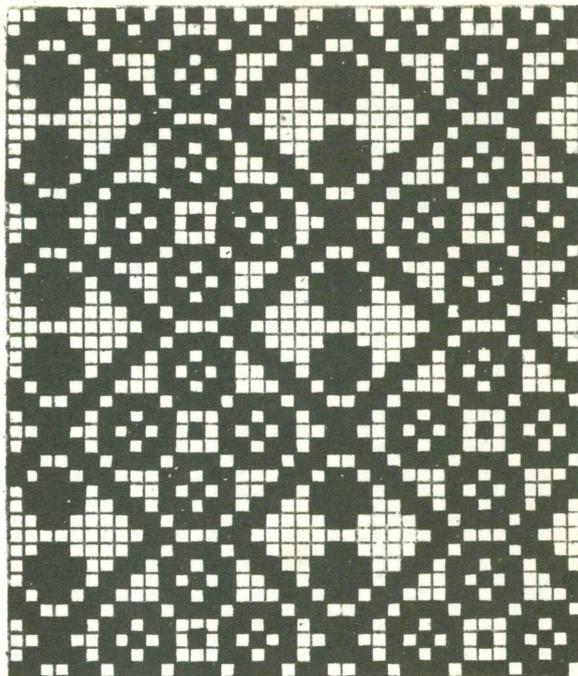
412 Rēzeknes apr. Varakļānu pag. 20. gs. 20. gadi. Raksta nos.: pārslaiņi (LVM E 2635. mape, 280. dok.).

413 Liepājas raj. Rucavas c. p. 20. gs. pirmā puse (E 54, 254). (Šis un turpmākie cimdu raksti ņemti no rakstu kladēm.)

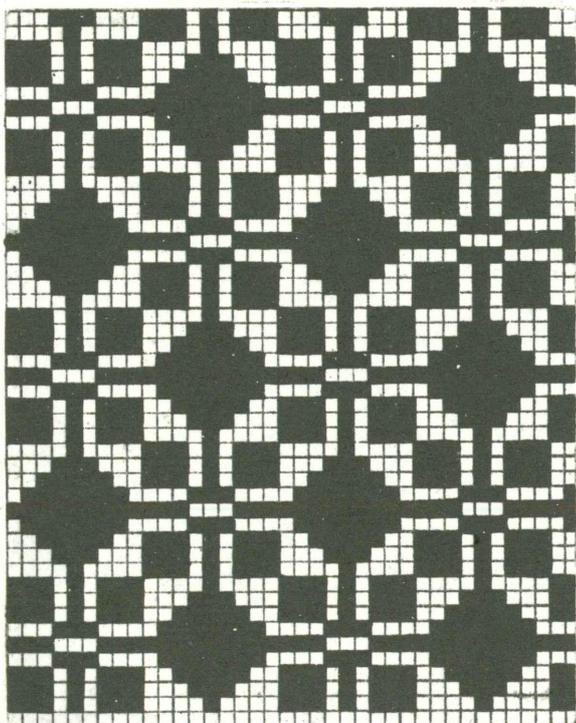
414 Liepājas raj. Rucavas c. p. 20. gs. pirmā puse (E 54, 258).

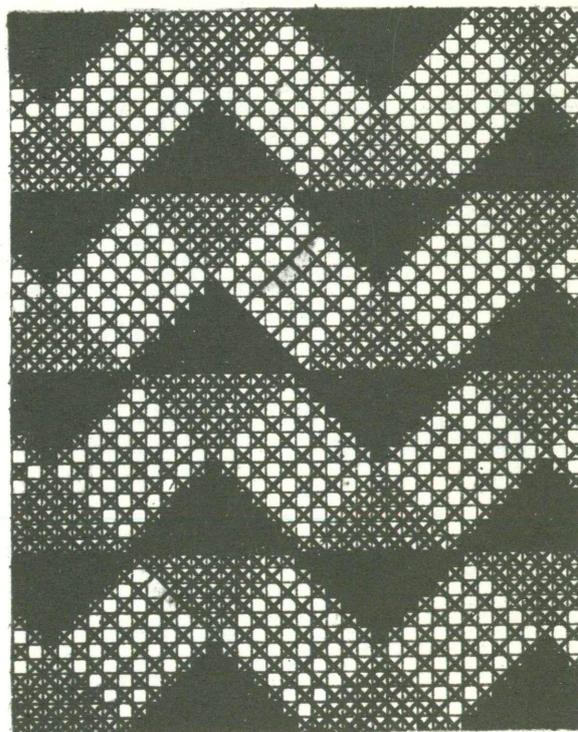
415

416

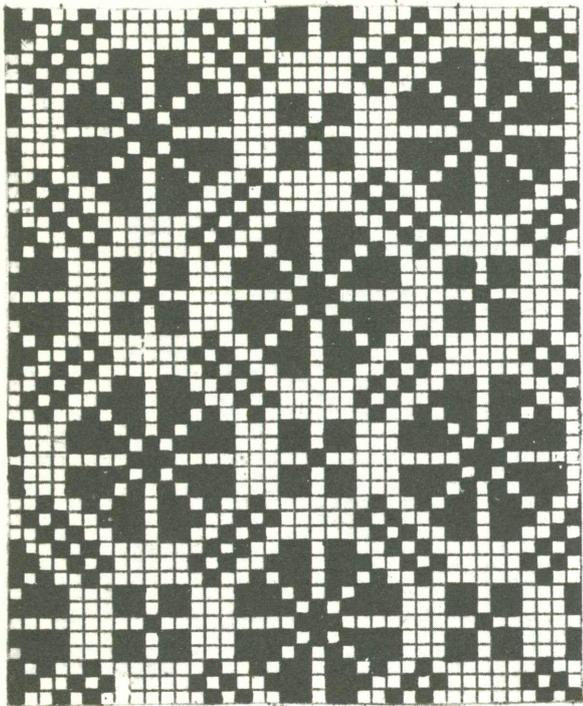

417

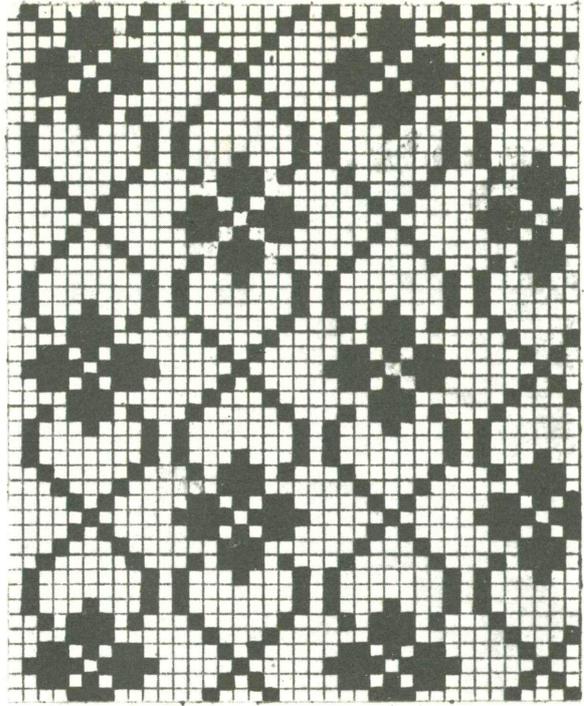

418

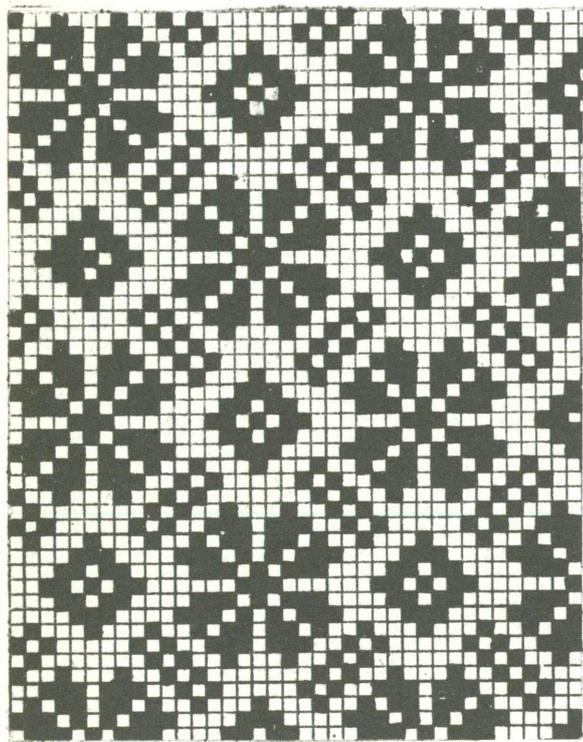
Liepājas raj. Rucavas c. p. 20. gs. pirmā puse. **415** (E 54, 284); **416** (E 54, 286); **417** (E 54, 253); **418** Liepājas raj. Nīcas c. p. 20. gs. pirmā puse (E 54, 632).

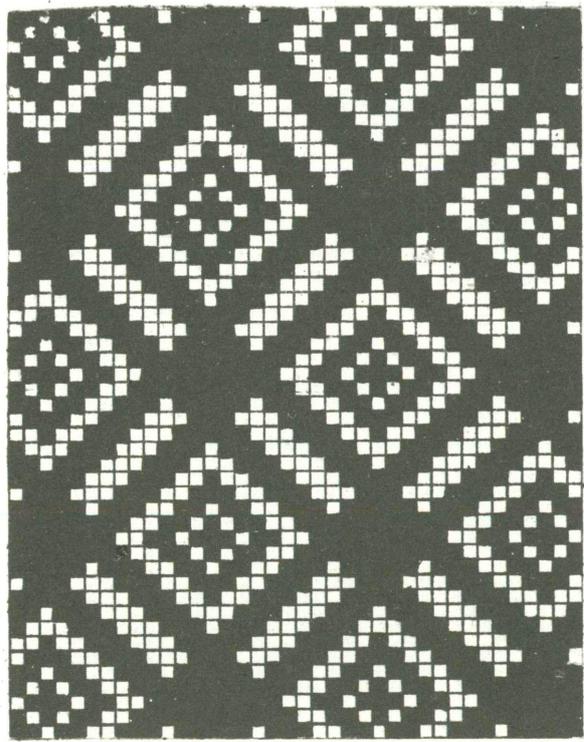
419

420

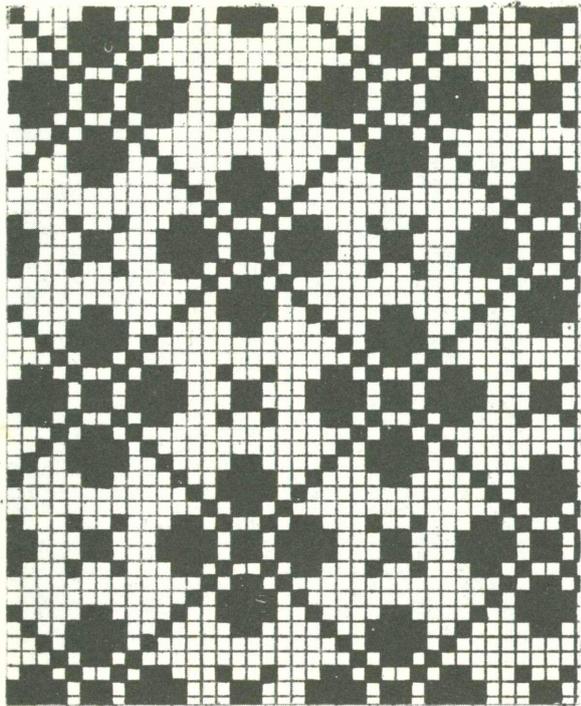

421

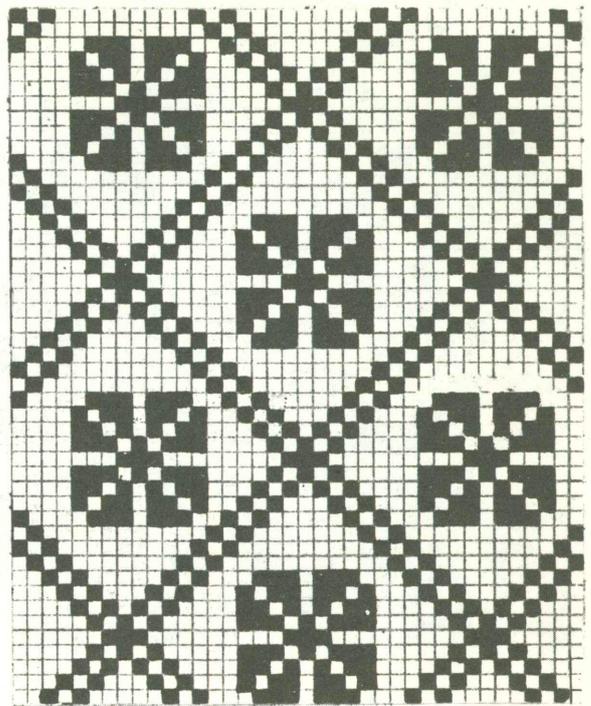

422

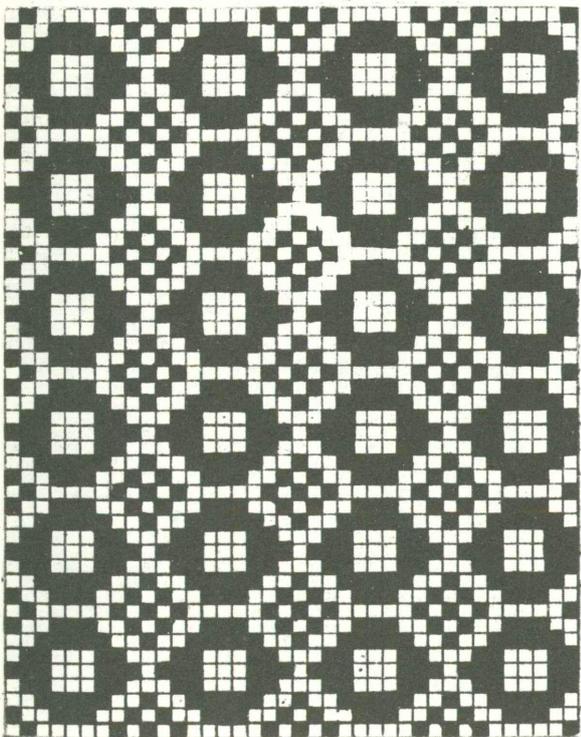
Liepājas raj. Nīcas c. p. 20. gs. pirmā puse. 419 (E 54, 550); 420 (E 54, 552); 421 (E 54, 569); 422 (E 54, 656).

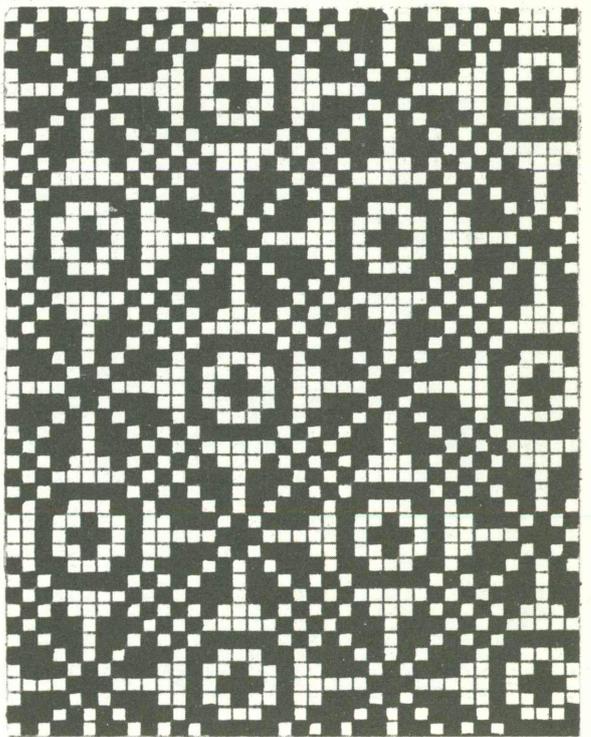
423

424

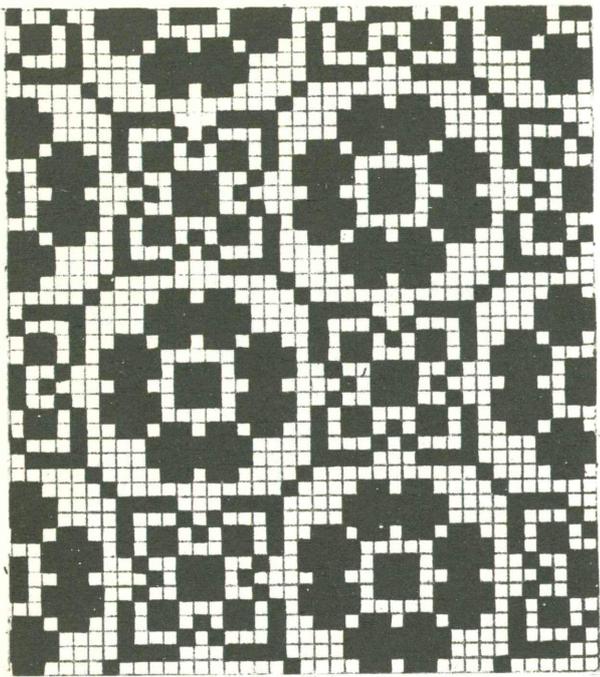

425

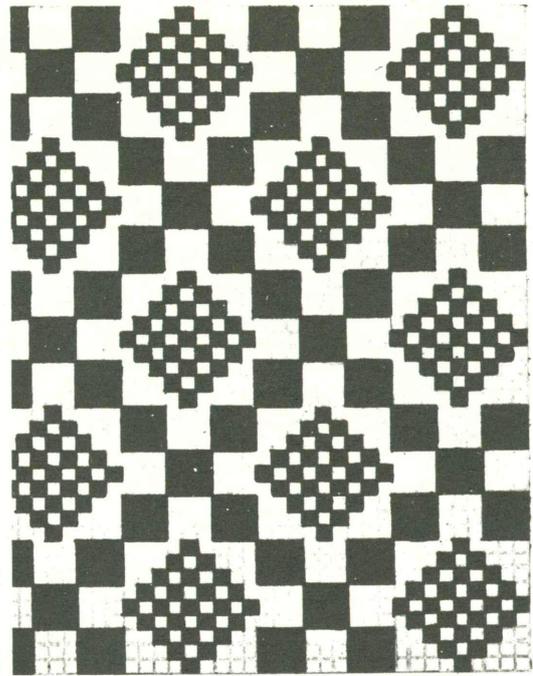

426

Liepājas raj. Nicas c. p. 20. gs. pirmā puse. 423 (E 54, 553); 424 (E 54, 557); 425 (E 54, 650); 426 (E 54, 657).

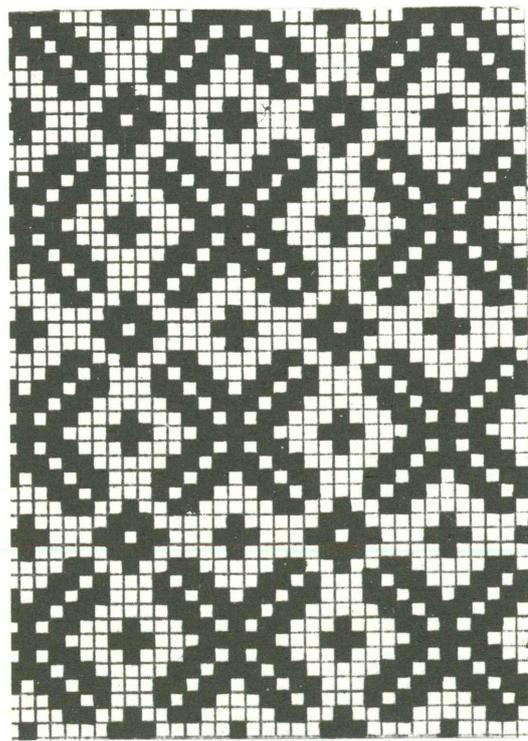
427

428

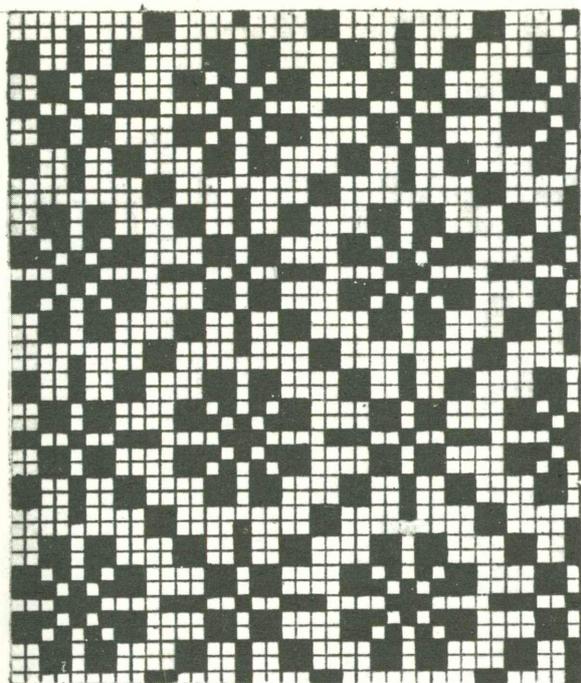

429

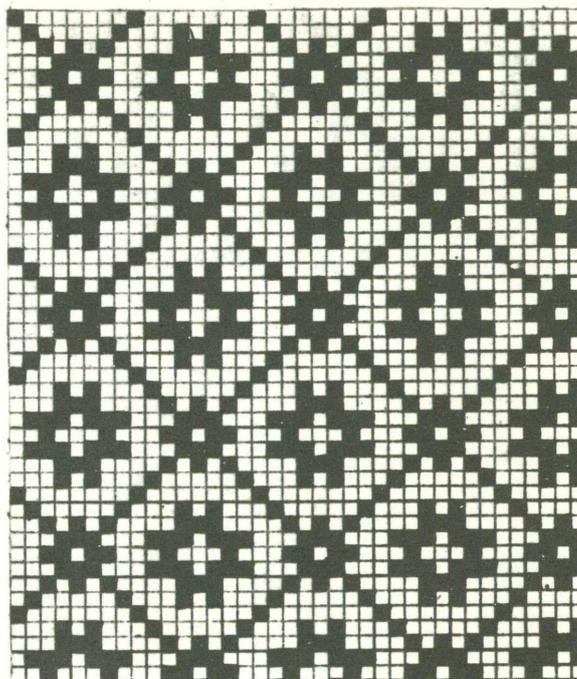

430

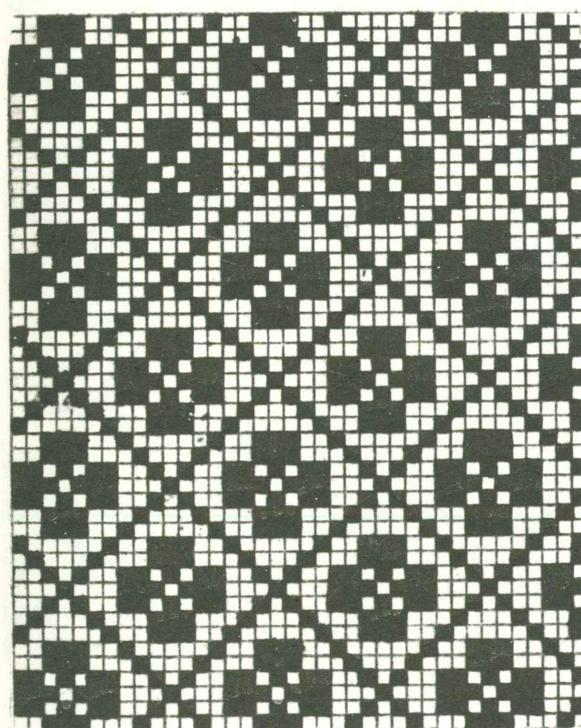
Liepājas raj. Nīcas c. p. 20. gs. pirmā puse. 427 (E 54, 556); 428 (E 54, 545); 429 (E 54, 565); 430 (E 54, 573).

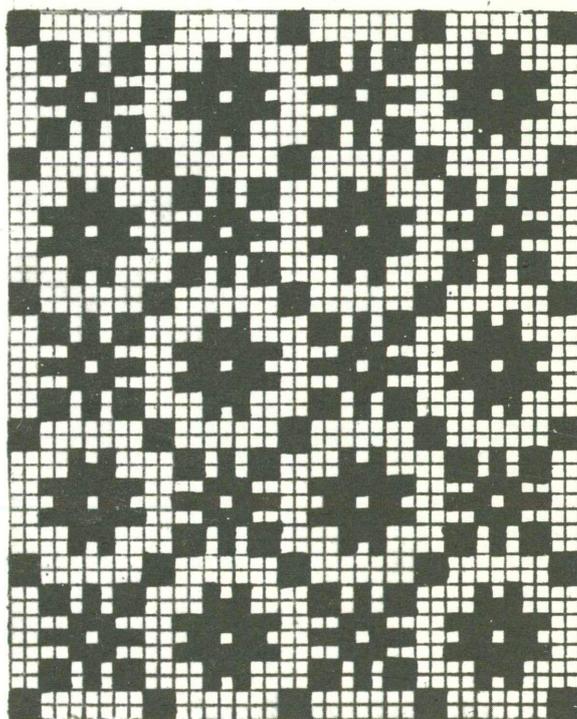
431

432

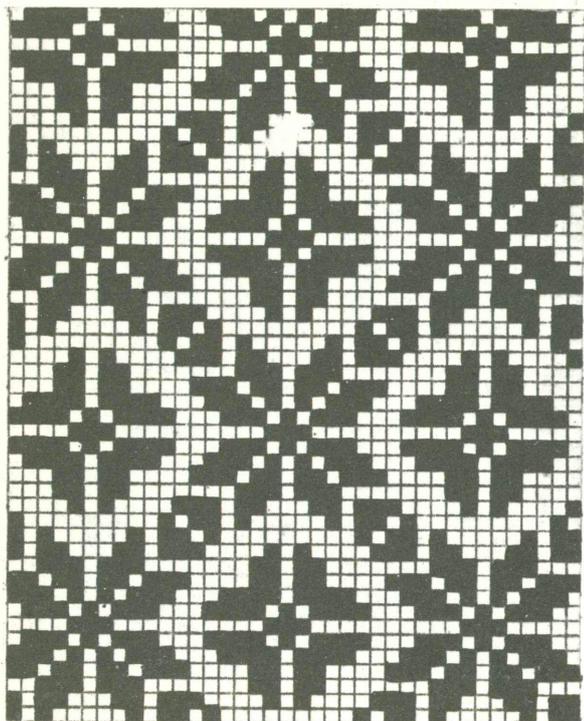

433

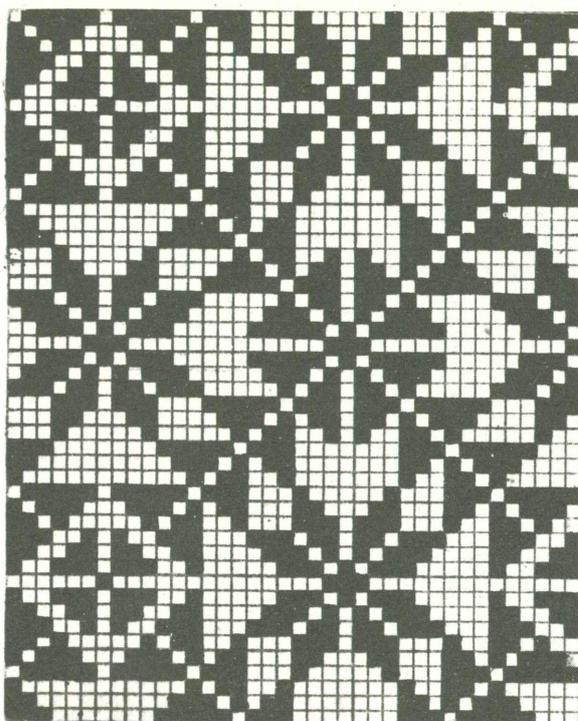

434

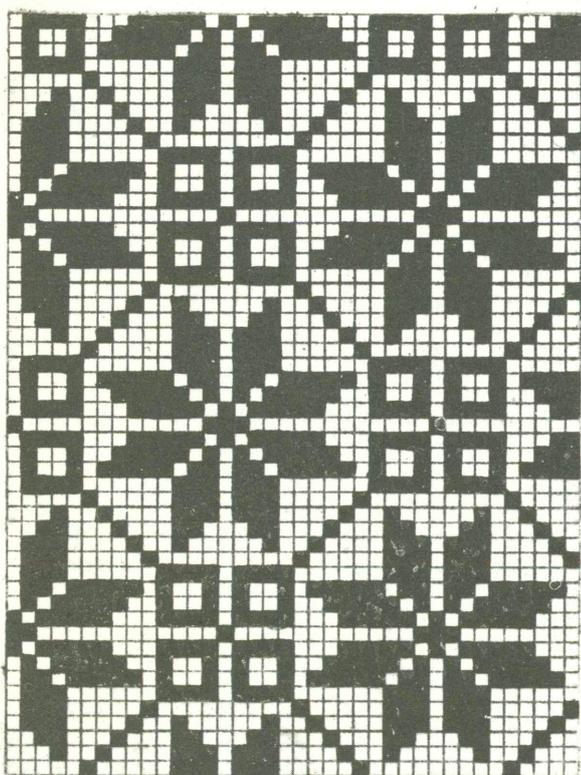
Liepājas raj. Nīcas c. p. 20. gs. pirmā puse. 431 (E 54, 557); 432 (E 54, 558); 433 (E 54, 546);
434 (E 54, 625).

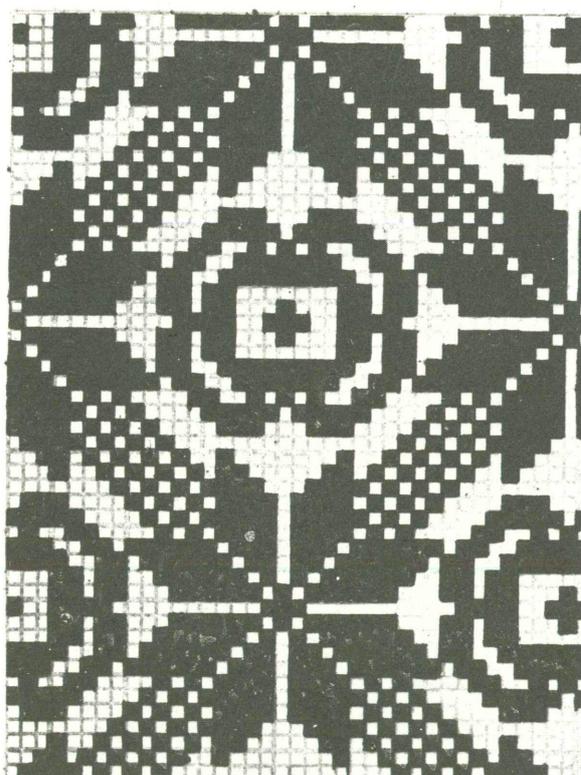
435

436

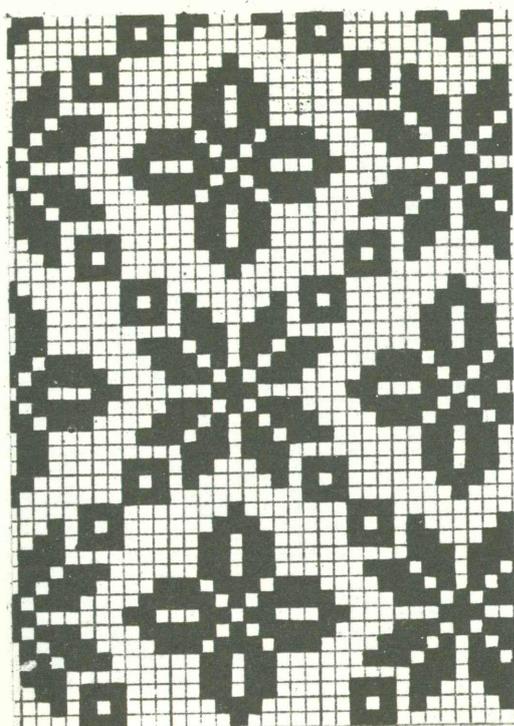

437

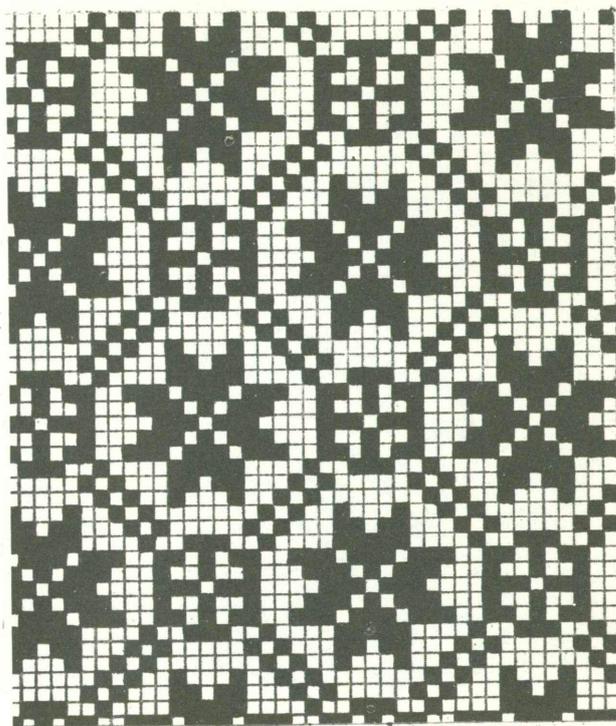

438

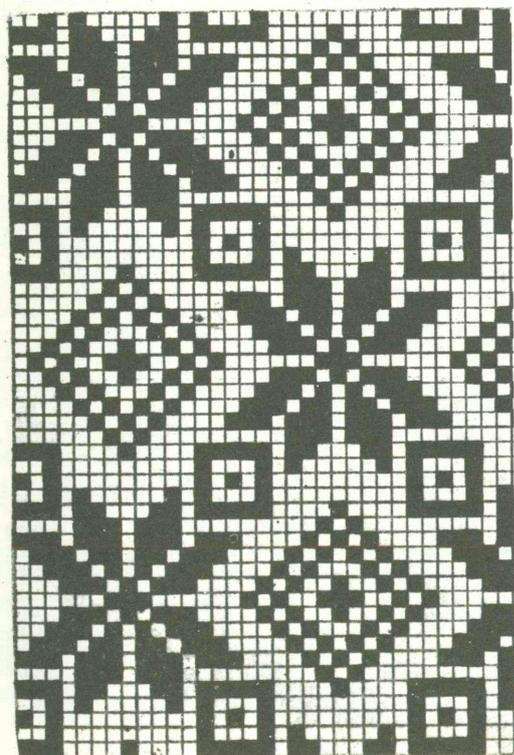
Liepājas raj. Nīcas c. p. 20. gs. pirmā puse. 435 (E 54, 574); 436 (E 54, 541); 437 (E 54, 560); 438 (E 54, 542).

439

440

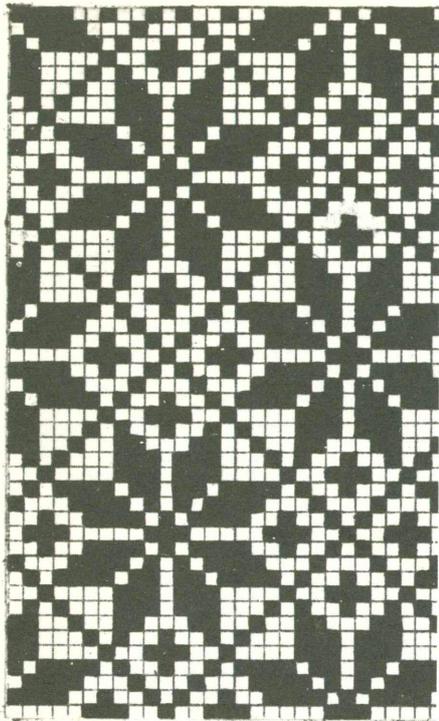

441

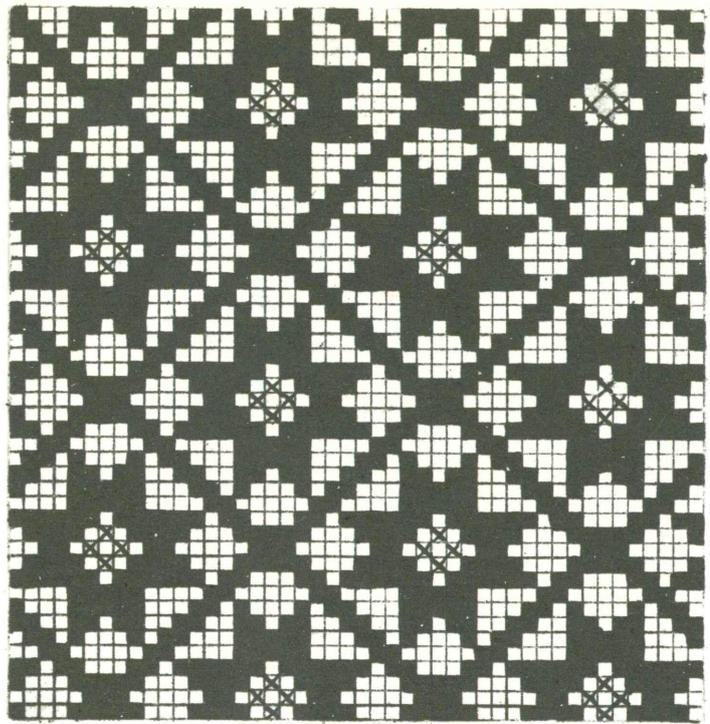

442

Liepājas raj. Nīcas c. p. 20. gs. pirmā puse. 439 (E 54, 564); 440 (E 54, 548); 441 (E 54, 547); 442 (E 54, 592).

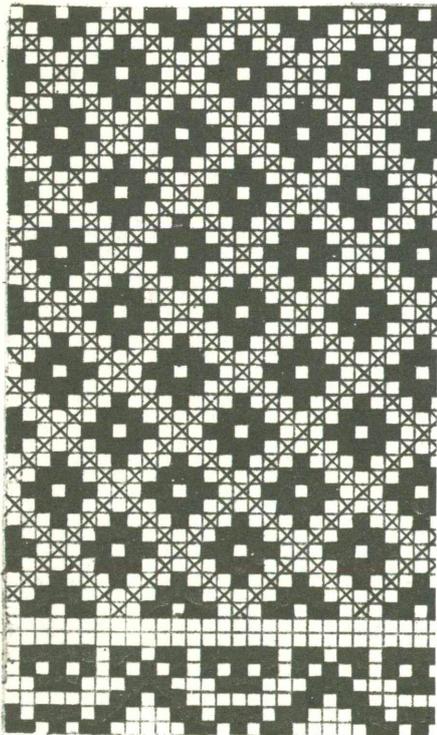

443

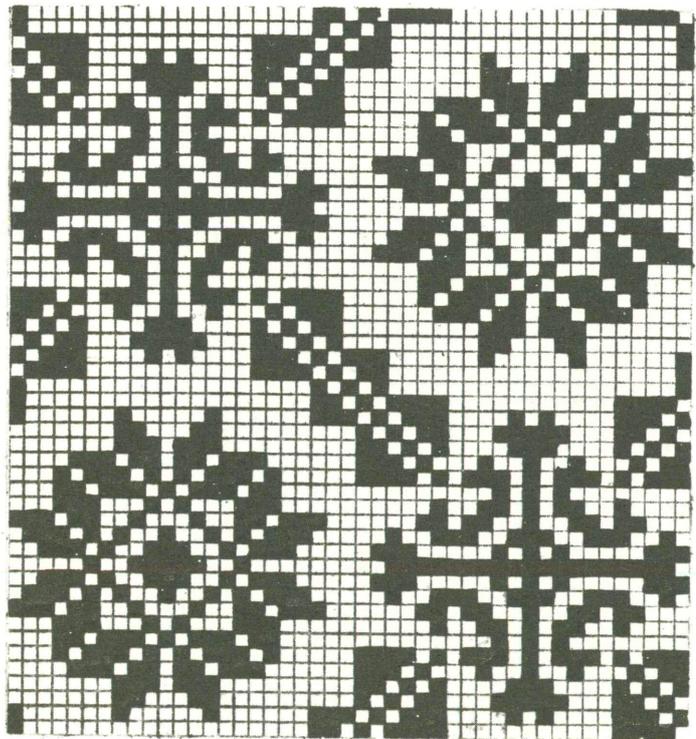

444

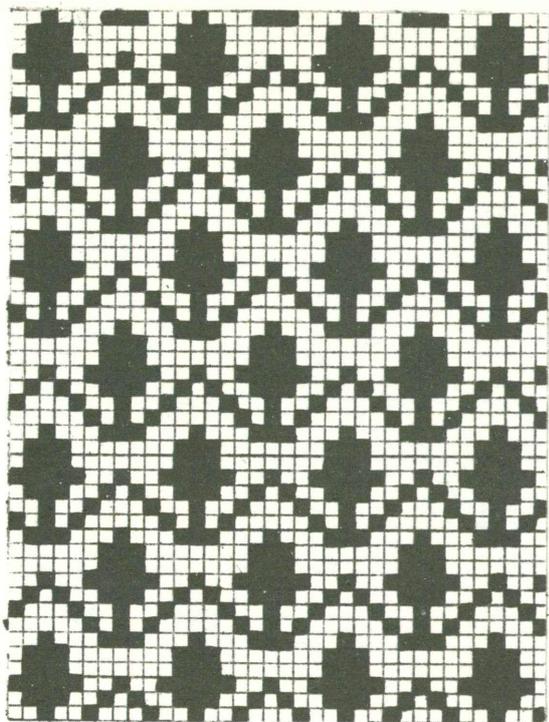
445

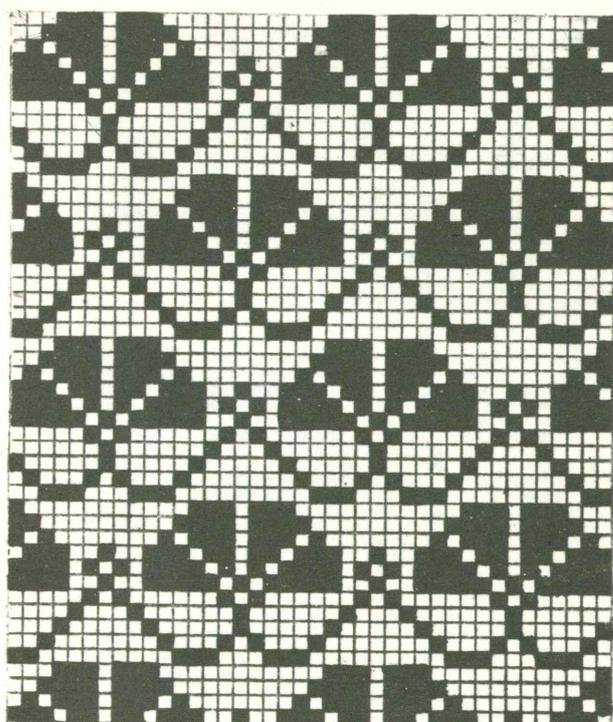
446

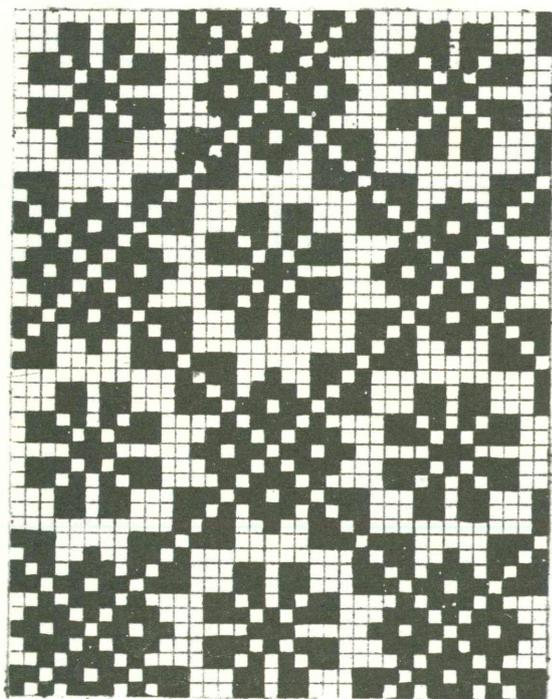
Liepājas raj. Nīcas c. p. 20. gs. pirmā puse. 443 (E 54, 544); 444 (E 54, 559); 445 (E 54, 634); 446 (E 54, 571).

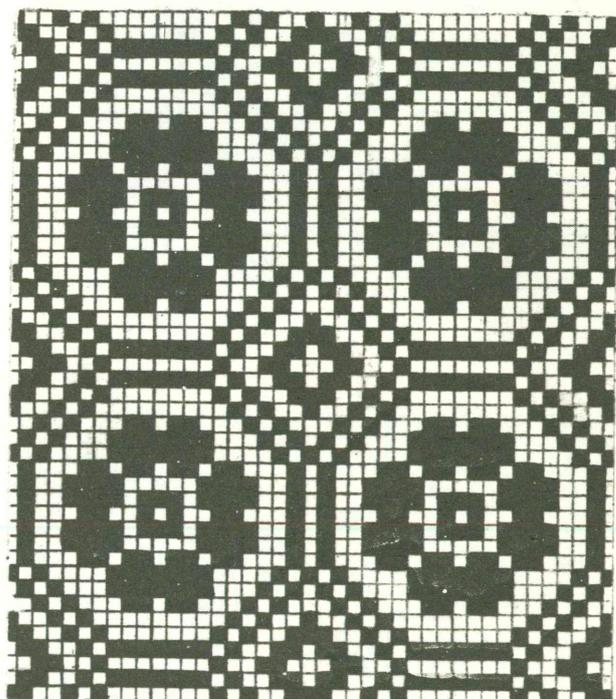
447

448

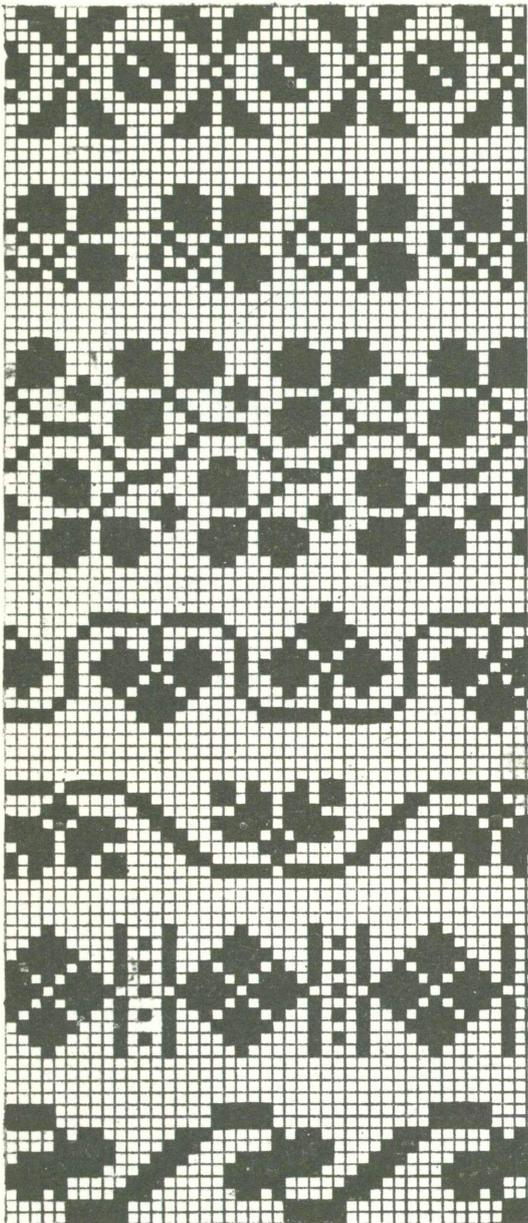

449

450

Liepājas raj. Nicas c. p. 20. gs. pirmā puse. 447 (E 54, 648); 448 (E 54, 553); 449 (E 54, 543); 450 (E 54, 554).

451

452

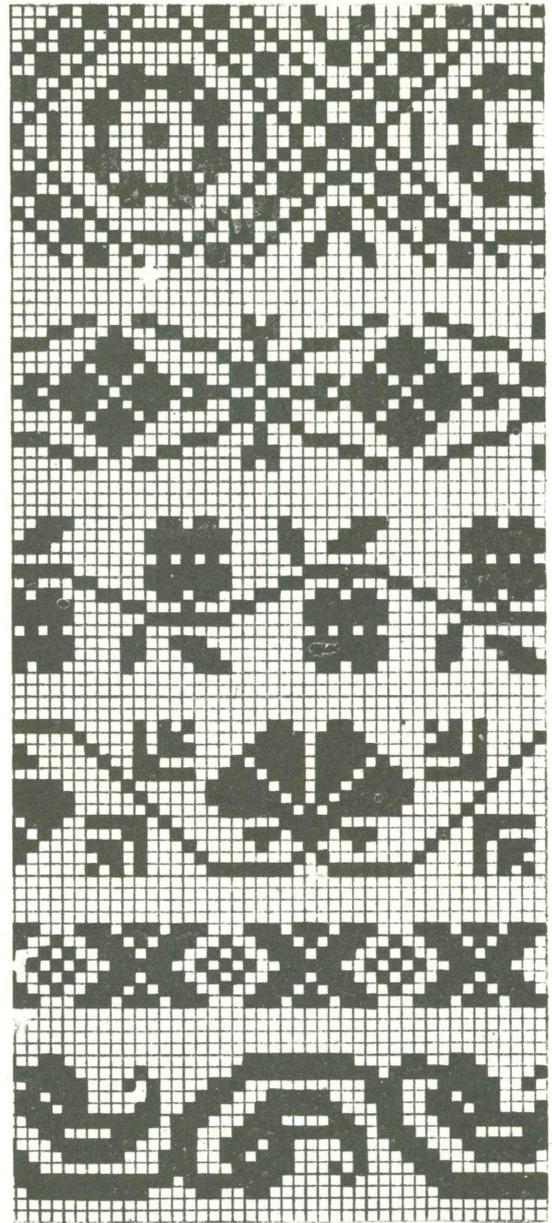
453

454

455

456

457

458

459

460

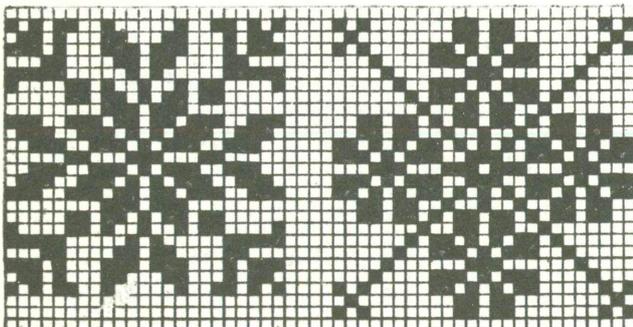
461

462

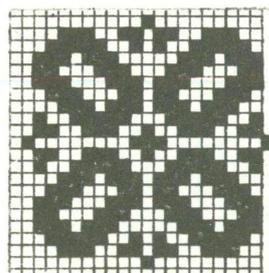
463

464

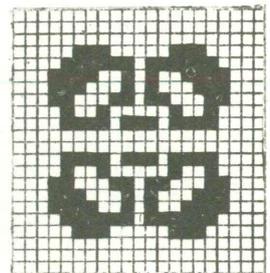
465

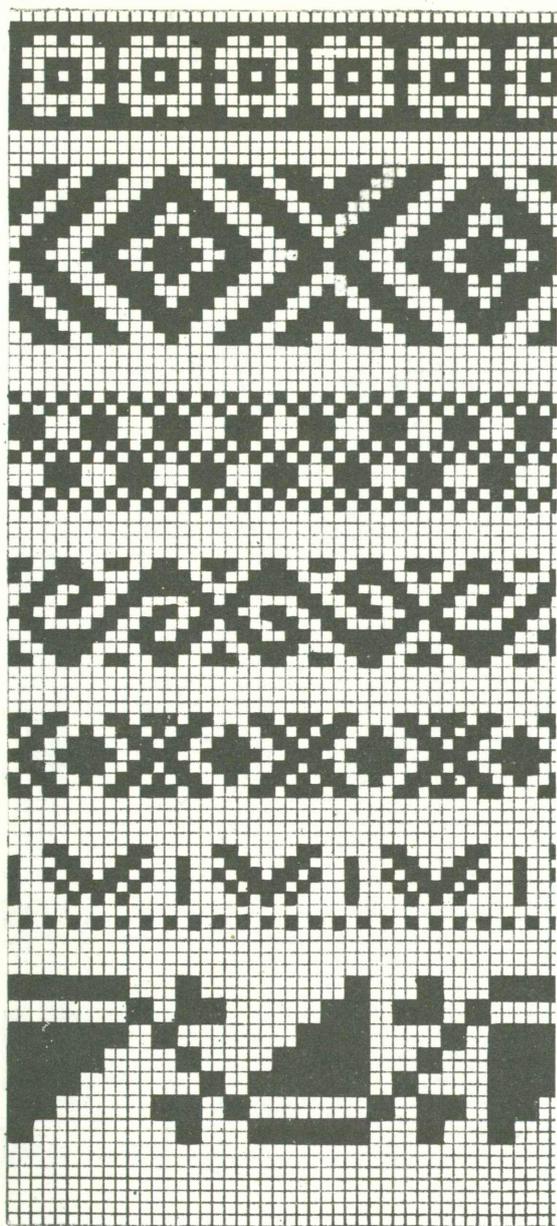
466

467

Liepājas raj. Nicas c. p. 20. gs. pirmā puse. 451 (E 54, 599); 452 (E 54, 585); 453 (E 54, 589); 454 (E 54, 594); 455 (E 54, 580); 456 (E 54, 676); 457 (E 54, 590); 458 (E 54, 615); 459 (E 54, 616); 460 (E 54, 606); 461 (E 54, 666); 462 (E 54, 663); 463 (E 54, 661); 464 (E 54, 604); 465 (E 54, 605); 466 (E 54, 577); 467 (E 54, 640).

468

469

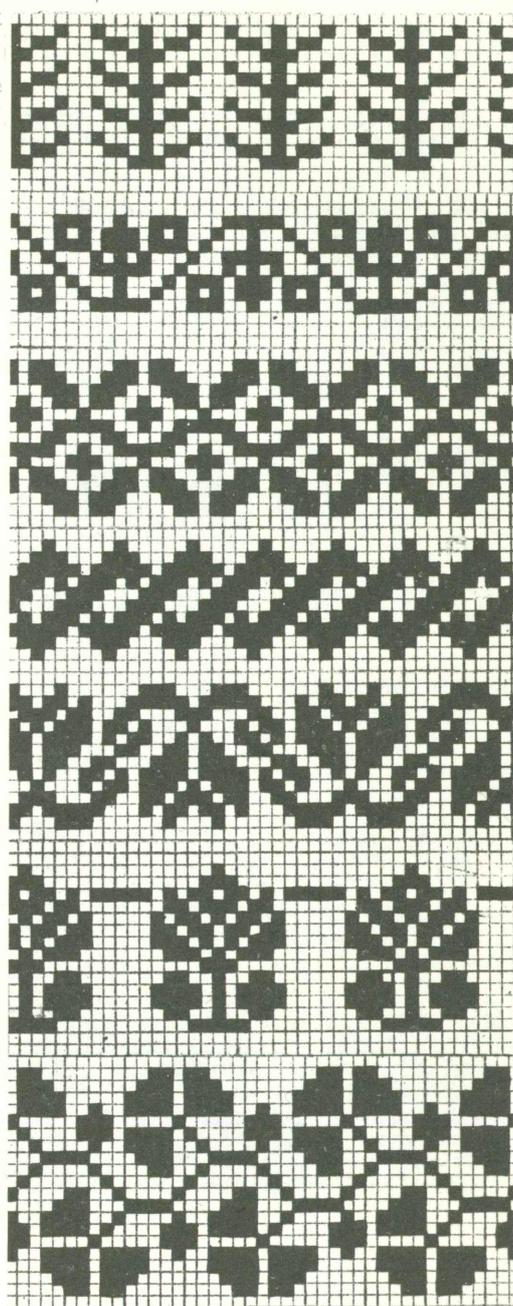
470

471

472

473

474

475

476

477

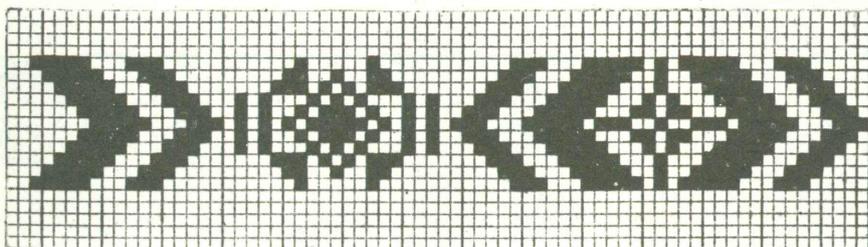
478

479

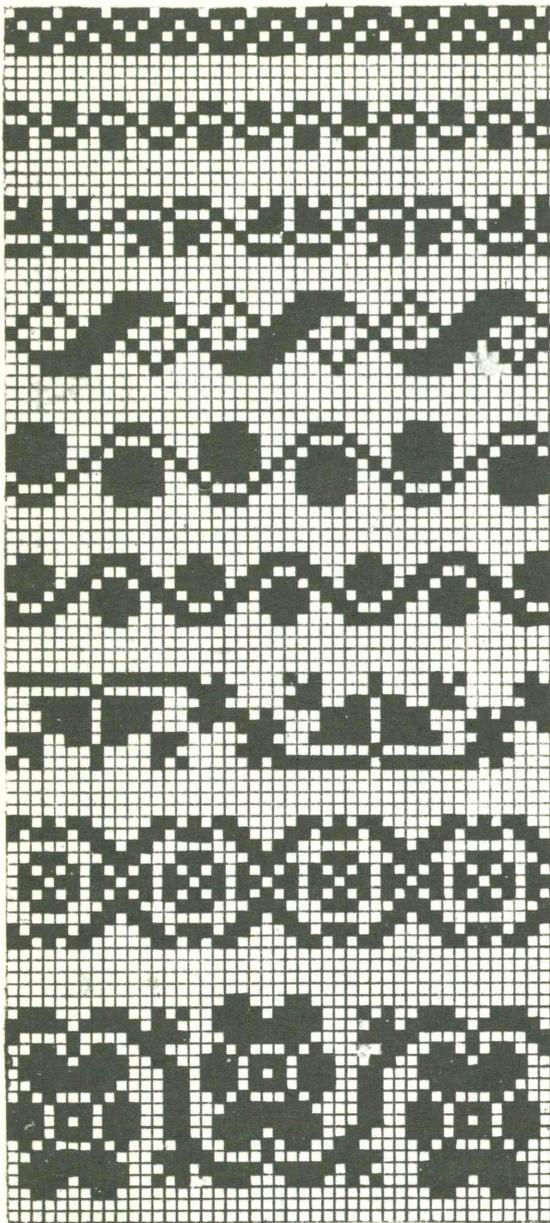
480

481

482

Liepājas raj. Nicas c. p. 20. gs. pirmā puse. 468 (E 54, 665); 469 (E 54, 668); 470 (E 54, 667); 471 (E 54, 669); 472 (E 54, 671); 473 (E 54, 670); 474 (E 54, 658).
 Liepājas raj. Rucavas c. p. 20. gs. pirmā puse. 475 (E 54, 294); 476 (E 54, 292); 477 (E 54, 285); 478 (E 54, 288); 479 (E 54, 274); 480 (E 54, 279); 481 (E 54, 268); 482 (E 54, 627).

483

484

485

486

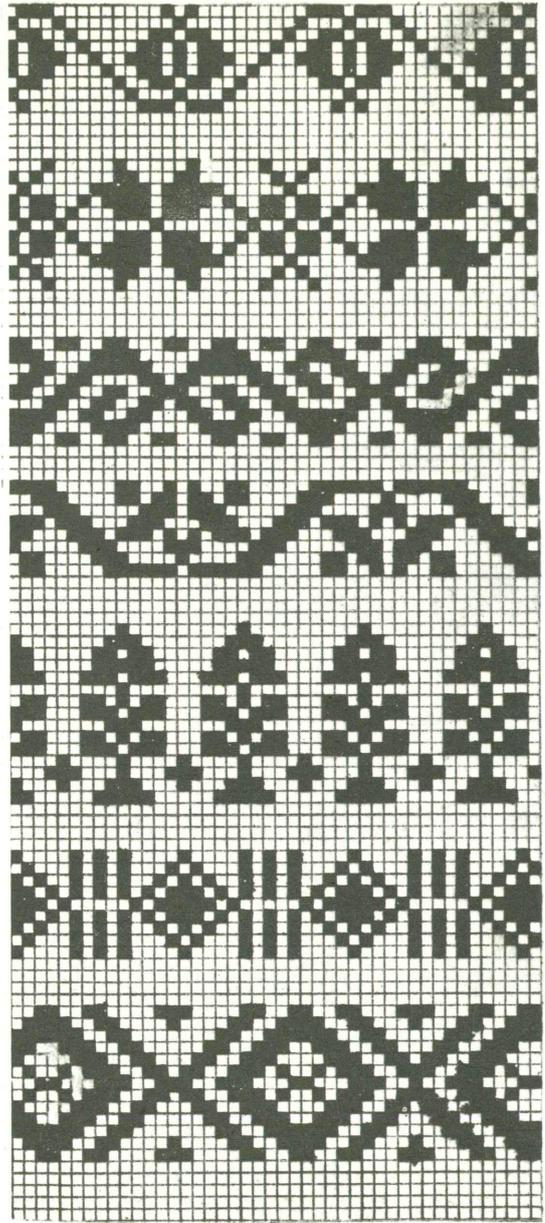
487

488

489

490

491

492

493

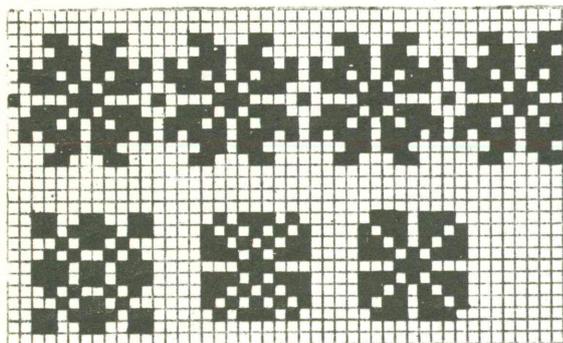
494

495

496

497

498

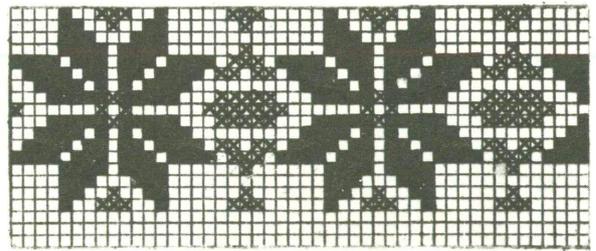
499

500

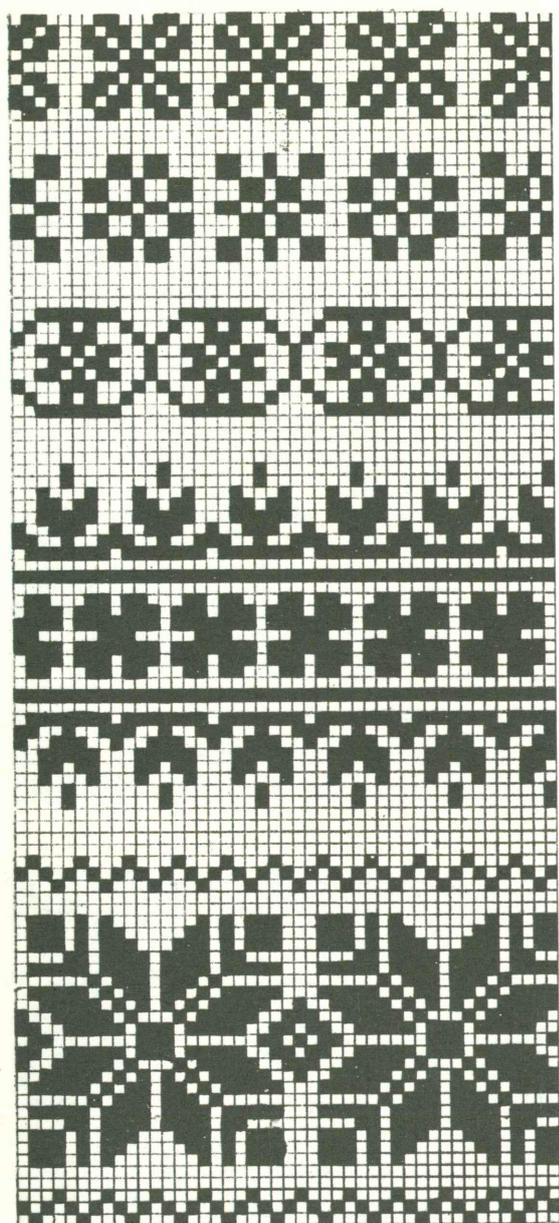
501

502

503

Liepājas raj. Nicas c. p. 20. gs. pirmā puse. 483 (E 54, 608); 484 (E 54, 612); 485 (E 54, 622); 486 (E 54, 621); 487 (E 54, 620); 488 (E 54, 601); 489 (E 54, 618); 490 (E 54, 617); 491 (E 54, 619); 492 (E 54, 646); 493 (E 54, 645); 494 (E 54, 644); 495 (E 54, 643); 496 (E 54, 642); 497 (E 54, 660); 498 (E 54, 641); 499 (E 54, 600); 500 (E 54, 589); 501 (E 54, 593); 502 (E 54, 597); 503 (E 54, 638).

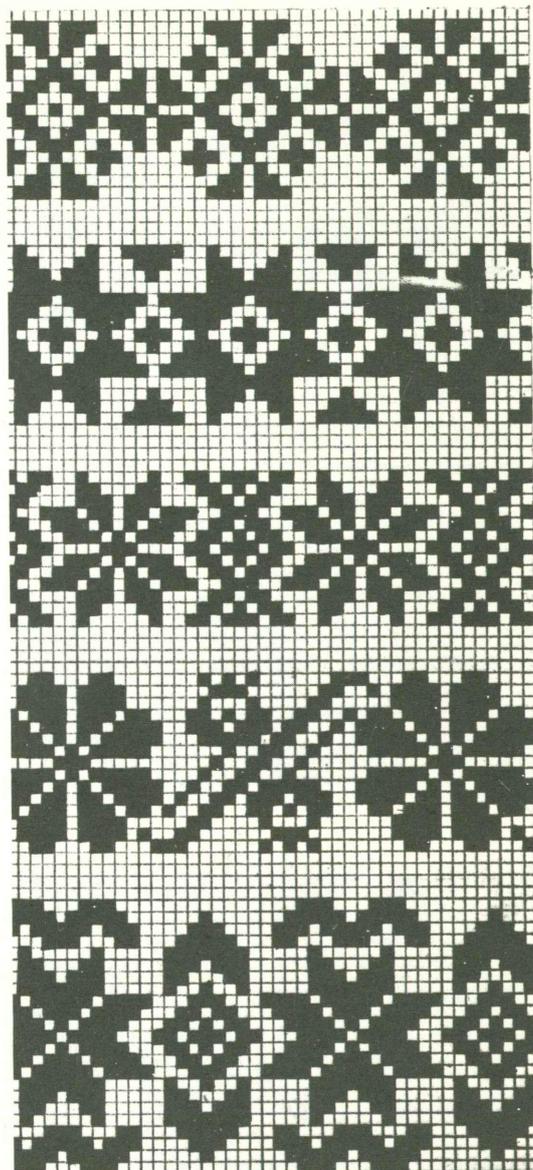
504

505

506

507

508

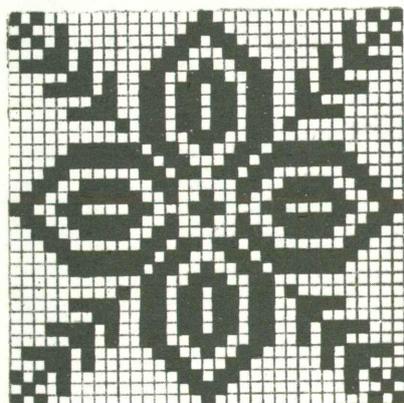
509

510

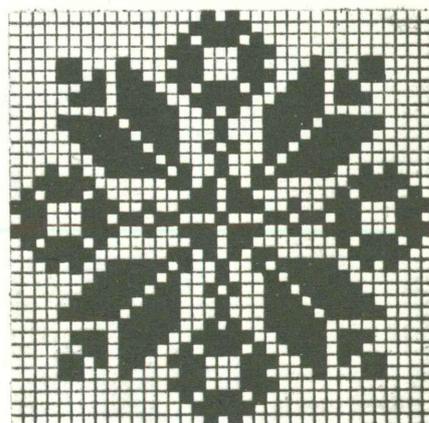
511

512

513

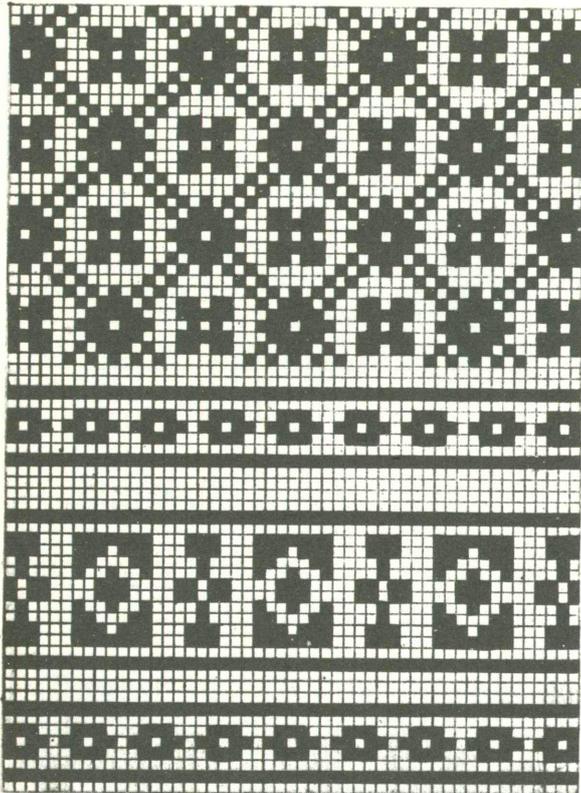

514

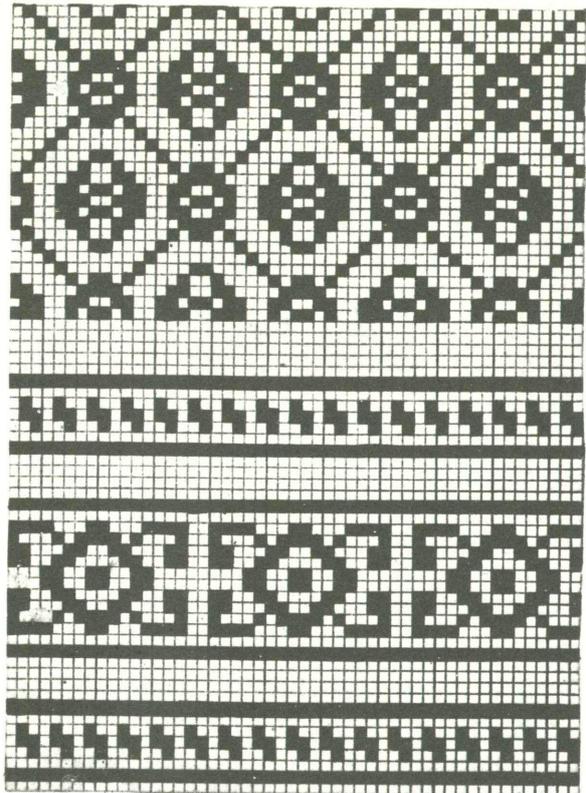

515

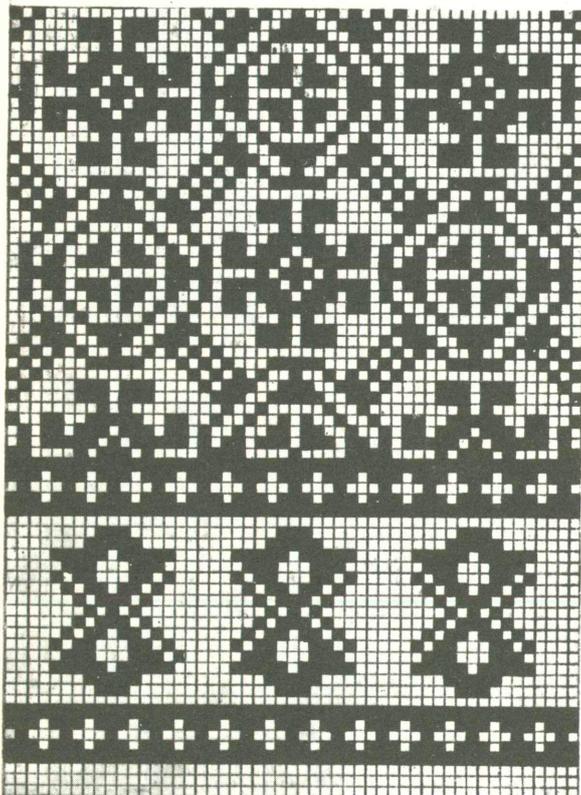
Liepājas raj. Nīcas c. p. 20. gs. pirmā puse. 504 (E 54, 583); 505 (E 54, 595); 506 (E 54, 588); 507 (E 54, 629); 508 (E 54, 563); 509 (E 54, 581); 510 (E 54, 603); 511 (E 54, 611); 512 (E 54, 607); 513 (E 54, 613); 514 (E 54, 579); 515 (E 54, 649).

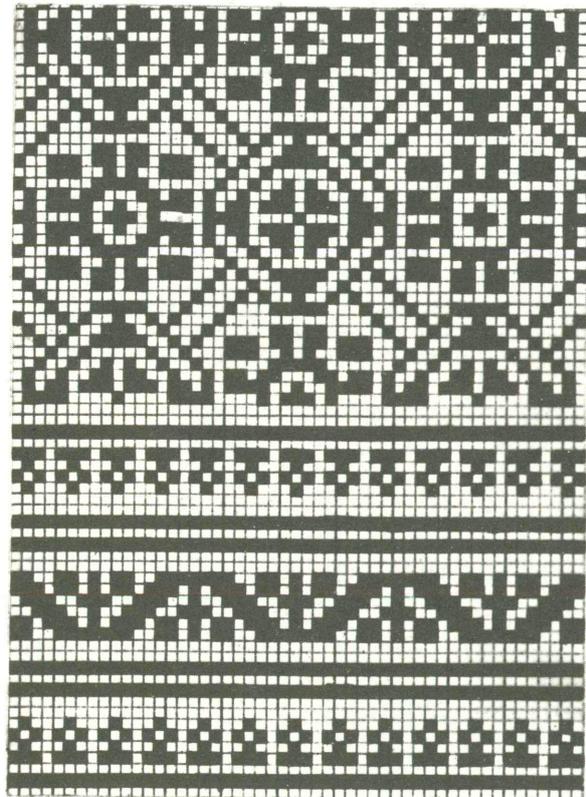
516

517

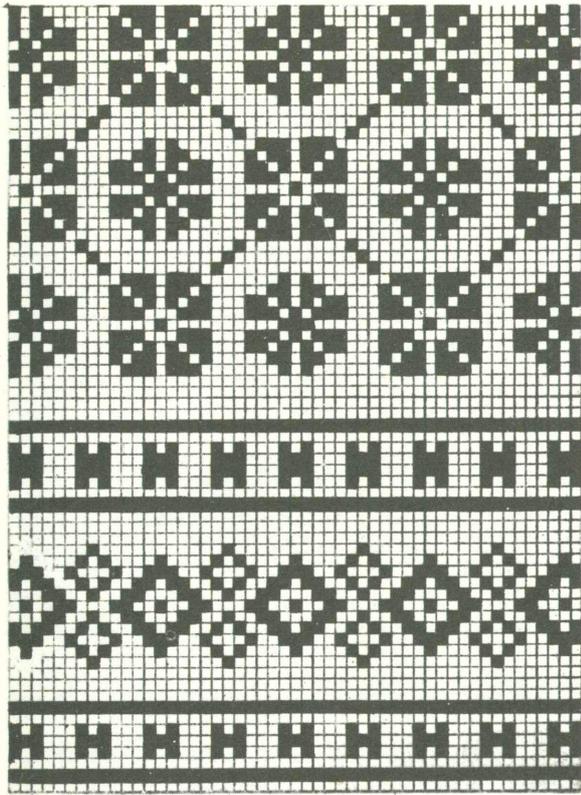

518

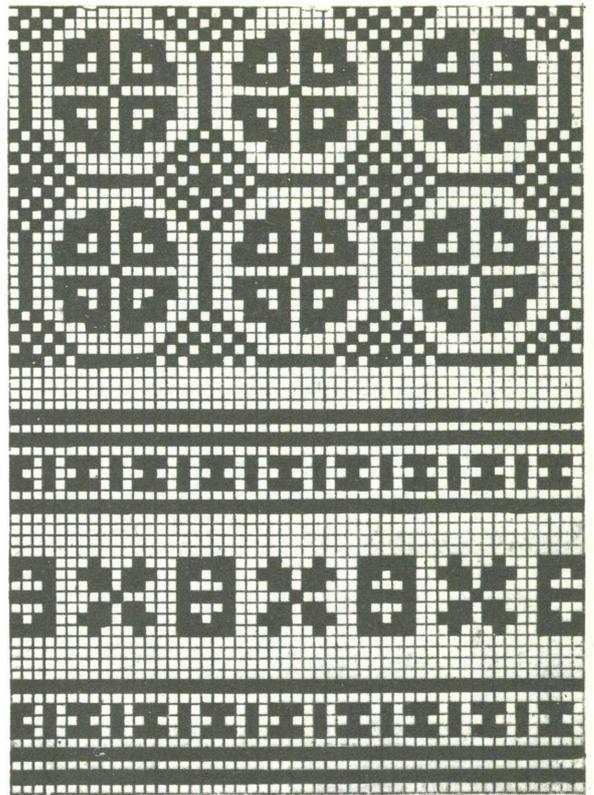

519

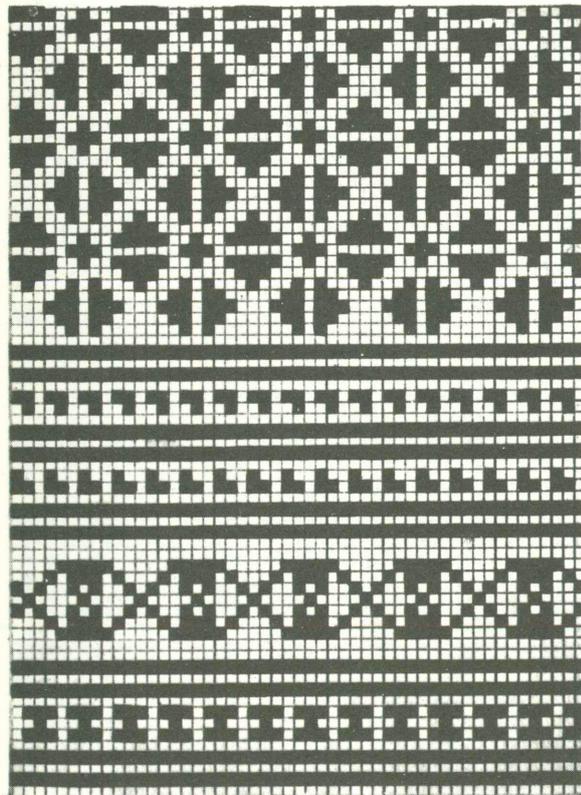
Liepājas raj. Lejaskurzemes raksti. 20. gs. pirmā puse. 516 (E 26, 5878); 517 (E 26, 5883); 518 (E 26, 5822); 519 (E 26, 5824).

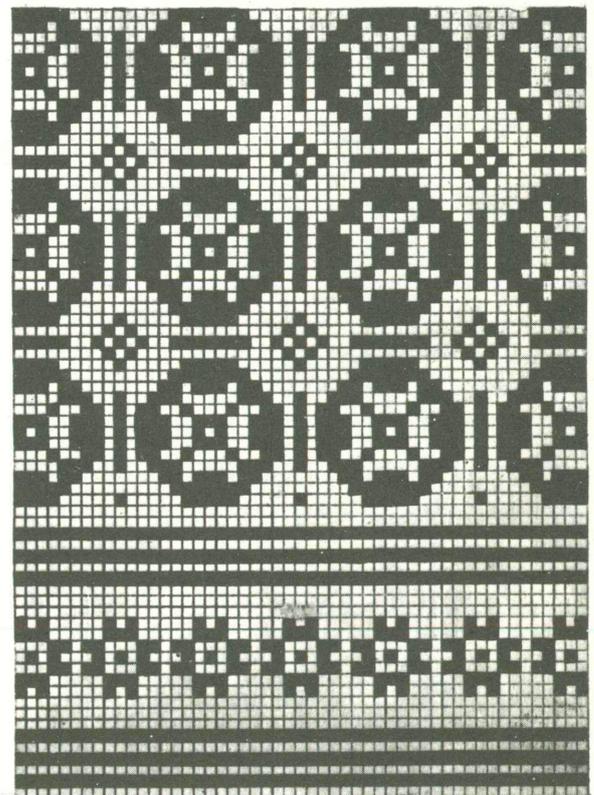
520

521

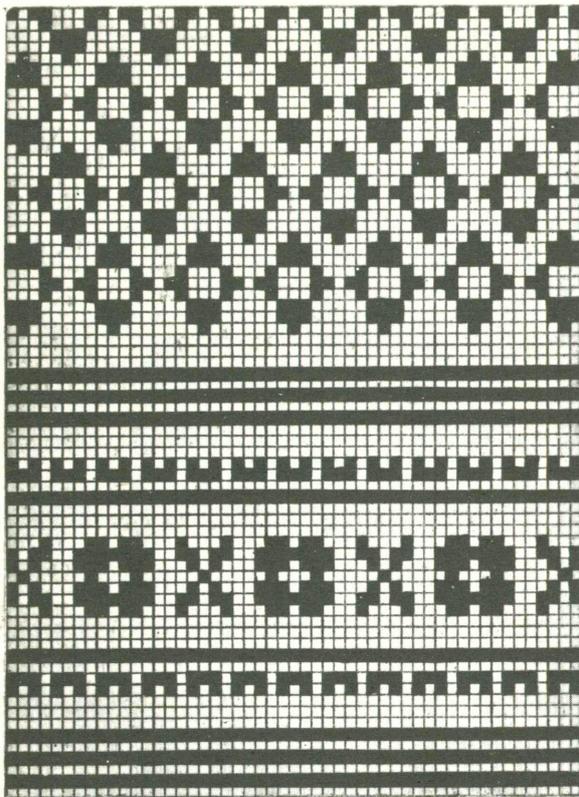

522

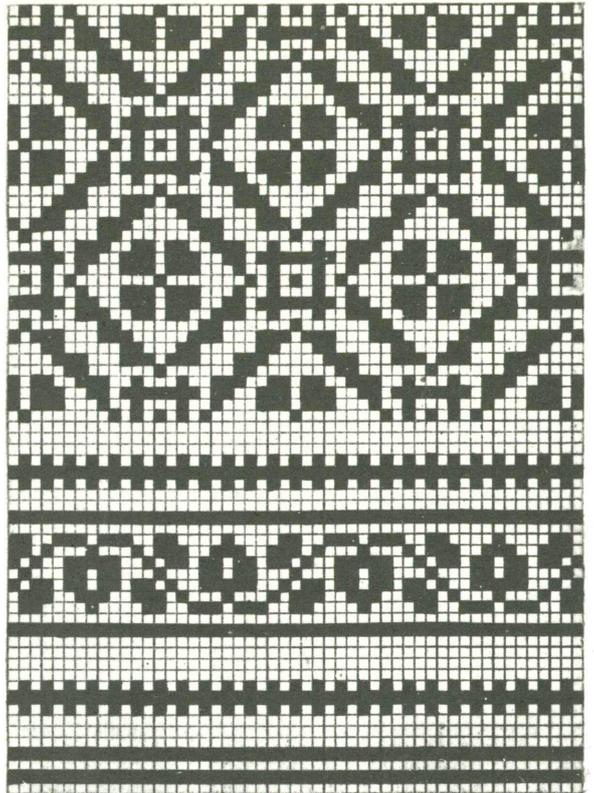

523

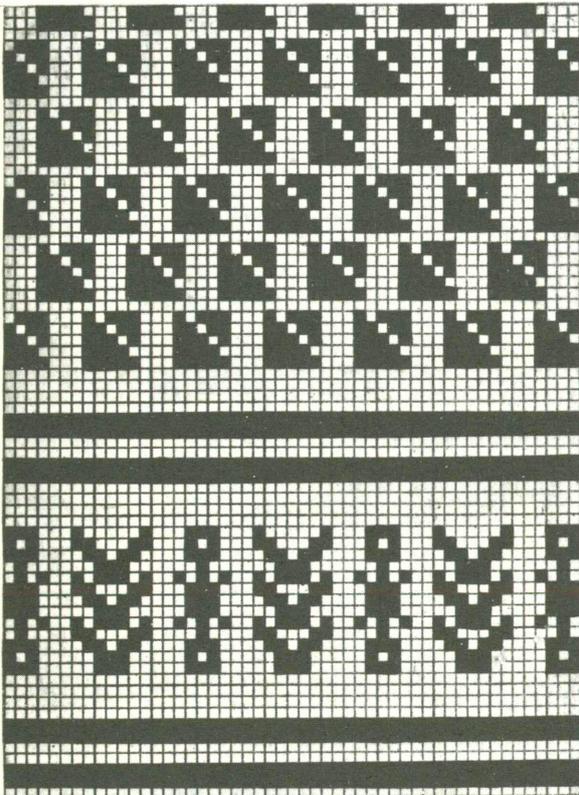
Liepājas raj. Lejuskurzemes raksti. 20. gs. pirmā puse. 520 (E 26, 5858); 521 (E 26, 5828); 522 (E 26, 5881); 523 (E, 26, 5964).

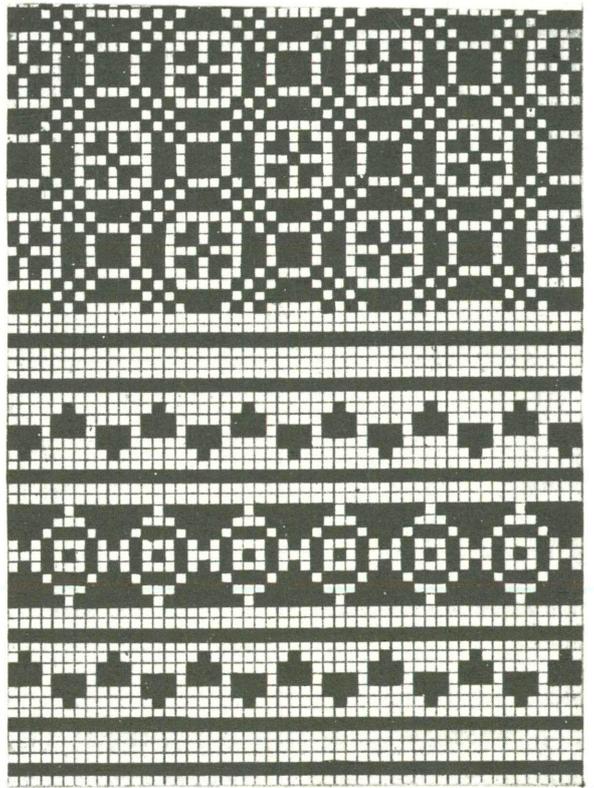
524

525

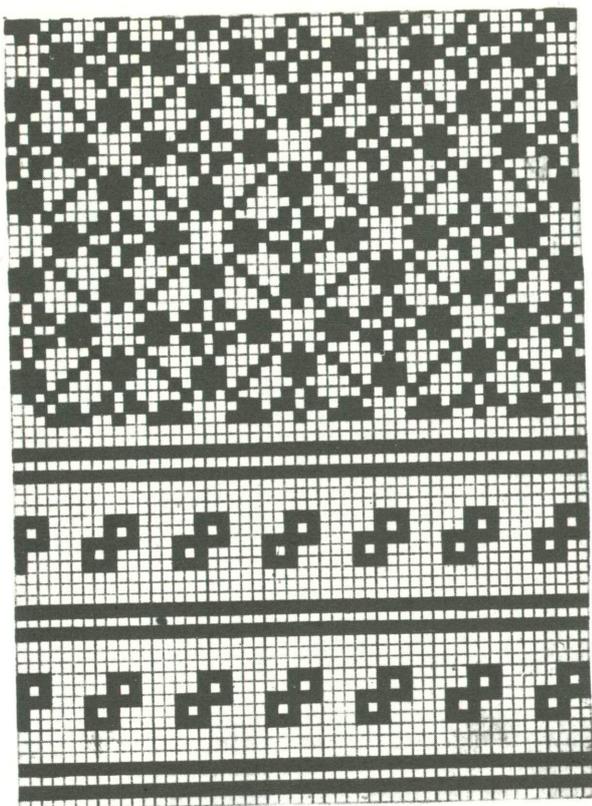

526

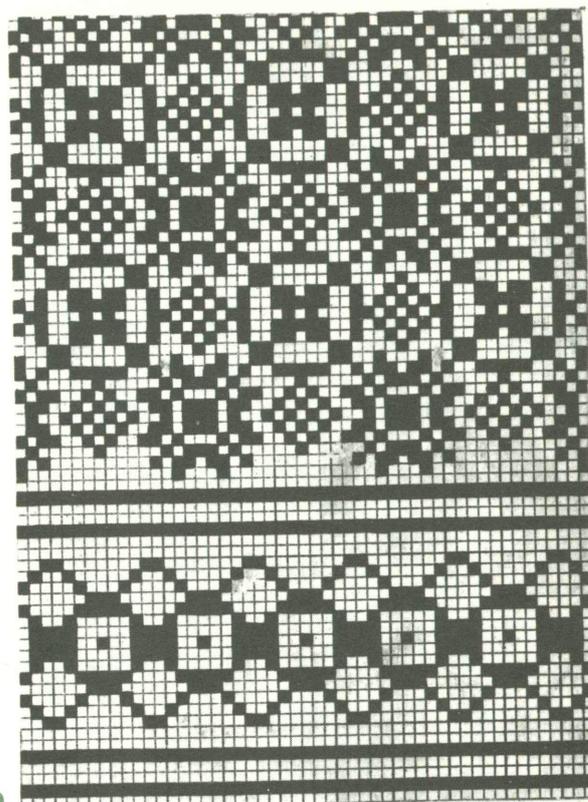

527

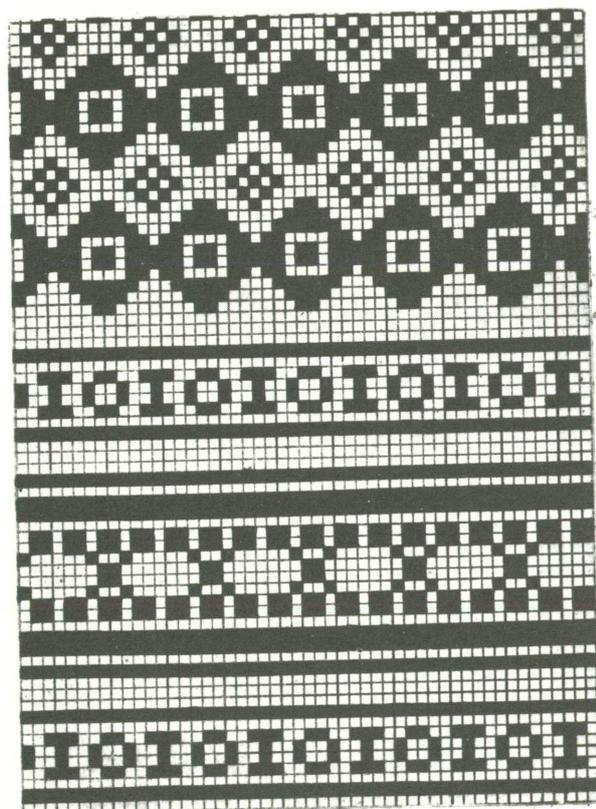
Liepājas raj. Lejaskurzemes raksti. 20. gs. pirmā puse. 524 (E 26, 5823); 525 (E 26, 5865); 526 (E 26, 5865); 527 (E 26, 5961).

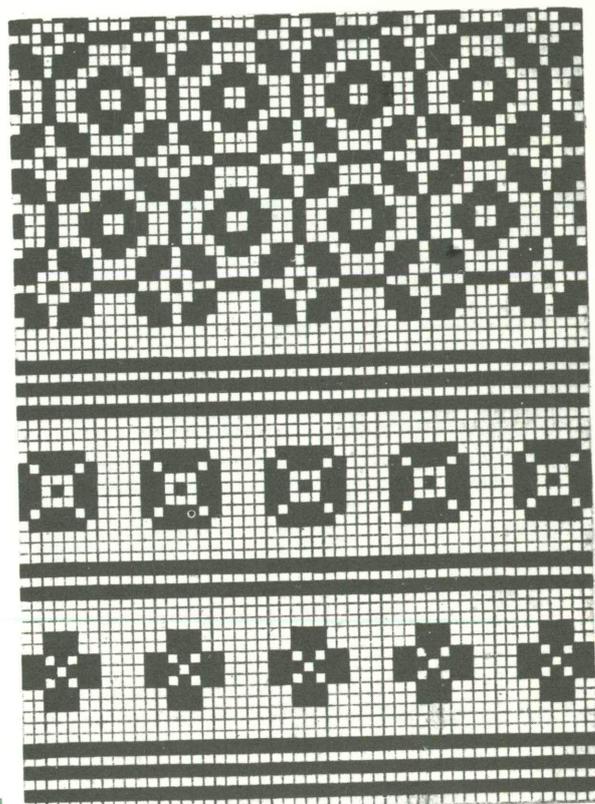
528

529

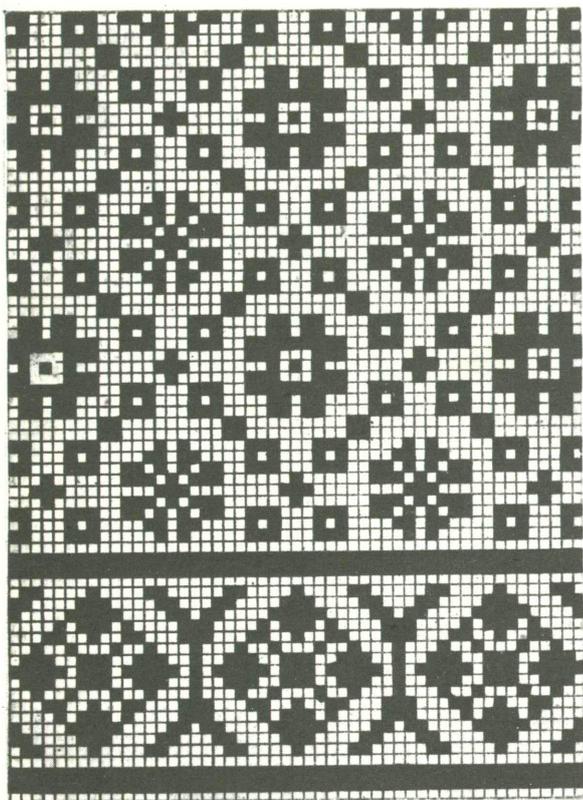

530

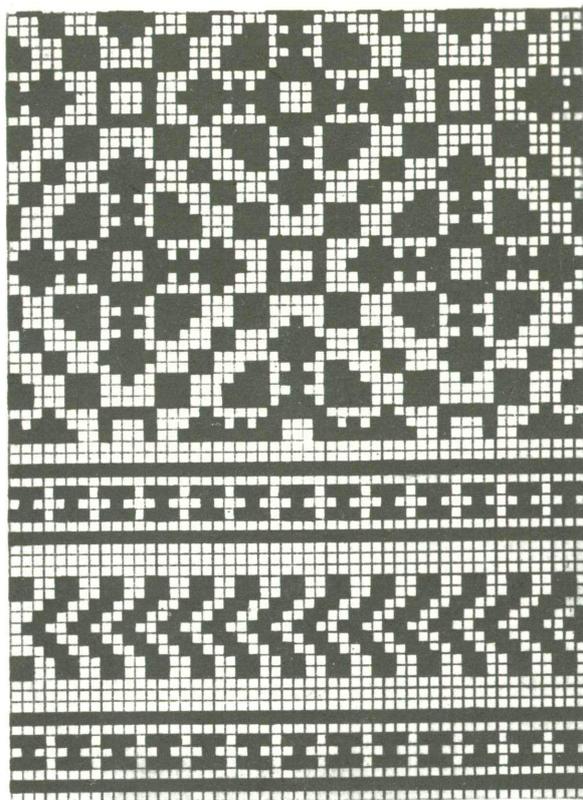

531

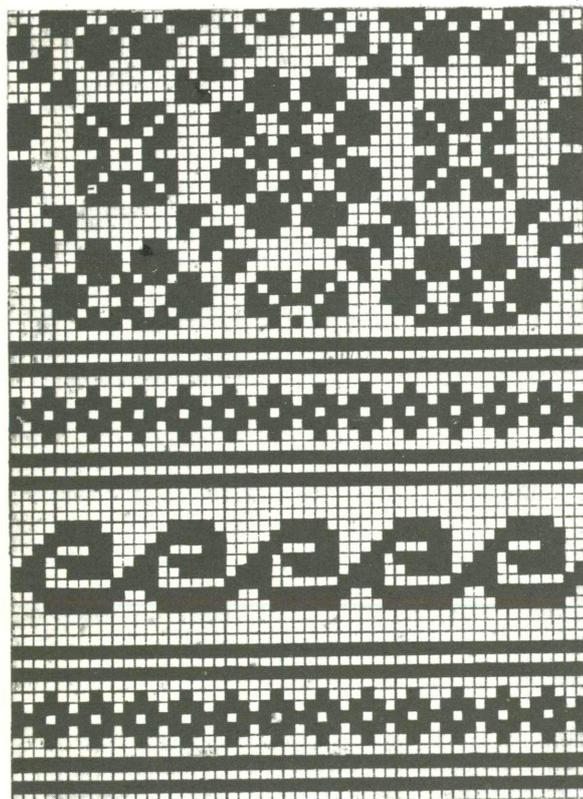
Liepājas raj. Lejaskurzemes raksti. 20. gs. pirmā puse. 528 (E 26, 5965); 529 (E 26, 5967);
530 (E 26, 5845); 531 (E 26, 5968).

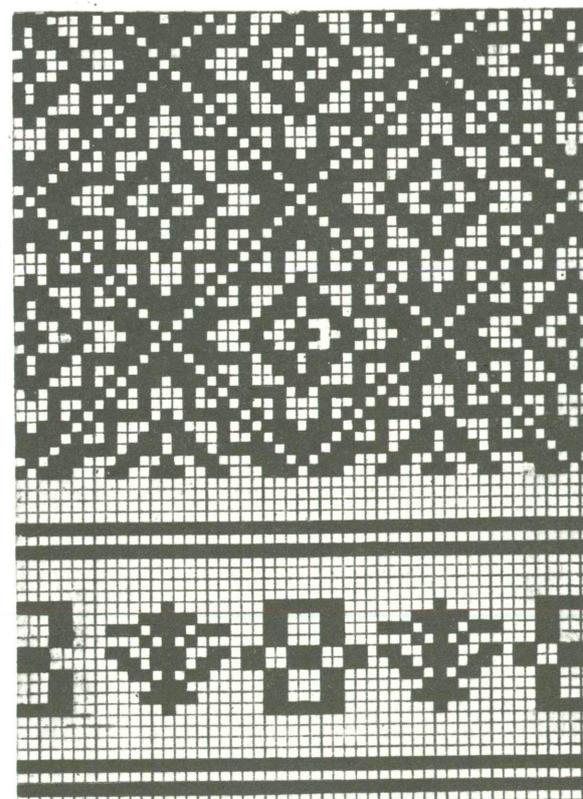
532

533

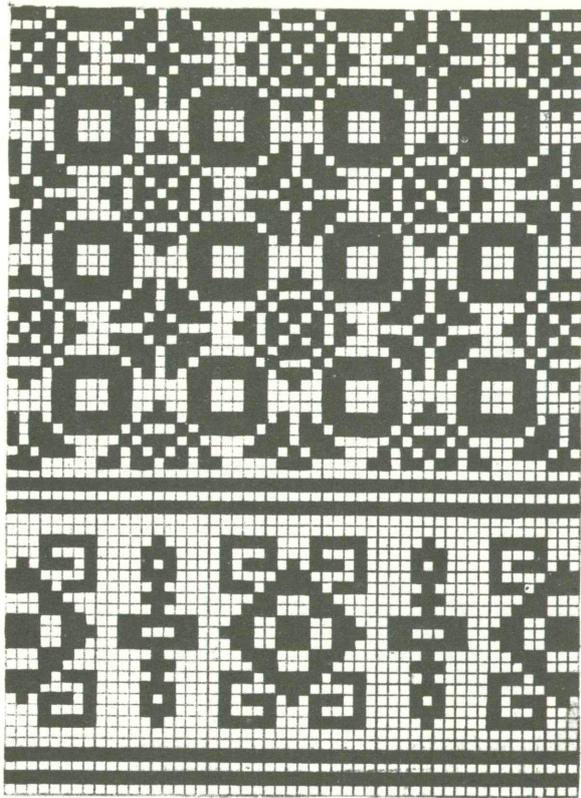

534

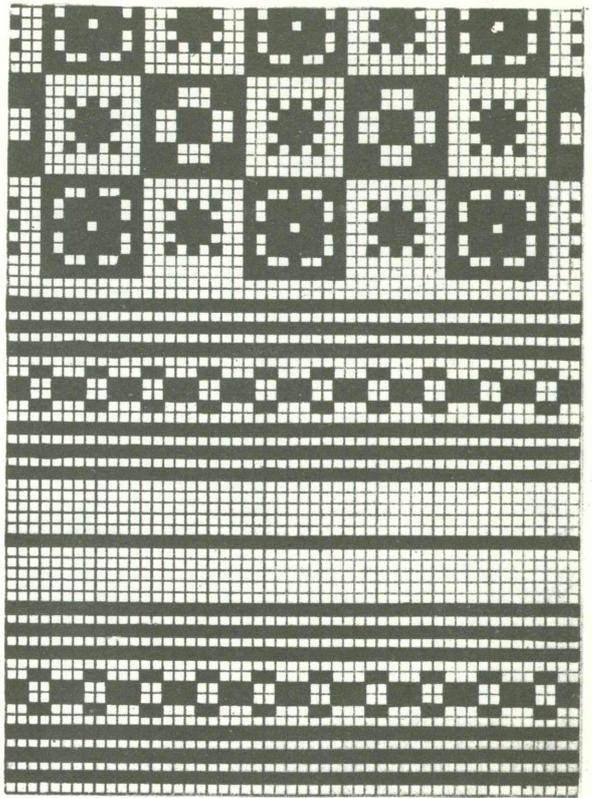

535

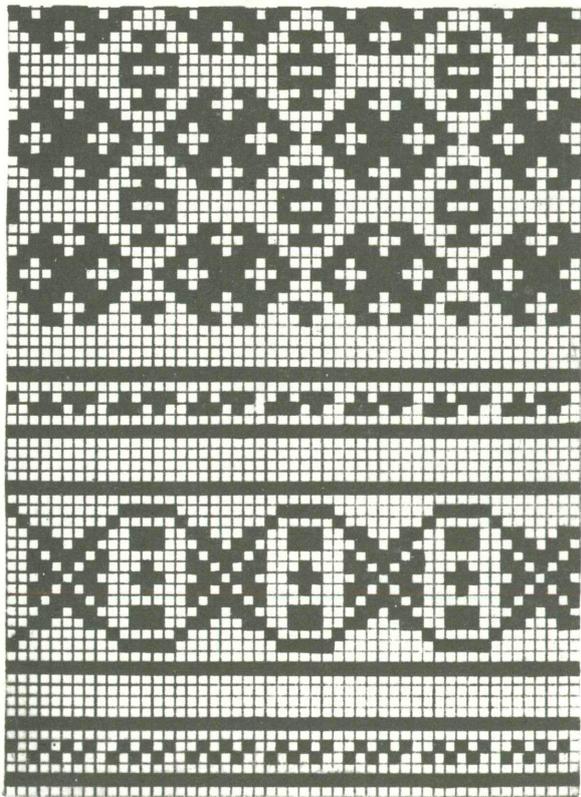
Liepājas raj. Lejaskurzemes raksti. 20. gs. pirmā puse. 532 (E 26, 5817); 533 (E 26, 6869);
534 (E 26, 5923); 535 (E 26, 5833).

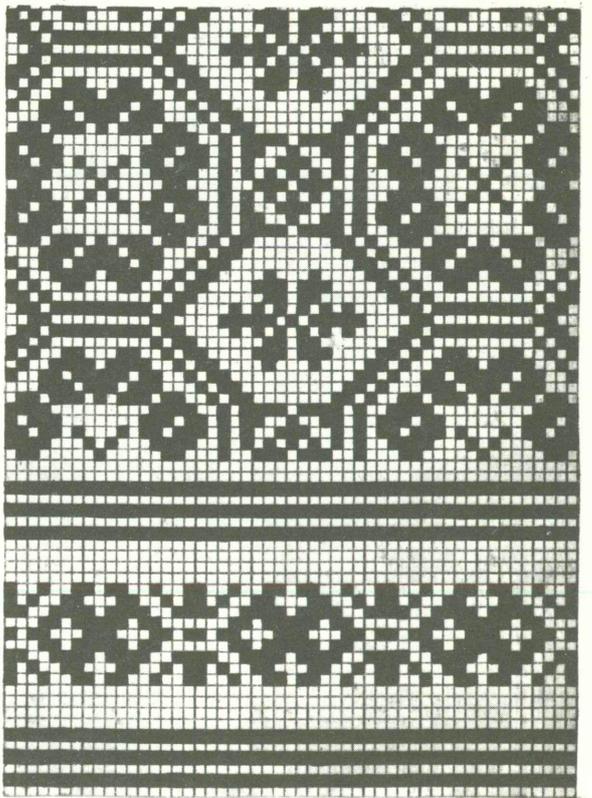
536

537

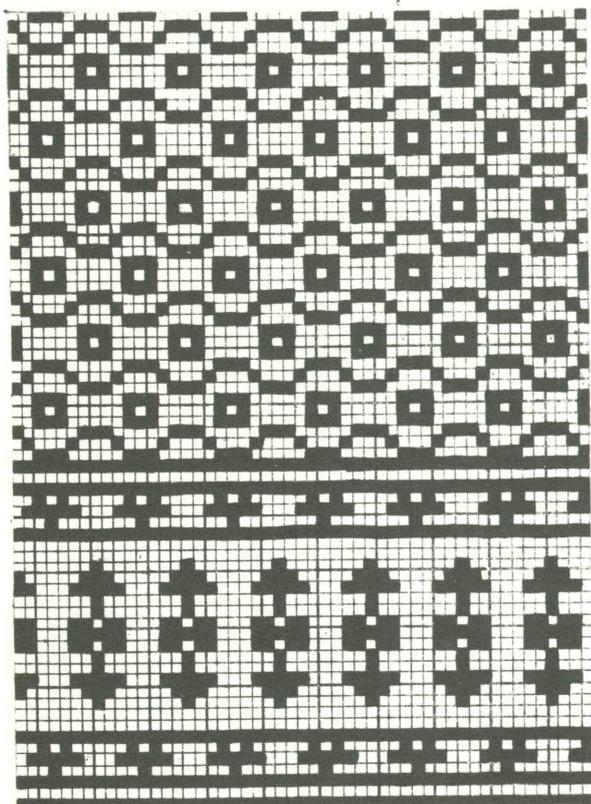

538

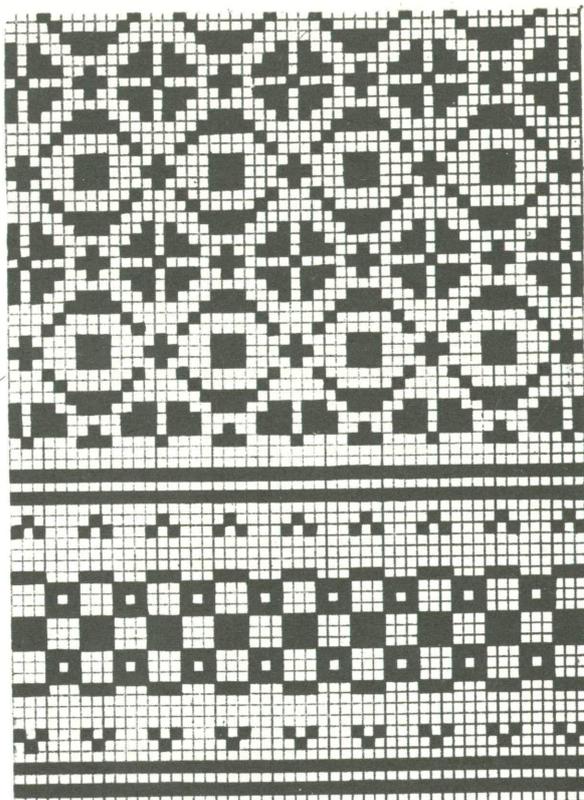

539

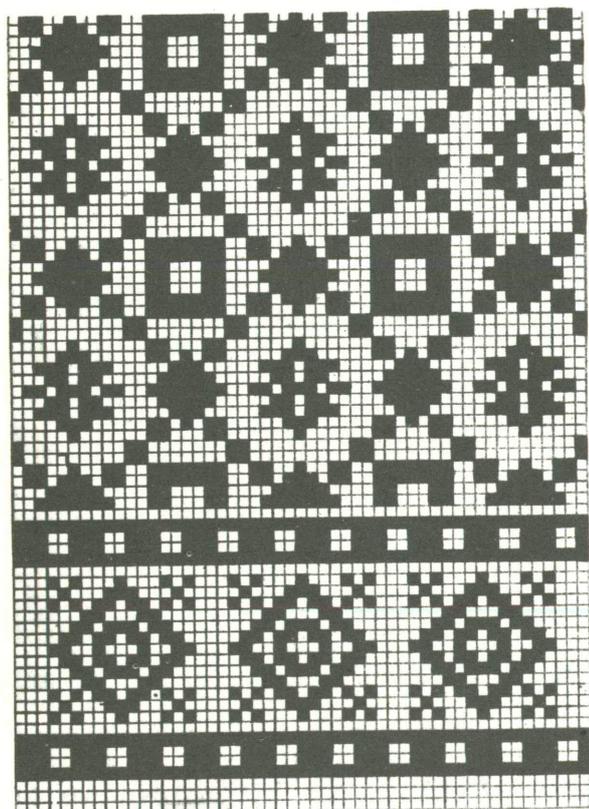
Liepājas raj. Lejaskurzemes raksti. 20. gs. pirmā puse. 536 (E 26, 5939); 537 (E 26, 5917); 538 (E 26, 5835); 539 (E 26, 5841).

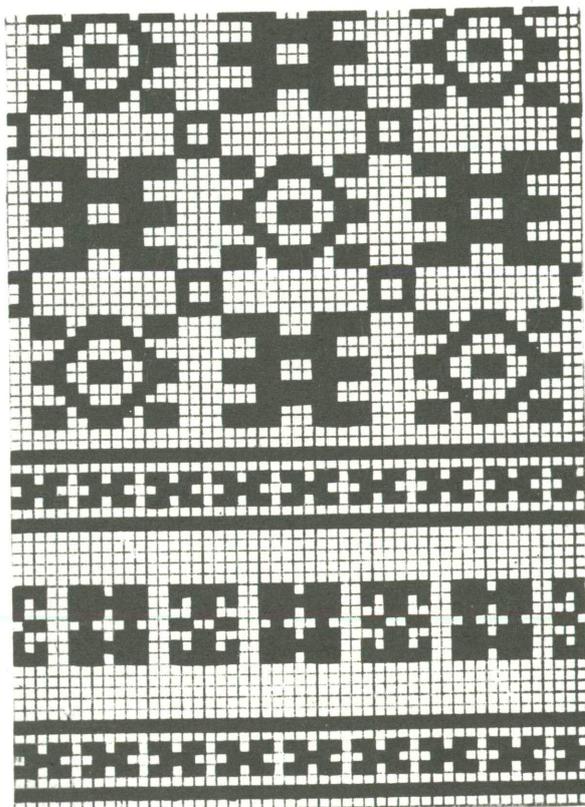
540

541

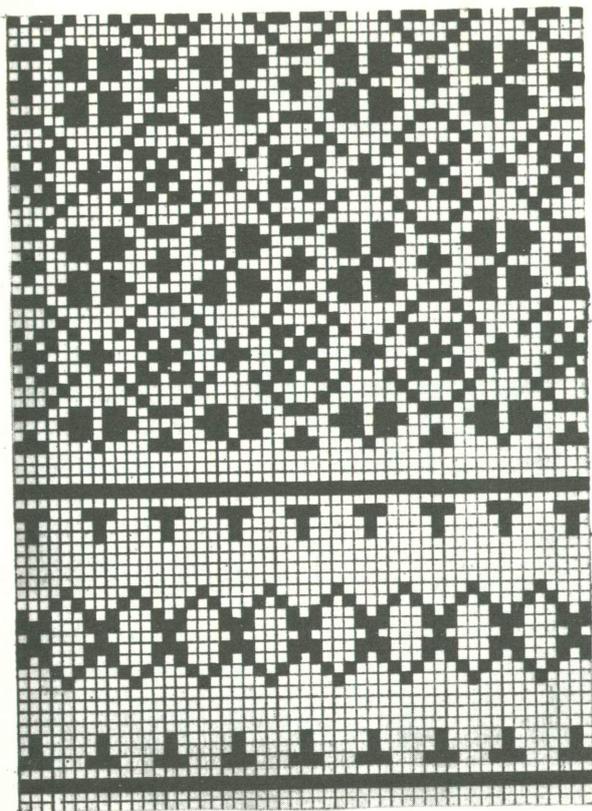

542

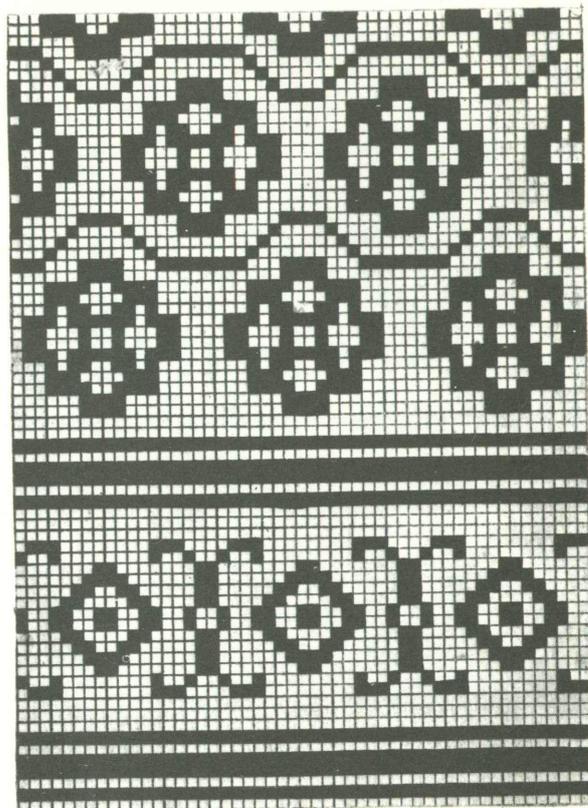

543

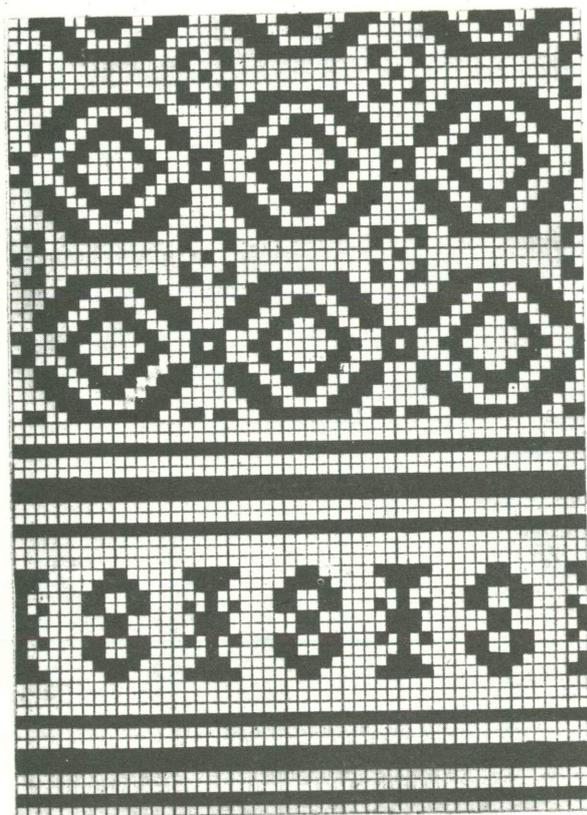
Liepājas raj. Lejaskurzemes raksti. 20. gs. pirmā puse. 540 (E 26, 5865); 541 (E 26, 5856);
542 (E 26, 5813); 543 (E 26, 5928).

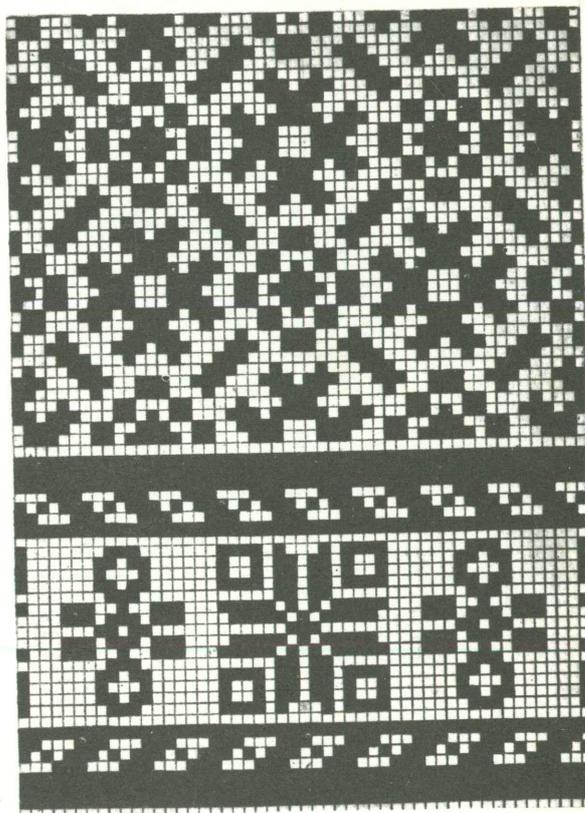
544

545

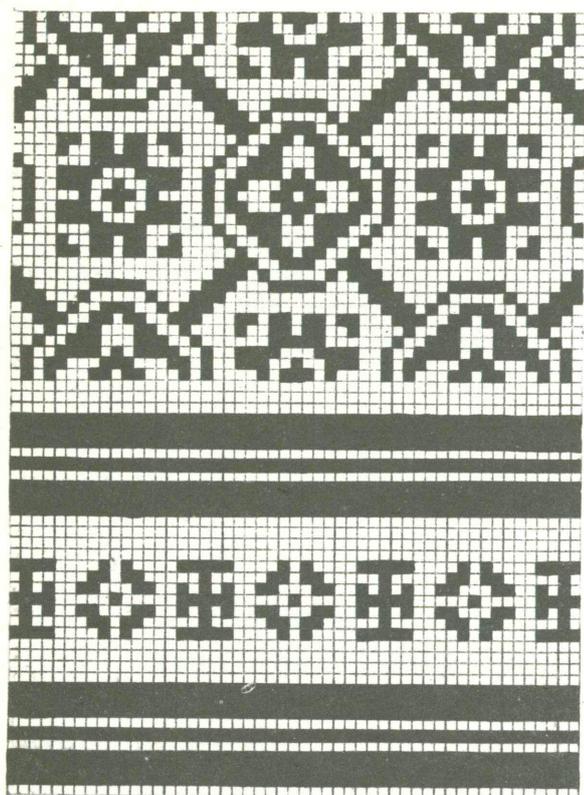

546

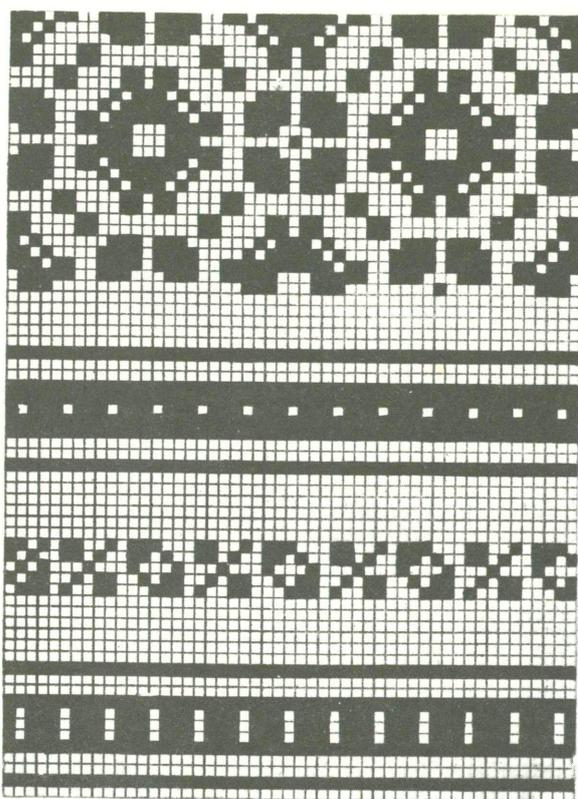

547

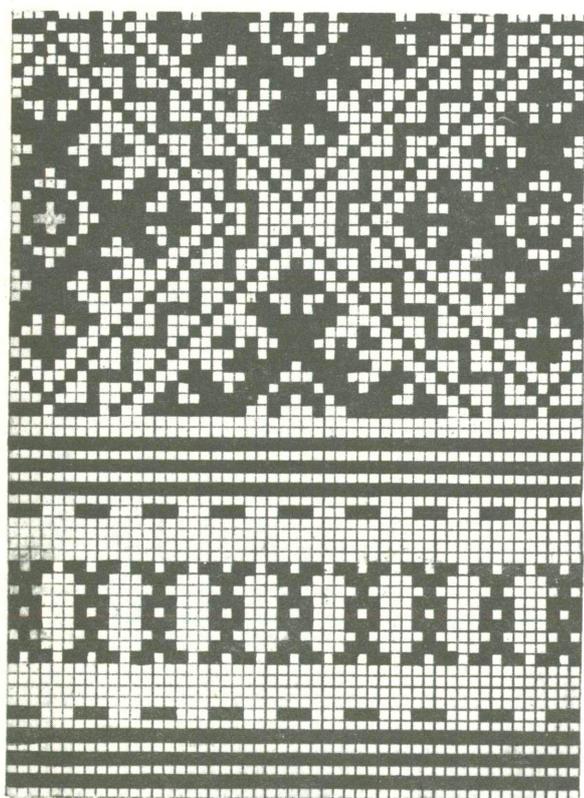
Liepājas raj. Lejaskurzemes raksti. 20. gs. pirmā puse. 544 (E 26, 5838); 545 (E 26, 5877);
546 (E 26, 5845^a); 547 (E 26, 5819).

548

549

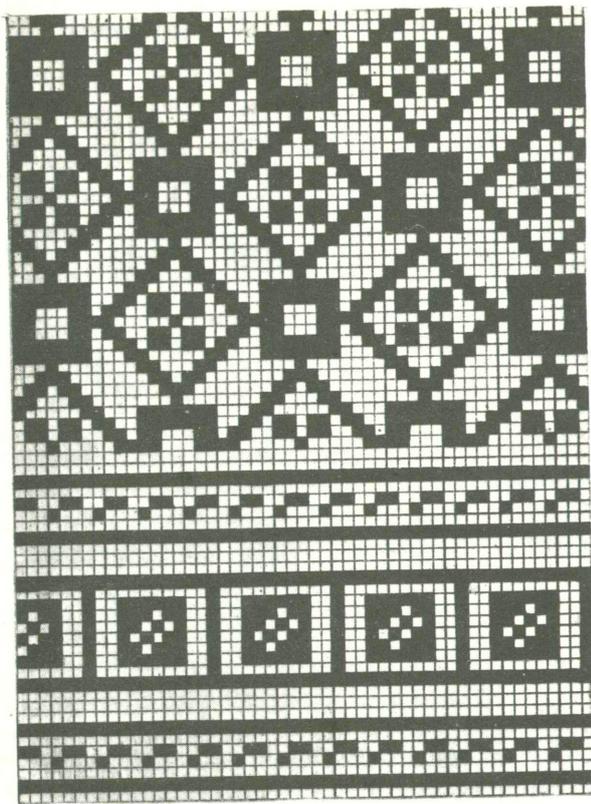

550

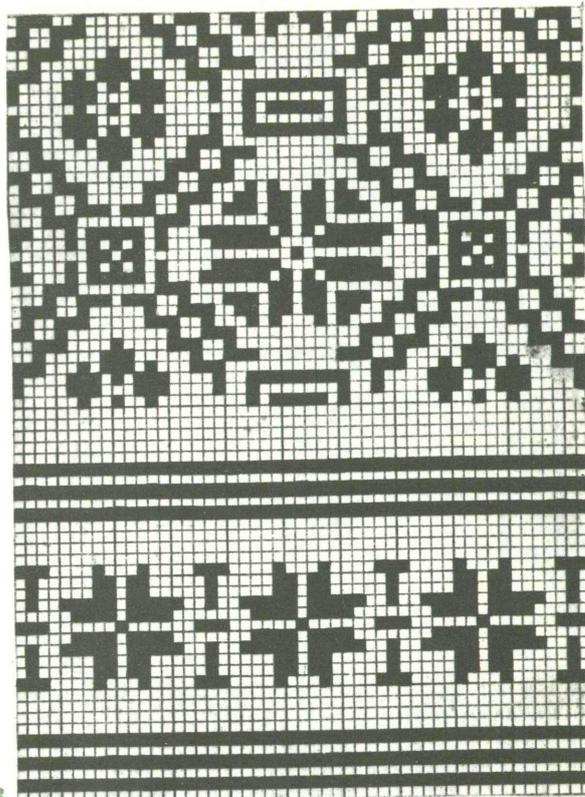

551

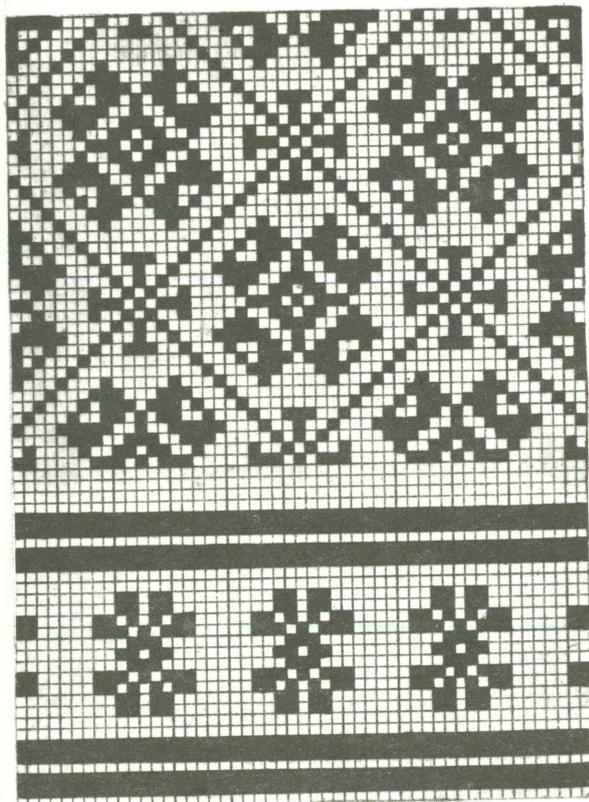
Liepājas raj. Lejaskurzemes raksti. 20. gs. pirmā puse. 548 (E 26, 5876); 549 (E 26, 5842); 550 (E 26, 5844); 551 (E 26, 5848).

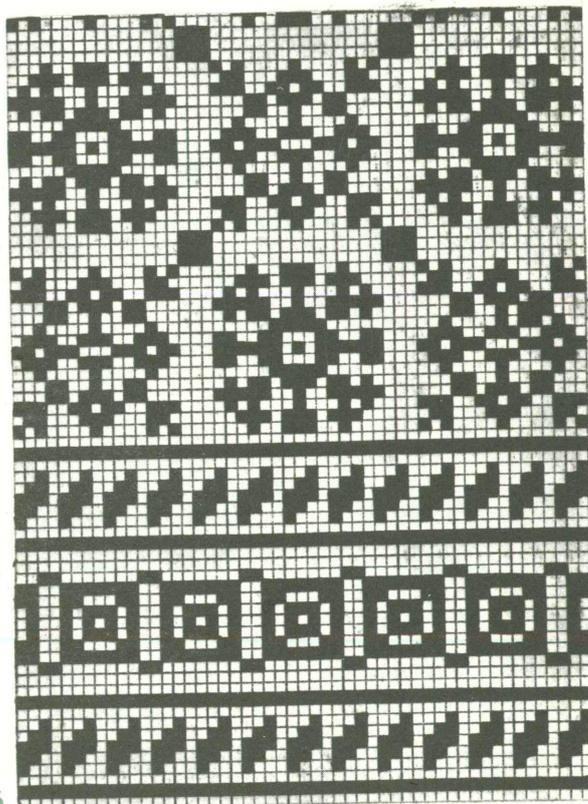
552

553

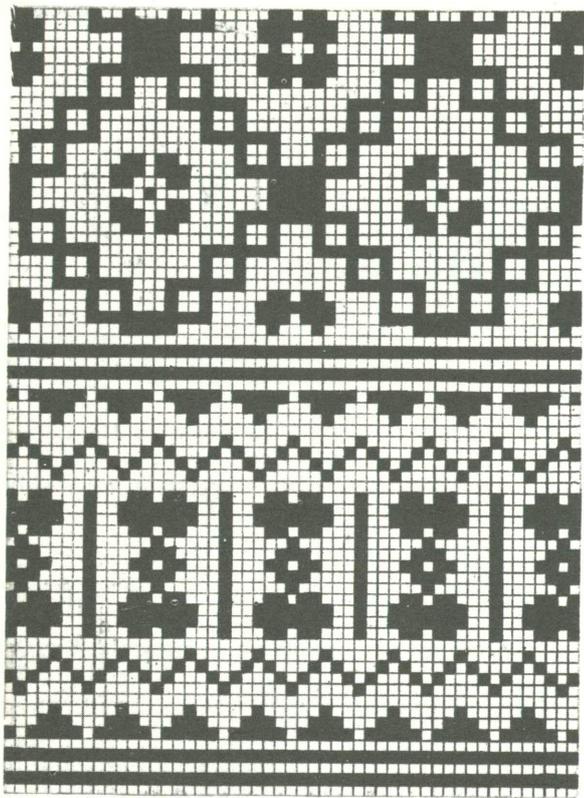

554

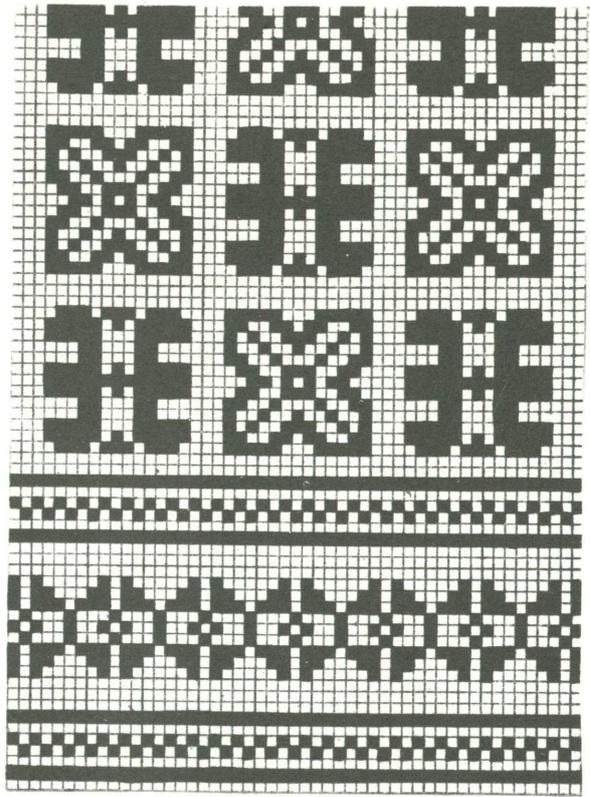

555

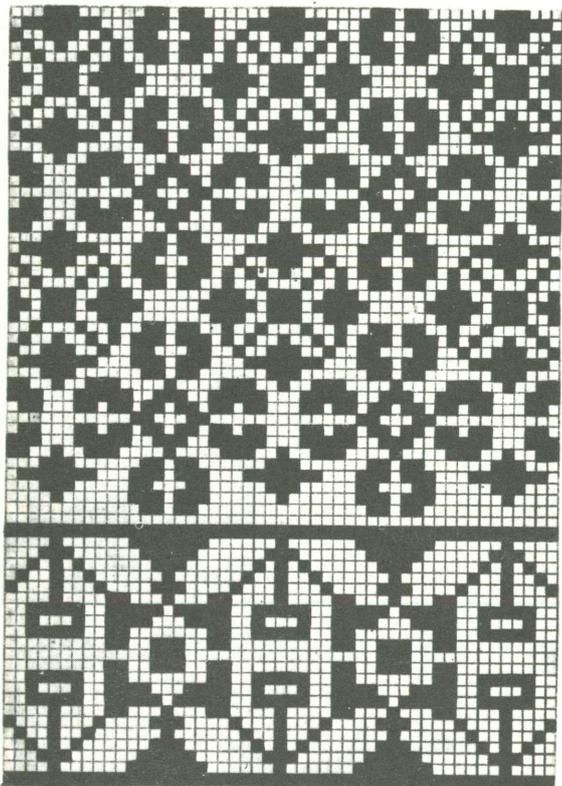
Liepājas raj. Lejaskurzemes raksti. 20. gs. pirmā puse. 552 (E 26, 5924); 553 (E 26, 5955);
554 (E 26, 5834); 555 (E 26, 5892).

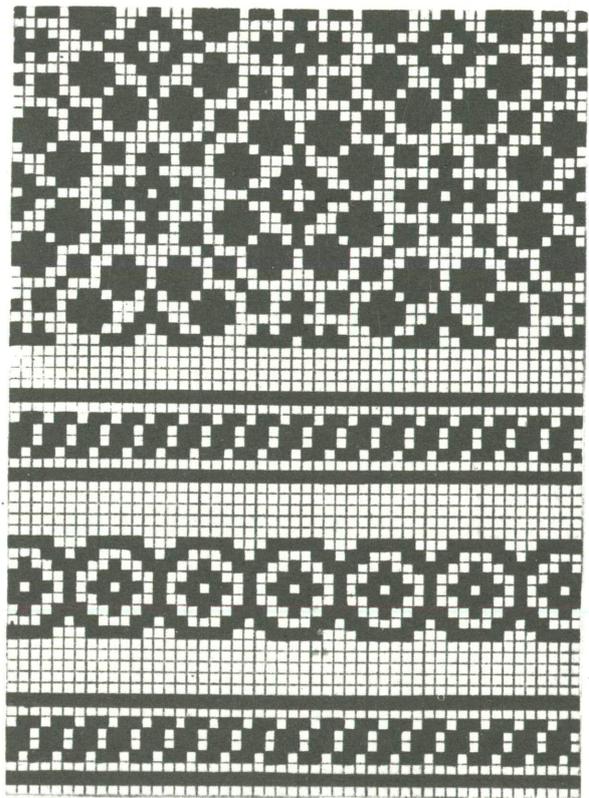
556

557

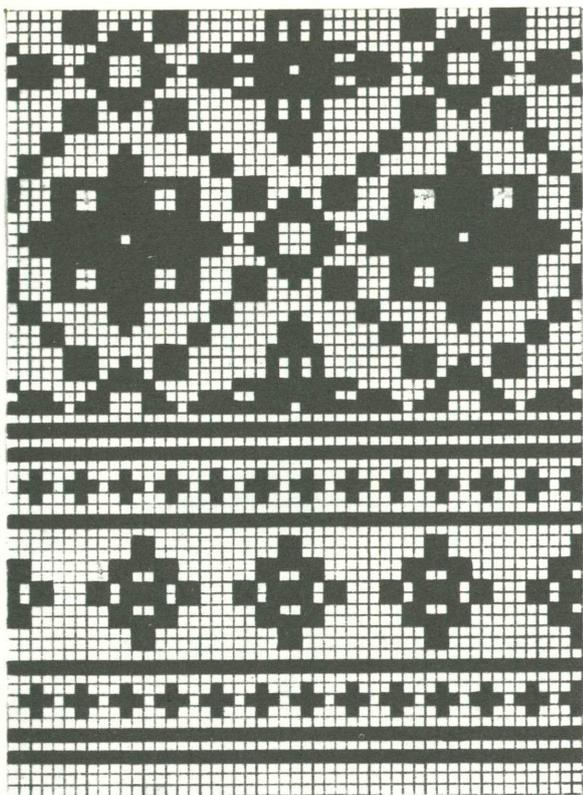

558

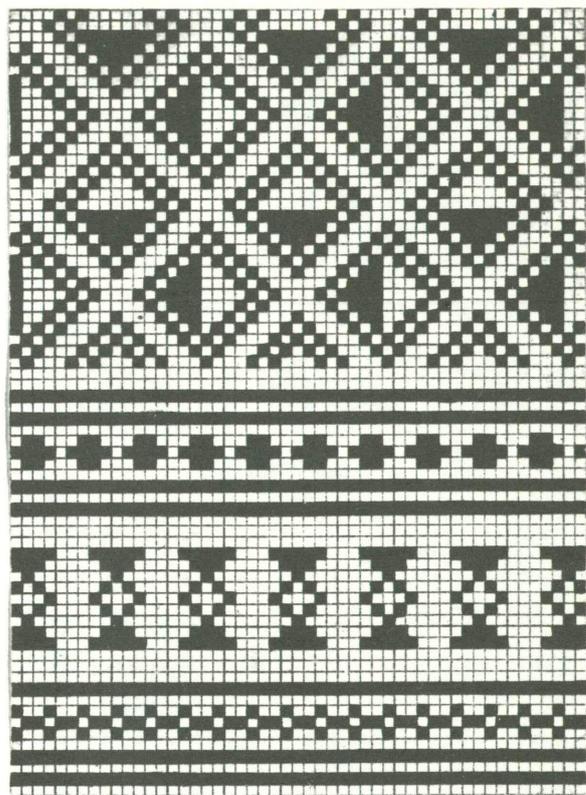

559

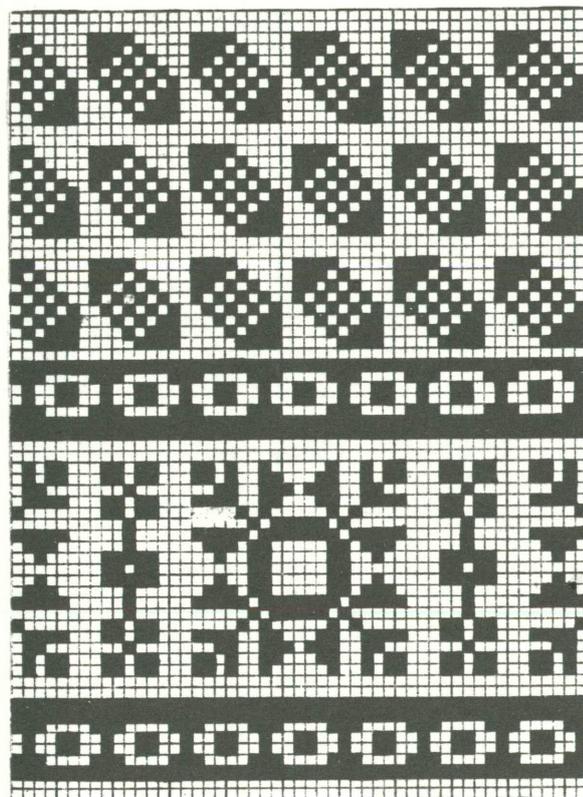
Liepājas raj. Lejaskurzemes raksti. 20. gs. pirmā puse. 556 (E 26, 5814); 557 (E 26, 5851); 558 (E 26, 5959); 559 (E 26, 5854).

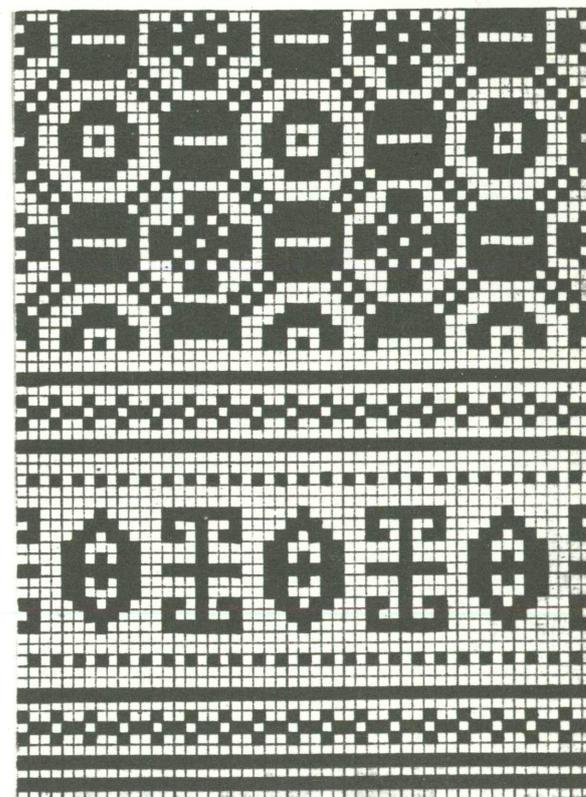
560

561

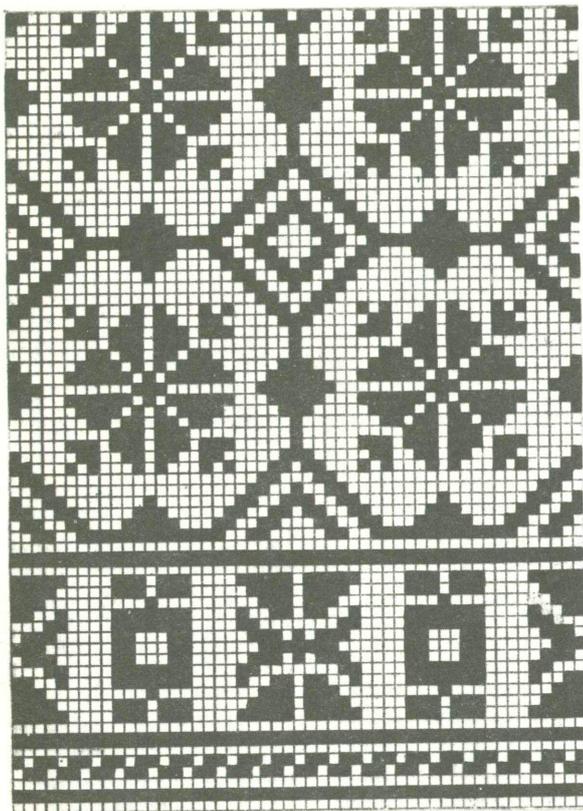

562

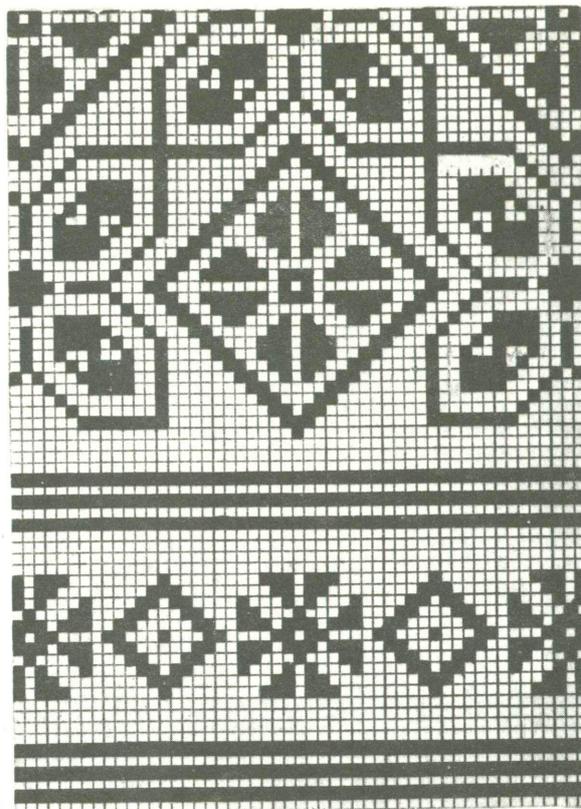

563

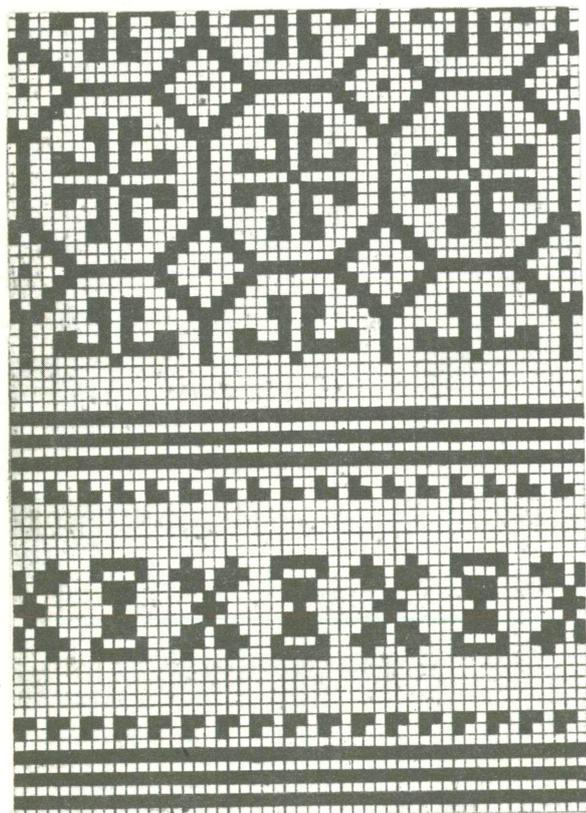
Liepājas raj. Lejaskurzemes raksti. 20. gs. pirmā puse. 560 (E 26, 5815); 561 (E 26, 5938); 562 (E 26, 5916); 563 (E 26, 5905).

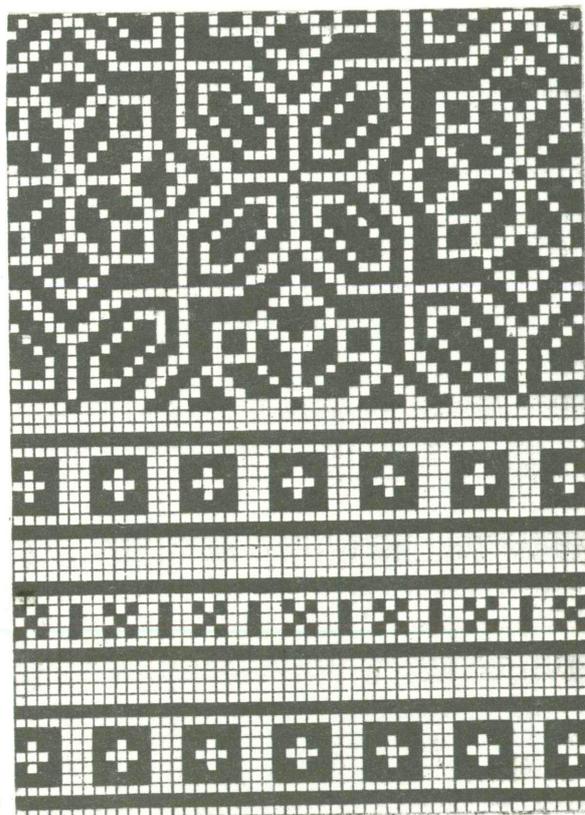
564

565

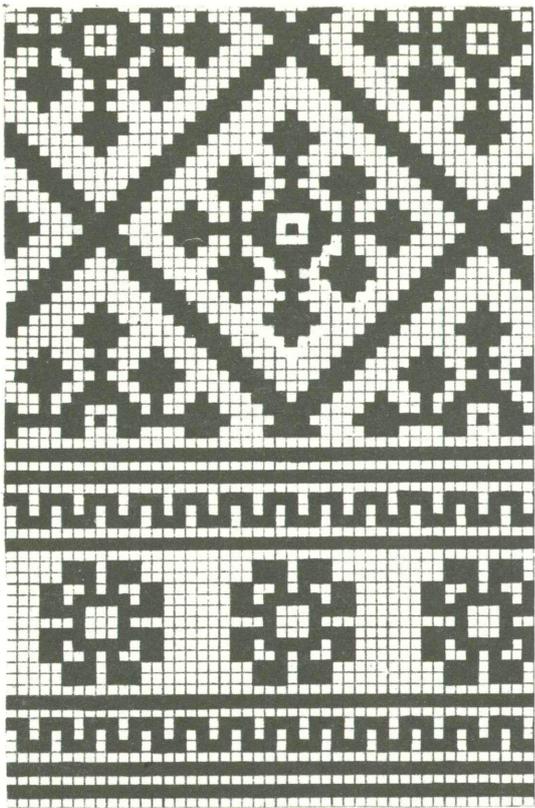

566

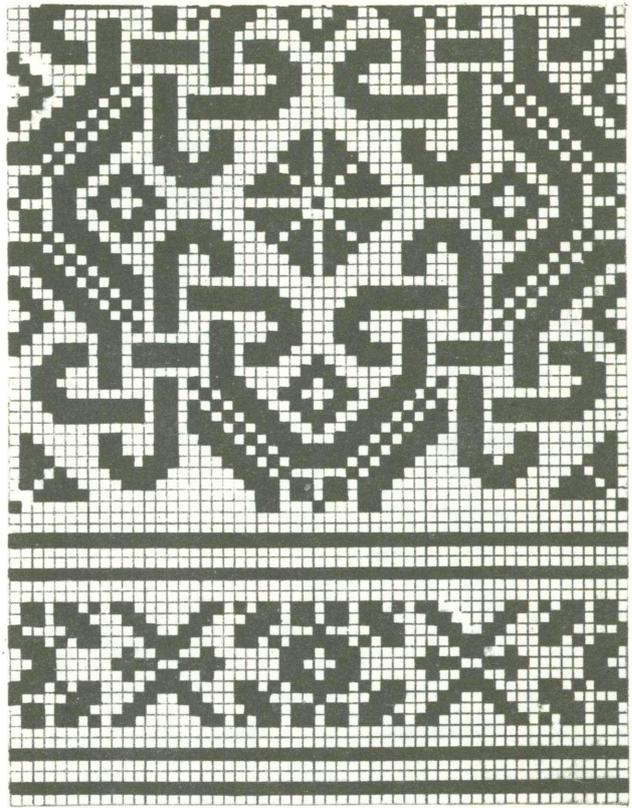

567

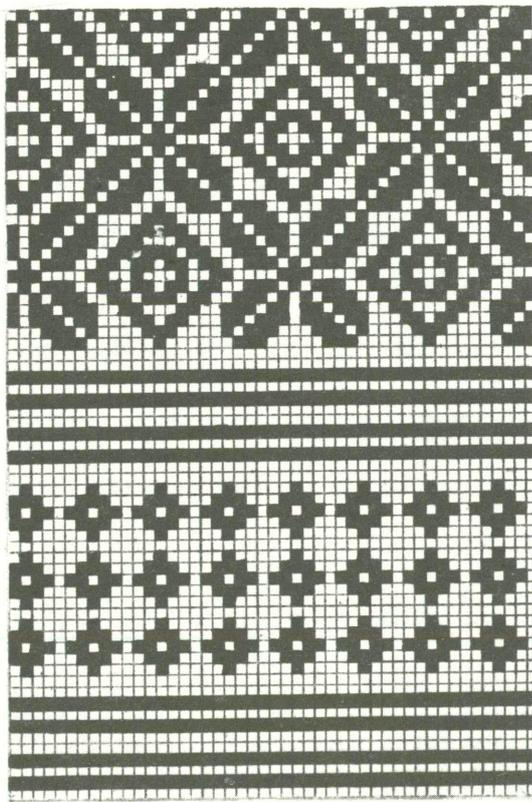
Liepājas raj. Lejaskurzemes raksti. 20. gs. pirmā puse. 564 (E 26, 5821); 565 (E 26, 5226);
566 (E 26, 5830); 567 (E 26, 5843).

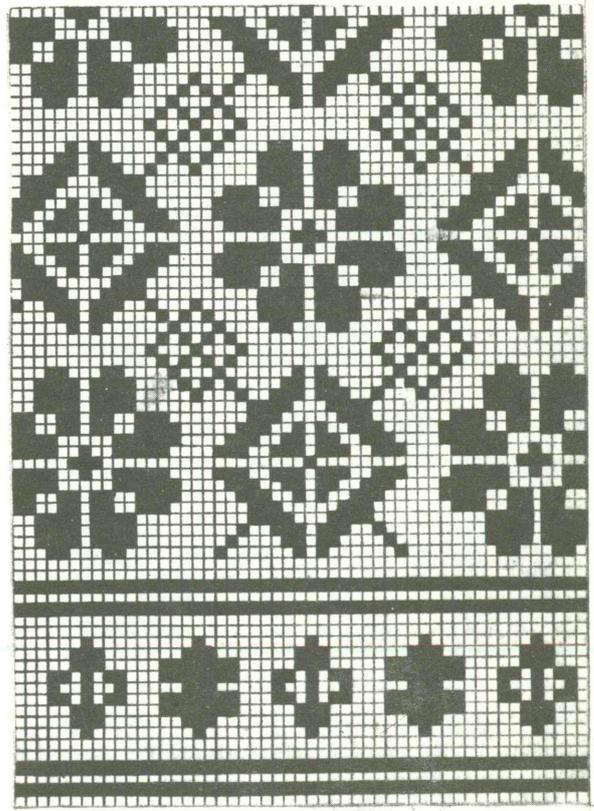
568

569

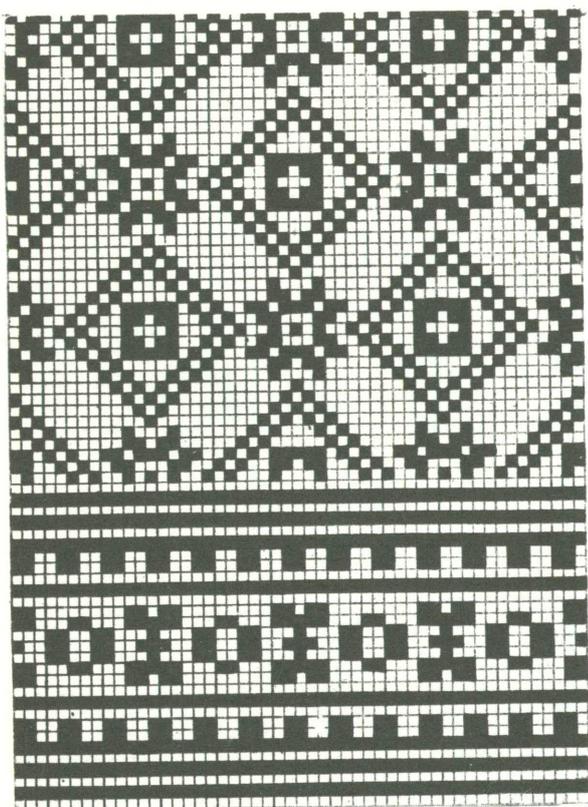

570

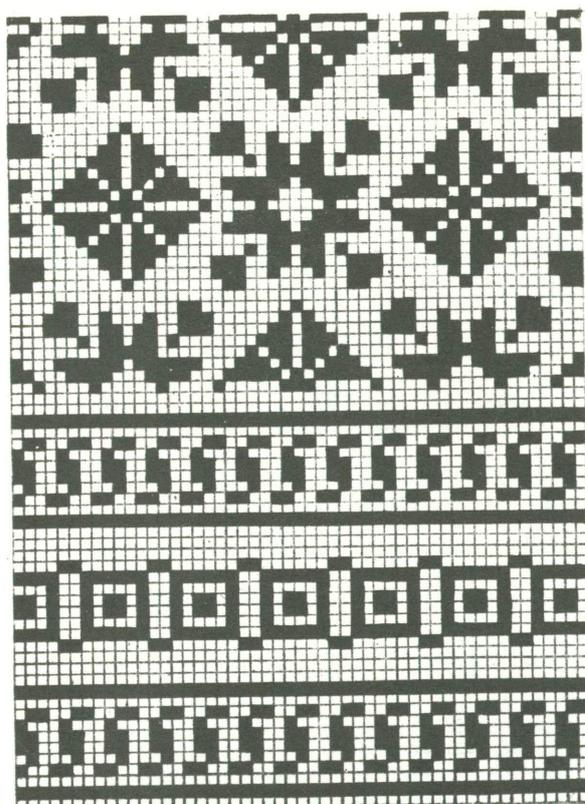

571

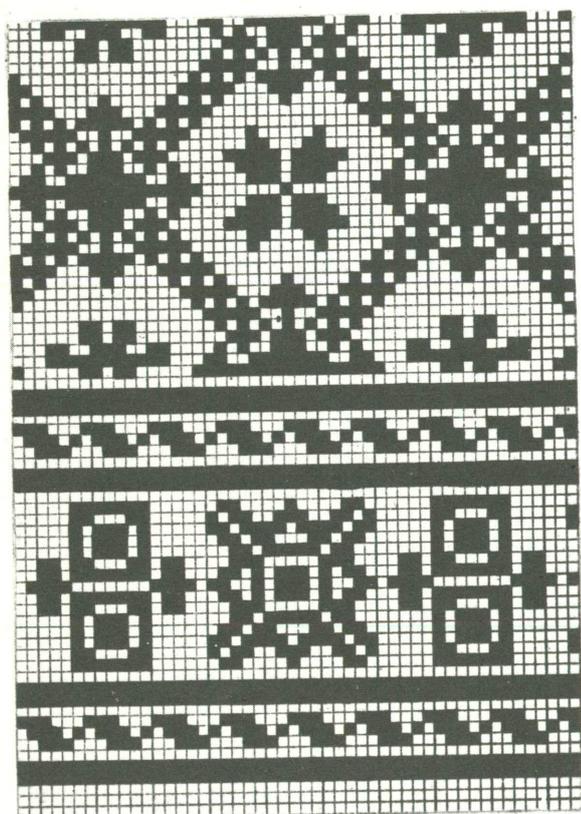
Liepājas raj. Lejaskurzemes raksti. 20. gs. pirmā puse. 568 (E 26, 5818); 569 (E 26, 5832); 570 (E 26, 5825); 571 (E 26, 5966).

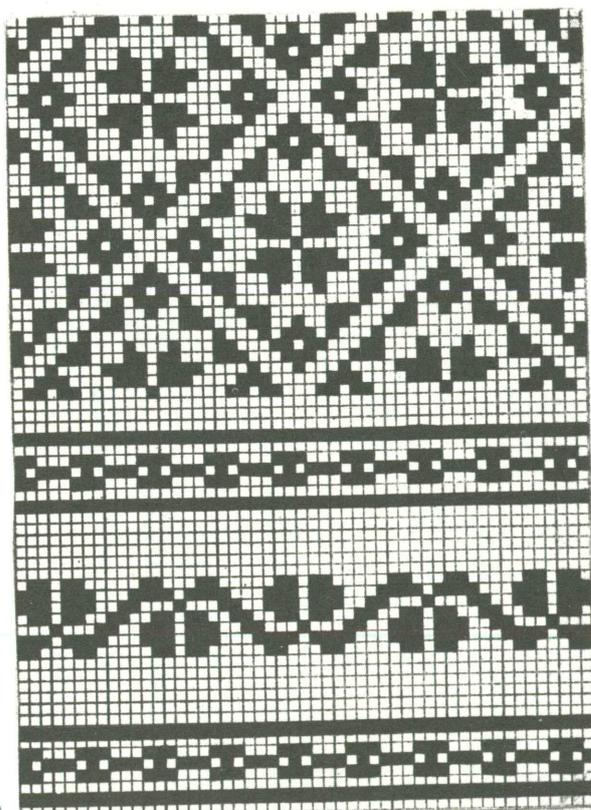
572

573

574

575

Liepājas raj. Lejaskurzemes raksti. 20. gs. pirmā puse. 572 (E 26, 5890); 573 (E 26, 5827);
574 (E 26, 5812); 575 (E 26, 5831).

ЛАТЫШСКИЕ УЗОРЧАТЫЕ ВАРЕЖКИ И ПЕРЧАТКИ

РЕЗЮМЕ

Узорчатые вязаные варежки и перчатки — традиционные изделия латышского прикладного искусства, продолжающие бытовать вплоть до наших дней. Их формы, созданные многими поколениями вязальщиц, постоянно видоизменяются в соответствии с требованиями времени.

Найденные в археологических раскопках фрагменты варежек XV в. дают представление о том, как выглядели древнейшие вязаные варежки на территории Латвии. Однако необходимые для изготовления варежек вязальные спицы обнаружены уже при раскопках слоев XIV в. Найденные в археологических раскопках на территории Риги вязаные варежки (рис. 1, 2) пока относятся к древнейшим образцам этих изделий не только в Латвии, но и в Северной и Восточной Европе.

Обнаруженные в Латвии варежки и перчатки сравнительно хорошо сохранились, их реконструировала археолог Анна Зариня.

Наиболее древние варежки и перчатки в собраниях наших музеев датированы XVIII в. Это перчатки жениха, в основной части — белые, украшенные полосами цветного орнамента, с богатой бахромой на резинках (манжетах). Пальцы перчаток обычно белые, без узоров (рис. 3, 5, 13, 16). Такие свадебные перчатки жениха больше характерны для восточных районов Латвии — Восточной Видземе, Латгале и Аугшземе. В архивах сохранились сведения о существовании похожих перчаток и в Земгале. Очевидно, несколько позже появились южно-курземские белые перчатки с узорчатой резинкой и ажурной верхней или нижней частью. В

Северной Курземе резинка белых перчаток имеет желто-коричневую цветовую гамму, состоит из чередующихся лицевых и изнаночных петель, без бахромы; нижняя часть этих перчаток и пальцы белые, без узоров.

Кроме подарочных варежек и перчаток широко были распространены праздничные и рабочие варежки, с мелким белым или иного цвета узором на сером или коричневом фоне. Праздничные варежки имели крупный узор, богато украшенную резинку, выполненную в различных техниках вязания, с бахромой.

Для курземских праздничных варежек и перчаток характерен крупный, яркий цветной узор на черном или темно-синем фоне. У выполненных в различных техниках вязания видземских варежек узор мельче, менее ярок. Латгальским варежкам, особенно на рубеже XIX и XX вв., наиболее свойственны растительный орнамент и своеобразные, различные по технике исполнения резинки. В земгальских варежках часто встречается орнаментальный мотив «солнышек». В окрестностях Бауски известны самобытные варежки, поверх вязаного узора украшенные вышивкой. Такой способ отделки варежек, возможно, был позаимствован у живших здесь до середины XIX в. «криевиней» (водь), которые во второй половине XIX в. полностью слились с латышами.

Сохранившиеся до наших дней старинные варежки и перчатки свидетельствуют о высоком мастерстве и тонком художественном вкусе вязальщиц, искусно сочетавших различные цветовые тона. Мастерицы как бы состязались в составлении орнаментов.

стремясь наиболее полно проявить свое умение. Следует учесть, что именно праздничные и подарочные варежки и перчатки были наиболее доступны всеобщему обозрению и оценке, что, естественно, побуждало вязальщиц вкладывать в работу как можно больше выдумки и мастерства.

Подарочные варежки и перчатки готовились не только к свадьбе, где они наряду с носками и другими изделиями служили основным подарком; в XIX в. их стали дарить и в других случаях. Во время крестин по паре варежек дарили крестным ребенка, а также пастору. После рождения первого ребенка варежками одаривали близких родственников новорожденного. Когда ребенок подрастал и его впервые вели в церковь, то там оставляли пару варежек. И во время конфирмации пастору тоже дарили пару нарядных варежек.

Если взрослая девушка дарила парню варежки, то это означало, что молодые люди обручены. Поэтому раньше в Курземе вместо слов «этот парень обручился с девушкой» часто говорили, что «этот парень уже получил узорчатые варежки».

Согласно старинным традициям, варежки надлежало дарить и в других важных случаях повседневной жизни, например кузнецу за впервые подкованную лошадь. Этот обычай сохранялся до начала XX в. Если парни катали девушек в запряженной лошадыми повозке, то за это тоже полагалось дарить варежки. Чрезвычайно редко в наши дни старые женщины вяжут себе похоронные варежки для одаривания участников погребального обряда. В прежние же времена, когда люди пользовались услугами местных столяров, варежки дарили за изготовление гроба. Сохранились сведения о том, что приготовление похоронного «приданого» было распространено во всех историко-этнографических областях Латвии, причем в наше время похоронные варежки не имеют определенных орнаментов.

Больше всего варежек и перчаток дарилось на свадьбах. По стародавнему обычаю дарение начиналось еще

до свадьбы. Если жених и сваты оказывались достойными внимания, невеста одаривала их варежками. Во время обручения невеста дарила жениху «узорчатые перчатки», которые он надевал на свадьбе. При посещении пастора невеста вновь должна была дарить жениху перчатки. Пастору за запись на венчание тоже следовало дарить варежки. Во времена феодально-крепостнического строя батраки и дворовые люди обязаны были просить у помещика разрешение на свадьбу; отправляясь к помещику на «смотрины», невесте надлежало дарить ему варежки или перчатки.

Невестино приданое в дом будущего мужа обычно везли в четверг или субботу перед свадьбой. Возчику приданого невеста дарила варежки или перчатки, которые прикалывались к шляпе. Коровам, которые были частью приданого, варежки подвешивали к рогам. За разрешение ввести корову в хлев тоже полагалось дарить варежки.

Иногда за надевание головного убора невесте помощница тоже получала варежки или перчатки. Этот обычай особенно характерен для Алсунги, где в очень сложный головной убор замужней женщины включался и ее девичий венок. После венчания в церкви церковному старосте дарили богато украшенные варежки, а органисту варежки оставляли на алтаре. Во второй половине XIX в. последние из перечисленных выше обычаев встречались, очевидно, чрезвычайно редко, так как во время научных экспедиций многие знатоки местных традиций о них даже не упоминали.

Варежки следовало дарить и тому, кто после возвращения из церкви помогал невесте выйти из повозки или саней. При въезде во двор мужа молодая жена должна была бросить туда варежки. Когда молодую жену вводили в дом, она клала варежки у печи. Раздача входивших в приданое подарков в Аугшземе, Латгале и Видземе проходила в день свадьбы — вечером, после снятия девичьего венка, а в Курземе и кое-где в Видземе — на другой день после свадьбы в доме мужа.

Время раздачи подарков зависело от того, «длинная» или «короткая» свадьба справлялась, а также от того, в дом жены или в дом мужа возвращались после венчания. Варезки вместе с другими подарками молодая жена дарила свекрови, свекру, братьям и сестрам мужа, участникам свадебной церемонии и музыкантам.

В субботу свадебной недели молодая жена шла в баню, куда «кидала» варезки и тканые пояса. Варезки следовало класть на крылечко бани, на полки и печь, поясами обвязывались банные веники, чтобы заручиться благополучным исходом родов.

Вплоть до середины XIX в. люди были уверены, что «закидывание» варезек имеет магическую силу. Поэтому молодая жена, впервые переступая порог мужнего дома, должна была оставлять в хлеву, клетке, сарае, на колодезном срубе и в других местах по паре варезек, чтобы таким образом обеспечить достаток и успешное ведение домашнего хозяйства. К концу XIX в. этот обычай исчезает, но традиция дарить на свадьбах за различные услуги варезки сохранилась до наших дней. Однако следует заметить, что сейчас варезки часто заменяются разными сувенирами. Во время этнографических экспедиций в некоторых районах Латвии, особенно в Латгале и Курземе, за последнее двадцатилетие зафиксированы случаи, когда варезки дарились на свадьбах за встречу новобрачных, игру на музыкальных инструментах и приготовление свадебного угощения. Очень часто их дарили матери и отцу мужа.

Новобрачные надевали белые свадебные перчатки и зимой, и летом. Иногда молодые не снимали перчаток даже во время первой совместной трапезы. Свадебные перчатки имели узорную резинку, иногда и основную часть, пальцы же всегда были белыми. Во второй половине XIX в. в связи с изменениями свадебных и похоронных обрядов количество белых узорных перчаток уменьшается, и к концу XIX в. они уже становятся редким исключением и сохраняются лишь в некоторых сундуках с приданым.

Из всего сказанного выше следует, что невеста должна была иметь очень много варезек, перчаток и носков, которые невозможно было связать за год или два. Поэтому девушки начинали вязать эти изделия с раннего детства, еще пася скот. Если на свадьбе не хватало подарочных варезек и перчаток, молодую жену высмеивали за леность, о чем свидетельствуют и народные песни.

В приданом батрачки, естественно, не могло быть большого количества варезек и перчаток, да этого и не требовалось, так как у нее не было ни многочисленных хозяйственных построек, ни сада и огорода, где в день свадьбы согласно обычаю следовало оставлять подарки. Однако близким родственникам мужа батрачка тоже должна была дарить варезки.

В старину вязание богато орнаментированных подарочных и праздничных варезек и перчаток было делом престижа. В наши дни в связи с изменением функции варезек и перчаток (они реже бывают подарочными) эти изделия стали намного проще. Однако многие участницы кружков и студий народного прикладного искусства продолжают хранить и совершенствовать старинные традиции вязания варезек и перчаток.

Изучая все имеющиеся в нашем распоряжении орнаменты варезек и перчаток, можно сделать вывод, что до наших дней дошло огромное многообразие узоров и цветовых сочетаний. Этим объясняется тот факт, что из имеющихся у нас 5500 узоров варезек и перчаток ни один из них целиком не повторяется. Если у части изделий некоторые основные элементы узоров повторяются, то их расположение, цветовое решение и трактовка резинки у каждой пары варезек отличаются своеобразием (рис. 19—26, 41, 42, 51—58, 67—70, 109—111, 129—132, 137, 139, 140 и др.). Окончательное решение даже взятого из журнала или какого-либо пособия узора всегда самобытно.

Многообразие этих узоров заставляет внимательно разобраться в семантике орнамента, особенно украшающего свадебные перчатки жениха и имевшего,

по-видимому, не только практическое, но и символическое значение, о чем свидетельствуют расположение узоров в виде полос и выбор определенных орнаментов. Стремление к быстрой смене и варьированию узоров привело к полной утрате древних, предположительно связанных с варежками поверий. Поэтому в XX в. в памяти знатоков старинных традиций не сохранилось никаких сведений о том, что определенные орнаменты варежек могут иметь отношение к древним поверьям или к мифологии.

Происхождение орнамента в большей или меньшей степени связано с мифологией. С исчезновением древних поверий орнамент видоизменяется, становится лишь элементом украшения, частично утратив и прежние космогонические названия. Со временем различные узоры получили названия по внешнему сходству с объектами ближайшего окружения — «цветки», «ягодки», «топорики», «листки» и т. п. В наше время вязальщицы вообще не дают орнаментам названий, а зовут их просто «узорами», «разводами».

Самые простые узоры — «глазки», «мушки», «блошки» (рис. 19—26), которыми в различных цветовых вариациях украшаются варежки по всей территории Латвии. Особенно популярны они в Восточной Латвии, тогда как в Земгале и Курземе встречаются реже. У варежек с «глазками» край обычно связан резинкой (рис. 19, 20, 23), а у праздничных варежек, иногда имеющих вязаную подкладку, резинка богато украшена орнаментом (рис. 24—26). Интересное цветовое решение дает провязывание «глазков» в каждом ряду другим цветом (рис. 22). Так решен узор основной части некоторых праздничных варежек и перчаток (рис. 7—10, 13). Реже встречается фактурная вязка «глазков»: «глазок» провязывается в двух или трех рядах друг над другом (рис. 91), причем в каждом втором ряду «глазок» провязывается изнаночной петлей, к тому же четыре «глазка» располагаются вокруг среднего — пятого (рис. 145, 146, 148), образуя узор «четыре петельки» с пятой петлей посередине. Этот узор встре-

чается уже в старинных свадебных перчатках жениха (рис. 4—6). Иногда «глазки» располагаются не друг под другом, а по три рядом. Таким образом вывязывается двухцветная полоска (рис. 30).

На «глазки» похож еще один из простых узоров — «шашечки» («клеточки»), или «оконца», называемый также двухпетельным узором (Гулбенский район), «господским узором» (Лимбажский район), «свинками» (Вентспилсский район), «галдынями» (Пиебалга). В Латгале «галдынями» («шашечками») называют и различно сгруппированные квадратики (рис. 55, 113—116, 189).

Один из наиболее распространенных узоров, разнообразные вариации и цветовые сочетания которого встречаются по всей Латвии, носит название «крестики» (рис. 27—29), «мушки» (Восточная Латвия), «воронята» (Видземе), «вороньи глазки» (Вентспилс), «глазкисеточки» (Лиепая), «кошачьи лапки» или «заячьи лапки» (Видземе). «Крестики» часто сочетаются с другими узорами (рис. 118, 303, 316, 363—366), обрамляют полосы (рис. 6, 39, 236), образуют центральную часть сложных узоров и так называемых «солнышек» (рис. 77, 80, 413, 419, 421, 422, 435—443, 570, 571) или лепестки узора «цветок» (рис. 416).

К мелким узорам можно причислить популярные в Видземе полукрестики — так называемые «половинки» или «вороньи ножки» (рис. 34, 40).

Широко распространены разнообразные вариации узора «треугольнички»; в Видземе он называется «полуцветистым узором». Его применяют для украшения основной части варежек (рис. 35—38, 139, 140, 152) и для обрамления полос (рис. 203). «Треугольнички» часто сочетаются с узором «сеточка» (рис. 37, 72—74). Расположенные по диагонали темные и светлые треугольнички (рис. 71, 72) образуют широко распространенный в Латвии самобытный узор для варежек, возможно, позаимствованный у тканого орнамента. В Вараклянах этот узор называется «шашкайнис» («шашечки», «клеточки»).

Многочисленные вариации имеет узор «ягодки» (рис. 51—58), состоящий из разной величины квадратиков и зигзагов. В простейших вариантах это двухцветный узор, в более сложных — цвет квадратиков и волнистых линий меняется (рис. 51, 52).

Два совершенно непохожих друг на друга узора носят одинаковое название — «следки» (рис. 95). Вторым вариантом «следков» (рис. 67—70) относятся к древнейшим узорам и в наше время встречается чрезвычайно редко (рис. 296). Все имеющиеся у нас варианты «следков» найдены в Восточной Латвии. «Следки» в варежках обычно не смешиваются с другими узорами. Этот узор встречается в эстонских вязаных изделиях.

На эстонские орнаменты для варежек похож латышский узор «колесные спицы» (рис. 63, 65), имеющий множество вариантов (рис. 59—66) и цветовых сочетаний.

В богато украшенных варежках встречается узор «ситечко», обычно в сочетании с другими орнаментами (рис. 73, 74, 97, 100, 107, 116, 316). В старинных свадебных перчатках жениха «ситечко» делится на две половинки, в виде треугольников выделяющиеся на основном фоне вязания (рис. 8). «Ситечко» имело такое же значение, как и кустовидные узоры, украшающие большие наплечные платки — виллайне.

Узор «речка» зафиксирован лишь в латгальских варежках, в виде поперечных полос он заполняет всю основную часть варежки (рис. 106, 108). В остальной части Латвии этот узор изредка встречается в оформлении резинок варежек (рис. 52).

Широко распространенный в латгальских варежках XIX в. узор «дубки», или «усишь», в последние десятилетия применяется очень редко (рис. 109—111).

Редко можно увидеть узор «полумесяц», наиболее часто встречающийся в оформлении крайних полос варежек XVIII в. (рис. 5, 7—9). В варежках XX в. полумесяцы располагаются рогами вверх и комбинируются с узором «крестики», или «ситечко», образуя

орнамент, похожий на распускающийся цветок (рис. 363—366).

Один из наиболее популярных узоров «звездочка» (рис. 261—269) чаще всего украшает праздничные варежки и перчатки. В XIX в. этот узор был особенно широко распространен в Курземе. В селениях ливов чаще всего встречалась восьмиконечная «звездочка». В настоящее время многочисленные варианты этого узора известны по всей Латвии. «Звездочка» популярна также в Эстонии. Разнообразные вариации этого узора украшают почти каждую третью пару рукавиц. «Звездочка» широко распространена в орнаментике и других народов финно-угорской группы. У карелов восьмиконечная звезда символизирует солнце. По мнению Г. Масловой, именно этот узор свидетельствует о давних связях Калининской области и Северной Карелии с Прибалтикой.

В Латгале «звездочкой» иногда называют узор из больших «солнышек», разнообразные варианты которых в XIX в. были распространены по всей Латвии (рис. 151, 152, 154, 192).

Такую же популярность во всех историко-этнографических областях Латвии завоевал узор «кошачьи лапки» (рис. 190, 191). В Земгале «кошачьими лапками» именуется и небольшие «солнышки», в Латгале получившие название «затейливых узоров». В Курземе «кошачьими лапками» зовут одну из разновидностей этого узора, распространенную в различных вариациях по всей Латвии (рис. 197—199).

Зооморфное название имеет еще один из древнейших широко распространенных «больших узоров», в Силаянях именуемый «тетеревиными хвостами». Каждая девушка в своем приданом должна была иметь варежки, украшенные крупным узором (рис. 218).

В современных варежках редко можно увидеть «узор ужа», разнообразные варианты которого встречаются уже в варежках XV в. (рис. 2). По мнению Б. Рыбакова, к одной из разновидностей «узора ужа» следует причислить спиралевидный орнамент, широко распространенный в искусстве трипольской культуры. Обитавшие в

соседстве с человеческим жильем ужи почитались как стражи, хранители всего доброго, достойного, жизненно необходимого. Культ ужа объясняется спецификой земледельческого труда, результат которого зависит от наличия влаги, дождей, без которых посевам угрожает гибель. Ужи, обитающие в сырых местах, выползают из своих убежищ во время дождя. Поэтому их появление сулит посевам влагу. В известной мере ужи считались посредниками между землей, дающей им укрытие, и небом. Возможно, что изображенные на варежке XV в. (рис. 2) две полосы с «узором ужа» имели магическое значение, так как для древнейших орнаментов характерны следующая за этими двумя полосами зигзагообразная полоса, символизирующая воду, и расположенная над нею зернистая полоса, символизирующая землю. На найденной в Прейли свадебной перчатке жениха (XVIII в.) преобладает трехполосная композиция с небольшими мотивами «узора ужа» вдоль обеих более узких полос (рис. 5). На свадебной перчатке жениха (Крустпилс) у основания пальцев видна более узкая полоса «узора ужа» (рис. 3). Обычно «узор ужа» располагается горизонтально, неширокими полосами. Ученые предполагают, что именно в прибалтийском и скандинавском этнографическом материале сохранилось много древнейших элементов индоевропейского культа ужа.

Исключительную популярность в наши дни завоевали в Латвии самые разнообразные варианты узора «солнышко». Они настолько многочисленны, что их охотно применяют для украшения варежек (рис. 196—203, 237—241, 243, 244, 249—260, 277—279). В Латгале узор «солнышко» называется «скритулитис». Самый несложный его вариант — «солнечное колесо» с 4 или 8 лучами-спицами (рис. 59—66). В Восточной Латвии многочисленные варианты «солнышек» по форме обычно напоминают схожие текстильные (тканые) узоры, а в Курземе и Земгале «солнышки» напоминают крупные цветы (рис. 269, 277, 278). На варежках Восточной Латвии «сол-

нышки» обычно располагаются парно (рис. 239, 240), пространство между ними заполняется промежуточными элементами орнамента (рис. 257, 258), а в Курземе «солнышки» чередуются с крупными промежуточными узорами (рис. 260, 277). Разновидностью «солнышек» являются характерные для Курземе крупные «ветвистые» узоры (рис. 221, 222, 224, 227), которые, как и некоторые формы «звездочек», называются «спурдзес».

В конце XIX в. после публикации в специальных альбомах рисунков, воспроизводивших различные технические приемы ткачества, в орнаментике варежек стремительно вошли текстильные узоры (рис. 133—136, 185, 187, 205, 207, 208). В Латгале эти узоры иногда называются «пучами». В первой половине XX в. текстильные узоры наиболее часто встречаются на варежках и перчатках Латгале и Земгале, а в 70-е гг. они появляются в Курземе и Видземе (рис. 211, 212).

Во второй половине XIX в. среди узоров для варежек и перчаток наряду с геометрическим орнаментом стремительно растет популярность растительного орнамента, составленного из в разной степени стилизованных цветов и листьев (рис. 280, 283, 284, 317—374). Самое распространенное название этих узоров — «пукайни», т. е. «цветистые». Иногда в названии узора упоминается какой-либо конкретный цветок, например «водяная лилия» с белыми лепестками; порою же о варежке говорят, что вся она «в розах». Своеобразно ветвящиеся узоры называются в Латгале «зарайниши», т. е. «ветвистые» (рис. 345, 351, 352).

Сравнивая основные элементы узоров и принципы их композиционного построения, можно сделать вывод, что в отдельных историко-этнографических областях Латвии еще в 70—80-х гг. сохранялись давние традиции вязания варежек. Несмотря на известную нивелировку, смещение традиций близлежащих областей и этносов, а также влияние профессионального искусства и специальной литературы, узоры варежек и перчаток сохраняют свою специфику.

LATVIAN ORNAMENTED MITTENS AND GLOVES

SUMMARY

Ornamented knitted mittens and gloves are a traditional form of Latvian applied art which has been developing through generations and is acquiring more contemporary characteristics today.

Fragments of mittens occurring in archaeological findings prove that mittens have been existing in the Latvian territory since the 15th century though knitting needles themselves have been discovered in the 14th century layers of excavations. The remains of knitted mittens (Fig. 1, 2) found in excavations in Riga are the oldest in Latvia as well as in the whole of North and East Europe to date. A glove and a mitten of the 15th century have been found in Latvia in a relatively well-preserved state and restored by archaeologist Anna Zariņa.

The oldest of the gloves and mittens stored in our museums date back to the 18th century. They are bridegroom's gloves decorated with stripes of colour ornaments and richly fringed on the border; the fingers are usually all white (Fig. 3, 5—13, 16). Such bridegroom's gloves were more characteristic of the eastern regions of Latvia — East Vidzeme, Latgale and Augšzeme. Archives speak about the existence of similar gloves in Zemgale. The gloves of South Kurzeme seem to be of somewhat later origin — white gloves having coloured borders where the palms or the upper parts are in open-work technique. North Kurzeme white gloves had their yellowish brown borders made in alternating rows of knit and purl; they lacked the fringe whereas the palms and the fingers were unornamented and white in colour.

The richly ornamented gloves and mittens were meant for presents. Mittens could be made either for festive occa-

sions (best mittens) or work. Working mittens were knitted grey or brown with white or other colours for ornament. Best mittens were richly ornamented with magnificent border patterns and fringes made in various knitting techniques.

Best mittens of Kurzeme were usually black or dark blue, decorated with large bright-coloured ornaments. Vidzeme mittens are characterized by tinier patterns in various knitting techniques, the colour scheme is not so bright. Latgale mittens, especially those of the turn of the 19th and the 20th centuries, display numerous herbal patterns and peculiar borders of varied techniques. Zemgale mittens show a lot of sun symbols. There are mittens in the vicinity of Bauska where the ornamental knit is adorned with embroidery. This type of decoration is likely to have originated through Vots (the so-called krieviņi) who inhabited the district up to the middle of the 19th century and were completely assimilated by Latvians in the second half of the century.

Mittens and gloves preserved from old times are testimony to their authors' inventiveness who showed great skill and artistry in colour composition and shades. It is as if the women had been trying to do their best and competing among themselves to create more imaginative ornaments. Gloves and best mittens were subjected to a wide social judgment, and this fact urged the authors to produce a more creative result.

Best mittens were knitted to be given as presents not only on weddings where they dominated among knitted socks and other things. In the 19th century they were given to godparents and the clergyman on christening the children. After the first childbirth mittens were given to

family relations. When the child was taken to the church for the first time, a pair of mittens was left in the church robing-room. When young people started to prepare for confirmation, the clergyman received a good pair of ornamented mittens.

If a maiden gave a pair of mittens to a lad, it was taken as a sign of engagement. Earlier they said in Kurzeme, «the lad has received the motley mittens», instead of saying «the maiden and the lad have been engaged».

According to the old traditions mittens were to be given on other important occasions as well, like to the blacksmith when the horse was shod for the first time. The latter tradition was still observed at the beginning of the 20th century. If maidens were taken out for a ride, they had to give a pair of mittens to the lads for giving them a ride. Today it is very rare that, observing an old tradition, elderly women knit funeral mittens to be given to the grave diggers, the clergyman and the coffin bearers. In earlier time when coffins were made by local craftsmen, mittens were given to the latter for their work. There is evidence from all ancient ethnographic parts of Latvia about the making of «the funeral portion» but today neither special ornaments nor colours are chosen for the mittens to be given at funerals.

A 90-year-old narrator living near Alsunga had knitted three kinds of funeral mittens for various times of the year: black with white ornaments for winter, greyish brown with white for autumn and spring, and brown with yellow and green ornaments for summer. In the beginning of the 20th century there was a tradition in some districts to give the cross-bearer a pair of black or simply dark gloves ornamented with white crosses. If the deceased was a young person, the cross-bearer received white gloves. The tradition of giving white gloves seems to have been preserved from the times when the white bridegroom's gloves were given to the cross-bearer at the funeral of a virgin. In our time all these customs have nearly fallen into oblivion or have been greatly transformed.

It was an ancient wedding tradition to give numerous mittens as presents starting already some time before the wedding. If the suitor was considered acceptable, the bride presented mittens to him and the matchmakers. In the period of engagement the bride gave «motley mittens» to her beloved who wore them on the wedding day. Another pair went to the bridegroom on the way to the church, one more — to the clergyman when he entered the names of the engaged in the wedding list.

In the time of feudal serfdom the farm-labourers and the people serving at the country squire's estate had to ask for the permission to marry; the bride-to-be had to show before the squire and present him a pair of mittens.

The bride's dowry was usually carried to the new husband's house on Thursday or Saturday before the wedding day. The bride gave the dowry carriers a pair of gloves that were fastened to the carrier's hat. The dowry cow's horns were adorned with mittens, and a pair of mittens was to be given for letting the cows into the shed.

Sometimes mittens were given to the woman who helped the bride to put on her bridal veil. The custom was particularly observed in Alsunga where the bride's head-dress was wrapped in the married woman's kerchief (called «linkainis»). A brightly coloured ornamented pair of mittens was left for the church warden after the wedding ceremony and one also on the altar for the organ player. In the second half of the 19th century the latter traditions were not frequently observed because the older narrators could not recall them any more when scientific expeditions were made.

Mittens were to be given to the man who helped the bride out of the carriage or the sleigh when she returned from the church. A pair of mittens was thrown into the yard on approaching the new husband's house. When the bride was shown into the house, she left a pair of mittens near the stove.

The distribution of the marriage dowry on the wedding-day evening after changing the bride's head-dress was the custom in Augšzeme, Latgale and Vidzeme. In

Kurzeme and some parts of Vidzeme it was done in the new husband's house on the day after wedding. The time was chosen depending on the length of festivities and the place where the newly-weds were going to live. The young wife distributed mittens and other presents to her mother-in-law, father-in-law, brothers- and sisters-in-law, the wedding sponsors and the musicians.

On Saturday in the end of the wedding week the young wife went to her mother-in-law's bathhouse to wash herself where again she had to «throw» mittens and girdles. Mittens were placed on the bathhouse threshold, sweating shelf and stove; girdles were wound around birch besoms to ensure lucky childbearing.

Up to the middle of the 19th century people believed in the magic powers of «mittens throwing». Therefore the young wife had to leave a pair of mittens in the shed, the granary and the barn, on the draw-well and in other places when she entered her husband's house for the first time. This was believed to ensure success in housework and bring prosperity. By the end of the 19th century the custom had mostly disappeared but the tradition of giving mittens as presents for various services has been preserved till our day. It should also be remarked that mittens are now often replaced by various souvenirs.

Ethnographic expeditions discovered mittens of the last two decades received as presents on weddings for showing in the newly-weds, for music making and for laying the table; the custom had prevailed in Latgale and Kurzeme and existed in other parts of Latvia. Very often mittens or other presents were given to the mother-in-law and the father-in-law.

Newly-weds adorned themselves with gloves both in winter and summer. Sometimes the gloves were not taken off during the first meal. The border of the wedding gloves, sometimes also the palm, were knitted in colour ornaments, but the fingers were left all white. In the second half of the 19th century the wedding and the funeral customs gradually transformed, and ornamented white gloves became less popular, being

a rarity towards the end of the century — they were to be found only as relics in some dowry-chests.

Evidently the number of gloves, mittens and socks that the bride needed for her wedding was quite impressive and all this could not be knitted in a year or two. In order to have several dozens of knitted articles ready, the work was started already by girls in their teens when their main duty was shepherding. If the bride was short of mittens on the wedding, she was held up to ridicule — a fact recorded in several folk-songs.

A farm-labourer's dowry was not likely to contain so many pairs of mittens, and there was no such need because she did not possess so many outhouses and gardens where mittens should be thrown according to the custom. She was supposed to give mittens only to her nearest in-laws.

Earlier it was a matter of prestige to knit richly ornamented best mittens and gloves for presents, and their palms were adorned with complicated ornaments. Today these knitted articles are losing their primary function of being presents and have become much simpler in design. The old knitting traditions are held in high esteem and developed further by the numerous members of people's applied arts groups and studios.

Judging from all the mitten ornaments available we see that the ornaments and the colour schemes exist in a wide range of variety even today. Another evidence to the fact is the uniqueness of all the 5500 ornaments collected. Sometimes the basic elements of ornamentation were repeated, but they had been variously combined and knitted in different colours and border techniques (Fig. 19—26, 41, 42, 51—58, 67—70, 109—111, 129—132, 137, 139, 140). Even the ornaments borrowed from fashion papers have yielded various final results.

The richness of mitten ornamentation stimulates interest in the semantics of the ornament, especially in that of the bridegroom's gloves where a practical purpose was probably combined with a symbolic meaning. Another proof to this may be the belt system of composition

and the large variety of ornaments chosen for wedding gloves and mittens.

The sharp trend for the mitten and glove ornaments to change and vary has entirely eliminated the traces of old myths. This is why the 20th century narrators do not recall any facts about a possible interrelation between the ornaments and the old beliefs or myths.

Originally, however, the ornaments had been associated with mythology in one way or another. In the course of time the myths disappeared, the ornaments were transformed and obtained merely a decorative function losing their earlier cosmogonic names. The ornaments started to be named according to their outer similarity with the objects of the immediate surroundings, like «floweries», «leafies», «spoolies», or «berries», «axes» etc. Today knitters do not give special names to their knitwork ornaments any more. They simply call them «speckles», «designs» or «ornaments».

The simplest mitten ornament is named «eye», «fly» or «flea» (Fig. 19—26). This mitten ornament is knitted in various colours and is popular all over Latvia, especially in East Latvia, less so in Zemgale and Kurzeme. If the «eye» ornament is used for working mittens, the borders are usually made in cord knit (Fig. 19, 20, 23), for best mittens that sometimes have a knitted lining, the border is abundantly ornamented (Fig. 24—26). A peculiar colour shade is obtained by changing the colour of the «eyes» in every row (Fig. 22). The palm of the ancient best mittens has been made in this technique (Fig. 7—10, 13). Less frequently occurring is a textured «eye» knit where single eyes are knitted one above the other in the succession of two or three rows (Fig. 91), the eye is purled in the second row and four eyes are grouped around the central fifth (Fig. 145, 146, 148) forming a «four servants» ornament. Combined in a belt, this ornament occurs already in the ancient bridegroom's gloves (Fig. 4—6). Sometimes three eyes were knitted one next to another forming a two-coloured dash (Fig. 30).

Similar in its simplicity to the one described above is «table» or «window»

ornament, also called «two-stitch» (Gulbene district), «landlady knit» (Limbaži district), «piglets» (Ventspils district) and «tablets» (Piebalga). In Latgale various arrangements of squares are called «tables» (Fig. 55, 113—116, 189).

One of the most widely used ornaments found in various combinations and colour schemes all over Latvia is the «cross» (Fig. 27—29), also called the «fly» (East Latvia), the «crow» (Vidzeme), «crow's eye» (Ventspils district), «net eye» (Liepāja district), «cat's foot» or «hare's foot» (Vidzeme). This simple ornament is often combined with others (Fig. 118, 303, 316, 363—366), marking ornamental belts (Fig. 6, 39, 236), forming centres of large ornaments and the «sun» symbols (Fig. 77, 80, 413, 414, 419, 421, 422, 570, 571) or petals of the «flower» (Fig. 416).

Another tiny ornament is the half cross or «halves», or «crow's feet» (Gulbene district) which is quite popular in Vidzeme (Fig. 34, 40).

A widespread and variegated ornament is the triangle, also called «semispeckle» in Vidzeme. It is chosen for palms of gloves and mittens (Fig. 35—38, 139, 140, 152) and for enclosing ornamental belts (Fig. 203). The triangle is frequently combined with the «sieve» (Fig. 37, 72—74). A widespread and peculiar mitten and glove ornament that may have been borrowed from fabric weave patterns is equal squares divided diagonally into two parts with the diagonal inclined to the right (Fig. 71, 72). In Varakļāni this design is called «checker-boards».

A rich variety is achieved by combining «tables» and winding or zigzag lines (Fig. 51—58); it is called «berry» ornament. In its simplest form it is a two-colour ornament but in richer variants colours are varied for the lines and «tables» (Fig. 51, 52).

There are also two entirely different ornamental designs both called «footy» (Fig. 95). The second type of «footy» (Fig. 67—70) is one of the most ancient types and is knitted quite rarely in our time (Fig. 296). All the «footy» ornaments at our disposal today originated from East Latvia. It is usually uncombined with other decorative elements and

known to exist in Estonian knitwork as well.

Similar to an Estonian mitten ornament is the Latvian «wheelspoke» ornament (Fig. 63, 65) having numerous variations (Fig. 59—66) and varying colour composition.

In more elaborate knitwork we find «sieve» that is usually combined with other ornamental patterns (Fig. 73, 74, 97, 100, 107, 116, 316). In the earlier bridegroom's gloves the sieve ornaments are divided into two halves and arranged as triangles on the basic knit (Fig. 8). Their meaning was similar to that of the bush ornaments in women's shawls.

The so-called rivulet ornament, found only in Latgale mittens and gloves, crosses the palm in transverse stripes (Fig. 106, 108). It is rarely seen as a border element in other parts of Latvia (Fig. 52).

Mittens and gloves of the 19th century Latgale very often contained the «oak» or «Ūsiņš» (the old Latvian deity) ornament of which very few samples have been preserved in the last few decades (Fig. 109—111).

A rare ornament is the «crescent» used mainly in the final parts of ornamental belts (Fig. 5, 7—9). In the 20th century knitwork crescents are arranged with their horns up and combined with the «cross» or the little sieve yielding a figure of a blossom growing upward (Fig. 363—366).

An exceedingly popular ornament is the «star» (Fig. 261—269). It was mostly suitable for best mittens and gloves. In the 19th century the stellar symbol was more widespread in Kurzeme. In the villages of Livs the octagonal star was mostly used. Today we find a wide range of these stellar elements all over Latvia and they are quite popular in Estonia as well. In one form or another they occur nearly in every third ornamented knitted mitten or glove. We often come across stars in other Ugro-Finnish ornaments. The octagonal star is the symbol for the sun in Karelian ornaments. According to G. Maslova it is really the octagonal star that points to the ancient ties between North Karelia, Kalinin region and Baltic area.

Small «suns» that are widespread all over Latvia in the 20th century are also sometimes called «star» ornament in Latgale (Fig. 151, 152, 154, 192).

The «cat's feet» ornament (Fig. 190, 191) is equally favoured in all the historical ethnographic parts of Latvia. Small sun elements are called «cat's feet» in Zemgale (Fig. 192) whereas in Latgale they have the name of «frilled» mitten ornament. Another ornamental variation in Kurzeme is also called «cat's feet» and it occurs in a wide variety of forms all over the Latvian territory (Fig. 197—199). An ornament similar to that used in Kurzeme is also named «cat's feet» in Estonian knitwork.

A name derived from animal kingdom has been given to one of the oldest and often applied large ornaments, called «heathcock tail» in Silajāņi. It was quite necessary for every girl to have some pairs of mittens with large ornaments in her dowry-chest (Fig. 218).

The grass-snake ornament rarely appears in contemporary knitwork, but it occurred in different variations already in the 15th century knits (Fig. 2). According to B. Ribakov, the spiral-type ornament used in Tripolje culture should also be referred to as the grass-snake ornament. Grass-snakes as they live near houses are considered to be guarding everything that is good and valuable. The popularity of the grass-snake cult is explained by the nature of farm-work, namely, on its dependence on water and rain, because without moisture the seed will not yield anything. Grass-snakes living in damp places become active in the rain and their appearance promises moisture for the seed in the fields. In a way the grass-snake is believed to be an intermediary between the ground, where it lives and hides itself, and the sky. The two different grass-snake ornament belts in the 15th century mitten (Fig. 2) may have a magic meaning, especially because the next line is a winding one denoting water level, and the grain-like line above it is the one denoting the ground. In the 18th century bridegroom's glove of Preiļi where the triangle composition prevails both narrower belts are enclosed by tiny grass-

snake motifs (Fig. 5). In the bridegroom's glove of Krustpils a narrower grass-snake belt is seen in the border between the wide three-part belt and the fingers (Fig. 3). Usually the grass-snake ornament is arranged horizontally in small belts. Scientists believe that Baltic and Scandinavian ethnographic material bears numerous marks of the ancient Indo-European grass-snake cult.

The sun ornaments enjoy the greatest variety and popularity in Latvian mittens. Having many variants they are widely applied in our knitwork (Fig. 196—203, 237—241, 243, 244, 249—260, 277—279 etc.). In Latgale the «sun» is also called the «roller» (Fig. 254). The simplest type is the sun wheel of 4 or 8 spokes (Fig. 59—66). East Latvian sun ornaments are usually closely related to sun ornament forms in woven fabrics whereas in Kurzeme and Zemgale mittens they resemble large flowers (Fig. 269, 277, 278). In East Latvia mittens the «suns» are usually arranged in a row (Fig. 239, 240) and divided by simple intermediate elements or a fine network (Fig. 257, 258); in Kurzeme they alternate with large intermediate ornaments (Fig. 260, 277). A kind of «sun» ornament is also the large «branchy» ornaments of Kurzeme (Fig. 221, 222, 224, 227); these as well as some other types of the «star» ornament are called «catkins».

At the end of the 19th century books on weaving were published where weaves were diagrammatically shown; the weave patterns rapidly permeated into mitten designs (Fig. 133—136, 185, 187, 205—

208). In Latgale mittens ornamented in this way are called mittens with «flowers». In the first half of the 20th century weave pattern ornaments were most widespread in Latgale and Zemgale mittens, appearing also in Kurzeme and Vidzeme in the 70-ies (Fig. 211, 212).

In addition to geometrical figures, mittens of the second half of the 19th century were embellished with herbal motifs consisting of flowers and leaves (Fig. 280, 283, 284, 317—374). The herbal ornament underwent various degrees of stylization. The most popular element was «floweries». Sometimes the name of a particular flower is mentioned, like the white «water-lily» or «rose» mitten. A peculiarly branched ornament has been named «branchies» in Latgale (Fig. 345, 351, 352).

A comparison of all basic elements and compositional principles leads us to the conclusion that some of the historical ethnographic parts of Latvia still preserved the ancient mitten and glove knitting traditions in the 70-ies and the 80-ies. Regardless of certain equalization processes and blending with forms borrowed from neighbouring regions, regardless of the influence of our unprofessional craftsmen, professional art and special literature, mitten ornaments are not losing their identity. New influences have generally melted in the esthetic principles of the local environment. In Kurzeme mittens still prevail large bright-coloured ornaments whereas in Vidzeme mittens tiny patterns and greyish colours are met.

BUNTGESTRICKTE HANDSCHUHE DER LETTEN

ZUSAMMENFASSUNG

Buntgestrickte Handschuhe gehören zu den Erzeugnissen des traditionellen lettischen Kunstgewerbes, das noch heutzutage lebendig ist und dessen seit Generationen ausgearbeitete Formen sich entsprechend den Anforderungen der Zeit verändert haben.

Über die ältesten auf dem Territorium Lettlands nachgewiesenen gestrickten Handschuhe läßt sich ein Urteil auf Grund der Handschuhfragmente bilden, die bei archäologischen Ausgrabungen gefunden wurden; sie werden in das 15. Jh. datiert. Stricknadeln, die zum Stricken von Handschuhen benötigt werden, wurden jedoch bereits in den Schichten des 14. Jh. festgestellt. Die bei archäologischen Ausgrabungen in Riga gefundenen gestrickten Handschuhe (Abb. 1, 2) sind die ältesten bisher bekannten nicht nur in Lettland, sondern in ganz Nord- und Osteuropa. Zwei in Lettland gefundene Handschuhe — ein Fingerhandschuh und ein Fäustling, beide aus dem 15. Jh., sind ziemlich gut erhalten. Sie wurden von der Archäologin Anna Zariņa rekonstruiert.

Die ältesten in den Sammlungen unserer Museen vorhandenen Handschuhe werden in das 18. Jh. datiert. Es sind dies Bräutigamshandschuhe mit farbigen Ornamentstreifen auf weißem Grund und prunkvollem Fransenbesatz am Rand. Die Finger sind meist weiß und nicht gemustert (Abb. 3, 5—13, 16). Solche Handschuhe findet man vorwiegend im östlichen Teil Lettlands — Ostvidzeme, Latgale und Augšzeme. Archivangaben zeugen vom Vorhandensein ähnlicher Handschuhe auch in Zemgale. Etwas jüngeren Ursprungs scheinen die aus Südkurzeme stammenden weißen Handschuhe mit farbigen Rändern zu sein,

auf deren Handflächen oder Handrücken sich ein durchbrochenes Strickmuster befindet. Weiße Handschuhe aus Nordkurzeme haben einen in gelbbraunen Farbtönen abwechselnd links und rechts gestrickten unbefransten Rand. Der Handteller und die Finger sind weiß, ohne Muster.

Außer den genannten Handschuhen, die als Geschenk dienten, gab es Festtags- und Arbeitshandschuhe. Die letzteren wurden meist aus grauer oder brauner Wolle gestrickt und hatten ein kleines weißes oder farbiges Muster. Die Festtagshandschuhe waren reicher ornamentiert, hatten Fransen am Rand und waren in verschiedenen Techniken gestrickt.

Für die Festtagshandschuhe aus Kurzeme sind große, in lebhaften Farben gestrickte Ornamente auf schwarzem oder dunkelblauem Grund charakteristisch. Die Muster aus Vidzeme sind kleiner, die Farben nicht so kräftig, es kommen verschiedene Stricktechniken vor. In der Ornamentierung der Handschuhe aus Latgale gibt es vor allem am Ende des 19. und zu Beginn des 20. Jh. viele Pflanzenmuster. Die Handschuhe haben eigenartige, in verschiedenen Stricktechniken gearbeitete Ränder. In der Handschuhen aus Zemgale ist oft das Sonnenornament anzutreffen. Eigenartig sind die Handschuhe aus der Umgebung von Bauska, wo in das gestrickte Muster andere Ornamente eingestickt sind. Diese Verzierungsart haben die Letten vermutlich von den in diesem Gebiet bis zur Mitte des 19. Jh. lebenden Voten übernommen. In der zweiten Hälfte des 19. Jh. verschmolzen die Voten völlig mit den Letten.

Die alten, bis in unsere Zeit hinein

erhaltenen Handschuhe zeugen von hoher Meisterschaft und feinem ästhetischem Empfinden sowohl bei der Wahl der Ornamente als auch bei der Farbzusammenstellung und -nuancierung. Die Strickerinnen wetteiferten förmlich beim Erfinden von Mustern. Insbesondere die Geschenk- und Festtagshandschuhe wurden einer Wertung der Gesellschaft unterzogen. Das spornte die Strickerinnen an, möglichst vollendete Leistungen auf dem Gebiet der Volkskunst zu vollbringen.

Handschuhe zum Schenken wurden nicht nur für Hochzeiten gestrickt, bei denen sie neben Socken und Strümpfen zu den Hauptgaben gehörten. Im 19. Jh. schenkte man sie auch bei anderen Gelegenheiten, angefangen mit der Taufe, bei der die Gvatterinnen und der Pastor je ein Paar Handschuhe erhielten. Nach der Geburt des ersten Kindes wurden Handschuhe an die Verwandten der Familie verteilt. Sobald das herangewachsene Kind zum erstenmal zur Kirche mitgenommen wurde, legten seine Eltern in der Sakristei ein Paar Handschuhe auf den Tisch. Wenn die jungen Mädchen und Burschen in die Konfirmationslehre kamen, erhielt der Pastor ebenfalls ein Paar schöne Handschuhe.

Wenn ein erwachsenes Mädchen einem Burschen Handschuhe schenkte, so war das ein Zeichen ihrer Verlobung. Daher sagte man früher in Kurzeme oft nicht: «Der Bursche hat sich mit dem Mädchen verlobt», sondern: «Der Bursche hat von dem Mädchen bunte Handschuhe bekommen».

Nach altem Brauch pflegte man Handschuhe auch bei anderen bedeutsamen Gelegenheiten zu schenken, z. B. dem Schmied, wenn er einem jungen Pferd zum erstenmal die Hufen beschlug. Dieser Brauch blieb bis Anfang des 20. Jh. erhalten. Wenn junge Mädchen von Burschen spazierengefahren wurden, mußten sie diese mit einem Paar Handschuhe entlohnen. Die alte Sitte, nach der ältere Frauen für ihre eigene Beerdigung Handschuhe zur Verteilung an die Totengräber, den Leichenredner und die Sargträger strickten, ist heutzutage nur noch vereinzelt anzutreffen. Früher, als die Särge von örtlichen Tischlern

angefertigt wurden, gab man auch ihnen Handschuhe für die Arbeit. In allen historisch-ethnographischen Gebieten Lettlands gibt es nachrichten über die Anfertigung einer «Beerdigungsaussteuer»; heutzutage brauchen die hierzu gestrickten Handschuhe keine bestimmten Muster oder Farben zu haben. Im Umkreis von Alsunga besaß eine befragte 90jährige Frau drei Varianten von Beerdigungshandschuhen, die für verschiedene Jahreszeiten bestimmt waren: für den Winter schwarze Handschuhe mit weißem Ornament, für den Herbst oder Frühling graubraune mit weißgestricktem Muster, für den Sommer braune mit gelbem und grünem Ornament. Mancherorts wurden zu Beginn des 20. Jh. für den Kreuzträger Fingerhandschuhe in schwarzer oder einer anderen dunklen Farbe gestrickt, die mit weißen Kreuzen verziert waren. Wenn ein junger Mensch gestorben war, gab man dem Kreuzträger weiße Fingerhandschuhe. Der Brauch der weißen Beerdigungshandschuhe hat sich wohl aus der Zeit erhalten, als beim Begräbnis eines unverheirateten Mädchens dem Träger des Kreuzes die weißen Bräutigamshandschuhe gegeben wurden. Heutzutage sind all diese Bräuche nur noch selten und in stark veränderter Form anzutreffen.

In größerer Zahl wurden Handschuhe bei Hochzeiten verteilt. Nach alter Sitte begann das schon vor den Hochzeit. Wenn die Brautwerbung für annehmbar befunden wurde, mußte die Braut sowohl dem Bräutigam als auch den Brautwerbern Handschuhe geben. Während der Verlobungszeit schenkte die Braut dem Bräutigam «bunte Handschuhe», die er zur Hochzeit anzog. Vor der Fahrt zum Pastor gab die Braut dem Bräutigam wieder ein Paar Handschuhe. Auch der Pastor erhielt für das Aufgebot ein Paar Handschuhe. Zur Zeit der Leibeigenschaft mußten die Knechte und Gesindeangehörigen die Erlaubnis ihres Gutsherrn erbitten, um heiraten zu dürfen. Wenn das Brautpaar sich dem Gutsherrn vorstellte, gab die Braut ihm ein Paar Handschuhe.

Die Aussteuer der Braut wurde meist am Donnerstag oder Sonnabend vor der Hochzeit ins Haus des Bräutigams ge-

bracht. Den Männern, die das besorgten, gab die Braut Fingerhandschuhe, die sie an die Mütze steckten. Den Kühen, die zur Aussteuer gehörten, wurden Handschuhe an die Hörner gehängt. Auch für den Einlaß in den Stall mußten Handschuhe gegeben werden.

Manchmal bekam die beim Ankleiden der Braut behilfliche Frau ein Paar Handschuhe für das Aufsetzen des Kopfputzes. Das war vor allem in Alsonga üblich, wo der Jungfernkranz ins Frauentuch («linkainis») gewickelt wurde. Nach der Trauung in der Kirche hinterließ das Brautpaar ein Paar schöne bunte Handschuhe für den Küster. Das für der Organisten bestimmte Paar Handschuhe pflegte man auf den Altar zu legen. In der zweiten Hälfte des 19. Jh. waren die letztgenannten Sitten wohl nur noch selten anzutreffen; viele während der Expeditionen befragte ältere Personen konnten sich überhaupt nicht an sie erinnern.

Handschuhe wurden auch dem Helfer gegeben, der nach der Rückkehr aus der Kirche die Braut aus dem Wagen oder Schlitten hob. Beim Einfahren in den Hof des jungen Ehemannes wurde ein Paar Handschuhe «hingeworfen». Wenn die junge Frau in die Stube geführt wurde, legte sie ein Paar Handschuhe an den Ofen.

Die Verteilung der Aussteuer erfolgte in Augšeme, Latgale und Vidzeme meistens am Abend des Hochzeitstages nach dem Abnehmen des Brautkranzes, in Kurzeme und mancherorts auch in Vidzeme am zweiten Hochzeitstag im Hause des jungen Ehemannes. Die Zeit der Verteilung der Aussteuer war davon abhängig, ob eine kurze oder lange Hochzeit gefeiert wurde, ob das junge Paar nach der Hochzeit in das Gehöft der jungen Frau zurückkehrte oder auf dem Hof des Gatten blieb. Handschuhe schenkte die junge Frau zusammen mit anderen Gaben auch ihren Schwiegereltern, den Geschwistern des Mannes, den Brautführern und Musikanten.

Am Sonnabend der Hochzeitswoche ging die junge Frau in die Badestube ihrer Schwiegermutter, wo sie wieder Handschuhe und Gürtel «hinwerfen» mußte. Die Handschuhe wurden auf die

Schwelle der Badestube, die Schwitzbank und auf den Ofen gelegt. Gürtel wurden um die Badequaste gebunden, wodurch man eine glücklich verlaufende Entbindung sichern wollte.

Bis zur Mitte des 19. Jh. wurde dem «Werfen» der Handschuhe eine magische Kraft zugeschrieben. Deshalb mußte die junge Frau beim erstmaligen Betreten des Hofes ihres Mannes im Stall, in der Kornkammer und die Scheune, am Brunnenrand und anderswo Handschuhe hinlegen, um eine erfolgreiche Haushaltsführung zu sichern und den Wohlstand der Familie zu fördern. Am Ende des 19. Jh. hatte sich diese Sitte größtenteils verloren, aber das Überreichen von Handschuhen während der Hochzeitsfeier zum Dank für erwiesene Dienste hat sich bis heute erhalten. Gleichzeitig sei bemerkt, daß heutzutage anstelle von Handschuhen oft verschiedene Souvenirs geschenkt werden. Bei ethnographischen Expeditionen wurde noch in den letzten zwei Jahrzehnten manchenorts, vor allem in Latgale und Kurzeme festgestellt, daß Handschuhe bei Hochzeiten als Dank für die Brautführung, für das Musizieren und Wirtschaften empfangen worden waren. Sehr häufig wurden Handschuhe den Schwiegereltern geschenkt.

Das Brautpaar schmückte sich sowohl im Winter als auch im Sommer mit weißen Fingerhandschuhen. Mancherorts behielt das junge Ehepaar die Handschuhe auch während der ersten Mahlzeit an. Die zur Hochzeit getragenen Handschuhe hatten einen farbig ornamentierten Rand; manchmal waren auch die Handteller mehrfarbig gestrickt, die Finger jedoch weiß gelassen. In der zweiten Hälfte des 19. Jh., als sich die Hochzeits- und Beerdigungsbräuche allmählich transformierten, ging die Zahl der weißen ornamentierten Handschuhe zurück; am Ende des 19. Jh. waren sie schon ganz selten und nur noch gelegentlich in mancher Truhe anzutreffen.

Eine Braut benötigte also sehr viele Handschuhe, Strümpfe und Socken, die man nicht im Laufe von einem oder zwei Jahren stricken konnte. Darum begannen die Mädchen schon in früher Jugend, als sie noch das Vieh hüteten, mit dem

Stricken der Handschuhe für ihre Aussteuer, um bis zur Hochzeit etwa ein halbes Hundert Paar Handschuhe anfertigen zu können. Wenn es der Braut an Handschuhen zum Verteilen fehlte, wurde sie ausgelacht. Davon zeugen mehrere Volkslieder.

Die Aussteuer einer Dienstmagd enthielt natürlich nicht so viele Handschuhe. Das war auch nicht nötig, da sie keine Wirtschaftsgebäude und Gärten hatte, wo sie traditionsgemäß Gaben hinlegen sollte. Aber auch die Dienstmagd verteilte Handschuhe an die näheren Verwandten ihres Mannes.

Während früher das Stricken von reich ornamentierten Geschenk- und Festtagshandschuhen mit farbenfreudigen Rändern und komplizierten Ornamenten am Handteilt eine Prestigefrage war, sind heutzutage die Handschuhe infolge ihres Funktionswechsels (sie dienen seltener als Geschenk) viel einfacher geworden. Die alten Stricktraditionen werden aber auch heutzutage von vielen Kunstgewerblerinnen in Ehren gehalten und weiterentwickelt.

Anhand der uns zur Verfügung stehenden Handschuhverzierungen kann gefolgert werden, daß noch heutzutage in der Handschuhornamentik eine große Vielfalt von Mustern und eine breite Farbenskala angewandt wird. Damit ist auch die Tatsache zu erklären, daß unter den von uns gesammelten 5500 Handschuhornamenten keine genauen Wiederholungen vorkommen. Wenn auch ein Teil der Handschuhe im Dekor einheitliche Grundelemente aufweist, so ist doch deren Anordnung, Farbzusammenstellung und Ausarbeitung der Ränder bei jedem Paar anders (Abb. 19—26, 41, 42, 51—58, 67—70, 109—111, 129—132, 137, 139, 140 u. a.). Selbst in Fällen, wo das Muster einer Zeitschrift entnommen ist, ist die endgültige Ausgestaltung unterschiedlich.

Die reichen Verzierungen der buntgestrickten Handschuhe regen zur Klärung der Semantik des Ornaments an. Das gilt vor allem für die Bräutigamshandschuhe, die eine sowohl praktische als auch symbolische Bedeutung hatten. Davon zeugt das streifenartige kompositionelle System der Hochzeitshandschuhe

und die Wahl der Muster. Später wurden durch den krassen Wechsel der Ornamentik und das Auftreten verschiedener Variationen eventuelle Spuren eines mit der Handschuhornamentik verbundenen Volksglaubens völlig vernichtet. Darum konnten sich die bei Expeditionen im 20. Jh. befragten Personen nicht an Tatsachen erinnern, die auf einen Zusammenhang des Handschuhornaments mit Elementen des Volksglaubens oder der Mythologie hätten hinweisen können.

Die Ornamentik ist in ihren Ursprüngen mehr oder weniger mit der Mythologie verbunden. Mit dem Schwinden des alten Volksglaubens veränderte sich das Ornament im Laufe der Zeit und wurde zu einem ausschließlich dekorativen Element. Es verlor teilweise auch seine ehemaligen kosmogonischen Benennungen. Man begann, die Ornamentmuster nach ihrer äußeren Ähnlichkeit mit Umweltgegenständen zu bezeichnen, z. B. Blumenmuster (puķaiņi), Spulmuster (spolītes), Beerenmuster (ogaiņi), Äxtemuster (cirvaiņi), Blättermuster (lapaiņi) u. a. Heutzutage geben die Strickerinnen dem Ornament überhaupt keine Benennungen, sie sagen einfach «Muster» oder «Ornament».

Die einfachsten Handschuhornamente sind «Äuglein» (actiņa), «Fliege» (mušiņa) und «Floh» (blusiņa) (Abb. 19—26). Mit diesen Mustern in verschiedenen Farbenvariationen verzierte Handschuhe gibt es in ganz Lettland. Besonders charakteristisch sind sie für Ostlettland; in Zemgale und Kurzeme sind sie seltener anzutreffen. Die mit «Äuglein» verzierten Arbeitshandschuhe haben meist einen Bündchenrand (Abb. 19, 20, 23). Bei Festtagshandschuhen, die manchmal ein eingestricktes Futter haben, ist der Rand reich gemustert (Abb. 24—26). Eigenartige Farbkombinationen entstehen, wenn jede Reihe der «Äuglein» in einer anderen Farbe gestrickt wird (Abb. 22). So wurde früher auch der Handteller der Festtagshandschuhe verziert (Abb. 7—10, 13). Seltener ist eine fakturierte Strickart der «Äuglein» anzutreffen: sie werden in zwei oder drei Reihen übereinander gestrickt (Abb. 91), wobei in der zweiten Reihe das «Äuglein» links gestrickt und je vier Maschen mit der

fünftens im Zentrum gruppiert werden (Abb. 145, 146, 148). Das so entstandene Muster wird «Vierknechtemuster» (četrū kalpiņu raksts) genannt. Streifenartig angeordnet, kommt dieses Ornament schon in alten Zeiten in Bräutigamshandschuhen vor (Abb. 4—6). Manchmal werden die «Äuglein» nicht übereinander, sondern zu dritt nebeneinander gestrickt, so daß sich ein kleiner zweifarbig Streifen bildet (Abb. 30).

In seiner Einfachheit ähnelt dem oben beschriebenen Ornament das sogenannte «Tischchen-» oder «Fenstermuster» (gal-diņu raksts, lodziņu raksts), das im Rayon Gulbene auch «Zweimascher» (divvaldžēnu raksts), im Rayon Limbaži «Gutsherrinmuster», im Rayon Ventpils «Schweinsmuster» (cūciņas) und in Piebalga «Tischmuster» (galdaiņi) genannt wird. In Latgale werden auch verschieden gruppierte kleine Quadrate als «Tischchenmuster» (galdiņi) bezeichnet (Abb. 55, 113—116, 189).

Eins der verbreitetsten Ornamente, das in verschiedenen Variationen und unterschiedlicher Farbzusammenstellung in ganz Lettland angetroffen wird, ist das Kreuzmuster (krustiņš, Abb. 27—29), das in Ostlettland auch «Fliegenmuster» (mušiņa), in Vidzeme «Krähemuster» (vārniņa), in Ventpils «Krähenaug» (vārnačiņa), in Liepāja «Netzaug» (tiklactiņa) und in Vidzeme «Katzen-» oder «Hasenpfote» (kaķu pēda, zaķu pēda) genannt wird. Das Kreuzmuster wird oft mit anderen Ornamenten vereinigt (Abb. 118, 303, 316, 363—366), dient als Streifeneinfassung (Abb. 6, 39, 236), bildet das Zentrum von Großornamente sowie von Sonnenmuster (Abb. 77, 80, 413, 419, 421, 422, 435—443, 570, 571) oder Blütenblattmuster (Abb. 416).

Zu den kleinen Ornamenten gehören auch die besonders in Vidzeme verbreiteten) Halbkreuzmuster (puskrustiņi), die auch als «Hälften» (pusītes) oder «Krähfüße» (vārnu kājas, in Gulbene) bezeichnet werden (Abb. 34, 40).

Eine weite Verbreitung in verschiedenen Variationen hat auch das Dreieck-Ornament, das in Vidzeme auch «Halbmuster» (pusraibums) genannt wird. Es wird als Handtellerverzierung (Abb. 35—

38, 139, 140, 152) sowie zur Einfassung von Streifen (Abb. 203) angewandt. Das Dreieck-Ornament wird oft mit dem «Siebmuster» (sietiņš) kombiniert (Abb. 37, 72—74). Aus dunkleren und helleren Dreiecken, die schräg zueinander stehen (Abb. 71, 72), wird ein eigenartiges, in ganz Lettland verbreitetes Handschuhmuster gebildet, das wahrscheinlich aus Gewebefassungen übernommen ist. In Vārakļāni wird diese Variante des Musters «Feldmuster» (šaškainis) genannt.

Zahlreiche Variationen hat das sogenannte Beerenmuster (ogainis) (Abb. 51—58), das durch «Tischchen» verschiedener Größe und Zickzacklinien gebildet wird. In den schlichteren Varianten ist das Muster zweifarbig gestrickt, in reicher verzierten Handschuhen variieren die Farben der Zickzacklinien und «Tischchen» (Abb. 51, 52).

Zwei völlig unterschiedliche Ornamente tragen die Benennung «Spurenmuster» (pēdāinis) (Abb. 95). Die zweite Art dieses Musters (Abb. 67—70) ist eins der ältesten Handschuhornamente, heutzutage wird es sehr selten gestrickt (Abb. 296). Alle uns zur Verfügung stehenden Handschuhe mit dem «Spurenmuster» stammen aus Ostlettland. Dieses Muster wird meist nicht mit anderen kombiniert. Es wird auch in estnischen Strickarbeiten verwendet.

Den estnischen Handschuhornamenten ähnelt das lettische «Radspeichenmuster» (riteņa spieķu raksts) (Abb. 63, 65), das sehr viele Varianten (Abb. 59—66) und unterschiedliche Farbzusammenstellungen aufweist.

In Strickarbeiten mit reicheren Verzierungen ist das sogenannte Siebmuster (sietiņš) anzutreffen, das meist in Verbindung mit anderen Ornamenten gestrickt wird (Abb. 73, 74, 97, 100, 107, 116, 316). In den Bräutigamshandschuhen aus alten Zeiten ist das Siebornament in zwei dreieckförmig auf der Grundfläche verteilte Hälften geteilt (Abb. 8). Es hatte dieselbe Bedeutung wie die «Strauchmuster» (krūmu raksti) der Schultertücher.

Ausschließlich auf Handschuhen aus Latgale kommt das sogenannte «Flüßchen-Ornament» (upītes raksts) vor, das in Querstreifen den gesamten Handteil

des Handschuhs bedeckt (Abb. 106, 108). Im übrigen Lettland ist dieses Ornament in seltenen Fällen an den Handschuhrändern zu finden (Abb. 52).

Das im 19. Jh. in Latgale sehr verbreitete «Eichenmuster» (ozoliņu raksts, ūsiņa raksts) ist in den letzten Jahrzehnten nur noch vereinzelt anzutreffen (Abb. 109—111).

Ein selten vorkommendes Ornament ist das sogenannte Mondmuster (mēnestiņš), das in Strickarbeiten des 18. Jh. vor allem als Begrenzung von Randstreifen angetroffen wird (Abb. 5, 7—9). In Strickarbeiten des 20. Jh. sind die Spitzen der Mondsichel nach oben gerichtet. Auch wird das Mondornament mit dem Kreuzmuster oder einem kleinen Siebmuster kombiniert, wodurch es die Form einer wachsenden Blume erhält (Abb. 363—366).

Eins der verbreitetsten Ornamente ist das Sternmuster (zvaigznīte, Abb. 261—269). Mit Sternornamenten werden vorwiegend Festtagshandschuhe verziert. Im 19. Jh. waren die Sternmuster mehr in Kurzeme verbreitet. In den livischen Dörfern von Kurzeme ist am meisten der achtzackige Stern verbreitet. Heutzutage gibt es zahlreiche Varianten dieses Ornaments in ganz Lettland. Sternmuster sind auch in estnischen Strickarbeiten beliebt. Verschiedene Variationen dieses Musters findet man fast in jedem dritten buntgestrickten Handschuh. Sternmuster sind auch in der Ornamentik anderer finnisch-ugrischer Völker verbreitet. In der karelischen Ornamentik ist ein achtzackiger Stern das Symbol der Sonne. Nach Meinung von G. Maslowa weist das Ornament des achtzackigen Sterns auf von alters her bestehende Beziehungen zwischen den Bewohnern des Kalininer Gebietes, Nordkareliens und den Völkern des Baltikums hin.

In Latgale werden als Sternornament manchmal auch kleine Sonnenmuster bezeichnet, die in verschiedenen Variationen in den Strickarbeiten des 20. Jh. in ganz Lettland verbreitet sind (Abb. 151, 152, 154, 192).

In allen historisch-ethnographischen Gebieten Lettlands ist das «Katzenpfötchen»-Ornament (kaķpēdiņu raksts) beliebt (Abb. 191, 192). Als «Kat-

zenpfötchen» werden in Zemgale auch kleine Sonnenmuster (Abb. 192) bezeichnet. In Kurzeme trägt noch eine andere Variante, die in verschiedenen Variationen in ganz Lettland zu finden ist (Abb. 197—199), die Bezeichnung «Katzenpfötchen». Auch in estnischen Strickarbeiten wird ein dem Ornament aus Kurzeme ähnliches Muster «Katzenpfötchen» genannt.

Eine aus der Tierwelt stammende Benennung hat auch eins der ältesten und vielfach gestrickten sogenannten «Großmuster» (lielie raksti), das in Silajāni «Birkhahnschweif» (rubenastes) heißt. Jedes junge Mädchen mußte in seiner Aussteuer mehrere Paar großgemusterte Handschuhe (Abb. 218) haben.

In den Strickarbeiten von heute findet man, wenn auch selten, das sogenannte Ringelnatterornament (zalkšu raksts), das schon auf Handschuhen des 15. Jh. in verschiedenen Variationen zu sehen ist (Abb. 2). Eine Abart dieses Ornaments ist nach Meinung von B. Rybakow das bereits in der Kunst der Tripoljekultur verbreitete Spiralornament. Die Ringelnatter wurde, da sie in der Nähe menschlicher Behausungen lebt, als Beschützerin alles Guten und Wertvollen angesehen. Die weite Verbreitung des Natternkultes läßt sich mit der Spezifik der bäuerlichen Arbeit erklären, bei der das Ergebnis vom Regen abhängig ist, ohne den die Saat zugrunde gehen kann. Ringelnattern werden bei Regenwetter aktiv, also verspricht ihr Erscheinen Feuchtigkeit für die bestellten Felder. Die Ringelnatter wurde gleichsam als Vermittlerin zwischen der Erde, in der sie lebt und sich verbirgt, und dem Himmel angesehen. Es ist möglich, daß die auf einem Handschuh des 15. Jh. (Abb. 2) sichtbaren zwei unterschiedlichen Ringelnatterstreifen eine magische Bedeutung haben. Dafür spricht die sie begleitende Wellenlinie, die den Wasserstand bezeichnet, sowie der über ihr befindliche körnige Streifen, der den Erdboden symbolisiert. Auf einem Bräutigamshandschuh des 18. Jh. aus Preiļi mit einer aus drei Streifen bestehenden Musterkomposition sind längs den zwei schmälere Streifen kleine Ringelnattermotive eingestrickt (Abb. 5). Auf

einem Bräutigamshandschuh aus Krustpils ist vor dem Fingeransatz ein schmalerer Ringelnatterstreifen zu sehen (Abb. 3). Gewöhnlich ist das Ringelnatterornament waagrecht in kleinen Streifen angeordnet. Nach der Meinung einiger Wissenschaftler haben sich gerade im ethnographischen Material des Baltikums und Skandinawiens sehr viele Überreste des altindoeuropäischen Natternkultes erhalten.

In allergrößter Vielfalt und weitester Verbreitung tritt gegenwärtig in der lettischen Handschuhornamentik das Sonnenmuster (*saulītes raksts*) auf. Es hat viele Abarten, die seine breite Verwendung in Strickarbeiten bedingen (Abb. 196—203, 237—241, 243, 244, 249—260, 277—279 u. a.). In Latgale (Abb. 254) wird das Sonnenzeichen auch «Röllchen» (*skritulītis*) genannt. Am einfachsten ist das Sonnenrad mit 4 oder 8 Speichen (Abb. 59—66). Die Sonnenornamente der buntgestrickten Handschuhe Ostlettlands sind meist dem Sonnenmuster in Geweben ähnlich, die Sonnenornamente der Handschuhe in Kurzeme und Zemgale dagegen erinnern an große Blumen (Abb. 269, 277, 278). Auf den Handschuhen aus Ostlettland sind die Sonnenzeichen gewöhnlich nebeneinander gruppiert (Abb. 239, 240); zwischen ihnen befinden sich einfache Zwischenelemente oder ein feines Netzmuster (Abb. 257, 258), in Kurzeme dagegen wechseln sie mit großen Zwischenornamenten ab (Abb. 260, 277). Eine Abart des Sonnenmusters sind auch die sogenannten großen Zweigmuster (*zarainie raksti*) aus Kurzeme (Abb. 221, 222, 224, 227), die ebenso wie einige sternartige Formen «Kätzchen» (*spurdzes*) genannt werden.

Am Ende des 19. Jh., nach dem Erscheinen spezieller Bücher über die Weberei mit Abbildungen von Webemustern wurden die letzteren sehr bald auch zum Verzieren von Handschuhen angewendet (Abb. 133—136, 185, 187,

205, 207, 208). In Latgale werden derartig gemusterte Handschuhe als «geblümt» (*cimdi ar pučēm*) bezeichnet. In der ersten Hälfte des 20. Jh. waren Webemuster am häufigsten auf Handschuhen aus Latgale und Zemgale anzutreffen, in den siebziger Jahren treten sie auch in Kurzeme und Vidzeme auf (Abb. 211, 212).

Außer dem geometrischen Ornament entwickelte sich in der zweiten Hälfte des 19. Jh. als Handschuhverzierung auch das Pflanzenornament (Abb. 280, 283, 284, 317—374). Die Stilisierungsstufe war bei diesen Ornamenten sehr verschieden. Unter den Benennungen war der Name «Blumenmuster» (*puķainis*) am verbreitetsten. Manchmal wird auch der Name einer bestimmten Blume benutzt, z. B. «Wasserlilien» oder «Rosenhandschuh» (*rožains cimds*). Ein eigentümlich verzweigtes Muster wird in Latgale «*zarainītis*» genannt (Abb. 345, 351, 352).

Aus dem Vergleich aller Grundelemente der Handschuhmuster und deren Kompositionsprinzipien läßt sich die Schlußfolgerung ziehen, daß in einzelnen historisch-ethnographischen Gebieten Sowjetlettlands die traditionsgebundene Handschuhstrickerei sich auch in den siebziger und achtziger Jahren erhalten hat. Trotz einer gewissen Nivellierung und Vermischung mit aus den Nachbarländern im Zuge kultureller Verbindungen eingeführten Formen sowie der Beeinflussung durch das moderne Kunstgewerbe, die Berufskunst und Fachliteratur bewahren die lettischen Handschuhornamente ihre Eigenart. Die durch neue Einflüsse bedingten Eigenschaften sind im großen und ganzen mit den örtlichen ästhetischen Prinzipien verschmolzen. Noch jetzt gibt es in Kurzeme öfter als anderswo Handschuhgroßornamente mit kräftigen Farbtönen, während in Vidzeme graulich gefärbte kleine Ornamente dominieren.

SATURS

LATVIEŠU RAKSTAINIE CIMDI

5

TEKSTĀ IZMANTOTĀ LITERATŪRA, MINĒTIE AVOTI UN TO SAĪSINĀJUMI

19

ATTĒLI

21

ЛАТЫШСКИЕ УЗОРЧАТЫЕ ВАРЕЖКИ И ПЕРЧАТКИ. РЕЗЮМЕ

157

LATVIAN ORNAMENTED MITTENS AND GLOVES. SUMMARY

163

BUNTGESTRICKTE HANDSCHUHE DER LETTEN. ZUSAMMENFASSUNG

169

МИРДЗА СЛАВА

ЛАТЫШСКИЕ УЗОРЧАТЫЕ ВАРЕЖКИ И ПЕРЧАТКИ

(Латвийская Академия наук.
Институт истории.
Производственное объединение «Дайльраде»)
Издательство «Зинātне»

Рига 1990

На латышском языке

Оформление и макет *М. Авоты*

MIRDZA SLAVA

LATVIEŠU RAKSTAINIE CIMDI

Redaktore **B. Alksne**. Mākslinieciskā redaktore **I. Jēgere**.
Tehniskā redaktore **G. Sļepkova**. Korektore **B. Vārpa**.

ИБ№ 2715

Nodota salikšanai 02.03.89. Parakstīta iespiešanai 22.03.90. Formāts 60×84/8.
Ofseta papīrs. Garnitūra «Bodoni». Ofsetspiedums. 22 fiz. iespiedl.: 20,46
uzsk. iespiedl.: 78,12 uzsk. krāsu nov.: 18,73 izdevn. l. Metiens 50 000
eks. Pasūt. № 102088. Maksā 10 rbļ. Izdevniecība «Zinātne», 226530 PDP
Rīgā, Turgeņeva ielā 19. Iespiesta Rīgas Paraugtipogrāfijā, 226004 Rīgā,
Vienības gatvē 11. Ilustratīvā materiāla iespiedformas izgatavotas Ļeņin-
gradas ražošanas apvienībā «Ivana Fjodorova tipogrāfija», 191126 Ļeņin-
gradā, Zvenigorodskajas ielā 11.

Slava M.

Sl 220 Latvīešu rakstainie cimdi / Atb. red. L. Dumpe. — Rīga:
Zinātne, 1990. — 176 lpp.: il.
ISBN 5—7966—0190—3.

Izdevumā sniegts pārskats par latviešu rakstaino cimdu izmantošanas tradīcijām,
raksturīgākajiem cimdu rakstiem, to izplatību un kompozīcijas īpatnībām dažādos vēs-
turiski etnogrāfiskajos apgabalos. Publicēti 575 cimdu raksti, kas atlasīti no Latvijas ZA
Vēstures institūta ekspedīcijas (1951.—1985. g.) iegūtajiem paraugiem un Latvijas Vēs-
tures muzeja Etnogrāfijas nodaļas arhīva materiāliem, kā arī no publikācijām (15. un 18. gs.
cimdi).

Tautas lietīškās mākslas aktivīstiem, kultūras darbinīkiem, visiem, kas interesējas
par tautas lietīškās mākslas attīstību.

490400000—058

S ————— 157—90
M811(11)—90

85.126(2L)z6

